August Strindberg.

SAMLADE SKRIFTER

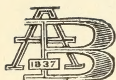
AV

AUGUST STRINDBERG

14

FJORTONDE DELEN

GIFTAS

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

GIFTAS

ÄKTENSKAPSHISTORIER

AV

AUGUST STRINDBERG

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1919

FÖRSTA DELEN

TOLV ÄKTENSKAPSHISTORIER

MED INTERVIEW OCH FÖRORD

Företal.

Interview.

Intervjuwaren: Nå, herrn har gått och skrivit en romanbok igen nu?

Författaren: Ja, kära herre, så illa är det! Jag vet att det är stort straff på det, men jag kunde inte hålla mig!

Interv.: Men jag tycker det är inkonsekvent att hugga på författeri och sedan själv gå och författa. Medger herrn det!

Förf.: Medgives!

Interv.: Herrn medger, att herrn är inkonsekvent?

Förf.: Javisst! Jag är liksom allt skapat underkastad utvecklingens lag, och utvecklingen går fram genom återfall! Den här romanboken är ett litet återfall (en rechute), men herrn skall inte vara ond på mig för det. Om ett par år skall jag sluta med romanböcker, pjäsböcker och versböcker, om det är möjligt!

Interv.: Vad tänker herrn ta sig till sedan då?

Förf.: Jag tänker bli intervjuware. Ja, det är allvar det. Ser ni jag har tröttnat på att sitta och gissa mig till vad mänskorna mena, i synnerhet när de skriva böcker; jag vill göra som Ni: gå och fråga dem! Men, till saken! Vad tycker herrn om min nya bok?

Interv.: Jag tycker för det första att den är illa gjord. Den är inte utförd.

Förf.: Om herrn visste hur rätt herrn har! Den är inte utförd! Det var just meningen det. Jag hade nämligen för avsikt att skildra ett rätt stort antal fall, vanliga fall, av förhållandet mellan man och hustru, ville icke skildra fyra undantagsfall som fru Edgren, eller ett vidunders fall som Ibsen, vilka sedan tagas såsom norm för alla fall. Därför har jag icke utfört mer än en sexa på Stallmästargården, där ni har två sorters lax, med dill, färska pressgurkor, små biffstekar med spansk lök, kyckling och jordgubbar. Dessutom har jag kräftor (honkräftor) på Rejners, pannkakor på Djurgården; en trädgård på Norrtullsgatan med ett blommande äppelträd, sex sorters blommor och ett par nattskärror. Vidare har jag Adolfs Fredriks kyrka och en florett, och minst trettio sjömanstermer, som jag tagit ur en nautisk ordbok! Är detta icke realistiskt, va?

Interv.: Jo, men herrn skulle ha utfört korvetten Vanadis, och i Schweizerdalen skulle det ha varit litet naturskildring, som herrn kan så bra med. Det är som sagt inte utfört. För det andra är herrns bok osedlig. Erkänner herrn det?

Förf.: Ja, det gör jag, enligt edra begrepp, ty om sedligheten är vad den blivit, ett brott emot naturen, då är min bok osedlig, ty den är enligt och efter naturen.

Interv.: Det där är bara Rousseau! Och det behöver man inte svara på! Men för det tredje är herrns bok reaktionär. Herrn som är frisinnad,

gubevars, har tillåtit sig att gyckla med kvinnofrågan. Hur vågar herrn det?

Förf.: Jag medger att det fordras större mod att gyckla med det fåniga på modet, än att låta sig bäras av en konjunkturström!

Interv.: Kan herrn kalla kvinnofrågan fånig!

Förf.: Ja, att vilja frigöra kvinnan från naturen anser jag lika brottsligt som att söka frigöra mannen från densamma. Var god, herr intervieware, och lägg märke till att nuvarande försök att frigöra kvinnan är ett uppror mot naturen, som skall straffa sig. — Men om herrn behagar läsa mitt förord skall herrn få se och höra fullständigt vad jag menar om saken! Vill herrn det?

Interv.: Jag skulle hellre se att jag fick låna det!

Förf.: Och trycka av det! Gärna! Ju flera som få läsa det, desto bättre. Se här är det!

Förord.

Kvinnofrågan, på vilken samhällets grundvalar nu påstås vila, synes mig överskattad. Kvinnofrågan sådan den nu grasserar, rörer endast kulturkvinnan, kanske 10% av befolkningen, och är sålunda en kotterifråga. Men kulturmänniskans arbete gör alltid så mycket buller av sig och får snart sken av att röra hela mänskligheten. Hos rikets befolkning i stort taget eller hos bönderna, är kvinnofrågan löst. Lärom av exemplet.

Bonden och hans hustru hava enahanda uppfostran. Kan den ena skriva, så kan den andra räkna. De hava delat arbetet, (utan att gå så långt i detalj som kulturmänniskan), så att de tagit var sin del naturen anvisat, och den ena behärskar icke ett ämne som den andra icke förstår. De äro sålunda i ett tämligen rätt andligt äktenskap. Bondens hustru kan icke avundas honom hans fria ställning, ty det är icke ärofullare att röra i dynghögen än röra i grytan, icke ärofullare att tämja stutar än uppfostra barn. Det är snarare behagligare att sitta i den varma stugan eller ladugården än att gå i det leriga diket med solen på ryggen eller gå till armarne i issörja och dra not. Om mannen har hand om de få pengar som inflyta, så har kvinnan nyckeln till mjöl-låren och visthuset. Vad hon förtjänar på spånad om vinterkvällarne får hon behålla som handkassa att köpa kaffe och socker på. Den jord hon kan ärva ingår icke i giftorätten. Hon kan sålunda gott bärga sig utan »gift kvinnas äganderätt». Har man i tidningar hört talas om bondhustrur som blivit slagna av sina män, så har man, ehuru icke i tidningar (ty mannen aktar sig för att skriva sådant i tidningar), också hört bönder som fått stryk av sina hustrur. Den starkare rår alltid, han må vara man eller kvinna. En bondhustru är sällan otrogen mot sin man, emedan hon dels icke har tid, dels hava de ogifta pojkarne flickor att hålla sig till. Mannen är sällan otrogen, emedan flickorna inte gärna titta efter en »gubbe», då de ha full tillgång på gossar.

Mannens och kvinnans egenskaper äro hos naturmänniskan tämligen lika. Som kvinnan under

havandeskapet är mindre försvarsför och efter födseln behöver mat åt ungarne och försvar för dem, har hon ställt sig under mannens beskydd. Mannen har sålunda icke underkuvat henne. Hans kärlek till henne såsom maka och barnens mor har alltid varit en garanti för att hon icke blivit behandlad som slavinna. Och den aktning, med vilken mannen behandlar kvinnan även hos bonden, har han ärvt från det att han uppfostrades av en kvinna — modren. Kvinnan behandlar däremot icke mannen med denna aktning, ty hon har tuskat om pojkarne när de voro små och hon känner sig därför ännu stå över honom. Hon är alltid och först och främst mor. Se på gamla mormor vid spisen hur hon behandlar far i huset, alltid som en pojke.

Kulturkvinnan är däremot fördärvad precis som mannen. Kulturkärleken är en mycket komplicerad sak. På botten ligger driften att få hålla upp släktet. När samhället började fordra garantier för barnen och uppfann äktenskapet, och med äktenskapet följde gods och samhällsställning, blev naturkänslan trängd tillbaka, stämplades av överklassen som sinnlighet, och skulle bemantlas med galanteri. När en man sökte en maka, måste han dölja sina intressen att bli befryndad med en god släkt, vinna gods och så vidare, under galanteriet. Därav uppstod den vidriga hycklande kvinnodyrkan. När masken efter äktenskapet föll, ansåg sig kvinnan bedragen, och därav uppstodo så många olyckliga äktenskap.

Kulturkvinnan är icke förtryckt! När en herre sitter på en soffa i ett främmande rum och ett fruntimmer träder in, stiger herrn upp. När ett fruntimmer har druckit ur sin tékopp, stiger en herre

fram och betjänar henne. Aldrig har man sett motsatsen. En ogift herre, som bor på Söder, skall icke våga neka att gå till Kungsholmen, om någon ålägger honom att följa ett fruntimmer hem. När män och kvinnor äro tillsammans, håller mannen en skål för kvinnan och tackar för den ära hon visat honom! Förlovningstiden är för mannen en övningstid i varjehanda betjäntfärdigheter, vilka det ökade arbetet efter giftermålet hindrar honom att praktisera. Hustrun saknar sin betjänt och finner en like. Då tror hon sig finna en tyrann.

Hur förhåller det sig med mannens tyranni i äktenskapet? Mannen väljer vanligen hustru, och är vanligen förälskad i henne. Svårigheten att få gifta sig uppdriver hans föreställningar om en absolut lycka i äktenskapet, så att han vanligen sedan känner sig snopen. Han ser att ängeln var en människa, och hans missräkning försätter honom i dåligt lynne. Men han älskar henne! Detta är icke alltid sagt, att hon gör, ty hon väljer ju icke. Hon behåller sålunda övertaget. Och så är fallet i de flesta äktenskap. För »husfriden» gör mannen vilka medgivanden som helst, ty husfriden ingick bland hans djärvaste förhoppningar om äktenskaplig sällhet. I de allra flesta fall är frun herre i huset och mannen herre utom huset. Detta har frun intet ont av. Hon städslar pigor, bestämmer om matordningen, om barnens uppfostran och har vanligen hand om kassan. Mannen lämnar vanligen sin inkomst ifrån sig åt hustrun, lämnar henne en nålpenning, vilken hon får använda utan redovisningsskyldighet. Själv anmäler han varje öre han vill ta ut till cigarrer — och punsch! Hustruns ställning kan således icke

anses vara slavinnans och mannens icke tyrannens!

Låtom oss nu se huru Ibsen, av okända, obegripliga skäl, karikerat kulturkvinnan och kulturmannen i sitt Et Dukkehjem, som blivit en codex för alla kvinnofrågans ivrare.

Et Dukkehjem är en teaterpjäs. Kanske skriven för en stor skådespelerska, vars prestationer i det sfinxartade alltid kunna påräkna succés. Författaren har begått en stor orättvisa mot mannen, då han icke anför några ursäkter i ärftligheten till hans förmån men väl till hustruns, vilka senare ursäkter han många gånger betonar då han talar om hennes far. Men låtom oss skärskåda denna Nora, som nu blivit alla fördärvade kulturkvinnors »ideal».

I första akten ljuger hon för sin man. Hemlighåller växelförfalskningen, smusslar med bakelserna, krånglar med alla enkla saker, som det synes av smak för lögnen. Mannen däremot visar henne öppet förtroende i allt, till och med i bankens affärer, vilket visar att han behandlar henne som sin sanna hustru, under det att det är hon som aldrig talar om något för honom. Det är sålunda lögn att han behandlar henne som en docka, men det är sanning att hon behandlar honom som en sådan. Att Nora förfalskat växel av okunnighet, det tror ingen på! Kanske när man sitter på parkett och ser en sympatisk skådespelerska i rampsken. Att hon förfalskat växeln uteslutande för mannens skull, tror jag icke på, ty hon uttalar själv vilket ofantligt nöje hon haft av att få resa till Italien. Lagen och en jurist skulle icke tagit den ursäkten. Nora är sålunda icke något stort helgon, hon är i allra bästa fall en medbrottsling,

som njutit med av stöldens frukter. Så trasslar hon in sig! Mannen får ytterligare, mot författarens avsikt, tillfälle att visa vilket förtroende och vilken aktning han hyser för sin hustru, då han inlåter sig i diskussion med Nora om tillsättandet av en bankplats. Tänk vilken tyrann som icke vill ta en växelförfalskare till bankkamrer! Vad skulle Nora sagt, om herr Helmer velat avskeda en piga? Det hade blivit en annan dans!

Så kommer scenen då hon skall låna pengar av den syfilitiske doktor Rank. Där är Nora söt! Hon visar honom, såsom ingress till låneförhandlingen, sina köttfärgade strumpor. — Nora: »Äro de icke vackra? Ja, nu är här så mörkt; men i morgon. — Nej, nej, nej: Ni får bara se fotbladet. Å jo, ni kan så gärna få se upptill också!» — Rank: »Hm!» Nora: »Varför ser ni så kritisk ut? Tror ni kanske inte de passa?» — Rank: »Det kan jag omöjligen ha någon grundad mening om!» Nora: (ser ett ögonblick på honom) »Fy skam!» (Slår honom lätt på örat med strumporna.) »Där ska ni få!» (Lägger ihop strumporna.) — Rank: »Vad är det så för andra härligheter jag skall få se.» — Nora: »Ni får inte se en smula mer; för ni är oskicklig» (hon gnolar litet och letar i sysakerna). — Efter allt vad jag kan förstå bjuder Nora ut sig — mot kontant betalning. Det är ju idealiskt och täckt. Allt, naturligtvis, av kärlek till mannen! För att rädda honom! Men att gå och säga sin ställning åt mannen, nej, det skulle kosta på högfärden! På Noras språk heter det, att hon ännu icke var säker på att han skulle visa henne det vidunderliga!

Så kommer Tarantella-scenen, som är tillkommen

för att visa Helmer i en skev underbelysning. Nu glömmer åskådaren att Nora är en tossa, vilken av Helmer behandlas som en förnuftig kvinna, nu får man bara se att Helmer bara behandlar henne som en docka. Den scenen är oärlig, men det gör en stor effekt! Det är en scen med ett ord!

Att Helmer på natten kurtiserar sin hustru, visar att han är ung och hon är ung. Men författaren visar med den, att Helmer, som icke har fått någon aning om Noras fula affärer, är en sinnlig, alltigenom sinnlig varelse, som icke förstår uppskatta sin goda hustrus utmärkta andliga egenskaper, vilka hon icke behagat visa, och Nora får en falsk martyrgloria. Denna scen är det ohederligaste Ibsen någonsin gjort! Så kommer upplösningen, som är en stor intrassling, mycket blåa dunster och mycken osanning. Herr Helmer vaknar upp och finner att han varit bunden vid en lögnerska, en hycklerska! Men nu är åskådaren så inpyrd av medlidande med Nora, att han tycker Helmer har orätt! Om Helmer sett scenen med strumporna och doktorn, skulle han icke bett Nora stanna, men nu har han icke sett den. Så får Helmer veta att han, hans hustru och hans barn äro räddade från borgerlig död och ruin! Då blir han glad. Lägg handen på hjärtat varje familjefar och fråga dig, om du icke skulle bli glad, om du mottog den underrättelse att din älskade hustru, dina barns mor, sluppit bli släpad i fängelse! Men det är för tarvliga känslor! Nej, högre skall det vara! Högt upp i idealismens lögnhimmel! Herr Helmer skall piskas. Han är den brottslige! Och ändock talar han så hyggligt till sin lögnaktiga hustru. — »Å», säger han, »det må ha varit tre förfärliga dagar

för dig, Nora!» Men så ångrar författaren sin rättvisa mot den stackarn och så lägger han osanna ord i hans mun. Det är tarvligt naturligtvis att Helmer säger Nora att han förlåter henne! Det hade varit för bondenkelt att hon skulle ta förlåtelse av honom, som dock alltid behandlat henne med fullt förtroende, under det hon ljög. Nej, Nora har större vyer. Och så glömmer hon så ädelmodigt det förflutna, att hon glömmer allt som hänt i första akten. Så här talar hon nu, och parketten har också glömt första och andra akten, ty nu äro näsdukarne framme.

Nora: »Faller det dig icke in, att det är första gången vi två, du och jag, man och hustru, tala allvarligt tillsammans?» Helmer mister kontenansen över en sådan lögnaktig fråga så att han (eller författaren!) svarar: »Ja, allvarsamt — vad vill det säga?» — Avsikten är vunnen: att få Helmer till ett fä. Herr Helmer skulle ha svarat: »Nej, min lilla pulla, det faller mig alls icke in. Vi talade mycket allvarligt när våra barn föddes, ty vi talade om deras framtid, vi talade mycket allvarligt när du ville sätta till växelförfalskaren Krogstad som kamrer i banken, vi ha talat allvarligt när mitt liv stod på spel, om fru Lindes befordran, husets affärsställning, den döde fadren, den syfilitiske doktorn, vi ha talat allvar i åtta långa år; men vi ha talat skämt också, och det gjorde vi rätt i, ty livet är icke uteslutande allvar. Vi kunde för övrigt ha talat mycket mera allvar, om du varit så god och talt om för mig dina bekymmer, men du var för högfärdig, ty du tyckte mer om att vara min docka än min vän.» Men herr Ibsen tillåter inte Helmer få säga dessa förståndiga ord, ty det skall ju bevisas att Helmer är ett fä,

och Nora skall för övrigt ha sin glansreplik, vilken skall citeras i tjugofem år. Nora skall nämligen svara: »I åtta (8!) långa år — ja längre — ända från vår första bekantskap, ha vi aldrig växlat ett allvarligt ord om allvarliga ting!» — Nu måste, trogen sin ledsamma uppgift att vara ett fä, herr Helmer svara: »Skulle jag då ideligen och alltid inviga dig i bekymmer, som du icke kunde hjälpa mig att bära?» — Detta är ju snällt sagt av Helmer, men det är icke sant, ty han skulle ha dragit på henne, för att hon icke invigt honom. Denna scen är orimligt falsk. Och sedan har Nora några fina (franska) repliker, som bestå av sådan ihålig visdom att den försvinner, när man blåser på den.

Nora: »I har aldrig älskat mig. I har bara tyckt det vara roligt att vara förälskad i mig!» Vad är skillnaden? Och så säger hon: »Du har aldrig förstått mig!» Det var icke gott för Helmer, då hon alltid hycklat för honom. Så får den stackars Helmer säga sådana dumheter, som att han skall uppfostra henne. Det är väl det sista en man säger åt en kvinna. Men herr Helmer måste vara dum, ty det lider mot slutet och Nora skall »knipa». Därpå blir Helmer vekare. Han ber om förlåtelse: förlåtelse för att hon förfalskat växel, att hon ljugit, för alla hennes fel.

Så kommer ett förståndigt ord av Nora. Hon vill gå ut ur äktenskapet för att finna sig själv. Frågan blir dock om hon inte kunde göra det lika bra i samma hus som sina barn, under beröring med livets verkligheter och i strid med sin kärlek till Helmer, ty hennes kärlek och ingens kärlek dör knall

och fall. Men det är en smakfråga. Att hon icke anser sig värdig uppfostra sina barn är lögn i hennes mun, ty hon har nyss satt sig ganska högt, då hon tuktat den oskyldige Helmer. Följdriktigare borde hon stannat hos barnen i detta fall, då hon tyckte mannen vara ett sådant nöt som icke kunde fatta det »vidunderliga». Ty hur skulle hon vilja lämna barnens uppfostran åt en sådan stympare. Hennes joller om det »vidunderliga» att Helmer skulle ange sig för hennes brott är så romantiskt-fånigt, att det icke förtjänar ett ord. Att »hundra tusen kvinnor» offrat sig för sina män, är en artighet mot damerna, som Ibsen borde vara för gammal att säga ut. Så svamlar Nora huller om buller: hon har älskat honom, han har älskat henne, och ändå säger hon att hon i åtta år varit en främmande kvinna som fött en främmande mans barn! Helmer medger att han icke varit fullkomlig och lovar bli en annan! Det är ju vackert det, och alla garantier föreligga här att fortsättningen skall bli bättre än början. Men det duger naturligtvis inte i en pjäs! Pang! skall det vara när ridån faller! Så bevisar (?) Nora att hon varit en docka! Hade icke Helmer ställt möblerna som han ville? Nå! Men om frun bara behagat uttala sin vilja, skulle man nog fått se var skåpet skulle stått!

Varför gjorde hon icke det? Förmodligen emedan hon ansåg det likgiltigt: och det kunde hon ha rätt i. Var nu Nora en docka, så à la bonne heure, icke var det Helmers fel, ty han behandlade henne med förtroende såsom sin hustru, men det var icke det Ibsen ville bevisa, utan det var motsatsen han ville bevisa, men icke hade nog kraft att göra, ty

han trodde icke på sin uppgift, och hans rättskänsla bröt fram emellanåt!

Vad författaren själv menat med Ett Dockhem det får man aldrig veta. Att den gjorde intryck av och allmänt uppfattades som ett manifest för den förtryckta kvinnan, väckte genast en storm, under vilken även de lugna tappade huvudet. Ty stycket bevisar ju rakt motsatsen av vad det skall bevisa. Eller är hela stycket ett bevis på vådan av att skriva teaterpjäser om allvarliga ämnen. Eller, för att välja en annan synpunkt, är den icke ett försvar för den förtryckta kvinnan utan endast en framställning av ärftlighetens ingrepp i karaktären? Då skulle författaren varit så hederlig att han även till Helmers ursäkt framdragit hans ärftligheter. Eller är det Noras dåliga uppfostran? Ja på den skyller hon rätt mycket. Varför kan icke Helmer få skylla på sin dåliga uppfostran. Eller är det hela blott en teaterpjäs rätt och slätt och en modern kurtis mot damerna, då må den gå till teaterpjäserna bland »Offentliga nöjen» och icke falla under en allvarlig diskussion, ännu mindre få den äran att ha retat mänsklighetens två hälfter emot varandra.

Emellertid kom genom ett Dockhem frågan om olyckliga äktenskap i gång. Alla fruar sågo tyranner i sina män och ansågo sig alla med mer eller mindre skäl som dockor. Så fick man i litteraturen se en hel rad med äkta män som förfalskade växlar och avbasades i slutscenen av sina fruar, utan att författarinnorna voro lika ädelmodiga som Ibsen att draga fram det ärftliga växelförfalskningsanlaget såsom ursäkt. Så fick man se män som förstörde sina hustrurs pengar, men hustrur som förstörde sina mäns

fick man för rättvisans skull icke se. Oaktat allt dumt som skrevs, blev ändock så mycket vunnet, att äktenskapet avslöjades som gudomlig institution, att fordringarne på en absolut sällhet i äktenskapet nedsattes och att skilsmässa mellan oeniga makar äntligen erkändes såsom berättigad. Och det var gott!

Orsakerna till olyckliga äktenskap äro många. Först äktenskapets egen natur. Två människor, till på köpet av motsatta kön, giva varandra det oförsiktiga löftet att hålla ihop hela livet.

Äktenskapet vilar sålunda på en orimlighet. Den ena utvecklas hit, den andra dit, och så går det sönder. Eller den ena står stilla, den andra utvecklas, och så går det i sär. Oenighet mellan makar kan uppstå av den grund att då två starka andar råka tillsammans och de inse att varje kompromiss är omöjlig på andra villkor än att den ena parten ger sig, så uppstår ett hat till bandet. Om de voro fria skulle de jämka; nu vilja de icke, ty det är att uppge sin personlighet. Slutligen kunna de komma därhän att de, för att icke blanda bort sin personlighet, av instinkt, av självupphållelsedrift, hata varandras tankar, och motsägelsen blir ett behov såsom varande en garanti för att var och en får behålla sig och sina tankar. Detta är ett ganska vanligt fall, som världen haft svårt att förklara. De älskade varandra, de hade samma meningar, men plötsligen utbryter denna oförklarliga antipati, och man ser blott ett par oeniga makar. Så komma de fall då så kallad otrohet skiljer makarne åt. Nu är det så illa ställt att somliga människor äro födda till monogami, således till trohet, vilken icke är en dygd, utan en egenskap, andra till polygami, således

till otrohet. Råka nu motsatserna tillsammans, då blir det ett stort elände.

I naturen, åtminstone bland de högre djuren, är detta förhållande mellan könen av samma art regelbundet. Tjuren är polygamist, tuppen likaså. Anden är monogam i vilt tillstånd, men den tama (ankan) blir polygam. Kulturens inverkan således. Rovdjuren i allmänhet äro i vilt tillstånd monogamer och hanen följer honan troget under det hon har ungar. Duvornas kärlek är berömd av poeterna, och de bygga verkligen hjonelag för livet, men (ett förfärligt men för poeterna) blir ena maken sårad, skadad eller lytt, så går kärleken sin väg, och den andra söker en ny make. Detta är ju mycket opoetiskt och därför har ingen poet vågat avslöja duvornas berömda kärlek, av fruktan för damernas vrede. I allmänhet ser man i naturen att tillgång på födoämnen avgör äktenskapsförhållandet. Rovfåglarne lägga endast ett par ägg, emedan det är ont om villebråd och hanen hjälper till och med honan att ruva äggen, medan hon flyger ut på jakt, ty dessa djurs föda tas inte i varje buske. Det är ju ett rätt äktenskap. Sjöfåglarne träffas vid parningstiden. När hanen undangjort sitt kära besvär, flyger han till havs att må gott, men honan får dra till bo, ruva och skaffa mat ensam. På hösten när ungarne äro stora träffas de alla i havsbandet. Av alla honor har väl ingen det svårare än getinghonan. På hösten när hon blivit befruktad söker hon upp en bark på södra sidan av ett träd och lägger sig där i vintersömnen. Hanarne dö med första frost. När våren kommer, skall honan nu ensam bygga detta konstiga bo, med alla dess kakor, i vilka hon lägger äggen. Och sedan

skall hon föda denna massa ungar. Det är ett tungt arbete naturen pålagt henne, men man har ännu icke märkt någon lust hos henne att vilja emancipera sig från naturlagen. Hon kunde dock så enkelt göra det, om hon lade sig på trädets norra sida, ty då förfrös hon, och mänskligheten skulle drabbas av den stora förlusten att icke få ha getingar. Vi se sålunda att sedligheten hos djuren är beroende av en hel mängd ekonomiska, fysiska och geologiska m. fl. förhållanden. Vi hava sett huru kulturen gör polygamister av till exempel hunden, vilken som tam får maten gratis.* Ett enda fall av polyandri anför Darwin bland de högre djuren: det är staren, i vars bo man sett flera hanar. En annan sak som i naturen förefinnes, men som vid kulturen försvinner, det är den periodiska brunsttiden. De vilda däggdjuren para sig en eller ett par gånger under den varma årstiden. Husdjuren och människan när som helst. Kan man därför säga att människan är osedligare? Nej, det beror endast därav att människan har lika god eller dålig tillgång på mat och värme åt ungarne under alla årstider, vilket djuren däremot sakna och därför måste passa på om våren för att ha ungarne färdiga för kampen innan hösten kommer. Nu beror på, om de ganska vanliga fall av polygami man ser bland männen härleda sig från några ärftliga anlag ifrån förgångna utvecklingsstadier. Huru än må vara, så är det ett ledsamt fall i ett äktenskap, ty det är en bruten överenskommelse och stör förtroendet. Mera ledsamt ändå är, då fall av polyandri förekom-

* En polisförordning om hyndors instängande har framkallat onaturliga laster hos det trogna djuret.

mer hos kvinnan, ty var mannen otrogen, så nödgade han icke därigenom sin hustru att draga upp en annans barn, men är kvinnan otrogen, låter hon sin man arbeta för en annans barn, och det är en osnygg form av stöld.

När nu äktenskapet, såsom varande en mänsklig institution av rent praktiska skäl uppfunnen, är så full med skröpligheter och stötestenar, huru kunna då så många äktenskap hålla ihop? Jo, det är det gemensamma intresset, naturens eviga mening med äktenskapet, det är barnen. Människan ligger i oupphörlig fejd med naturen, men blir oupphörligt slagen. Där gå två älskande och vilja flytta ihop för att dels få roa sig, dels få njuta av varandras sällskap. Att tala om de blivande barnen skulle anses vara en förnärmelse. Långt innan barnet kommer upptäcka de att sällheten icke var så himmelsk, och så blir förhållandet jolmigt. Så kommer barnet! Då blir allting nytt och nu först blir förhållandet skönt, ty den fula egoismen på tu man hand försvinner. Ett äktenskap utan barn är en ledsam händelse och är icke något äktenskap. Lagen tillstadde också från äldsta tider dess upplösning utan svårighet. En ofruktsam eller barnlös kvinna är mycket att beklaga, men hon blir icke dess mindre en avvikelse från naturen, därför kan hon icke se förhållandet rätt mellan man och kvinna och hennes ord borde icke betyda något. Det är därför man icke borde tillmäta Sveriges fyra nu skrivande författarinnors ord i den frågan någon större betydelse, ty de leva alla fyra i barnlösa äktenskap. Vilken skillnad också på Mamsell Bremers kvinnoideal och Leas eller Fru Schwartz'? En barnlös kvinna är icke en kvinna.

Icke heller en man. Därför är det moderna kvinnoidealet en otäck Hermafrodit med icke så liten anslutning till Grecicismen. Det är sålunda barnen, som hålla hop äktenskapen.

Men nu kommer den stora bottenlösa frågan, om individen i samma stund han fortplantat sig, har skyldighet att uppge sin individualitet, att bli allt för barnen! I naturen, om vi skulle söka ett svar där, finnes väl icke vad vi kalla individualiteter. Och vad är individualitet hos människan? En samling föreställningar om vissa måls uppnående i livet; oftast gående ut på välbefinnande, stundom, då individen i sig känner en representant av det lidande släktet, en strävan att få leva för hela släktet och icke blott för sina ungar. I senare fallet få väl de egna ungarne hjälpa sig. Men Nora, idealet, kan icke anses äga några sådana tendenser. Hon längtar ut till frihet, personlig egoistisk njutningsfull Ibsenisk frihet att få ställa möblerna där hon vill, att slippa be om förlåtelse när hon gjort något dumt, frihet att få ruva över sina tankar, älta dem som lera för att av dem göra små avgudabilder, frihet från att vara amma och mor, med ett ord frihet från naturens lagar. Nora är ett romantiskt vidunder, en produkt av den sköna världsåskådning som kallas idealism och som velat inbilla människorna att de voro gudar och att jorden var en liten himmel. Att författaren själv aktat Noras idéer som griller, visade han i en revision av sin pjäs där han låter Nora stanna. Hade Nora haft någon kallelse, vilket alls icke framgår av hennes sista repliker, skulle hon ha gått; hade hon därjämte varit en svag människa, skulle hon kanske kommit igen.

Nu är frågan: är kvinnans ställning verkligen enlig med naturen? Är hennes långa moderskap icke ett martyrium, och äro hennes frigörningsförsök så alldeles mot naturen?

Låtom oss se huru de »andra» djuren ha det. Hos de större däggdjuren med lika livslängd som människan, varar moderskapet ett eller två år. Så är hon fri, till nästa fall inträffar. Människans hona är genom kulturförhållanden bunden för livet, snart sagt. Gossarne släppas ut vid omkring 20 år, flickorna likaså, om de någonsin släppas ut. Varför släppas de inte ut förr? Därför att de icke kunna föda sig själva och skydda sig själva. Familjen är sålunda en hemlig polisinstitution inrättad av överklassen för att skydda ynglet (jag talar nämligen hela tiden om överklassens eller kulturäktenskapen). Kulturkvinnans missnöje med det långa moderskapet har sålunda något av natur i sig, och hennes skenbara opposition mot naturen är en opposition mot kulturen, likasom hennes opposition mot mannens tyranni är helt enkelt ett uppror mot samma fiende mannen reser sig mot, det upp- och nedvända samhället, fastän hon i mannen ser samhällstvånget personifierat. Hos naturmänniskan (bonden) lider icke kvinnan så mycket av ett långt moderskap. För det första emedan barnen få göra nytta vid sju, åtta års ålder; för det andra emedan hemmet icke blir unket, alldenstund mannen begagnar stugan endast när han äter och sover, och för övrigt lever i fria luften. I staden hos ståndspersoner packas man ihop i små celler, och någon beklagansvärdare varelse än en ung flicka finnes väl knappt. Hennes och fångens lott likna varandra mycket. Mamma

skall bevaka henne att det icke kommer någon hane av »sämre» ras och befruktar hennes barn!

Hemmet i Norden är mycket besjunget. Hemmen i södern äro mindre kvava. Det är en klimatfråga. Det nordiska hemmet med innanfönster, som fördärva luften, kakelugnar (den husliga härden!), den långa vintern och hösten och våren, som pina människor ihop, gör i mina ögon det hemmet oskönt. Man ser det icke i sin egen familj, men man ser det i andras. Först far och mor hopkedjade med livstidsbojor. Om den ena har en tanke som den andra icke delar, så lär han sig på femton år att tiga, det vill säga hyckla. Så de långa sönerna. Hemma moral, och ute omoral. Ljuga för föräldrarne eller åtminstone förtiga. Sins emellan, sedan de slutat slåss, fortsätta de att gräla och kivas, ty det ligger i människans natur. Och så känna de föräldrarnes tysta önskan att snart se dem på en plats i livet, det vill säga att få köra ut dem! Så uppfostran. Fadrens och modrens eviga uppmärksamhet för att upptäcka deras fel. Sina fel håller man på, och man skall slutligen känna agg mot dem som bara granska och spionera en. Så kommer barnets tysta motkritik på föräldrarne, och så förlorar barnet aktningen för föräldrarne. Det är en kedja av hyckleri, och hemmet är oskönt, utom i romaner. Så komma barnen ut i livet, och känna sig så gränslöst lyckliga, att de i bästa fall bara gå hem om söndagarne och äta middag. Nu sitta föräldrarne där ensamma, och våga icke ha någon mening inför varandra, av fruktan att störa husfriden, och husfriden är näst barnen familjens grundval. För dess bibehållande böjer sig den starkaste vilja, eller åtminstone lär han sig hyckla

undergivenhet. Detta är nu en skematisk överdriven skildring, men, huru lyckligt ett äktenskap än är, vilar dock alltid något kuvat, något dolt hyckleri därunder, och på botten ligger ett ömsesidigt slaveritillstånd. Men det är väl en ofullkomlighet som vidlåder det för långa moderskapet, vilket återigen fordras av kulturen.

Att lyckliga äktenskap givas, det är ett sällsynt sammanträffande av en hel mängd gynnsamma omständigheter, såsom överensstämmelse i lynnen, smak, fel. Och där båda parterna hava på en gång fattats av tycke för varandra, där finnas de största garantier för lycka, ty kärleken är en naturmakt, som överlever individens resonemang, övergår i kraft hans vilja och trotsar vilka stormar som helst, vilka griller som helst. Det är i sådana fall kärleken får, oaktat sin skenbart egoistiska tendens, då den synes mest röra de båda parterna och icke barnen, något stort och berättigat i sig, och den skulle oftare få frihet att verka om könen fingo friare umgås, ty nu är det mannen som har initiativet och flickan sitter och väntar att han skall komma, den rätte, men när den rätte icke kommer, så tar hon den första bäste.

Att emellertid nu, under nuvarande förhållanden, rycka ut kvinnofrågan ur sitt sammanhang är omöjligt och skadligt. Kvinnans begär efter frigörelse är samma sak som mannens oroliga begär efter frigörelse. Låtom oss därför emancipera männen från sina fördomar, så skola nog kvinnorna bli frigjorda. Men vi skola arbeta på det målet tillsammans som vänner och icke som fiender. Vad kvinnan av framtiden, en närmare eller fjärmare, har ovillkorlig rätt att fordra, det vill jag nu, för att fria mig från

misstanken om reaktionära meningar, framlägga under denna rubrik:

Kvinnans rättigheter,

som enligt naturen henne tillkomma, men genom den förvända samhällsordningen (icke genom männens tyranni) blivit henne berövade.

1:o. Rätt till lika uppfostran med mannen. Härmed är icke meningen, jag kan icke nog ofta upprepa det, att kvinnan nu skall inbilla sig det hon höjes till mannen, genom att lära sig alla de onyttigheter denne nu får stoppa i sig. Framtiden, som skall avskaffa skillnad mellan folk- och elementarskolor, studentexamen och alla andra examina, skall en gång känna sig skyldig att införa en enda gemensam borgerlig examen, vilken skall ersätta konfirmationen. Denna examen skall vara en och samma för man och kvinna, och endast omfatta en fullständig kännedom om konsten att läsa, skriva och räkna samt kunskap om födelselandets lagstiftning, om medborgerliga rättigheter och skyldigheter, samt ett levande språk. Den som sedan vill lära sig vad Cicero ansåg om Lucius Sulla och vad Moses hade för avsikter med Israels barn, den må göra det, om han nämligen får tid med sådan lyx, då framtiden kommer att fordra av varje medborgare, att han arbetar med sin kropp för sitt uppehälle, såsom naturen bestämt det.

2:o. Skolorna skola vara gemensamma för gossar och flickor, så att de båda könen tidigt lära känna varandra, och icke som nu, att gossarne gå och inbilla sig att flickorna äro änglar, och flickorna tro att gossarne äro riddare. Härigenom undvikas

även alla dessa fantasiens och brådmogenhetens stumma synder, vilka hava sin grund i könens isolering.

3:o. Flickan skall äga samma frihet att »gå lös» och välja sällskap var hon vill.

4:o. Fullständig likställighet mellan könen skall avlysa det vedervärdiga hyckleri, som kallas galanteri, eller artighet mot damerna. En flicka skall sålunda icke fordra att en gosse stiger upp och lämnar sin plats, ty det är slavens underdånighetstecken, och en bror skall icke vänjas vid att systrarne bädda upp hans säng eller sy i hans skjortknappar; sådant skall han göra själv.

5:o. Kvinnan skall hava rösträtt. När i framtiden hennes konfirmation består i ett förhör i det samhälles lagstiftning hon lever i, och då samhället varje år, liksom bolagen nu, blir skyldigt lämna en årsberättelse till varje medborgare, skall kvinnan lika gott som mannen kunna döma om åt vilken person eller sak hon ger sin röst.

6:o. Kvinnan skall vara valbar till alla sysslor, vilket icke blir svårare under en självstyrelse, än nu, då hon inkonsekvent nog kan bli regent. Självstyrelsen blir icke yrkesstyrelse, utan sådan som nu kommunalstyrelsen är, ett förtroendeuppdrag att utföras på lediga stunder. Finnes någon klokare och bättre ägnad till styrelse än en gammal moder, vilken i moderskapet och hushållet lärt både regera och förvalta? (Våra förfäder hade en sådan vördnad för gamla kvinnors förstånd att de tillskrevo dem ett övernaturligt vetande.)

7:o. Genom detta skola sederna förmildras och lagarne även, ty ingen har lärt sig överseende så

som en mor, ingen har lärt sig huru tålig, huru litet fordrande man får vara med de felfulla människobarnen.

8:o. Kvinnan skall vara befriad från krigstjänst. Den som anser detta vara en orättvisa, må taga i betraktande att naturen av henne utkräver vederlag i det tunga moderskapet. För övrigt blir det i framtiden icke något ärofullt att göra gendarmtjänst. Det blir en plikt bara.

9:o. Som framtidens samhälle kommer att genom en rättvis fördelning av naturens gemensamma rikedomar, tillförsäkra alla som födas uppehälle och undervisning, blir äktenskapet såsom en garanti för dessa fördelar onödigt. Man och hustru avsluta ett kontrakt, muntligt eller skriftligt, om ett förbund, på huru lång tid de vilja, som de utan lag eller evangelium äga rätt upplösa när de behaga; att härigenom icke kan förekommas sådant som att två hanar vilja äga samma hona, det är givet, men striden skall icke bli så grym, och honan blir den som avgör valet, vilket nu ej är fallet, ty ingen skall behöva gifta sig för pengar eller rang, när dylikt ej mer finnes till. Urvalet blir härigenom naturligt och rasen skall därigenom förbättras.

*

Detta om framtidens kvinna och äktenskap. Vad som under nuvarande förhållanden kan göras för äktenskapets rimliga förbättrande det är:

1:o. Att umgänget mellan gossar och flickor blir friare.

2:o. Att uppfostran för gossarne förenklas, så

att den med rättvisa kan även för flickorna förenklas.

3:o. Att flickan slipper (liksom gossen) läsa så mycket om det förflutna, men tvingas taga kännedom om det nuvarande samhällsskicket, så att hon

4:o. Kan med allra snaraste få rösträtt.

5:o. Det falska galanteriet upphör av sig själv och man och kvinna umgås såsom männen nu. Icke så att männen hålla ensamma banketter, som sluta med en skål för kvinnan, vilken sitter hemma och äter gröt och mjölk.

6:o. Civiläktenskap införes, varigenom skilsmässan underlättas. Icke därför att det är troligt man skall skiljas oftare än förr; lättheten att få bli skilda skall göra att bandet kännes mindre hårt och att mannen tas ur den föreställningen att han äger kvinnan. Barnen skola nog fortfarande hålla ihop makarne, såvida icke svårare fall inträffa.

Det vidriga lagbudet om varning av prästerskap eller obligatorisk »rymning» skulle sålunda utgå.

7:o. Lagparagraferna om mannens målsmanskap upphävas.

8:o. Kvinnan blir myndig vid 18 år, utan alla inskränkningar.

9:o. Äktenskapsförordet och Boskillnaden bli obligatoriska.

10:o. Kvinnan äge rätt (efter uppfostrans likgörande med mannens) att besätta alla platser, och öva vad sysselsättning hon vill. (Men att nu insläppa ett par millioner kvinnor i arbetsmarknaden skulle göra konkurrensen blodig. Här måste man kanske nedlåta sig, under nuvarande förhållanden, till en inkonsekvens, såvida icke möjligen ett överlopp av

arbetskrafter skulle pressa fram det nya samhällsskicket.)

11:o. Mannen vare skyldig vid äktenskaps ingående underhålla en livförsäkring, så att han vid dödstillfälle ej lämnar hustru och barn i nöd, i synnerhet vare detta en skyldighet, då han dragit kvinnan från en inbringande syssla.

12:o. Kvinnan bibehåller sitt namn, och äger icke antaga mannens titel i femininum, ty titeln är under nuvarande förhållanden en egendom, ofta ganska dyrt förvärvad, och av pengars värde. Likställigheten fordrar detta. Och därigenom skall mången kvinna undgå frestelsen att köpa en titel för sina pengar. Gossar uppkallas efter fadren och flickor efter modren.

13:o. Skillnad i säng och säte från början bör bli hävd. Ty, något så mot »sedligheten» stötande som gemensam sängkammare och säng, straffar sig själv, och ger anledning till förhållandets grummel, äckel, leda och än värre saker. Kvinnan skulle därigenom få en friare ställning och behålla äganderätten till sin kropp.

14:o. Hustrun skall, i händelse hon är blott sin mans hustru och barnens mor, utan att äga en självständig syssla, ha ett apanage till kläder och nöjen. Hon skall icke ha lön, icke ha kläder i form av en present, för vilken hon skall tacka. Men hon skall då också ha rättighet att betala sina nöjen själv, även i mannens sällskap, och slippa att bli bjuden.

15:o. Förvärvar kvinna något genom syssla under äktenskapet, och icke sköter huset, vare hon skyldig av det förvärvade lämna till huset lika mycket

som mannen. Arbetar hon även för huset, behålle hon sitt, ty hennes arbete inomhus skall därigenom komma att anses såsom tillskott och icke som nu, såsom en slavtjänst.

Interview.

Förf.: Har herrn nu fått klart för sig vad jag menar?

Interv.: Jo alldeles tillräckligt!

Förf.: Inga missförstånd alltså? Det är gott!

Interv.: Herrn har vågat angripa Ibsen; det är farligt det!

Förf.: Den som angripit Carl XII, herre, den fruktar varken fan eller trollen! Sju resor har jag fallit och stått upp igen; tål väl falla en gång till! För övrigt har jag bara angripit Ett Dockhem såsom codex! Jag tycker inte om codexar! Slår man fast en codex, så sitter han där i minst tjugofem år och så kommer man inte ur fläcken! Vad Ibsen beträffar, så har hans exempel visat farorna av skönlitteraturen. Han skrev Brand mot kristendomen, och läsarne gjorde en kristendomscodex av den! Det var ju skönt! Han skrev Gengangere mot osedligheten, och de sedliga gjorde den till en osedlighetscodex. Han skrev Folkefienden mot samhället och samhällets värsta fiender kastade sten efter honom. Så där är det att vara Moses på berget och tala tungomål med ett blått skynke över huvudet. Han skrev om sin ungdoms sorger och bitterhet i Kongs-Emnerne, och en filosofie kandidat i Hälsingfors

skriver en akademisk avhandling om den och bevisar att den var ett rent historiskt drama. Om kandidaten gått mera rationellt till väga skulle han skrivit till Ibsen och frågat honom om det förhöll sig så; då skulle han, såvida Moses hade svarat honom, fått reda på saken. Ibsen tog av skynket en gång och talade mänskligt tungomål. Det var som vi minnas efter Gengangere. Då desavouerade han sig själv! Kanske han vill bli missförstådd. Gott, då har jag förstått Dockhemmet bäst av alla. Men lämnom detta. Är det något annat herrn har missförstått?

Interv.: Jo, herrn är socialist!

Förf.: Javisst! Som alla upplysta människor nu för tiden. Har jag inte lov till det?

Interv.: Jag undrar det?

Förf.: Undrar ni? Grundlagen vill ingens samvete tvinga eller tvinga låta! Sålunda har jag rätt till det! Men om herrn kallar mig anarkist, så ljuger herrn. Är det något vidare?

Interv.: Jo, herrn har skrivit själv en pjäs om kvinnan, som jag inte förstår!

Förf.: Det kan vara mitt fel, men det kan vara herrns. Ni menar Herr Bengts hustru! Jo, kära herrn, det är 1:o ett angrepp på kvinnans romantiska uppfostran. Klostret, det är pensionen! Riddaren, det är han; alla äro riddare för våra unga flickor. Så komma de i livets verkligheter, då får hon se att han är en bonde. Han tror hon är en fjolla, men verkligheten utvecklar henne till en kvinna, vilket pensionen icke kunde göra. 2:o är det en apologi för kärleken såsom naturkraft, vilken överlever alla griller och kuvar den fria viljan. 3:o är det ett uppskattande av kvinnans kärlek såsom varande av

högre art (med tillsats av modrens kärlek) än mannens. 4:o är det ett försvarstal för kvinnans rätt att få äga sig själv. 5:o är det en teaterpjäs, och det är synd. Men det fick sitt straff. En romantisk dogg, som hade för låg panna, bet mig i benet och ville bevisa mig att jag var romantikus, just då jag angrep och förlöjligade romantiken och det var rätt åt mig, för man kan låta bli att skriva teaterpjäser när man vill tala allvarsamt. Kom ihåg att alla teaterpjäser annonseras under »Offentliga nöjen».

Interv.: Men herrn angriper ju på ett oförklarligt sätt kvinnofrågans försvarare och själv är herrn ju radikal!

Förf.: Just så! Jag angriper det oförsvarliga sätt varpå frågan behandlas. Och kvinnofrågan har fått en ful kurtis-anstrykning i våra dar. Hela Dockhemmet är ett gammalmodigt romantiskt galanteri, fullt av idealistiska skröpligheter. I Frankrike har Dumas fils velat ge rösträtt nu, åt alla dessa prästuppfostrade pensionsflickor. Vet herrn vad följden skulle bli? Jo, att jesuiter och kapuciner genast skulle röstas in igen i landet och kejsarinnan Eugénie sättas på tronen! Jag har angripit kvinnans försök att emancipera sig från barnaföderi, icke från vaggan och köket. Jag har angripit kvinnans åtrå att få förstöra mödrarne genom att lära dem latin, likasom fädren blivit förstörda förut. Jag har, hör på det herre, och skriv upp det, jag har angripit äktenskapet under nuvarande förhållanden, jag har visat att en fullkomlig sällhet är orimlig, jag har visat att kvinnan under nuvarande förhållanden är ofta (icke alltid) genom uppfostran bliven en tossa, jag har alltså, skriv upp det herre, angripit kvinnans

uppfostrare, kyrkans äktenskap och männens galanteriemancipation, jag har alltså icke angripit kvinnan utan jag har angripit, skriv opp det med stora bokstäver, De Nuvarande Förhållandena.

Kvinnan behöver icke mitt försvar! Hon är modren, och därför är hon världens härskarinna. Och den frihet hon begär nu, det är samma frihet alla män begära! Den skola vi skaffa oss som vänner, icke som fiender, ty som sådana få vi ingenting. Har herrn nu förstått?

Dygdens lön.

När modren dog var han tretton år. Det var för honom såsom om han förlorat en vän, ty under det år modren låg till sängs, hade han likasom gjort hennes personliga bekantskap, något som föräldrar och barn sällan göra. Han var nämligen tidigt utvecklad och hade ett gott förstånd; hade läst mycket mer än skolböckerna, ty fadren, som var professor i botanik vid Vetenskapsakademien, hade ett gott bibliotek. Men modren hade icke fått uppfostran, hade som gift varit mannens första hushållerska och de många barnens sköterska. När hon nu blev sängliggande vid trettionio års ålder, med krafter uttömda av många barnsängar, många års nattvak, (hon hade icke sovit en hel natt på sexton år), och då hon icke vidare fick befatta sig med hushållet, råkade hon göra bekantskap med sin andra son i ordningen; den äldsta var kadett och var bara hemma om söndagarne. Som hon upphört att vara husmoder och endast var patient, försvann detta gammaldags disciplinförhållande, vilket alltid ställer sig mellan föräldrar och barn. Den trettonårige sonen satt nästan alltid vid hennes bädd, när han var ledig från skola och läxor, och då läste han högt för henne. Mycket hade hon att fråga och mycket hade han att upplysa; därigenom borttogs mellan dem dessa gradtecken,

som ålder och ställning upprest, och skulle någon nu vara den överlägsne, så var det sonen. Men modren hade mycket att lära honom ur sitt förflutna liv, och därigenom voro de omväxlande lärare och lärjunge. De kunde slutligen tala om allt. Och sonen, som då befann sig vid manbarhetens inträdande, fick mången, med modrens finkänslighet och könsskillnadens blyghet, meddelad upplysning om det mysterium, som kallas släktets förökelse. Han var ännu oskyldig, men hade i skolan sett och hört mycket, som var honom motbjudande och upprörde honom. Modren förklarade allt som förklaras kunde, varnade honom för ungdomens farligaste fiende och tog ett heligt löfte av honom, att han aldrig skulle låta förleda sig att besöka dåliga kvinnor, icke en gång av nyfikenhet, ty ingen kunde lita på sig själv i sådana fall. Och hon hänvisade honom till ett sobert levnadssätt och till umgänge med Gud i bönen när frestelsen skulle komma.

Fadren var djupt försänkt i den själviska njutningen av sin vetenskap, vilken var en sluten bok för hans hustru. Han hade, just när modren låg på sitt yttersta, gjort en upptäckt, som skulle göra hans namn odödligt i den lärda världen. Han hade nämligen på en avstjälpningsplats utanför Norrtull hittat på en ny varietet av Svinmollan, vilken hade böjda hår på det eljes rakhåriga blomfodret; och just nu låg han i underhandling med vetenskapsakademien i Berlin att få varieteten upptagen i Flora Germanica, och väntade han varje dag svar, om akademien ville odödliggöra honom genom att låta växten få bära namnet, som i sin helhet skulle lyda: Chenopodium molle β; Wennerstrœmianum. Vid dödsbädden var han tankspridd, nästan frånvarande, ovänlig närapå, ty han

hade just fått akademiens jakande svar, och det grämde honom, att icke han kunde glädja sig, och sin hustru än mer, med den stora nyheten. Ty hon hade endast sina tankar på himmelen och på sina barn. Att nu komma och redogöra för henne om ett krokhårigt blomfoder, föreföll honom själv löjligt; men, försvarade han sig, det var icke frågan om ett krokhårigt eller rakhårigt blomfoder, det var frågan om en vetenskaplig upptäckt, och vad mer var, om hans framtid, om hans barns framtid, då ju fadrens ära var deras bröd.

När hustrun var död om aftonen, föll han i djup gråt; han hade icke gråtit på många, många år. Han kände alla dessa fasans samvetskval över begångna, låt vara små, oförrätter, ty han var en förträfflig, exemplarisk äkta man, han kände ånger och blygsel över sin ovänlighet, sin tankspriddhet dagen förut, och i ett ögonblick av tomhet, fick han upp ögonen för det lumpet själviska i sin vetenskap, vilken han inbillat sig ha varit för mänskligheten. Men dessa rörelser räckte icke länge. Det var som att glänta i en dörr med fjäder på; den slog strax igen, och följande morgon, sedan han skrivit formulär till begravningskorten, satte han sig och skrev en tacksamhetsadress till vetenskaps-akademien i Berlin. Därpå återgick han till arbetet ner i akademien. När han kom hem om middagen, ville han gå in till sin hustru och tala om sin glädje, ty hustrun hade alltid varit honom den trognaste vännen i sorgen, och den enda livet skänkt honom, som icke var avundsjuk på hans framgångar. Nu kände han en stor saknad efter denna vän, av vilken han alltid kunde påräkna »medhåll» som han sade, som aldrig sade

honom emot, emedan hon inte visste vad hon skulle säga emot, då han bara gav henne de praktiska resultaten av sina forskningar. Ett ögonblick tänkte han göra bekantskap med sonen, men de kände icke varandra, och fadren fann sig alltid i den ställning mot sonen, som en officer mot sin soldat. Hans rang förbjöd honom ett närmande, och sonen var honom för övrigt något misstänkt, emedan denne hade ett skarpare huvud än fadren och även därför att han läst en hel hop nyare böcker, dem fadren icke kände, varav stundom kunde inträffa att fadren, professorn, satt som en okunnig inför sonen, gymnasisten. Vid sådana tillfällen måste fadren antingen yttra sitt förakt över de nya dumheterna eller också begagna maktspråk och säga, att skolpojkar skulle läsa över sina läxor. Då kunde hända att sonen svarade med att förete en »läxbok», och då blev professorn ursinnig, menande att de nya läroböckerna voro »åt helvete».

Fadren slöt sig in i sina herbarier och sonen gick sin väg för sig.

De bodde på Norrtullsgatan till vänster från Observatorieplanen. Ett litet envånings stenhus, omgivet av en vidsträckt trädgård, som förr i tiden tillhört gartnersällskapet, hade genom arv tillfallit professorn. Men som han studerade den descriptiva botaniken utan att bry sig om den vida intressantare växtfysiologien och morfologien, vilken i hans ungdom ännu låg i sin linda, var den levande naturen för honom nästan främmande. Han lät därför trädgården med dess många härligheter växa igen och förfalla, samt arrenderade ut den åt en trädgårdsmästare mot villkor att han och hans barn skulle få behålla vissa friheter. Sonen begagnade trädgården som park, njöt

av dess natur som natur, sådan den var, utan att bry sig om att taga den vetenskapligt.

Hans karaktär var som en illa gjord kompensationspendel: för mycket av modrens mjuka metall, för litet av fadrens hårda. Därför slitningar och ojämn gång. Än ytterligt känslofull, än hård, skeptisk. Modrens död tog honom mycket djupt. Han sörjde henne så, att hon blev i hans minne apoteoserad såsom inbegreppet av allt gott, skönt och stort. Sommaren som följde därpå tillbragte han med grubblerier och romanläsning. Men sorgen, och sysslolösheten icke minst, hade skakat om hela hans nervliv och satt hans fantasi i verksamhet; tårarne hade varit som ett varmt aprilregn, vilket väcker fruktträden så att de narras gå i blom för att sedan frysa: majfroster innan befruktningen är fullbordad. Han var femton år, den tidpunkt då kulturmänniskan är manbar och mogen att ge liv åt kommande släkten, varifrån hon hindras av brist på föda åt ungarne. Han stod sålunda i begrepp att inträda i det minst tioåriga martyrium som den unge mannen har att genomgå under strider mot den allsvåldiga naturen, innan han får tänka på att förvärva rättighet att uppfylla naturens lag.

*

Det är i Pingsttiden en varm middag. Äppelträden stå vita av blom, som naturen med slösande frikostighet vräker ut. Vinden skakar kronorna och frömjölet yr omkring i luften; somt kommer till sin bestämmelse och väcker liv, somt faller på jorden och förgås. Vad bryr sig den oändligt rika naturen om en handfull mjöl mer eller mindre! Och när blomman

är befruktad, fäller hon sina skära blad, som snart ligga vissna på sandgången, tills de ruttna vid nästa regn, upplösa sig, gå ner i jorden och stiga upp igen genom saven för att åter bli blomma och den gången kanske frukt. Men nu börjar striden: de som varit nog lyckliga att komma åt solsidan de gå till; fruktämnet sväller och om icke frost inträffar blir det snart fruktkart; men de som råkat komma åt norr, alla stackare, som sitta i skuggan av de andra och aldrig få se solen, de vissna och falla av och trädgårdsmästaren krattar ihop dem och kör dem i skottkärran upp till svingården. Och nu står äppelträdet med grenarne tyngda av halvmogen frukt, små trinda gullgula kartar med rosenröda kinder; nu gäller en ny strid; få de alla leva, då brista grenarne av tyngden och trädet dör. Därför kommer stormen! Då gäller det att ha starka skaft och kunna hålla sig kvar; ve de svaga, ty de voro dömda till undergång. Så kommer viveln! Den har också fått liv och har en skyldighet mot sitt kommande släkte! Och så äta larverna upp äpplet ända till skaftet och så faller det ner på sandgången. Men masken har smak, och den väljer de starkaste och sundaste, ty eljes skulle det bli för många starka i livet, och då blev kampen alltför livlig.

Men i kvällstunden när mörkret kommer, då börja djurens dunkla begär att vakna. Nattskärran lägger sig på den nygrävda varma trädgårdssängen och lockar sin make. Vilken? Det få hanarne avgöra!

Och huskattan smyger mätt och varm ut från spiselvrån efter att ha druckit sin nysilade aftonmjölk och trampar försiktigt mellan narcisser och gula liljor, rädd att bli våt och ruggig av daggen innan älskaren

kommer. Och så luktar hon på den nyspruckna lavendeln, och så lockar hon. Från grannens plank kommer den svarta katten bred i ryggen som en mård, och han svarar på locket; men så kommer trädgårdsmästarens trefärgade katt från ladugården, och nu blir det strid. Den svarta, mjuka matjorden yr omkring dem, och nysådda rädisor och spenatplantor ryckas ur sin stilla sömn och sina framtidsdrömmar. Den starkaste segrar och honan väntar neutral på att mottaga segrarens frenetiska omfamningar. Den besegrade flyr för att söka en ny strid, där han är den starkaste.

Och naturen ler, nöjd, ty den vet icke av någon annan trolöshet än den mot hennes bud, och hon ger den starkare sin rätt, ty hon vill ha starka barn, om hon så skall döda den lilla individens »oändliga» jag. Och intet pryderi, inga betänkligheter, inga bekymmer för följderna, ty naturen ger alla mat — utom människan.

Han gick ut i trädgården, sedan supén var slut och fadren satt sig vid sängkammarfönstret att röka pipa och läsa aftontidningar. Han gick fram åt gångarne och kände alla dessa dofter, som växten endast sprider när han står i blom, det finaste och starkaste destillat av eteriska oljor, som skola i sig koncentrera individens hela kraft för att höja sig till släktrepresentant. Han hörde myggens bröllopssång över lindarne, klagande som en sorgesång för vårt öra, han hörde nattskärrans spinnande locktoner, kattornas brånande skrik, som om döden och icke livet skulle skänka arv; tordyvelns surrande, nattfjärilns flaxande, läderlapparnes pip.

Han stannade framför ett narciss-stånd, bröt en

blomma och luktade på den tills tinningarne bultade. Han hade aldrig sett så noga på den blomman. Men förleden termin hade han i Ovidius läst om den sköna ynglingens förvandling till narcissusblomman. Han hade icke funnit någon vidare mening i denna myt. En yngling, som av obesvarad kärlek får denna brånad vänd mot sig själv och slutligen förtäres av lågan, förälskad i sin egen bild, som han ser i källan! Nu, när han betraktade dessa vita kalkblad, dessa bägarblad, vaxgula som en sjuklings kinder, och med dessa fina röda strimmor som dem man ser på en lungsiktig, där blod sprängts ut i hudens yttersta finaste kärl under trycket av en upprepad hosta, kom han att tänka på en kamrat i skolan, en ung adelsman, som gått som sjökadett om sommaren och vilken hade detta utseende.

När han luktat länge på blomman försvann den starka nejliklukten och lämnade en äcklig, såpaktig stank efter sig, som kväljde honom.

Han vandrade framåt tills gången krökte in åt höger under en välvd allé av huggna almar. I halvdunklet såg han längst fram i perspektivet den stora gröna slänggungan som rörde sig fram och åter. På bakbrädan stod en flicka och satte den i gång genom att böja knäna och kasta kroppen framåt under det att hon höll i sidostängerna med upplyftade armar. Det var trädgårdsmästarens dotter som gått fram i Påskas och nyss fått lång klänning. Men i kväll hade modren låtit henne ta på en halvlång, som hon skulle slita ut hemma. När hon fick se den unge herrn, blev hon först generad över att hon visade strumporna, men hon stod kvar; och herr Theodor gick fram och såg på henne.

— Stå inte där, herr Theodor, sade flickan, som fick gungan i full fart.

— Varför får jag inte stå här, svarade denne, som kände draget av hennes fladdrande kjolar fläkta om sina heta tinningar.

— Fy nej, sade flickan.

— Får jag komma in, skall jag gunga Augusta, sade herr Theodor och kastade sig med fart in i gungan.

Och så stod han mitt emot henne inne i gungan. Och när gungan gick upp, svepte hennes klädning om hans ben, och när den gick ner, stod han lutad över henne och såg henne rätt in i ögonen, som lyste av rädsla och behag; och den tunna bomullskoftan smög tätt efter de unga brösten, som skarpt tecknade sig under det randiga kattunet; och hennes mun stod halvöppen, så att de vita friska tänderna logo emot honom som om hon ville bita honom eller kyssa honom. Allt högre gick gungan ända tills hon slog emot lönnens högsta grenar. Då uppgav flickan ett anskri och föll i hans armar, så att han måste sätta sig på bänken. När han kände den mjuka varma kroppen rycka och på samma gång trycka sig mot hans, gick det som ett elektriskt slag genom hela hans nervsystem, det svartnade för hans ögon och han skulle ha släppt henne, om han icke känt hennes vänstra bröst mot sin högra överarm. Gungan saktade. Hon sprang upp och satte sig på bänken mitt emot. Och så sutto de och sågo ner, men vågade icke se varandra i ansiktet. När gungan stannat, steg flickan ur och låtsades svara på någon som icke ropat henne; och herr Theodor blev ensam.

Blodet sprang i hans ådror. Han kände sin

livskraft fördubblad. Men han visste icke klart vad som hänt. Han föreställde sig dunkelt han var en elektrofor, vars positiva elektricitet under en urladdning förenat sig med den negativa. Och detta under en svag, till det yttre kysk, beröring med en ung kvinna. Sådant hade han icke erfarit då han till exempel under brottningslekar på gymnastiken hållit kamrater hårt omfamnade. Han hade sålunda känt det kvinnligas motsatta polaritet och han erfor nu vad det ville säga att vara man. Och han var man. Icke en brådmognad, som genom våld på naturen, kommit att slå ut för tidigt, ty han var en stark, härdad, frisk yngling.

När han nu vandrade i gångarne, kände han alltså nya tankar stiga upp. Livet tycktes honom allvarligare, känslan av plikt och skyldighet trädde fordrande fram. Men han var endast femton år. Han var icke konfirmerad än, kunde ännu icke på många år inregistreras i samhället och följaktligen icke tänka på att föda sig, mycket mindre en kvinna och barn. Hans allvarliga sinnesförfattning lockade honom nämligen icke till några tankar på lösaktighet, utan kvinnan var för honom något för livet; hans andra pol, hans komplement. Nu var han andligen och kroppsligen mogen för att gå ut i världen och skaffa sig bröd. Vad hindrade honom? Hans uppfostran, som icke lärt honom något nyttigt; hans sociala ställning, som förbjöd honom gå ner till handarbetet; kyrkan, som icke fått hans ed på att vara prästerskapet trogen; staten, som icke fått hans ed på att vara Bernadotte och Nassau trogen; skolan, som icke ännu fått dressera honom för att vara mogen för universitetet; överklassens hemliga ordens-

förbund mot underklassen; ett helt berg av fånigheter låg över honom och hans ungdom. Det var för honom, nu sedan han kände att han var man, såsom om hela den förestående uppfostran var ett institut, där han skulle kastreras först innan man vågade släppa honom in i harem, där en manbarhet skulle varit farlig, ty någon annan idé i allt detta kunde han ej upptäcka. Så försjönk han åter ner i sitt nuvarande tillstånd av omyndig. Han tyckte sig vara en planta av bleksallat, som man binder ihop och sätter under en blomkruka, för att den skall bli så vit och mör som möjligt och för den skull hindras att i solljuset få skjuta gröna blad, gå i blom, och minst av allt, gå i frö.

Under dessa tankar gick han av och an på trädgårdsgångarne tills klockan tutade tio i Adolf Fredrik. Då vände han åter till byggningen för att gå upp och lägga sig. Men farstudörren var stängd. Han måste knacka på kökskammarfönstret. Huspigan kom i underkjolen och öppnade och han kunde se hennes bara axlar över linnet, som fallit ner.

Allt svärmeri försvann i ett ögonblick och han ville ta fatt i henne, trycka hennes bröst, para sig, med ett ord, ty nu var kvinnan endast hona för honom. Men flickan hade kommit in och slagit igen dörren efter sig. Då skämdes han och gick upp på sin kammare.

Väl kommen upp öppnade han fönsterna, doppade huvudet i handfatet och tände sin lampa.

När han kom i säng, tog han fram Arndts Andliga Morgonröster, vilka han ärvt av sin mor, och av vilka han alltid läste en stump om kvällarne, för mera säkerhets skull, ty om morgnarne var tiden

knapp. Med boken väcktes tankarne på kyskhetslöftet, som han givit modren, och så fick han ont samvete. En fluga, som kom in på lampglaset och med brända vingar snurrade på nattduksbordet, ledde hans tankar på annat ut i det obestämda, och sedan han lagt bort Arndt, tände han en cigarr. Han hörde hur fadren drog av sig stövlarne i sängkammaren på nedra botten; hur han knackade ur pipan mot kakelugnskransen; slog i ett glas vatten ur karaffinen, och gjorde sig i ordning att gå i säng. Så tänkte han hur ensamt denne skulle känna det nu då hans hustru var borta. Förr kunde han höra genom trossbotten huru de förtroligt samspråkade med halv röst om saker som de alltid voro ense om; men nu hördes icke någon röst mer, endast de döda ljuden av en människas styrande och ställande om sin person, vilka likt figurerna i en rebus måste ställas i hop för att få något liv av dem.

Slutligen lade han bort cigarren, släckte lampan och läste tyst Fader vår, men kom inte längre än till femte bönen förr än han somnade.

Mitt i natten vaknade han i en dröm. Han hade haft trädgårdsmästarens flicka i sina armar. Var och när mindes han ej, ty han var alldeles bedövad och han föll strax i sömn igen.

På morgonen var han tungsint och hade huvudvärk. Föll åter in i sina tankar på framtiden, vilken låg tungt över honom och tryckte kvävande på hela hans tillvaro. Han såg med fruktan huru sommaren gick, vilken med lovets slut åter skulle sätta honom i det förnedringstillstånd som skolan erbjöd, där varje hans tanke skulle dödas under andras, där självverksamheten hjälpte till intet, då endast ett bestämt antal

förflutna år kunde föra honom fram till målet. Det var som att göra en resa på ett godståg; lokomotivet måste stå så och så länge på stationen, och när ångtrycket blev för starkt av brist på kraftförbrukning, måste man öppna säkerhetsventilen. Trafikstyrelsen hade uppgjort tabellen och man fick icke komma för tidigt till stationerna. Det var huvudsaken.

Fadren såg att sonen bleknade och blev mager, men det trodde han var av sorg efter modren.

*

Så kom hösten. Först med skolan. Han hade under sommarens ensliga umgänge med vuxna människors liv och strider i romanerna blivit van att betrakta sig som en vuxen. Nu kommo lärarne och duade honom. Kamrater, pojkar, som ännu icke respekterade den kroppsliga friheten, tilläto sig handgripligheter, vilka nödgade honom till dylika. Och denna bildningsanstalt, som skulle förädla honom till inträde i samhället, vad lärde den, och huru förädlade den? Läroböckerna voro endast samt och synnerligen skrivna under överklassens kontroll och gingo alla ut på att få underklassen att tillbedja överklassen. Lärarne talade ibland med rörelse till lärjungarne om huru otacksamma de voro; de visste icke, vilka fördelar deras föräldrar gåvo dem genom att skänka dem denna bildning, som så många fattiga fingo försaka. Nej, i sanning, de unga voro icke nog fördärvade ännu att kunna genomskåda hela denna gränslösa utsträckning av bedrägeriet och dess fördelar. Gav undervisningen någon enda gång en ren glädje genom det undervisade själv? Nej! Därför måste lärarne oupphörligen vädja till lärjungarnes

lägre passioner, ambitionen (ett snyggare namn på den lumpna äregirigheten att vara högre skattad än de andra), intresset, fördelarne.

Vilken eländig maskerad denna skola! Icke en enda av ynglingarne trodde på välsignelsen av att uppräkna hatade konungar, lära sig obrukbara språk, att bevisa axiomer, definiera självklara saker, räkna ståndarknappar på örterna och ledgångarne på insekters bakben, för att slutligen icke veta mer än att de hette så och så på latin. Huru många långa timmar försattes icke för att förgäves söka vetenskapligt dela en vinkel i tre lika stora delar, då det kunde »ovetenskapligt» (d. v. s. praktiskt) göras på en minut med en gradskiva.

Vilket förakt för allt som var nyttigt! Systrarne, som läste Ollendorffs franska grammatika, de kunde tala franska efter två års förlopp, gymnasisterna kunde inte säga ett ord efter sex år. Och med vilket överhögt medlidande de uttalade ordet Ollendorff, såsom inbegreppet av allt dumt, som var gjort sedan världen skapades.

Men när systrarne begärde en förklaring och frågade, om icke språket var gjort för att uttrycka människans tankar, så svarade den unge sofisten med en fras, lånad av en lärare, som sett den citeras såsom Talleyrands: Nej, språket är gjort för att dölja människans tankar. Detta kunde naturligtvis inte en ung flicka fatta, ty sina infamier förstå männen att dölja, men hon trodde att brodern var rysligt lärd och hon disputerade icke vidare.

Och så den förfalskande estetiken, som kastade sin slöja av lånad glans, falsk skönhet över alltsammans. »Stå stark du ljusets riddarvakt», fick man

lära sig sjunga, »med mod på dina skilda banor!» Vilken riddarvakt, med adelsbrev, studentbrev, falska attester allesamman, efter vad de själva kunde inse; åt ljuset, det vill säga åt överklassen, som hade sitt förfärliga intresse av att hålla underklassen i mörker genom skolor och religion. »Och framåt, framåt på ljusets bana!»

Alltid kallades saken vid omvänt namn! Naturligtvis därför att då en »underklass» skulle komma med ljus, det då skulle vara preparerat att få det till att han kom med mörker! Du unga, »friska» kämpahär! Så friska de voro, alla dessa, enerverade av sysslolöshet, otillfredsställd drift, äregirighet, förakt för alla som icke hade råd att bli studenter! O, de överklassens poeter, som ljugit så vackert! Voro de bedragare eller bedragne?

Vad talade alla dessa ynglingar om i vardagslag? Om studierna? Aldrig! På sin höjd om ett betyg! De talade om liderlighet. Från morgon till kväll! Om möten med flickor; om biljardspel, om punsch, om könssjukdomar, som de hört omtalas av äldre bröder. De gingo om middagarne och »togo paraden», och den som då var mest försigkommen, han kunde säga namnen på löjtnanten och tala om var dennes flicka bodde. En gång hade två av »ljusets riddarvakter» i sjätte klassen helt naivt gått upp på Hasselbacken, mitt på blanka sommarmiddan med två prostituerade kvinnor och satt sig öppet ute på verandan att äta middag. De blevo för sin naivitet relegerade från läroverket. Att det icke var för lastbarhet, kunde man sluta därav, att de ett år därefter togo studentexamen, sålunda vinnande ett helt år, och att de efter slutade studier i Uppsala, sändes till

en av Europas huvudstäder att vid ambassaden representera de förenade konungarikena Sverige och Norge.

I en sådan omgivning frampinade unge herr Theodor sin bästa ungdom. Han hade genomskådat sveket, men icke kunde han bryta med det! Hur skulle det gå till? frågade han ofta sig själv, men fick intet svar. Han blev naturligtvis medbrottslig och lärde sig tiga!

Konfirmationen blev för honom ett spektakel såsom skolan varit. En ung pastorsadjunkt, som var läsare, skulle i fyra månaders tid lära honom Lutheri katekes, honom som läst teologi, exegetik, dogmatik, Nya testamentet på grekiska och så vidare. Men den stränga pietismen med dess fordran på sanning i livet och leverne kunde icke undgå att göra sitt intryck på honom.

Det var en novembermorgon de voro kallade till kyrksalen för att skrivas upp. Herr Theodor befann sig helt oväntat såsom medlem av en helt annan krets än den han dagligen i skolan hade omkring sig. När han trädde in i samlingsrummet, möttes han av blickar från väl hundra par ögon, vilka alla sågo på honom såsom på en fiende. Där voro tobaksbindare från Ljunglöv, sotargossar, lärgossar från alla yrken. De tycktes nog också vara fiender sinsemellan, ty de kastade öknamn åt varandra, men denna fiendskap mellan yrkena var mera tillfällig; och huru de än kivades så hängde de ändock ihop. Han kände en underlig kvävande luft slå emot sig, och i det hat, varmed han kände sig hälsad, låg även ett förakt, baksidan av en viss respekt eller avund. Han såg sig förgäves omkring efter någon

kamrat, någon likasinnad, likaklädd. Det fanns ingen. Församlingen var fattig, och de rike sände sina barn till Tyskan, som då var på modet. Det var folkets barn; det var underklassen, med vilken han nu inför Herrans altare skulle råkas såsom jämnlike. Han frågade sig själv vilken avgrund som egentligen skilde honom från dessa! Voro de icke kroppsligen lika begåvade som han? Jo, bättre kanske, ty alla förtjänade de redan sitt bröd, och en del kunde till och med hjälpa gamla föräldrar. Voro de sämre utrustade på förståndets vägnar? Det kunde han icke påstå, ty han hörde dem, under form av speord, kasta de skarpaste iakttagelser omkring sig, de kunde säga radikala kvickheter, som han endast av högfärd avhölls från att belöna med ett skratt; och när han tänkte på alla dumbommar han hade till kamrater i skolan kunde han icke få ett bestämt streck mellan sig och dem. Men det fanns där! Var det de fula kläderna, de fula ansiktena, de grova händerna? Ja delvis var det nog det! Och han kände i synnerhet deras fulhet stöta sig! Men voro de sämre därför att de voro fula?

Han hade en florett med sig, ty han skulle på fäktlektion på middagen. Denna ställde han i en vrå för att den icke skulle ådraga sig någon obehaglig uppmärksamhet. Men den var redan observerad. Ingen visste egentligen vad det var för en tingest, men de förstodo att den föreställde ett vapen. Några av de djärvaste gjorde sig ärende bort i vrån för att undersöka den. De petade på lindningen om fästet, skrapade med naglarne på parerplåten, böjde på klingan, fingrade på den lilla bollen av handskskinn. Det var som att se harar nosa på en

bössa, som de skulle ha hittat i skogen. De förstodo icke vartill den skulle användas, men de kände att det var något fientligt, som hade ett dolt ändamål. Slutligen kom en gördelmakarelärling, vars bror var livgardist, fram till de nyfikna och avgjorde genast frågan: kan ni inte se, att det är en sabel, era snorgärsar! Och därmed kastade han en blick av respekt på herr Theodor, en blick också av hemligt förstånd, som om han sagt: vi förstå det där, vi!

Men det såg en repslagargosse, vilken en gång varit på artilleriet för att bli trumpetare, och som han ansåg sig förbigången vid domens fällande, kunde han icke hålla mun, utan förklarade, att de skulle få bita honom i ryggen om det inte var en värja! Följden härav blev ett slagsmål, som förvandlade hela kyrkosalen till en enda stor hundgård rykande av damm och fylld med tjut.

Då öppnas dörren och där står pastorsadjunkten. En ung, blek, mager karl, med utslag i ansiktet och urvattnade blå ögon. Han gav först till ett anskri. Vilddjuren upphörde att slåss. Därpå gav han även en utgjutelse om Jesu dyra blod och den Ondes makt över hjärtan. Slutligen fick han alla hundra pojkarne att sätta sig på bänkar och stolar. Men nu var han alldeles andfådd och rummet fullt av upprivet damm. Han kastade en blick uppåt fönsterventilen och sade med matt stämma: öppna luckan. Men det var som att väcka stormen igen. Tjugofem pojkar störtade upp och slogo ihop i en hög vid fönstret för att få fatt i snöret till ventilen.

— Gå och sätt er! gav prästen till i ett nytt anskri och sprang upp efter käppen.

Nytt lugn för ett ögonblick. Prästen tänkte ut

ett mera praktiskt sätt att utan batalj få upp luckan.

— Du, sade han, och pekade på en liten skrämd stackare, gå och öppna luckan!

Den lille gick fram till fönstret och sökte lösa upp det sammandragna snöret. Under andlös tystnad avvaktade församlingen resultatet, då en stor pojke i sjömanskläder, vilken nyss kommit hem från Spanien med briggen Carl Johan, förlorade tålamodet:

— Här ska ni, djävlar i min själ, se på en gosse som kan, sade han och i en blink hade han kastat av sig i skjortärmarne, äntrat fönsterbrädan, dragit upp sin kniv och skurit av snöret.

— Kapa gajet bara! hann han säga innan prästen fick tid att uppge ett nytt anskri såsom en hysterisk kvinnas och därmed bokstavligen skrämde ner sjömannen, vilken bedyrade, att »fallet hade skäggat sig» och att ingenting annat var att göra än att »kapa».

Pastorn var alldeles utom sig. Icke hade han, han kom från en stilla landsbygd, dock kunnat tro, att en ungdom kunde vara så djupt fördärvad, sjunken i osedlighet, i synd, och på förtappelsens väg så långt kommen som denna. Och så en lång historia om Jesu dyra blod.

Det var ingen som förstod vad han sade, ty de hade icke något begrepp om att sjunka, då de egentligen aldrig varit uppe. Församlingen visade därför en stor likgiltig köld. Prästen fortfor att tala om Jesu dyra sår, men ingen tog åt sig, ty ingen visste sig ha sårat någon Jesus. Han försökte nu med djävulen, men den hade ingått så i deras umgängesspråk som ett talesätt, så att den icke heller gjorde något intryck. Slutligen hittade han det rätta! Han

talade om den till våren stundande konfirmationen. Han erinrade om föräldrarne, som väntade att få föra sina barn ut i livet; men när han kom på tal om husbönderna, som icke ville ge någon anställning om de icke voro konfirmerade, då var han oemotståndlig, och det var icke en, som icke förstod konfirmationens djupa betydelse. Nu var han sann och nu förstodo honom alla unga sinnen. Till och med de vildaste blevo spaka.

Och så började uppskrivningen! Hu! så många bristfälliga prästbetyg. Hur skulle de kunna komma till Jesus, när deras föräldrar icke voro vigda; hur skulle de få komma till syndarnes nådabord, när fadren var straffad första resan. Hu! Sådana syndare!

Herr Theodor var djupt skakad av alla dessa offentliga skymfer som utdelades. Han ville blunda, men han kunde det icke. När han slutligen kom fram med sitt prästbetyg och adjunkten läste: Sonen Theodor, född den och den dagen det och det året av föräldrarne: Professorn och Riddaren..., då gick ett svagt solsken över adjunktens anlete och han nickade vänligt, när han frågade: »Hur står det till med pappa?» Och så drog en slöja av vemod över hans vitgula anlete, när han såg, att modren var död, vilket han visste förut, och ett kärälskligt, beklagande gråtfullt: »Hon var ett Guds barn, hon», liksom talat till sig själv, undföll honom som en förebråelse mot »pappa», som bara var professor och riddare. Därpå fick herr Theodor gå!

När han kom ut, tyckte han sig ha varit vittne till något som han aldrig trott att det fanns. Voro dessa ynglingar så djupt sjunkna därför att de begagnade svordomar och grova ord som alla hans

kamrater, hans far, hans farbror och hela societeten begagnade sins emellan! Vad var det för sedefördärv som här talades om? De voro ystrare än andra bortskämda barn, därför att de voro starkare. Att deras prästbetyg voro så bristfälliga, var det barnens fel? Hans far hade aldrig stulit, men icke behöver man stjäla då man har sex tusen kronors lön och får göra precis så mycket man vill. Det hade ju varit en löjlighet eller en abnormitet, om han stulit.

Och så gick herr Theodor till skolan igen, och där kände han vad det ville säga att ha fått uppfostran; ty här chikanerades ingen för en liten fåt; här fick man ha sina och föräldrarnes svagheter tämligen i fred; här var man bland likar och alla förstodo varandra.

Och därefter »tog man paraden» och smög in på ett kafé för att få en likör och så gick man på fäktsalen. Och när han här av löjtnanten titulerades herre, såg alla dessa ynglingar med smidiga lemmar, fria later och glada miner, alla vissa om att en god middag väntade dem hemma, då kände han, att det fanns två världar i livet, en över- och en under-, och då tog det i honom såsom ett ont samvete när han tänkte tillbaka på den mörka kyrksalen och de trista människobarnen, vilkas alla sår och hemliga brister så obarmhärtigt granskades under förstoringsglas, för att de skulle bli delaktiga av den sanna ödmjukheten, utan vilken överklassen icke skulle få ha sina glada svagheter i fred. Och därmed hade något oharmoniskt kommit in i hans liv.

*

Huru än herr Theodor kastades emellan sin naturliga trängtan till livets halvkända lockelser och

sin nyförvärvade benägenhet till att vända hela livet ryggen och rikta sin håg mot himmelen, svek han aldrig sitt löfte till modren. De upprepade samkvämen i kyrkan med läskamraterna och prästen förfelade icke att göra sitt intryck på honom. Han var stundom dyster och grubblande och kände att livet icke var som det borde vara. Det kändes som om något oerhört brott var begånget en gång i tiden och som om detta nu höljdes i massor av bedrägeri; han kände sig som flugan inrullad i spindelns nät; varje försök att riva ett hål åtföljdes av en ny inrullning med en ny kvävning.

En afton, ty prästen begagnade alla effekter för att imponera på de ungas hårda sinnen, hade de haft läsning nere i kyrkans kor. Det var fram i januari månad. Två gaslågor lyste matt upp koret och visade altarets marmorfigurer i gräsligt förvridna proportioner. Hela den stora kyrkan med sina två varandra korsande tunnvalv i halvskymning. I fonden längst bort såg man orgelns blanka tennpipor kasta svaga reflexer av gaslågorna från koret; och änglarne ovanför blåste till domen i sina basuner, men syntes nu blott som mörka, hotande, övernaturligt stora människofigurer. Korsgångarne slutade i fullständigt mörker.

Prästen hade hållit en utläggning på sjätte budet. Han hade talat om hor inom och utom äktenskapet. Huru hor bedrevs mellan äkta makar, det kunde han icke redogöra för, oaktat han själv var gift, men utom äktenskapet det hade han reda på. Så kom han till kapitlet om självbefläckelse. När han nämnde ordet, gick det som en susning genom ynglingaskaran, och med vita kinder och håliga ögon stirrade de på

honom som om de sett ett spöke. Så länge han talade om helvetets straff voro de tämligen lugna, men när han började läsa berättelser ur en bok om huru ynglingar dött vid tjugofem års ålder med förstörd ryggmärg såsom Guds barn, då sjönko de ihop på bänkarne och kände golvet gunga under sig! Slutligen talade han om en historia om en gosse, som vid tolv års ålder kom på dårhus; och vid fjorton år avled i tron på sin Frälsare. Då var det som att se hundra upptvättade lik gillrade på stänger. Botemedlet mot detta onda, det var endast ett, endast ett, Jesu dyra sår. Någon detaljerad uppgift på huru de skulle användas mot för tidig manbarhet avgav han ej. Emellertid skulle man avhålla sig från att dansa, gå på teatern, besöka lekstugor och, framför allt, avhålla sig från kvinnor; det vill säga motsatsen av vad man i själva verket borde göra. Om lasten var en dräpande motsägelse av samhällslagens proklamation att mannen först vid tjugoett år är manbar, det lämnades åt tystnaden. Om den kunde förhindras genom tidigare äktenskap, genom att skaffa nödtorftig mat åt alla i stället för kalas åt några, det lämnades därhän. Resultatet blev, att man skulle kasta sig i Jesu armar, det vill säga gå i sektkyrkor, avhålla sig från allt bestyr med världen och lämna den åt överklassen. Nog av, efter duvningens slut bad prästen de fem första på första bänken att stanna. Han ville tala vid dem enskilt. Så ville han med alla under hand. De fem första sågo ut som livdömda. Deras bröst föllo in i ryggen av bristande andhämtning, och om man sett noga efter, hade man kunnat se huru deras hår hade höjt sig ett par centimeter på rötterna och hur det låg fuktigt över den

kadaverösa hudsvålen. Allt blod hade lupit från ögonbäddarne och som två runda glaskulor, insydda i handskskinn, syntes ögongloberna, orörliga, tvekande mellan att krypa ut i en bekännelse eller gå in och gömma sig med en djärv lögn.

Bönen lästes och sången om Jesu sår sjöngs, men i kväll sjöngs den som av lungsiktiga och avtystnade stundom eller avbröts av en torr hosta som av törstiga. Så började de att gå. En av de fem försökte smyga sig ut, men återkallades av magisterns: stanna du!

Det var ett fruktansvärt ögonblick. Herr Theodor, som satt på första bänken, var med bland de fem. Han kände sig obehagligt stämd. Icke därför att han hade någon synd i den meningen på sig, men han kände det kränkande i sitt allra innersta för en man att sålunda klä av sig. De fyra andra, de satte sig långt från varandra; gördelmakaren, som var ibland dem, försökte ett gyckel, men det fastnade i halsen. De sågo för sig polis, fängelse, hospital och i bakgrunden dårhuset. De visste icke vad som förestod, men att det var som att få »ris i råstun», det kände de nog. En tröst, en enda i bedrövelsen, var att h a n, herr Theodor, var med. De visste icke varför det var en tröst, men de kände i luften, att något ont icke kunde hända honom, sonen till en professor.

— Kom in, Wennerström, sade prästen, som tänt gasen i sakristian.

Wennerström gick in och dörren stängdes. De fyra sutto på var sin bänk och försökte alla möjliga ställningar för att få kroppen i vila, men det gick inte.

Slutligen kom Wennerström ut, förgråten, upprörd, och han gick genast sin väg genom kordörren.

När han kom ut på kyrkogården, som var alldeles igensnöad, genomgick han hastigt vad som förefallit därinne. Prästen hade frågat om han hade syndat. Nej, det hade han inte. Hade han drömmar? Ja! Drömmar äro lika syndiga, ty de visa att våra hjärtan äro onda, och Gud ser till hjärtat. Han rannsakar njurar och kommer att döma oss en gång för varje syndig tanke, och drömmarne äro tankar. Giv mig, min son, ditt hjärta, säger Jesus. Gå till Jesus, bed, bed, bed. Vad kyskt, vad rent, vad ljuvligt är, det är Jesus! Jesus från början och till slut, Jesus mitt allt, mitt liv, mitt hopp, min salighet! Späker köttet och varen stadige att bedja, säger Jesus! Gå i Jesu namn och synda icke härefter!

Han kände sig revolterad, men krossad. Han kunde icke hjälpa att han var krossad, och i skolan hade han ännu icke lärt sig något sunt förnuft — mot den Jesuistiska sofistiken. Att drömmarne voro tankar, skulle han visserligen, med den psykologi han läst, vilja modifiera till fantasier, men lika gott, Gud red icke på ord! Hans logik sade honom, att det låg något emot naturen i denna tidiga brånad. Icke kunde han gifta sig vid sexton år, då han icke kunde försörja en hustru, men han kunde icke tänka ut nästa tanke och fråga varför han icke kunde försörja hustru, då han var manbar, och hade han det, så skulle ändock han stannat mot: samhällslagen, stiftad av överklassen och bevakad med bajonetter. Alltså hade naturen blivit på något sätt kränkt, då manbarheten inträdde tidigare än förmågan att skaffa bröd. Detta var

depravation! Hans fantasi var depraverad, och han ville rena den med försakelser, bön, strid.

När han kom hem, sutto fadren och syskonen till bords. Theodor blygdes som en oren inför dem. Fadren frågade som vanligt om han hört när de fingo gå fram. Det visste inte Theodor. Han åt ingenting om kvällen och föregav illamående. Men sanningen var att han icke vågade äta om kvällarne. Så gick han upp på sin kammare och satte sig att läsa en skrift av Schartau, som han fått av prästen. Den handlade om förnuftets fåfänglighet. Här, just i denna sista punkt där han trodde sig kunna komma ur det oklara, här släcktes ljuset. Förnuftet, med vilket han stundom erfor ett svagt hopp att kunna taga sig ur de mörka bergen, även det var synd; mer synd än allt annat, ty det reste sig mot Gud, ville begripa det som icke skulle begripas! Varför »det» icke skulle begripas, det stod icke, men det var väl därför, att i samma stund »det» var begripet, var bedrägeriet upptäckt.

Han gjorde icke uppror längre, utan gav sig! Innan han gick i säng, läste han två morgonröster ur Arndt, hela syndabekännelsen, Fader vår och Herre välsigne oss. Han var förfärligt hungrig, men det kände han med en viss skadeglädje, som om hans fiende lidit något ont.

Så somnade han. Frampå natten vaknade han. Han hade drömt, att han varit på Norrbacka, ätit en två riksdalers sexa och druckit champagne, samt slutligen gått in i ett enskilt rum med en flicka. Så stod hela den förfärliga kvällen för honom igen!

Han sprang upp ur sängen, kastade lakan och bolster på golvet och lade sig på bara tagelmadrassen

med endast en tunn filt över sig. Han frös och var hungrig, men djävulen skulle dödas. Han bad än en gång Fader vår med några små tillägg på egen hand. Hjärnan började så småningom töcknas, de stränga dragen i hans ansikte släppte av, munnen log, och luftiga, glada gestalter, lätta sorl, kvävda skratt, takter ur en vals, gnistrande glas och öppna, levnadsmodiga ansikten, med fria blickar som mötte hans; så öppnar sig en dörrgardin; mellan röda sidenhängen sticker ett litet huvud fram, munnen ler och ögonen leva, bar är halsen till bröstens stigningar, axlarne runda som modellerade av en mjuk hand; kläderna falla av för hans blickar och han har kvinnan i sina armar. När han vaknade slog klockan tre. Han var återigen slagen. Nu rev han madrassen ur sängen; föll på knä på kakelugnsstenarne och bad med egna ord en brinnande bön till Gud om räddning, ty nu kände han, att han låg i strid med djävulen i egen person. Han lade sig igen, på bara sängbotten och kände med en egen njutning hur gjordarne skuro in i armar, lår och skenben.

Och om morgonen vaknade han i full feber.

I sex veckor låg han till sängs. När han kom upp var han friskare och tyvärr starkare än han förut varit. Vilan, den utvalda kosten, läkemedlen hade ökat hans krafter, och därför blev striden dubbelt så stark efteråt. Men han stridde. Så blev han konfirmerad på våren. Det uppskakande uppträdet, då överklassen tog ed av underklassen på Kristi lekamen och ord, att den senare aldrig skulle befatta sig med vad den förra gjorde, satt länge i honom. Det oförskämda

bedrägeriet som spelades med Högstedts Piccadon à 65 öre kannan och Lettströms majsoblater à 1 kr. skålp., vilka av prästen utgåvos för att vara den för över 1800 år sedan avrättade folkuppviglaren Jesus av Nasarets kött och blod, föll icke under hans reflexion, ty man reflekterade icke den tiden, utan man fick »stämningar».

Året därpå avlade han studentexamen. Studentmössan var honom en stor glädje, ty omedvetet kände han sig i den ha fått fribrev som överklass. Något inbillade han och hans kamrater sig också att de visste, och lärarne förklarade dem mogna i vetandet. Men om alla dessa högfärdiga ynglingar åtminstone kunde den gallimatias de skröto med! Hade man hört dem på studentsexan, där de bedyrade, att de icke kunde fem procent av var lärobok de fått betyg på, och huru de försäkrade, att de ansågo sig ha gjort ett mirakel, som gått igenom studentexamen, så skulle en oinvigd haft svårt att tro dem. Och hade man vid samma sexa hört några av de yngre lärarne, nu, då skråskillnaden var upphäven och ingen förställning vidare behövdes, öppet med halvt rusiga gester svära på, att det icke fanns en lärare i hela kollegiet, som icke kunde bli kuggad i studentexamen, så skulle en nykter ha trott, att studentexamen var ett snöre, som kunde efter behag spännas mellan överklass och underklass, och då föreföll hela miraklet som ett oerhört bedrägeri. Ja, det var en lärare som påstod vid bålen, att man skulle vara idiot för att kunna inbilla sig, att en hjärna kunde samtidigt hålla ihop de tre tusen årtal historien innehöll, namnen på de femtusen städer, som funnos i världen, namnen på sex hundra örter och sju hundra djur, benen i människans

kropp, stenarne i jorden, alla teologiska lärostrider i världen, ett tusen franska glosor, ett tusen engelska, ett tusen tyska, ett tusen latinska, ett tusen grekiska, en halv million reglor och undantag, fem hundra matematiska, fysiska, geometriska, kemiska formler. Han ville åtaga sig bevisa, att den hjärnan, som kunde det, den skulle vara stor som kupolen på Observatorium i Uppsala. Humboldt kunde till slut inte multiplikationstabellen, och professorn i astronomi i Lund kunde inte dividera två sex-siffriga hela tal. De trodde att de kunde sex språk, och ändå kände de inte mer än fem tusen ord på sin höjd av de tjugotusen som deras eget innehöll. Och så talte han om hur han hade sett hur de fuskat. Å! Han kände alla knep! Han hade sett hur de skrevo årtal på naglarna, hur de hade böckerna under bordet och hur de viskade. Men, så slutade han, vad fan ska man göra? Om man inte blundade så fick man aldrig några studenter.

Om sommaren blev han hemma i trädgården på Norrtullsgatan. Han tänkte mycket på sin framtid, vad han skulle bli. De tittar han fått in i den stora Jesuitkongregation, som under namn av överklass har stiftat samhället, och vilkens hemligheter han aldrig kunde genomskåda, gjorde honom missnöjd med livet och han ville som präst rädda sig från förtvivlan. Men världen lockade honom. Den låg så ljus och klar och det starka, jäsande blodet ropade på livet. Han slets i sin strid, och sysslolösheten gav honom ännu svårare anfäktelser. Hans dysterhet och avtagande hälsa började oroa fadren. Denne insåg nog hur det var fatt, men han kunde icke förmå sig att tala vid sonen i en så delikat sak. En söndags-

eftermiddag hade professorn sin bror, fortifikationskaptenen hos sig. De sutto i trädgården och drucko kaffe.

— Har du sett på Theodor, så förändrad han är? frågade professorn.

— Ja, hans tid är inne, sade kaptenen, jag tror den har varit inne länge!

— Nå, sade professorn, vill du inte tala vid honom, jag kan inte, jag!

— Om jag vore ungkarl skulle jag spela farbrorsroll, sade kaptenen, men jag skall skicka Gusten på honom! Pojken skall ha flickor, annars blir han förstörd. Stark ras, den här Wennerströmska. Va?

— Ja, sade fadren, jag var färdig vid femton år, men jag hade en läskamrat, som icke fick konfirmeras, därför att han vid tretton gjort en läsflicka med barn!

— Se på Gusten, så han ser ut! Djäveln anamma är han inte så bred över länd och har såna skänklar som en gammal kapten! Han sköter sig han!

— Jo, jag vet nog vad det kostar, men bättre det än de gå och smitta ner sig, sade fadren. Vill du be Gusten ta Theodor med sig ut och ruska opp honom litet.

— Ja, det skall jag göra, sade kaptenen.

Och därmed var den saken klar.

*

En afton i Juli när det var som allra varmast och allting stod i sitt högsta flor, under detta naturens havandeskap, då allt som i våras befruktades nu håller på att bli frukt, satt herr Theodor på sin kammare och drömde. Han hade på väggen slagit upp ett stort

Kom till Jesus, ett slags »låt oss inte disputera» till brodern löjtnanten, som då och då gjorde en titt hem från Ladugårdslandet, där han hade sitt regemente. Han var en glad själ, som alltid »skött sig», som farbrodren sade, och han gav fan att slösa några grubblerier på världens gång. I kväll hade han lovat Theodor att komma hem och hämta honom klockan sju, de skulle tala om firandet av fadrens födelsedag. Theodors hemliga plan var att försöka ta brodren med överraskning och få honom på bättre tankar. Men Gustens hemliga plan var att få Theodor till förnuft.

På slaget sju stannade en droska, (herr löjtnanten kom alltid i droska), och strax därpå hörde Theodor sporrklirr och sabelskrammel i trappan.

— God dag, gamle mullvad, hälsade den äldre brodern.

Det var en ung, kraftig gestalt. Man såg de präktigaste vador under bottes-mollernas blanka skaft; och under syrtutens långa skört tecknade sig länder som på en percheronshäst. Den gyllene kartouschremmen gjorde att bröstet såg bredare ut och sabelkopplet hängde på ett par höfter, som man kunnat sitta på!

Han kastade en blick på Kom till Jesus, grinade, men sade ingenting om den saken.

— Kom med nu, Theodor, så fara vi till trädgårdsmästaren i Bellevue och agera om gubbens festin. Tag på dig nu och kom bara, gamla Baruch.

Theodor ville göra invändningar, men brodern tog honom i armen och satte mössan baklänges på hans huvud, stack en cigarr i hans mungipa, och

öppnade kommoddörren. Theodor kände sig löjlig och ryckt ur sin roll, men han följde.

— Nu kör du till Bellevue, sade löjtnanten åt åkarn, men kör så att dina fullblod ligga som remmar efter gatstenarne!

Theodor måste skratta åt broderns tvärsäkerhet. Aldrig skulle han ha kommit sig för att kalla en åkare, en gammal gift karl, du.

Under vägen pratade och snattrade löjtnanten om allt möjligt, och alla flickor de mötte tittade han på. Så foro de förbi ett hemvändande liktåg.

— Såg du, såg du, sade Gusten, en sån förbannat vacker flicka, som satt i sista vagnen!

Nej, Theodor hade inte sett, och ville inte se.

Och så mötte de omnibusen med alla flickorna från Norrbacka i. Då reste löjtnanten sig upp i droskan och kastade slängkyssar åt dem, mitt på gatan. Den var för galen.

Så uträttade de ärendet i Bellevue. På hemvägen svängde åkaren utan vidare order upp på Stallmästargården.

— Vi ska ha oss en bit mat, sade Gusten och knuffade brodern ur droskan.

Theodor var som bedårad. Han hade aldrig avlagt något nykterhetslöfte och han såg icke något syndigt i att gå på ett värdshus, ehuru han icke kommit sig för. Han följde, ehuru med andan i halsen.

I förstugan möttes löjtnanten av tvenne flickor, som i nästa ögonblick lågo vid hans bröst.

— God dag, mina duvor, hälsade han dem, och kysste dem båda på mun. Här ha ni min lärda bror, han är svendom han, men det är inte jag, eller hur, Jossan?

Flickorna tittade blygt på Theodor, som inte visste vart han skulle vända sig, så exempellöst fräckt, nästan naivt föreföll honom brodrens tal; och så rakade de opp för trapporna. Komna en trappa opp, möttes de av en liten svart flicka med förgråtna ögon, som såg städad ut och gjorde ett gott intryck på Theodor.

Och löjtnanten kysste icke henne, men han tog upp sin näsduk och torkade hennes ögon och befallde en kolossal sexa.

Det var ett ljust, glatt rum, med speglar och fortepiano, enkom inrett till bachanaler. Löjtnanten öppnade pianolocket med sabeln och innan Theodor visste ordet av satt han på stolen med händerna på klaviaturen.

— Nu spelar du en vals, sade brodren.

Och se, herr Theodor spelade en vals. Och löjtnanten knäppte av sabeln och dansade med Jossan, en förfärlig vals så att sporrklingorna höggo i stolsben och bordsfötter. Därpå kastade han sig på en soffa och skrek:

— Kom hit, slavinnor, och befläkta mig!

Theodor föll in i mollackorder och var snart inne i Gounods Faust. Han vågade icke vända sig om.

— Gå och ge honom en kyss, viskade brodren, men det vågade ingen av flickorna. Nej, de voro som rädda för honom och hans dystra musik.

Men den djärvaste gick fram till pianot och ville säga något.

— Är det inte Friskytten? frågade hon.

— Nej, svarade Theodor artigt, det är Faust.

— Han ser så städad ut, din bror, sade den

lilla svarta, som hette Riken. Det är annat än du, din gamla Schajas!

— Han är präst också, viskade löjtnanten.

Detta gjorde ett djupt intryck på flickorna, och de kysste numera icke löjtnanten annat än i smyg, och på Theodor sågo de förlägna och med en skygghet som höns på en bandhund. Och så kom sexan! Kors så mycket mat! Det var aderton assietter, utom alla varma rätter. Och så slog Gusten i suparna.

— Skål du gamla prästgesäll, sade han. Och Theodor kunde inte låta bli att smaka på brännvinet. Och det värmde så gott, och det föll en tunn varm slöja över hans ögon, och matlusten kom som ett vilddjur i hans inälvor. Och den färska laxen med sin halvankomna smak och dillen med sin dövande narkotiska; och rädisorna revo i strupen och begärde öl, och de små biffstekarna med portugisisk söt lök, som luktade som en dansande varm flicka, och hummer-à-la-dauben med dofter från havsstranden, och de färska pressgurkorna med giftig ärgsmak, som knastrade så skönt mellan tänderna; och så kycklingen uppstoppad med persilja, som erinrade trädgårdsmästare. Och portern rann i hans ådror som varma lavaströmmar, men ovanpå jordgubbarne, pang, där small champagnen, och flickan kom med den frustande drycken, som rann lik en källa. Och så skulle flickan ta sig ett glas med. Och så talade hon och löjtnanten om allt möjligt. Och Theodor satt där som ett nysavat träd, och maten jäste i hans kropp, så att han kände sig som en vulkan. Nya tankar, nya känslor, nya åsikter, nya synpunkter fladdrade som fjärilar omkring hans panna. Och så satte han sig vid pianot; men vad han spelade

visste han ej. Han kände tangenterna under sina fingrar som en hop hårda benbitar dem hans ande skulle pressa liv ur, ordna, samla, och så bryta sönder, upplösa. Han visste icke huru länge han spelade, men när han slutat och vände sig om kom brodern in i rummet. Han såg lycklig ut som ett högre väsen och hans ansikte strålade av liv och kraft. Och så kom Riken in med en bål, och strax därefter kommo alla flickorna upp. Och löjtnanten höll skålar för dem, den ena efter den andra. Och Theodor tyckte, att allting var som det skulle vara, och han blev slutligen så djärv att han kysste Riken på axeln. Men hon drog sig undan och såg förnärmad ut, och då skämdes Theodor.

Och när klockan var ett, måste de gå.

När Theodor kom hem på sin kammare i ensamheten var han alldeles upp och nervänd. Han rev bort Kom till Jesus, icke därför att han icke trodde på Jesus mer, utan därför att han tyckte att det var skrymteri. Han förvånades över att hans religion satt så lös på, som en helgdagsrock, och han undrade om icke det var opassande att gå söndagsklädd hela veckan. Han fann i sig en enkel vardagsmänniska, som han gott kunde fördra, och han tyckte sig mera i frid med sig själv, då han träffade sig så här, enkel, anspråkslös, ouppskruvad. Och om natten sov han en tung god sömn utan drömmar. När han steg upp följande morgon, voro hans bleka kinder något fylligare och han erfor en glad lust att leva. Han gick ut att promenera, och hur han gick, kom han ner åt Norrtull. Om jag skulle gå in på Stallmästargården, tänkte han, och se hur flickorna må. Och så gick han in i stora salen; där sutto

Riken och Jossan ensamma i morgondräkter och snoppade krusbär. Och innan han visste ordet av satt han vid deras bord med en sax i handen och snoppade krusbär. Och de pratade om den föregående kvällen och om brodren, och hur roligt de hade haft. Och det talades icke ett oanständigt ord. Och han tyckte att det var som att vara i en familj, och detta kunde icke anses syndigt. Och så drack han kaffe och bjöd flickorna med. Och så kom mamsellen, värdinnan, och läste högt ur Dagbladet för dem och då var det alldeles som om han varit hemma hos sig.

Och han kom igen. Men en eftermiddag kom han en trappa upp till Riken. Hon satt och sydde på en hålsöm. Theodor frågade om han gjorde henne besvär. — Å, för all del, visst inte, tvärtom. Och så talade de om brodren. Han var ute på fältmanöver och rekognosceringar och skulle inte komma hem på två månar. Och så drucko de punsch och kallade varann du.

En annan dag mötte Theodor henne i Hagaparken. Hon gick och plockade blommor. Och så satte de sig i gräset. Hon var klädd i en tunn sommarklädning, så tunn, att han såg det övre av hennes bröst som tvenne vita höjningar med en mörk sänka emellan. Han tog henne om livet och kysste henne. Hon kysste honom igen, så att det svartnade för hans ögon. Då drog han henne till sig som om han ville kväva henne, men då slet hon sig lös och sade mycket allvarsamt, att han måste vara snäll om de skulle träffas igen.

Och så träffades de i två månar. Theodor var kär i henne. Han höll långa, allvarliga samtal om livets höga uppgifter, om kärleken, om religionen,

om allt, och dess emellan gjorde han sina angrepp på hennes dygd, men blev alltid tillbakaslagen med sina egna ord. Och då skämdes han så förfärligt, att han kunnat tänka så lågt om en oskyldig flicka. Hans passion antog slutligen en form av hög beundran för denna stackars flicka, som mitt i frestelserna kunnat bevara sig ren. Han hade slagit prästexamen ur hågen, ville ta graden och — vem vet — kanske gifta sig med Riken. Han läste numera poesi för henne och hon sydde. Kyssa henne fick han så mycket han ville, krama henne, vara ganska närgången, men icke vidare.

Slutligen kom brodren hem. Då ställdes genast till ett kalas på Stallmästargården och Theodor fick vara med. Men han skulle spela för dem; spela oupphörligt. Han satt mitt inne i en vals, som ingen dansade efter, då han vände sig om och såg att han var ensam i salen. Han steg upp och gick ut i förstugan. Kom in i en länga av smårum; kom längst in i ett sovrum. Där såg han en syn, som kom honom att genast rusa ut, ta sin hatt och försvinna, ut i natten.

Först mot morgonen befann han sig åter i sin kammare på Norrtullsgatan, ensam, förkrossad, berövad all tro, på livet, på kärleken och på kvinnan naturligtvis, ty det fanns bara en kvinna i världen, och det var Riken på Stallmästargården!

När den 15 September inföll reste han till Uppsala för att läsa på prästexamen.

Åren gingo. Hans goda förstånd släcktes så småningom under alla de stupiditeter han nu dagligen och stundligen trumfade i sin hjärna. Men när natten kom och motståndet upphörde, så bröt naturen ut och tog med våld vad den upproriska människan

ville göra henne stridigt. Han blev sjuklig. Hans ansikte föll in och man kunde se alla kraniets mera framstående ben, huden blev gulvit som ett spritlagt fosters, och såg alltid fuktig ut, och mellan de tunna skäggstråen slogo finnar fram. Ögat var släckt; händerna magra så att alla ledgångar stucko genom skinnet. Han såg ut som en plansch till ett tendensarbete om de mänskliga lasterna och ändock var han ren.

En dag bad professorn i moralteologi, som var en gift men sträng man, att få tala enskilt vid honom. Professorn frågade så diskret som möjligt, om han hade något på hjärtat, så skulle han lätta sig. Nej, han hade icke någon synd, men han var olycklig. Professorn uppmanade honom att vaka och bedja och vara stark.

Från brodren hade han fått ett långt brev, där denne bad honom icke taga så djupt den där bagatellen han visste. Det var dumt att ta flickor seriöst! Betala och gå! se där hans filosofi, och med den stod han sig gott. Leka när man var ung, allvaret kommer nog sen. Äktenskapet var en borgerlig institution för släktets uppamning, ingenting vidare. När vi stadgat oss, skulle vi gifta oss o. s. v.

Härpå svarade Theodor i ett långt av sann kristlig anda genomträngt brev, som blev obesvarat.

*

Sedan Theodor avlagt dimissionsexamen på våren, måste han resa till Skövde på sommaren för att genomgå en kallvattenskur. På hösten återkom han till Uppsala. Men de nya krafter han förvärvat voro naturligtvis bara nytt bränsle på elden.

Han blev allt sämre och sämre. Hans hår var nu så tunt, att huden lyste igenom. Hans steg voro släpande, och när kamrater sågo honom på gatan, så ryste de som för en lastfull människa. Han började märka det själv och blev skygg. Gick bara ut om kvällarne. Vågade icke sova i säng om nätterna. Järnet som han intagit i övermått hade förstört hans matsmältning. Sommaren därpå sändes han till Karlsbad.

Hösten därefter började ett rykte löpa i Uppsala, ett otäckt rykte, som drog likt ett mörkt moln över horisonten. Det var som om man glömt att stänga en kloaklucka och en gräslig stank kommit att helt hastigt erinra om att staden, den härliga kulturskapelsen, vilade på en undergrund av förruttnelse, som när som helst kunde spränga rören och förgifta hela samfundet. Man viskade, att Theodor Wennerström i ett anfall av ursinne hade överfallit en kamrat i sitt hem och gjort honom skamliga propositioner. Den gången hade man viskat sant.

Fadren kom upp till Uppsala och höll råd med dekanus i teologiska fakulteten. Professorn i patologi tillkallades. Vad skulle man göra? Läkaren teg. Slutligen åtspordes han. — Efter som jag frågas, skall jag väl svara, sade han, men, mina herrar, I veten så väl själva som jag, att det bara finns ett medel.

— Och det är? frågade teologen.

— Behöver ni fråga varmed naturen skall botas, sade läkaren.

— Ja, det behövdes verkligen, sade teologen, som var gift, ty det var icke natur, att människan skulle vara otuktig.

Fadren sade att han visste, det endast umgänge med kvinna kunde hjälpa, men han ville icke ge sin son ett sådant råd, ty, tänk, om han ådrog sig en sjukdom.

— Då är han en åsna, om han inte kan akta sig, sade läkaren.

Dekanus bad att få ett så upprörande samtal förflyttat till en lämpligare lokal. Han hade ingenting att i ämnet tillägga. Och därvid blev det.

Som Theodor var överklass tystades saken ner. Efter ett par år tog han praktisk teologisk examen och sändes till Spaa. Kinan som han intagit hade satt sig i knäna och han gick mellan två käppar. I Spaa skrämde han till och med sjuklingar med sin förfärliga uppsyn. Men det var en trettiofemårig ogift tyska, som tycktes ha fattat medlidande med den olycklige. Hon satt hos honom i en enslig berså i brunnsparken och talade om livets högsta frågor. Hon tillhörde en stor Evangelisk allians med sedeförbättrande syfte. Hon hade prospekter till tidningar och tidskrifter, som ville verka för osedlighetens avskaffande mellan ogifta, särskilt prostitutionens upphävande. Se på mig, sade hon, jag är trettiofem år och är jag icke i min fulla hälsa? Vad tala dårarne om att osedligheten är ett nödvändigt ont. Jag har vakat och bedit, och jag har kämpat en god kamp för Herrans Jesu Kristi skull.

Den unge prästen såg på henne, på hennes fylliga barm och höga ron, och så såg han på sig själv, och tänkte: det är fasligt olika med människor och människor här i världen!

På hösten voro komminister Theodor Wenner-

ström och dygdädla jungfru Sophia Leidschütz förlovade.

— Räddad, suckade fadren, när han mottog underrättelsen i sitt hem på Norrtullsgatan.

— Få se hur det går, tänkte brodren i sin kasern på Ladugårdslandet. Bara icke min kära Theodor är av »Jene Asra, welche sterben wenn sie lieben».

Theodor Wennerström gifte sig. Nio månader efter födde hans hustru en rachitisk son till världen. Tretton månader därefter var Theodor Wennerström död.

Läkaren, som avgav dödsattesten, ruskade på huvudet, när han såg den frodiga storväxta kvinnan stå gråtande vid den lilla likkistan, i vilken skelettet av den tjuguåttaårige unge mannen vilade. »Plus var för stort och minus för litet», tänkte han, »och därför åt plus opp minus.»

Men fadren, som mottog dödsbudet en söndag, satte sig att läsa en predikan. Och när han slutat, tänkte han för sig själv: världen är allt bra opp- och nervänd, när de dygdige få en sådan lön.

Och den dygdädla änkan, född Leidschütz, gifte om sig två gånger och fick åtta barn, och skrev uppsatser om överbefolkning och osedlighet. Men svågern sade, att det var en förbannad kvinna, som tog livet av sina män.

Men den odygdige löjtnanten gifte sig och fick sex barn, och blev major och var lycklig till dagarnes ända.

Kärlek och spannmål.

Notarien hade helt visst icke sett efter spannmålsnoteringen, när han for ut till majoren att fria, men det hade majoren.

— Jag älskar henne, sade notarien.

— Hur mycket tjänar du? frågade den gamle.

— Tolvhundra kronor visserligen, men vi älska varann, Farbror...

— Det rör mig inte; tolvhundra är för litet.

— Ja och så har jag extra, men Louise känner mitt hjärta...

— Prata inte smörja — hur mycket har du extra?

— Det var på Boo vi träffades första gången...

— Hur mycket har du extra? Och han satt med blyertspennan i högsta hugg.

— Och sina känslor, vet farbror dem...

— Hur mycket har du extra? Han ritade några kråkfötter på läskpapperet.

— Å, det blir nog väl med det, bara man kommer...

— Vill du svara mig eller vill du inte! Hur mycket har du extra? Siffror! Siffror! Fakta!

— Jag har översättningar för tio kronor arket, jag har lektioner i franska, jag har löfte på korrekturläsning...

— Löften ä inte fakta! Siffror, gosse, siffror! Så, nu skriver jag. Vad har du för översättning?

— Vad har jag för översättning? Inte kan jag stå och säga det så här!

— Kan du inte stå och säga det? Du har ju översättning, säger du, kan du inte säga vad det är? Vad är det för prat.

— Jag har Guizot Civilisationens Historia, tjugofem ark.

— A tio kronor, lika med 250 kronor. Och sedan?

— Sedan? Inte vet man det förut!

— Nå se där, man vet inte det förut! Men det är just det man skall veta förut! Du tror att giftas är bara att flytta ihop och fjollas! Nej, min gosse, det blir barn på nio månader, och barn skola ha mat och kläder!

— Det behöver icke bli barn med detsamma, när man älskar varann som vi, farbror, som vi...

— Hur fan älskar ni varann då?

— Hur vi älska varann? Han lade handen på sitt västuppslag.

— Blir det inte barn när man älskar varann som ni? Stolle! Du är en djävla stolle! Men du lär vara en ordentlig karl, och därför ska du få förlova dig; men begagna väl din förlovningstid att skaffa bröd, ty här stunda hårda tider. Spannmåln stiger!

Notarien blev alldeles röd i ansiktet, när han hörde slutet, men glädjen att få henne var så stor, att han kysste gubbens hand. Och Gud i himlen, vad han var lycklig! Och vad de voro lyckliga! När de tågade fram på gatan arm i arm första gången, så lyste det av dem, och de tyckte att människorna

stannade och öppnade lederna på trottoaren för att göra dem en hedersvakt på deras triumftåg, och de gingo fram med stolta, höga blickar, högt med huvudena och fjädrande steg.

Och så kom han till henne om kvällarne; och de satte sig mitt i salen och läste korrektur; hon läste emot. Och gubben tyckte, att det var en duktig karl. Och när de slutat, sade han: »nu ha vi förtjänat tre kronor!» Och så kysstes de. Och nästa kväll voro de på teatern och åkte hem, och det kostade tolv kronor.

Och ibland när han hade kvällslektioner, så — vad gör man icke för kärleken — då inställde han lektionen, och kom till henne. Och så gingo de ut och promenerade.

Men så led det till bröllopet. Då blev det annat av. Då gingo de till Brunkeberg och skulle se på möbler. Och då måste de börja med det viktigaste. Louise ville inte vara med, när han skulle köpa sängen, men hur det var, så gick hon med. De skulle ha två sängar, förstås, som skulle stå bredvid varandra, för att det inte skulle bli så många barn, förstås! Och valnöt skulle det vara, varenda bit, äkta valnöt. Och så skulle de ha rödrandiga madrasser med resårer och långkuddar av fjäder. Och var sitt täcke, men likadana naturligtvis, och Louise ville ha sitt blått, för hon var blond.

Och så gingo de till Leja. Först, naturligtvis, en veilleuse av röd fluss till sängkammaren, och en venus i biscuit. Och så bordsservisen; sex dussin glas av var sort med slipade kanter. Och så knivar och gafflar, räfflade och märkta. Och slutligen köksattiraljen. Men då måste mamma gå med.

Och Gud vad han hade mycket att göra! Acceptera växlar, springa i banker, söka hantverkare, få våning, sätta opp gardiner. Och han räckte till. Arbetet fick ligga litet efter, men vänta, bara han blev gift, så skulle han nog ta igen det!

De skulle bara ha två rum att börja med, ty de skulle vara så förståndiga, så! Men efter man nu bara skulle ha två rum, så kunde man ha råd att ha dem trevligt. Och så fick han två rum och kök en trappa upp på Regeringsgatan för sex hundra kronor. Och när Louise anmärkte att de lika så gärna kunnat ta tre rum och kök fyra trappor upp för fem hundra kronor, så blev han litet förlägen, men vad gör det, bara man höll av varandra. Ja, det menade Louise också, men hon såg intet hinder för avhållningen i tre rum för lägre hyra än i två för högre. Ja, han var dum, det visste han, men det gjorde ingenting bara man höll av varann.

Och så voro rummen i ordning. Och sängkammaren var som ett litet tempel. Och de båda sängarne stodo där bredvid varann som två ekipage. Och solen lyste på det blåa täcket och de vita, vita lakanen, och de små öronkuddarne med namnen broderade av en ogift tant; det var stora blommiga bokstäver, som slingrade sig i varandra som i en enda omfamning och kysstes här och där när de råkades i knutarne. Och frun hade sin lilla alkov för sig och en japansk skärm före. Och i salongen, som var matsal och arbets- och mottagningsrum, där stod hennes piano (som kostat tolv hundra kronor), och där stod hans skrivbord, med tio lådor, »valnöt varenda bit» och trymåerna med hela glas, och fåtöljer och skänk och matbord. »Det såg ut

som det verkligen bodde folk i det rummet», och de kunde inte förstå vad man skulle med matsal att göra, som alltid var ett sådant otrevligt rum med sina rottingsstolar!

Och så blev det bröllop, på en lördagskväll! Och så på söndagsmorgonen! Hej! vilket liv! Är det inte skönt att vara gift! Är inte äktenskapet en härlig uppfinning! Man får ju rakt göra vad man vill, och så komma föräldrar och syskon och gratulera en till på köpet!

Och sängkammaren ligger mörk ännu klockan 9 på morgonen. Han vill ej öppna luckorna för dagsljuset, utan tänder än en gång den röda veilleusen och den kastar sitt förtrollande sken över det blåa täcket och de vita lakanen som ligga litet skrynkligt, och biscuit-venus står där rosenröd och oblyg; och där ligger den lilla frun, så saligt förkrossad, men så utsövd, som om det varit första natten hon sovit gott i hela sitt liv. Och det kör inte på gatan i dag, ty det är söndag, och klockorna ringa förstgången, så jublande, så raska tag, som om de kallade hela världen till samman att tacka och lova den som skapade man och kvinna. Och han viskar i örat på lilla frun, att hon skall vända sig bort, ty han vill gå ut och säga till om frukost. Och hon sticker huvudet i kuddarne. Och han smyger åt sig nattrocken och går bakom skärmen att få på sig litet kläder.

Och så kommer han ut i salen, och solen har slagit en stor strålande väg på golvet; och han vet icke om det är vår, sommar, höst eller vinter; han vet bara, att det är söndag! Och han känner sin ungkarlstid som något otäckt mörkt vika undan, och i

sitt hem känner han en fläkt från det gamla hemmet och på samma gång sina blivande barns hem!

Hej, vad han är stark! Han känner framtiden komma emot sig som ett berg! Han skall blåsa på det och det skall störta ner, ner som sand för hans fötter, och han skall flyga över skorstenar och takåsar med sin lilla hustru på armen.

Och så plockar han ihop sina kläder som han kastat runt kring rummet; och vita halsduken hittar han på en tavelram, där den satt sig som en vit fjäril.

Och så går han ut i köket. Ha, vad den nya kopparn lyser blank, och de nyförtenta kastrullerna! Det är hans och hennes! Och så får han upp flickan, som kommer ut i underkjolen. Och han förvånar sig över att han icke ser hennes nakenhet. Hon är könlös för honom! Ty för honom finns icke mer än en kvinna! Han känner sig kysk som en far inför sitt barn och han ger henne order att gå ner på Tre Remmare och beställa en frukost, genast, men briljant skall den vara. Porter och Bourgogne! Källarmästarn vet nog för resten. Hälsa från mig bara!

Och så går han och knackar på sängkammardörrn.

— Får jag komma in?

Ett litet skrik: Nej, min vän, dröj lite!

Och så dukar han själv. Och när frukosten kommer, lägger han upp på deras nya assietter. Och så krusar han servetterna. Och så torkar han vinglasen. Och så sätter han brudbuketten i ett glas framför fruns kuvert. Och när hon slutligen kommer ut i den stickade morgonrocken, och solen bländar

henne, får hon en liten svimning, bara en liten, så att han får henne ner i fåtöljen framför frukostbordet. Och nu måste frun ta en liten, liten kumminsup i ett likörglas, och så en kaviarsmörgås. »Å, så roligt! Man får ju göra precis som man vill, när man är gift! Tänk, vad skulle mamma säga, om hon såg sin Louise supa.» Och han serverar henne och springer och passar opp alldeles som hon vore hans fästmö ännu. Vilken frukost efter en sådan natt! Och ingen har rätt att »säga något». Och det är rätt och riktigt, och man roar sig med det allra bästa samvete, och det är det roligaste av alltsammans. Han har nog förr varit med om sådana frukostar, men vilken himmelsvid skillnad! Olust, oro, han ville inte tänka på det! Och när han efter ostrona dricker ett glas äkta Göteborgsporter, då kan han icke nog förakta alla ungkarlar. »Tänk sådana dumma människor som inte gifta sig! Sådana egoister; skulle det inte vara skatt på dem som på hundar!» Men frun vågar invända, så vänligt och undfallande som möjligt, att »hon tycker det nog är synd om de stackarne ändå, att de icke alla ha råd att gifta sig, ty hade de råd, skulle de nog gifta sig allesammans!» Och notarien känner en tagg i hjärtat, och blir rädd ett ögonblick, som efter att ha varit övermodig. Hela hans lycka vilade ju på en ekonomisk fråga, och om, om... Bah! Ett glas Bourgogne! Nu skulle det bli arbeta av! De skulle få se!

Och så kommer en stekt orre med lingon och Västeråsgurkor. Frun blir litet häpen, men det är så roligt.

—Kära Ludvig lilla, och hon lägger sin darrande

lilla hand på hans överarm, ha vi råd med detta! Hon säger lyckligtvis vi!

— Bah! En gång är ingen gång! Sen få vi äta sill och potatis!

— Äter du sill och potatis?

— Tror ja' det!

— Ja, när du har varit ute och rumlat och får en Chateaubriand ovanpå!

— Hon skulle inte prata! Nej, skål! Det var en makalös orre! Och så kronärtskockor!

— Nej, men är du alldeles förryckt, Ludvig! Kronärtskockor den här årstiden! Vad ska inte de kosta!

— Kosta? Äro de inte goda? Nå! Det är ju huvudsaken. Och så vin! Mera vin! Tycker du inte livet är skönt! Å! Det är härligt, härligt!

Klockan sex eftermiddagen stod en Westerlingare, en kalesch, utanför porten. Frun höll på att bli ond. Men vad det var skönt att så där halvligga bredvid varandra på baksätet och sakta gunga fram ut åt Djurgården. Det var alldeles som att ligga i samma säng, viskade Ludvig, och fick ett slag av parasollen på fingarna. Och bekanta som stodo vid vägkanten och hälsade, och kamrater som viftade med handen, som om de sade: haha din filur, du har fått pengar! Och vad människorna där nere voro små, och hur jämn var icke vägen, hur lätt färden på fjädrar och resårer. Så skulle det alltid vara!

Det räckte en hel månad! Baler, visiter, middagar, supéer, teatrar. Men dessemellan voro de hemma. Där var ändock bäst! Hur härligt att efter

en supé ta sin hustru från pappa och mamma, mitt för näsan på dem ta henne och sätta henne in i täckvagnen, smälla igen dörren, nicka åt föräldrarne och säga: nu fara vi hem till oss! Och där göra vi vad vi behaga. Och så hemkomna ta fram en liten nattsexa och sitta och prata till framåt morgon!

Och hemma var Ludvig alltid förståndig! I princip! En dag skulle frun pröva honom med skivlax och stuvad potatis och havresoppa! Å vad det smakade gott! Han var led på den välsignade matsedeln. Nästa fredag då det skulle bli salt lax igen kom Ludvig hem med två ripor! Han stannade i dörren och skrek:

— Kan du tänka dig Lisen, kan du tänka dig något så oerhört?

— Nej, vad då?

— Ja, du kan inte tro det när jag säger dig, att jag har köpt, själv köpt på Munkbron ett par ripor för, gissa?

Frun såg mera ledsen än gissig ut.

— Tänk du, en krona paret!

Frun hade köpt ripor en gång för 80 öre paret, men, tillade hon försonande, för att inte alldeles dekontenansera sin man, det var mycket snö den vintern!

— Ja, men du erkänner i alla fall att det är billigt!

Vad ville hon inte erkänna för att se honom glad. Men om kvällen skulle de ha gröt, på prov. Men sedan Ludvig ätit en ripa, var han så ledsen, att han inte orkade så mycket gröt som han *velat*, för att visa henne att han verkligen ville äta gröt.

Och gröt åt han gärna, men mjölk hade han så svårt för, sedan han hade frossan. Han kunde omöjligt förtära mjölk, men gröt skulle han äta var kväll, vareviga kväll, bara hon inte var ledsen på honom. Och så blev det aldrig gröt mer!

Efter sex veckors förlopp blev frun sjuk. Hon fick huvudvärk och kräkningar. Det var bara en liten förkylning. Men kräkningarne fortforo. Hm! Kunde hon ha ätit något giftigt. Var inte kopparn nyförtent. Läkaren skickades efter. Han log och sa, att det var som det skulle vara. Vad var det som skulle vara? Något tokigt? Prata! Det var inte möjligt. Hur skulle det kunna vara möjligt? Nej, det var tapeterna i sängkammaren, tro mig, så säkert är det inte arsenik i dem! Skicka till apoteket bara, genast, och undersök! Arsenikfritt, skrev apotekaren. Det var då märkvärdigt? Inte arsenik i de tapeterna! Frun fortfor att vara sjuk. Han läste i en läkarbok, och så frågade han sin hustru något i örat! Ja, se där ha vi det! Hå! Ett varmt fotbad bara!

Fyra veckor senare förklarade ackuschörskan, att allting var »som det skulle vara!»

— Skulle vara! Ja, det förstås, men det kom så fasligt hastigt!

Nå, efter som det var så, så — å, så roligt det skulle bli! Tänk en liten! Hurra! Man skulle bli pappa och mamma! Vad skulle han heta? Ty det måste bli en gosse. Det var klart det!

Men nu tog frun och talade allvarsamt med sin man! Han hade icke haft någon översättning eller något korrektur sedan de blevo gifta. Och bara lönen räckte inte.

— Ja, ja, man hade levat i sus och dus. Herre Gud, man var ung bara en gång, men nu skulle det bli annat av.

Dagen därpå gick notarien hem till aktuarien, sin gamle vän, och bad honom gå i borgen på ett lån. När man står i begrepp att bli far, ser du min kära bror, får man lov att vara betänkt på utgifter!

— Alldeles min tanke, kära bror, svarade aktuarien, och därför har jag inte haft råd att gifta mig, men du är lycklig du, som har råd, du.

Notarien skämdes att insistera. Skulle han ha panna att bedja denne ungkarl hjälpa sig med hans barn, denne ungkarl, som icke hade råd att hålla sig med barn själv. Nej, det kunde han ändock inte.

När han kom hem till middagen berättade frun, att två herrar varit och sökt honom.

— Hur såg de ut? Var de unga? Haha, de hade pincenez? Då var det bestämt två löjtnanter, gamla goda vänner från Vaxholm.

— Nej, det var inga löjtnanter, de sågo äldre ut!

— Ha, då visste han; det var gamla Uppsalavänner, troligen docenten P. och adjunkten Q., som ville se efter hur gamle Ludde hade det som gift.

— Nej, de voro icke från Uppsala, de voro från Stockholm!

Flickan inkallades. Hon tyckte de sågo ruskiga ut och hade käppar.

— Käppar! Hm! — Han kunde inte förstå vad det kunde vara för ena! Nå, tids nog fick man veta det, efter som de skulle komma igen. Emellertid

hade han varit nere åt Kornhamn och kommit över en kanna jordgubbar för ett riktigt rövarpris, ja, det var nästan löjligt!

— Kan du tänka dig jordgubbar för en och femti kannan, den här årstiden!

— Ludvig, Ludvig, vart skall det här ta vägen?

— Det skall gå galant. Har i dag fått lov på en översättning!

— Men du har skulder, Ludvig!

— Bagateller! Bagateller! Vänta bara när jag får mitt stora lån!

— Ditt lån! Det blir ju en ny skuld!

— Ja, men på sådana villkor! Låt oss inte tala om affärer nu! Voro inte jordgubbarne goda? Va! Skulle det inte smaka att få ett glas sherry på det här? Vasa? Lina! Gå ner i kryddboden efter en butelj sherry. Pale! Äkta!

Sedan han sovit middag på salssoffan, bad frun att få säga honom ett ord. Men han skulle inte bli ond!

— Ond? Han! Gubevars! Hushållspengar kan jag tro?

— Nåväl, ja! Kryddbodboken var obetald! Slaktarn fordrade, hyrkusken »sprang», det var med ett ord krångligt!

— Inte annat! De skulle få varenda skilling i morgon dag! Så oförskämt, komma och kräva såna där smulor! De skulle få varenda skilling i morgon, och så skulle de förlora en kund! Men nu skulle vi inte tala mer om den saken. Vi skulle gå ut och promenera. Ingen vagn! Vi skulle åka på spårvägen till Djurgården och ruska av oss litet.

Och så åkte vi till Djurgården, och när vi gingo in på Alhambra och togo enskilt rum, så viskade ung-

herrarne i stora salen. De trodde att vi voro ute på äventyr. Så roligt! Så galet! Men frun tyckte icke riktigt om det! — Och en sådan nota sedan! Tänk om vi varit hemma i stället, vad vi fått för de pengarne!

Månader gå! Tiden nalkas! Det skall vara vagga och små kläder. Och det skall vara så mycket. Herr Ludvig är ute hela dan i affärer. Men spannmålen har stigit. De hårda tiderna nalkas! Ingen översättning, intet korrektur. Mänskorna ha blivit materialister. De läsa inte böcker mer, utan de köpa mat för sina pengar. Vilken krass prosaisk tid man lever i! Idealen försvinna ur livet och riporna säljas icke under två kronor paret. Hyrkuskarne vilja icke köra notarier gratis till Djurgården, ty de ha hustru och barn de också, och kryddkrämarn vill till och med ha betalt för sina varor. O, vilka realister!

Dagen kommer och natten är när! Han får ta på sig och springa efter barnmorskan! Han får gå ifrån sjukbädden ut i tamburen och ta emot fordringsägare. Och så har han sin dotter i armarna! Då grät han, ty han kände ansvar, ett ansvar tyngre än hans kraft att bära, och han gör sig nya löften. Men hans nerver äro förstörda. Han har fått en översättning, men han kan icke sitta vid den, ty han måste oupphörligt ut i affärer.

Han störtar upp till svärfar, som kommit till stan, med den glada nyheten.

— Jag är far!

— Gott, säger svärfadren, har du nu bröd åt barnet?

— Nej, inte för ögonblicket. Svärfar måste hjälpa!

— Ja, för ögonblicket! Men inte framdeles! Har icke mer än han och de andra barnen behöva!

Och nu skall frun ha höns, som han köper själv på Hötorget, och Johannisberger för sex kronor buteljen. Äkta ska det vara!

Och så skall barnmorskan ha hundra kronor. — Varför skulle vi ge mindre än de andra. Gav inte kapten hundra?

Frun är snart på benen igen. Å, hon är som en liten flicka igen, smal om livet som en vidja, litet blek, men det klär henne.

Svärfar kommer hem och talar enskilt igen vid Ludvig.

— Nu är du så god och inte kommer med flera barn på en tid, säger han, ty då är du ruinerad.

— Vilket språk av en far! Är man inte gift! Älskar man inte varann! Skall man icke ha barn?

— Jo, men man skall ha bröd åt barnen också! Älska det vill nog alla unga människor, leka, krypa i säng, roa sig, men ansvaret!

— Svärfar har också blivit materialist! O, vilken usel tid. Inga ideal mer!

Huset var underminerat. Kärleken levde, ty den var stark, och de ungas sinnen voro mjuka. Men exekutionsverket var icke mjukt. Utmätning förestod och konkurs hotade. Hellre då utmätning. Svärfar kom med en stor resvagn och hämtade ut sin dotter och dotterdotter och förbjöd mågen visa sig förr än han hade bröd och sina skulder betalade. Åt dottern sade han ingenting, men när han förde henne hem, tyckte han att det var som att komma tillbaka med en förförd. Han hade lånat ut sitt oskyldiga barn åt en ung herre på ett år, och så

fick han ju igen henne »skämd». Hon ville nog stanna hos sin man, men hon kunde icke bo på gatan med sitt barn!

Och så fick herr Ludvig stanna kvar och se på huru hans hem skövlades. Men det var ju icke hans, när han ej betalat det. Hu! De två herrarne i pincenezer togo sängarne och sängkläderna; de togo kopparkastruller och bleckkärl; bordservis och kronor och ljusstakar, allt, allt! Och när han då stod ensam i de två rummen, o huru tomt, huru eländigt. Om han blott hade haft henne kvar! Men vad skulle hon göra här i de tomma rummen! Nej, då var det bättre som det var. Hon hade det ju bra!

Och så började det grymma livets allvar! Han fick anställning i en morgontidning att läsa korrektur. Vid midnatt skulle han vara på byrån, och klockan tre gå därifrån. Han fick stanna i verket efter som det icke gått till konkurs, men befordran, den var stängd!

Slutligen fick han tillstånd att hälsa på sin hustru och dotter en gång i veckan, men alltid under bevakning. Och han måste alltid om lördagsnatten ligga på en kammare bredvid svärfadrens. På söndagskvällen måste han in till stan igen, ty tidningen skall ut på måndagsmorgonen.

Och när han då tar avsked av hustrun och dottern, som följa honom till grinden, och han viftar åt dem från sista backen, då känner han sig så eländig, så olycklig, så förödmjukad. Och hon då!

Han har räknat ut, att han behöver tjugo år att betala sina skulder! Och sedan! Sedan kan han icke försörja hustru och barn ändå! Men hans hopp? Intet! Om svärfadren dör, stå hans hustru och barn

på bar backe, och han vågar icke önska livet ur deras enda stöd!

O vad livet är grymt, som icke kan skaffa mat åt människobarn, när det dock kan ge för intet åt alla andra skapade varelser!

O så grymt, så grymt! Att det livet icke kan ge ripor och jordgubbar åt alla människobarn! Så grymt, så grymt!

För att bli gift.

Man kunde verkligen med skäl säga att de vräkte henne i armarne på honom. Hon var äldsta systern av fem och hade dessutom tre bröder. Det var trångt hemma i flickornas rum och ett litet slagsmål hos urmakarns var inte ovanligt.

Han spelade altviol i hovkapellet och skrev sig konglig kammarmusikus. Det var ett gott parti! Nå! Han fick syn på flickan någonstans och så stack han näsan inom dörren. De satte honom och henne i en soffa, och så knuffade systrarne henne i ryggen och så sade bröderna »de tu», och far och mor voro artiga, och så hade han henne.

Han kom på besök precis klockan fem varje eftermiddag och måste gå halv sju, för han skulle vara på teatern klockan sju. Det var en grym förlovningstid han hade, men han visste av hörsagor att det var ett helvete att vara förlovad, men det blev nog bättre bara man blev gift. Gubben, som också ville ha litet nöje av en måg, hade en passion för brädspel. Där har jag min man, tänkte han, och nu måste den arme fästmannen spela bräde varje eftermiddag. Flickan satt bredvid eller gick ut ur rummet för de rysliga skrällarnes skull och mågen blev alltid klådd. Gubben tyckte därför mycket om honom, utom när han var tankspridd och tog galet, vilket hände rätt ofta.

Om söndagarne var han till middag hos fästmön. Då fick han tala om teaterhistorier: vad aktören den sade då och aktrisen den då! Och så talade gubben om hur det var i forna dagar när Torsslow och Högqvist levde. Och efter middagen, medan gubben sov, voro de då ensamma en stund. Men var skulle de få vara för sig själva. Flickorna hade sitt rum besatt, pojkarne togo alla soffor för sig, och gubben tog sängkammaren. De fingo sitta i matsalen på var sin rottingsstol och mamma satt och halvsov i gungstolen.

Han var förfärligt trött och sömnig efter middagen, och skulle också ha velat luta sig, men han måste sitta som en pinne på den hårda rottingsstolen och försöka hålla sin arm om flickans liv. Och när de kysstes, stod alltid en grinande bror bakom en dörr och härmade dem, eller satt en syster i en vrå och såg sedlig ut.

Och så mycket göra han hade med fribiljetter. Varenda dag fick han ansöka sina två biljetter på kansliet för att det skulle räcka till för familjens teaterbehov och han måste ändå smuggla in pojkar mellan kulisserna ibland. Ja, de voro slutligen så oförställda i sin släktkänsla, att de smugglade in sig själva, och den längsta hade en kväll blivit utkastad, emedan han tagit en dansös på bröstena, som han sett en diplomat göra mellan akterna.

Lördagskvällarne var han oftast ledig, och då gjorde han en utflykt med fästmön åt Djurgården. Naturligtvis skulle mamma vara med, och sällan avlopp det utan två systrar.

— Ta på dig du, och följ med, sade fästmön. Adolf kan väl inte ha något emot att ni promenera.

Hur skulle Adolf kunna det?

Men när maten på Alhambra skulle betalas, då kändes det sexdubbelt så hårt som om de varit ensamma. Och så kunde det hända att mamma blev trött. Då blev det vagn, och då fick Adolf sitta på kuskbocken.

Trevligt för sina pengar att lukta brännvin av åkarn och sitta som en korkskruv för att få fråga Elin om hon frös. Ibland hände det också, att bröderna »kommo och hämtade» systrarne ut på Alhambra, alltid hade de lukt på hämtningsstället, och långa Carl bad då alltid svåger »lägga ut» för honom, för han kom inte dit för att bli bjuden. Och så kunde det mycket väl hända att Erik tog svåger avsides och »rev» honom på en femma, en etta eller i sämsta fall på femtio öre.

Som han aldrig fick träffa fästmön på tu man hand, gick han i brudstol med henne utan att veta vem hon var. Han visste bara, att han älskade henne, och det var nog. Men han väntade sig mycket av giftermålet, då han skulle få äga henne ensam.

Och när han kom om söndagen med sin lysningsattest och åt sin sista ungkarlsmiddag på Skomakarkällarn, då låg det så ljust, så glatt för honom, hemmet, ensamheten med henne; få sitta i samma soffa och tala vid henne utan grinande bröder eller elaka systrar. Och när han så for över med ångslupen från Skeppsbron till Nybron, stod januarisolen så röd och gjorde en strålgata i issörjan efter slupen och Djurgårdens granar stodo gröna och defilerade mot den violetta aftonhimmeln som hedersvakter, och aldrig hade det varit sådant ljus i luften och på jorden. Och när han kom hem på sin vinds-

kammare och lade av sina vardagskläder för att ta på fracken och vita halsduken, så lade han bort allt tråkigt, allt styggt, hela ungkarlens vidriga, abnorma liv, med köpta kvinnogunster. Och det fanns inga skuggor på framtiden. Han packade ihop de sista småsakerna med de gamla kläderna i en kappsäck, som skulle föras till hans nya hem, där han skulle sova i natt. Han sade farväl åt den gamla liggsoffan som åt något orent, och han såg ännu spåren av den sista flickans knäppkängor på överdraget. Så tog han avsked av gumman, utan saknad från hans sida, men så mycket mer från hennes. Hon grät och önskade Guds lycka och välsignelse över honom och bad frid över hans nya hem.

På kvällen stod bröllopet hemma hos föräldrarne. När han slutligen efter en skur av oanständigheter från svågrarne, som numera slogo honom i ryggen och kallade honom Ravaillac, efter en tåreflod av modren, som behandlade honom likt en rövare, och efter en tyst uppmaning från henne att vara snäll mot hennes älskade dotter, tog hustrun om livet och förde henne in i vagnen, ville några bröder följa med hem, men han smällde igen vagnsdörren, så att rutorna skallrade och önskade dem åt helvete.

Så voro de äntligen ensamma. Men nu, när hon fick se honom nästan segerglad, blev hon rädd för honom. Så hade hon inte sett honom förr.

— Var det underligt det? frågade han. Men hon grät och ville icke ta emot hans smekningar. Han blev ledsen och det var mycket sorgligt när de inträdde i det nya hemmet, där pigan, som åkt på kuskbocken, hade glömt att skaffa strykstickor.

Följande morgon hade han lektion klockan sju.

De måste vara förståndiga, ty hans lön var knapp och han ville genast ta igen vad han förlorat under förlovningstiden. Klockan nio kom han hem till frukost. Därpå gick han till repetition. Efter middagen måste han sova en blund, ty han hade lektion hemma klockan fyra. Det där att sova middag tyckte frun var brutalt. Hon satt ensam hemma och väntade, och när han äntligen kom hem skulle han sova. Men han måste, eljes skulle han icke orka lektionen klockan fyra. Han måste. Klockan fyra kom eleven. Och så adjö på en liten stund, min lilla vän!

— Men nog kunde du skicka tillbaka eleven för i dag!

— Omöjligt, man måste vara sträng mot sig själv. Och när eleven kom, satt frun utanför och hörde hur Adolf stampade takten i golvet och hur den rysliga fiolen gnisslade c d e f g a h i evighet.

Men så ringde det på tamburdörren och in störtade bröder tre, och alla fyra systrarne. Och så skratt och ras. Och långa Carl gick strax i skänken och satte fram punschglas och sade någonting oanständigt, och systrarne tittade under ögonen på syster om hon var mycket blå. Och frun måste gå i chiffonjén och ta av hushållspengarne och skicka Lina i vinhandeln.

Adolf, som hört glammet, öppnar dörren och nickar ut åt svågrar och svägerskor. Han var så hjärtligt glad, att hans hustru fick någon förströelse, ack, det var han, men han hade icke tid att komma ut till dem.

— Hör du, du är allt grön om näsan, du, sade Erik, som var mycket försigkommen, och Adolf drog

sig tillbaka in i sitt rum. C d e f g a h c! O, Gud vad han led av sin lektion i dag. Därute glammades och klingades med glasen, men han fick inte vara med. Slutligen kom hustrun och knackade på hans dörr. Adolf skulle bara komma ut och dricka ett hemkomstglas med gossarne och flickorna! Ja, det kunde han göra! Men så in igen! Klockan fem kom en ny elev.

— Det blir allt roligt det här för dig, Elin, att sitta och höra på svinslakt, sade Malla.

Men då blev Elin stött och sade, att man inte gifte sig för att ha roligt.

— Vad då för, då?

— Det rör dig inte.

Det började bli litet hett emellan systrarne när Adolf kom ut och tog avsked, för han skulle på Operan!

Men han bad dem alla, att de skulle stanna och äta kväll hos syster, så att hon slapp vara ensam. Men de skulle icke vänta på honom.

Och de stannade.

När han kom hem klockan tolv, sov hustrun. Salen, hans fina sal, var nerrökt och luktade snusk, bordduken, som var ren i går, var fläckig, ett sönderslaget glas låg på golvet, ölskvättar stodo och stinkte i glasen. Smöret var hopkrafsat i en liten hög; allt mjukt bröd var uppätet och på en assiett låg en skiva fet pressylta (de djävlarne hade ätit upp den magra!), en torkad tungskiva som skuren ur en guttaperkaboll, och två ansjovisar med huven på och märken efter gaffeln. Hustrun vaknade.

— Har du något att äta, min gubbe lilla, hördes ifrån bolstrarne,

— Ja bevars, han var inte så noga. Han gick ut i köket efter öl själv.

Och så gick han i säng. Frun ville han skulle prata med henne, men han somnade ögonblickligen.

Dagen därpå kom svärmor på middagsvisit. När Adolf kom hem, luktade salen portvin. På eftermiddagen kom svärfar. Adolf hade lektion igen och gubben gick snart, arg, ty nog kunde man ta sig ledigt en gång, när man var nygift. Men bröderna och systrarna höllo i. Alltid var det någon ledig, och turade. Alltid stod det punsch på bordet och låg det cigarraska på mattorna.

En dag vågade Adolf en liten försiktig anmärkning om den myckna punschen, som han aldrig fick smaka.

Huj då! Det skulle ingen av hennes släkt sätta sin fot i hans hus mera. Hon visste nog att det var hans alltsammans och det skulle de andra också få veta.

— Nej, min lilla vän, det var bara frågan om, att det drickes punsch var dag, var dag, min ängel.

— Det var då inte sant, för i går dracks ingen.

— Visserligen, men när det icke dracks en dag av trettio, så kunde man ju bildlikt säga att det dracks var dag.

Hon förstod inte bilder. Hade inte fått så fin uppfostran, att hon förstod bilder, men pikar förstod hon! Å aldrig hade hon trott, att det var så att vara gift. Mannen var ju aldrig hemma, och när han var hemma sov han eller grälade han. Och så lät han henne förstå att det var hans alltsammans.

Olyckligtvis hade långa Carl samma dag erhållit refus på ett låneförsök, och en ganska knapphändig

sådan, utan alla ursäkter. Ryktet därom spred sig snart jämte punschhistorien, och Adolf befanns vara en snål rackare och en falsk rackare, för så var han aldrig förut, när de voro förlovade.

Adolf var icke närvarande och fick försvara sig med, att han hade råd då, när han var ensam, men att han icke, enligt en enkel addition, hade råd nu när han var två, men det var så gott det, ty då hade man tagit det som en förebråelse, att han skulle liksom vara tvungen att föda urmakarns dotter.

Följden blev, att Adolf själv satte fram punschen, när gräshopporna kommo, och då hade han ju ingenting att tala på hushållspengarne, när han själv vräkte på det viset.

En natt kom Adolf hem trött och hungrig som vanligt. Osten låg som en urkarvad kålrot, en tom assiett visade spår efter små biffstekar, en annan efter leverkorv. Den feta pressyltan var kvar jämte några äggskal och intet smör.

Han var mycket hungrig och nervös och skulle blivit ond om han orkat, men han tog den bedrövliga utvägen att vara humoristisk. Hon låg i sängen därinne och var beredd på slag.

— Hör du, min vän, sade han, är det ingen av alla dina bröder, som tycker om fet pressylta?

Det var i ordet alla gadden låg.

— Tycker du, att jag har så många bröder då?

— Åja! Du har mer bröder än jag har smör.

— Fanns det intet smör? Ja, hon hade verkligen inte sett det och var ledsen, men ge sig, det ville hon inte. Därför sade hon:

— Jag är inte din piga!

— Det hade han aldrig trott, ty vore hon det, skulle hon fått se på annat.

— Vad för annat?

— Ah, det var detsamma!

— Vad för annat? Han ville slå henne, kanske?

— Ja, om hon vore hans piga!

— Å det var förfärligt, han ville slå henne...

— Ja, om hon vore hans piga, men icke nu!

— Han ville alltså slå henne ändå?

— Ja, om hon vore hans piga, men nu var hon icke det, alltså ville han icke slå henne!

— Det var rådligast det! Hon hade gift sig för att vara hans hustru och icke hans piga! Om det var något i olag, så kunde han vända sig till pigan och inte gräla på henne. Hon hade lämnat sitt goda hem för att kasta sig i armarne på en sådan där karl!

Vid ordet »goda hem» var herr Adolf nog oförståndig att hosta!

— Var det icke ett gott hem? Hade han något att anmärka på det? Var det icke fint nog o. s. v.

Sådant där blev nu vanligt om kvällarne.

Så kom barnet. Frun kunde icke vara ensam med barnet. Malla måste flytta hem på en tid. Malla kom hem och slog sig ner i salen först. Herr Adolf tyckte sig ha ingått en polygami, ty Mallas underkjolar lågo ofta i sängkammaren på hans byxor. Och vid bordet var det Malla som serverade. Sängkammaren blev barnkammare, och för att få ha salen i fred måste herr Adolf utrymma sitt rum.

Han kunde naturligtvis inte hålla »svinslakt» mera i hemmet, utan fick gå omkring i husen och ringa på främmandes dörrar, höra ursäkter, att lilla Fredrik

var sjuk eller i skolan, hänga på krogen, medan han väntade ut en ny lektion, när det var för långt att gå hem.

Han kom sällan hem mer.

Om kvällarne satt han på Operakällaren med kamrater och talade om musik och sådant som intresserade honom. Ovett fick han ändå, när han kom hem, så att inte var det värt att brådska med hemkomsten.

Det var ett helvete att vara hemma, det var allt vad han visste, och någon hustru ansåg han sig icke ha; hade aldrig haft; trodde en gång han skulle få. Men barn fick han.

Vari felet låg, det kunde han aldrig komma på. Hustrun sade jämt, att det kom sig av att han aldrig var hemma, och han svarade, att hans sysselsättning nödgade honom till det. Och de hade nog rätt båda två. Men han kunde ju icke välja någon annan sysselsättning! Nej, det var ju omöjligt! Man kunde ju icke spela teater om dagarne, då alla människor arbetade vid dagsljus.

Han erkände villigt, att hustrun icke kunde vara glad åt att vara gift med en man, som bara kom hem om nätterna som till en annan kona (och knappt det); det var nu en gång så, och livet knäcker icke alla nötter som vuxit på kulturens hasselbuskar; man fick finna sig i det som så mycket annat. Hon hade gift sig för att bli gift, och det hade han med, kunde han neka det? Därför hade de det som de hade't. Det kunde ingen människa hjälpa! Det kunde inte fan hjälpa — under nuvarande förhållanden!

Måste.

På slaget halv nio om vinterkvällen står han i dörren till källarens glasveranda. Under det han med matematisk noggrannhet drar av sig kastorhandskarna, tittar han över de immiga glasögonen först till höger, sedan till vänster, om han skall se några bekanta. Därpå hänger han upp överrocken på sin krok, den till höger om kaminen. Kyparen Gustav, magisterns forne elev har, utan att avvakta order, gått och sopat smulorna av hans bord, rört om i senapsburken, krattat i saltkaret och vänt ut och in på servetten. Därpå går han utan vidare tillsägelse efter en flaska Medhamra, slår upp en halv öl av Föreningens, lämnar magistern liksom för syns skull matsedeln, och säger, mera som en tom formalitet än som en fråga: Kräftor.

— Honkräftor? säger magistern.

— Stora honkräftor, säger Gustav och går ut till köksluckan och ropar: Stora honkräftor, åt magistern, och mycket dill!

Därpå går han efter en uppsättning smör och ost, skär två skivor ankarstock och ställer fram på magisterns bord. Denne har i verandan gjort en razzia efter aftontidningarne, men bara fått Posttidningen. Till ersättning tar han Dagbladet, som han icke hann med i middags; och så sätter han sig på Dagbladet, bryter ut och in på Posttidningen och

lägger den till vänster om sig på brödkorgen. Så stryker han med kniven några geometriska smörfigurer på ankarstocken, skär en rektangel av schweizerosten, slår i supen till tre fjärdedelar och för den i höjd med munnen; där gör han en paus, som om han tvekade inför ett medikament, kastar huvudet baklänges och säger huh! Så har han gjort i tolv år och så kommer han att göra till döddar.

När kräftorna, sex stycken, anlänt, undersöker han deras kön, och när intet befinnes att invända, skrider han till den njutningsfulla akten. Servetten stickes med ena hörnet under löskragen, två smörgåsar med ost ställas i beredskap bredvid tallriken och han slår i ett glas öl och en halva. Därpå tar han den lilla kräftkniven och börjar slakten. Det finns ingen mer än han som kan äta kräftor i Sverige, och när han ser någon annan råka äta kräftor säger han: Du kan inte äta kräftor. Först gör han ett snitt omkring kräftans huvud, och sedan han fått hålet för mun, suger han.

— Det är det finaste, säger han. Sedan lossar han thorax från underredet, ristar blodörn som han kallar det, sätter tänderna i skrovet och suger i djupa drag; därpå släpar han de små benen som sparris. Därpå äter han en nypa dill, dricker en mun öl och biter i smörgåsen. Sedan han noga skalat klorna och sugit ur de finaste kalkrören, förtär han köttet och övergår till stjärten. När han ätit tre kräftor, tar han en halva och läser utnämningarne i Posttidningen. Så har han gjort i tolv år och så kommer han alltid att göra.

Han var tjugo år när han började äta på det här stället, nu är han trettiotvå, och Gustav har

varit kypare här i tio år! Han är den äldste här på stället, han är äldre än källarmästarn, ty denne har endast ägt rörelsen i åtta år! Han har sett många uppsättningar av middagsgäster; några höllo ut i ett år, två år, fem år; så försvunno de, gingo till ett annat ställe, flyttade till en annan ort, eller gifte sig. Han känner sig mycket gammal, och ändå är han bara trettiotvå år! Detta är hans hem, ty i sin kammare på Ladugårdslandet, där sover han endast.

Klockan blir tio. Då reser han på sig och går in i den lilla källarsalen, där hans toddy väntar honom. Nu kommer bokhandlaren. De spela schack, eller tala om böcker. Klockan halv elva kommer andra fiolen från Dramatiskan. Det är en gammal polack, som flydde till Sverige efter 64 och nu måste förtjäna sitt liv på vad som förr var honom ett nöje. Polacken och bokhandlaren hava fyllt 50 år, men de trivas med magistern som med en jämnårig.

Bakom disken sitter källarmästaren. Han är en gammal sjökapten, som förälskat sig i försalongen och därför beslöt förena sina öden med restauratrisens. Hon regerar nu i köket och har alltid köksluckan öppen för att hålla vakt på gubben, att han icke skall gå och »ta bestick», förr än gästerna gått. Men då, när gasen är släckt och sängen bäddad, får gubben en spilkum romtoddy till sömndryck.

Klockan elva börja ungherrar komma, som gå försiktigt fram till disken och viskande fråga källarmästaren om han har något »enskilt rum» en trappa upp, och så hör man slamret av kjolar som slinka genom tamburen för att osedda komma uppför trappan.

— Nå, säger bokhandlaren, som liksom fått ett samtalsämne gratis; ska du inte tänka på att fortplanta dig, gamla Blommen.

— Jag har inte råd, säger magistern. Varför gifter du dig inte själv?

— Inte vill någon ha mig numera, säger bokhandlaren, sedan jag blivit som en gammal sälskinnskoffert i huvudet. För resten har jag min gamla Stava, jag.

Stava är en mystisk person, som ingen trodde på. Hon var en personifikation av bokhandlarens ouppfyllda drömmar.

— Men herr Potocki då? invände magistern.

— Han har ju varit gift, kan det inte vara nog det, säger bokhandlaren.

Polacken nickar som en metronom och säger:

— Ja, jag ar varit licklig giff, jag, och så dricker han ur sin toddy. — Husch!

— Ja, si, säger magistern, om de inte voro såna gäss de här fruntimmerna, så kunde man väl tänka på saken, men si, de ä' såna förbannade gäss!

Polacken nickar igen och ler, ty han vet inte vad gäss är på svenska:

— Jag ar varit micket licklig giff — husch!

— Och så blir det barnskrik och sura kläder på kakelugnen, fortfar magistern, och så pigor och köksos. Nej, tack ska ni ha! Och så kanske inte få sova om nätterna!

— Husch! ifyllde polacken.

— Herr Potocki säger husch han, föll bokhandlaren in med ungkarlens vanliga skadeglädje, när han hör en gift uttrycka sig ofördelaktigt om äktenskapet.

— Vat säga jag? frågade änklingen förvånad.

— Husch, härmade bokhandlaren, och samtalet upplöste sig i ett gemensamt grin och ett tobaksmoln.

Och så blir klockan tolv. Pianot en trappa upp, som larmat ackompanjemang till blandad mans- och fruntimmerskör, tystnar; kyparens spring över golvvet från köksluckan till verandan upphör; källarmästaren inför i kladden de sista champagnebuteljerna till en trappa upp; gasen skruvas ner; och de tre vännerna resa sig och gå, var och en hem till sin »kyska ungkarlsbädd», men bokhandlaren hem till sin Stava.

*

Magister Blom hade vid tjugo års ålder avbrutit sina studier i Uppsala och gått till huvudstaden som extra lärare. Jämte lektioner bredvid redde han sig gott. Han begärde icke mycket av livet. Ordning och lugn var allt. I sin kammare på Ladugårdslandet, som han hyrt av en gammal mamsell, fann han mer än en ungkarl brukar begära, ty han fick omvårdnad och vänlighet, all den ömhet, som naturen hos denna kvinna ämnat åt ett annat släkte av hennes blod, tillföll honom gratis. Hon lagade åt honom och såg om honom. Men han, som tidigt förlorat sin mor och därför var ovan vid att få något sådant för intet, mottog gåvan som nästan ett ingrepp på hans frihet, men han mottog den! Källaren var dock hans hem. Där betalade han för allting och kände sig aldrig skyldig något.

Född i en landsortsstad i mellersta Sverige var han en främling i Stockholm. Sökte ingen! Umgicks icke i familj och råkade endast sina bekanta på källaren, pratade med dem, men gav inga för-

troenden, och hade icke heller några sådana att ge. Hans sysselsättning i skolan, där han endast undervisade i tredje klassen, gjorde, att han kände sig som en, vilken stannat i växten. Han hade ju en gång gått igenom tredje klassen ända till den sjunde, och blivit student; nu satt han ju ändock kvar i tredje; hade suttit där i tolv år och kom aldrig längre. Han lärde endast ut andra och tredje böckerna i Euclides, det var klassens kurs. Hela livet visade sig således för honom endast såsom ett fragment; men ett fragment utan varken början eller slut: andra och tredje böckerna. På lediga stunder läste han arkeologi och tidningar. Arkeologi är en modern vetenskap, en tidens sjukdom kan man säga. Och den är farlig, ty den visar i de flesta fall att den mänskliga fånigheten varit tämligen konstant.

I tidningarne såg han endast ett parti schack; politiken var för honom ett intressant spel — om kungen, ingenting vidare, ty han var uppfostrad han som alla andra, så, att han hade som en tro, att vad som hände i världen, det angick icke oss, det skötte nog de om, som Gud givit makten. Detta sätt att se sakerna gav hans själ en stor och stilla ro, och han oroade ingen och oroades icke av något. Ibland när han tyckte, att något var väl mycket fånigt, så tröstade han sig med, att det kunde nu inte fan hjälpa! Uppfostran hade konsekvent gjort honom till egoist och katekesen hade lärt honom, att när var och en sin syssla sköter, så går allt väl evad oss möter. Han skötte också sin syssla exemplariskt i skolan; kom aldrig för sent; var aldrig sjuk; och i sitt enskilda liv var han utan vank. Betalade sin hyra på dagen, åt aldrig på kredit och

gick till »kvinnor» en gång i veckan (han sade aldrig att han gick till »flickor»). Hans liv gick fram som ett tåg på blanka räls, efter sekundvisare, sina vissa bestämda stationer, och han undvek som klok karl alla sammanstötningar. Framtiden, den tänkte han inte på, ty en sann egoist tänker inte så långt, av det enkla skäl, att framtiden icke är hans mer än högst en tjugo, trettio år. Så gick hans liv!

Det var en midsommardags morgon, strålande, solig som den skall vara. Magistern låg i sin säng och läste om Egypternas krigskonst, då mamsell Augusta kom in med kaffebrickan. Hon hade dagen till ära skurit upp saffransbröd och lagt några syrenblommor på servetten, varförutom hon kvällen förut stuckit några björkkvistar bakom kakelugnen, lagt ren sand och ett par gullvivor i spottlådan, samt ställt ett glas med liljekonvaljer på spegelbordet.

— Nå, skall inte magistern ut på lustresa i dag också? frågade gumman och kastade ögonen omkring all den fägnad hon bestått den lilla kammaren för att få ett ord till erkännande eller tack.

Men magistern hade icke observerat grannlåten, utan svarade helt torrt:

— Nej, ser mamsell Augusta, det vet hon ju, att jag aldrig far på lustresor för att bli knuffad och ihjälskriken av barnungar.

— Nå, men, inte kan man väl gå inne i stan, en sådan här vacker midsommardag? Nog går väl magistern ut till Djurgården åtminstone?

— Jo, det vore väl det sista jag gjorde, i dag i synnerhet, då allt möjligt folk är därute. Nej, jag

har det så bra här i stan och de här upptågen med helgdagar ska väl någon gång ta slut.

— Kära magistern, invände gumman, det finns många människor som tycka att det är alldeles för få helgdagar på det tunga arbetsåret. Men vill magistern nu vara god och säga ifrån, om han önskar något, så få vi rusta i ordning, ty syster och jag ämna oss till Mariefred och komma inte hem förr än klockan tio i kväll?

— Mycket nöje, mamsell Augusta, jag behöver ingenting och sköter mig nog själv! Portvakten får städa när jag går ut i middagstaget.

Och han blev ensam med sin kaffebricka. När han druckit kaffe, tände han en cigarr och blev liggande i sängen med sin Egyptiska krigskonst. Fönstret, som stod öppet, ristade på sina hakar för en svag sydlig vind. Klockan åtta ringde Ladugårdslandskyrkan i alla sina klockor, stora och små, och Katarina, Maria och Jakob föllo in och det pinglade och bomlade att göra en hedning förtvivlad. När ringningen tystnat började en kanoniärsextett på kommandobryggan till en ångbåt vid Nybrohamnen att spela upp en française ur Den svaga sidan. Magistern vred sig i lakanen på sin liggsoffa och skulle gärna ha gjort sig omak med att stiga upp och stänga fönstret, om det ej varit för varmt. Och så hördes några trumvirvlar från Carl XIII:s torg, men avbrötos av en ny mässingskvintett från en annan ångbåt vid Nybrohamnen, vilken spelade Jägarkören ur Friskytten.

Men de olycksbådande trumslagen från Carl XIII:s torg nalkades. Det var skarpskyttarne, som skulle ut till gärdet, och de måste passera Storgatan,

Och nu fick han Norrköpings skarpskyttemarsch i sex omgångar, alltemellanåt interfolierade med ångbåtarnes visslor, klockor och mässingsmusik, som slutligen mellan skovelslag tonade bort utanför Kastellholmen.

Han steg upp klockan tio. Satte på rakvattnet på sitt spritkök. Stärkskjortan låg på byrån så vit och så styv som ett bräde. Han använde en kvart på att peta in benknapparne i knapphålen. Därpå rakade han sig en halvtimme. Sedan kammade han sig omsorgsfullt, som om han utfört en ytterst viktig förrättning. Och när han tog på byxorna, höll han i underkanten på benet, att det icke skulle dammas på golvet.

Hans rum var enkelt, ytterst enkelt, och ordentligt. Det var opersonligt, abstrakt som ett hotellrum. Och ändock hade han bott där i tolv år. Hos de flesta andra människor brukar under en sådan tidrymd en hop småsaker samla sig: presenter, små onödigheter, prydnader, lyxsaker. Här fanns icke en gravyr på väggen som i en illustrerad tidning slagit an någon känslosträng, icke en antimakassar virkad av vänliga systrar, icke en fotografi av något kärt ansikte, icke en broderad penntorkare på skrivbordet; allt var köpt till bästa pris för att bespara onödiga utgifter, vilka skulle kunnat inkräkta på ägarens oberoende.

Han lade sig i fönstret för att se ut på gatan och över Artilleriplanen ner till hamnen. I huset snett över såg han ett fruntimmer i snörlivet göra sin toalett. Han vände sig bort som från något fult eller något som kunde störa hans lugn. Nere i hamnen flaggade alla roslagsskutor och ångbåtar,

och strömmen glittrade i solskenet. Upp till kyrkan vandrade några gummor med psalmböcker i händerna. Utanför Artillerigården gick posten med sin sabel och såg missnöjd ut, då och då tittande upp åt tornuret för att se efter hur långt det var till avlösningen. Eljes lågo gatorna tomma, gråa, heta. Han tittade återigen över till fruntimret som klädde sig. Hon hade tagit en pudervippa och gnodde nu in sig i näsvinklarne framför spegeln med en min, som kom henne att likna en apa. Han steg upp från fönstret och satte sig i gungstolen.

Han gjorde upp sitt program för dagen, ty hur det var, hyste han en dunkel fruktan för att vara ensam. Om vardagarne hade han skolungdomen omkring sig, och ehuru han icke älskade dessa vilddjur han skulle tämja, det vill säga lära förställningens svåra konst, kände han dock en viss tomhet efter dem, när han var ifrån dem. Nu under sommarlovet hade han anordnat en ferieskola, men även dess besökare hade ett kort midsommarlov, och han hade nu varit ensam i flera dagar med undantag av mattimmarne, då han alltid hade bokhandlaren och andra fiolen att påräkna.

Klockan två, tänkte han, när paraden väl har gått, och folkströmmen upplöst sig, går jag ner på källaren och äter middag; sedan tar jag bokhandlaren med mig till Strömsborg; där är tyst och stilla i dag och där dricka vi kaffe och punsch tills det blir kväll, då vi återvända till Rejners (så hette källaren vid Berzelii park).

På slaget två tog han sin hatt; borstade sig omsorgsfullt, och gick ut.

— Jag undrar om de ha stuvade abborrar i dag,

tänkte han. Och om man skulle kosta på sig sparris, efter som det är midsommardagen!

Och så spatserade han ner, sökande skuggan utmed kronobageriets höga mur. I Berzelii park sutto arbetarfamiljer med barnvagnar på samma bänkar, där om vardagarne Stora Trädgårds-gatans förnäma b o n n e s brukade sitta. Han såg en mor ge sitt barn bröstet. Ett stort, rikt bröst, som den lilla grep i med sin knubbiga hand, så att den till hälften försvann. Magistern vände sig bort med vämjelse. Det störde honom att se dessa främmande i h a n s park. Det var för honom som att se tjänstefolket i salongen när herrskapet är borta, och han kunde icke förlåta dem, att de voro fula.

Så kom han fram till glasverandan och skulle lägga handen på källardörrens låsvrede, ännu en gång tänkande på de sköna abborrarne, »med mycket persilja», då han med ens får se ett vitt papper med något skrivet på, som hängde på glasrutan. Han behövde icke läsa det, ty han visste vad det innehöll: att källaren var stängd över midsommardagen, men han hade glömt bort det! Han var som han skulle ha gått med huvudet mot en lyktstolpe på en trottoarkant! Han blev ursinnig. Först på källarmästaren, som hade stängt, sedan på sig själv, som hade glömt bort, att det var stängt! Han fann det så vidunderligt, att han kunde ha glömt något så viktigt, så vidunderligt, att han icke trodde på det, utan måste leta efter någon som var orsaken till att han kunnat glömma det. Det var naturligtvis källarmästaren. Han var urspårad, sammantörnad, i olag, krossad. Han satte sig ner på en bänk och var gråtfärdig av ondska.

Pang! så kom en boll och slog honom rätt på skjortvecket. Han flög upp som en retad geting och ville ta reda på den brottslige, då han såg ett litet fult flickansikte skratta sig mitt i ögonen, och bakom henne en arbetare i helgdagskläder och panamahatt, som leende tog flickan i hand och frågade om det gjorde ont, och så såg han en hel hop tjänstefolk och gardister som skrattade. Han tittade efter en poliskonstapel, ty han kände sig kränkt i sina rättigheter som människa, men när han fick se konstapeln i förtroligt samspråk med barnets mamma, förlorade han all lust att bråka, och gick direkt till Norrmalmstorg för att ta en droska och åka till söder upp till bokhandlaren, ty nu kunde han icke vara ensam längre. När han kommit upp i droskan kände han sig någorlunda skyddad, och nu torkade han med näsduken sitt skjortbröst, som blivit dammigt av bollen.

När han kom upp till Götgatan, avskedade han åkaren, viss att träffa bokhandlaren hemma. Men när han steg uppför trapporna blev han ängslig! Tänk om han icke vore hemma! Han var icke hemma! Och ingen annan i huset heller! Ty det ljöd så tomt, när han bultade på dörrarne, och han hörde sina steg ge eko i trappan.

När han slutligen stod ensam på gatan, visste han icke vart han skulle ta vägen. Potockis adress kände han ej, och att få tag i en adresskalender i dag, när alla bodar voro stängda, insåg han vara omöjligt!

Han gick utan att veta vart han skulle ta vägen, nerför Götgatan, Skeppsbron, Norrbro och Carl XIII:s torg. Icke ett bekant ansikte mötte han, och han

kände sig sårad av denna folkhop, som intagit staden under herrarnes frånvaro, ty han var uppfostrad till aristokrat som vi alla, i statens skolor.

Hungern, som vid första uppbrusningen lagt sig, började återigen vakna upp. Då kom en ny förfärlig tanke över honom, som han av feghet icke vågat tänka ut: var skall jag få middag? Han hade gått ut med middagspoletter samt en krona och femtio öre, hela hans kassa. Poletterna gällde ju bara till Rejners och en krona hade han åkt upp.

Han kom ner till Berzelii park igen. Där sutto arbetarfamiljerna och åto ur sina matkorgar: kokta ägg, kräftor, pannkakor! Och polisen sa ingenting! Där stod till och med en konstapel med en smörgås och ett glas öl i hand. Vad som stack honom mest var, att han kände att dessa människor, som han föraktade, hade ett övertag över honom för tillfället! Men, varför kunde han icke gå in på ett mjölkmagasin och stilla sin hunger. Varför? Ja! Svaret på det lät han gå ifrån sig som en uppstötning; och så gick han ner till ångbåtsbryggan för att fara över till Djurgården, där han måste träffa bekanta, av vilka han, så motbjudande det än var, kunde låna till en middag, men en gentil middag, på Hasselbacken!

*

På ångbåten var det mycket folk, så att magistern måste stå bredvid maskinen, som värmde honom på ryggen och stänkte smält talg på hans benjour, under det han fick stå och titta en kokerska i hårflätan och lukta härsken pomada. Men inte ett bekant ansikte!

Uppkommen till Hasselbacken gjorde han sig så rak som möjligt och försökte antaga ett distingerat och ledigt utseende. Planen utanför värdshuset liknade en teatersalong och tycktes ha samma bestämmelse som en sådan, nämligen att vara en mötes- och visningsplats för dem som ha något att visa. Längst upp i fonden sutto officerare, blåa i ansiktet av mat och dryck; bredvid dem några representanter för främmande makter, gråa och medtagna av det ansträngande arbetet att lägga sig ut för några druckna landsmän, som slagits vid hamnen, eller att bevista galaspektakel, barndop, bröllop och begravningar m. m. Men därmed var det också slut med den fina publiken. Ty mitt på planen upptäcker magistern sotarn i Ladugårdslandet med familj, källarmästaren på »Kungen i Helvete», provisorn på apoteket »Sjubben» med flera. Och runt omkring dem går den gröna jägarn i silvergaloner och förgylld stav och kastar föraktfulla blickar på sällskapet, som om han frågade vad de hade här att göra. Magistern känner sig gruvligt generad av de många blickarne, vilka alla tycktes säga: se där går han och letar efter sin middag. Men han måste gå på! Och han kommer upp på verandorna där man äter abborrar och sparris, där man dricker Sauterne och Champagne. Och ett, tu, tre, känner han en vänlig hand på sin axel och när han vänder sig om, ser han kyparen Gustavs strålande ansikte, och han mottar en handtryckning och ett oförställt: nej, se magistern är här; hur står det till?

Och kyparen Gustav, som var så glad att få känna sig ett ögonblick som sidoordnad med sin herre, känner en styv träklabb i sin varma hand

och möter ett par blickar som tagna ur ett knappnålsbrev. Och denna hårda hand tryckte i går aftons så varmt en tiokronsedel i hans ute i källarsalen, och denne man tackade honom för hans halvårstjänst och uppmärksamhet som man tackar en vän. Och kyparen Gustav går tillbaka och sätter sig bland sina kamrater, förlägen och ledsen. Men magistern går med bitterhet i sinnet ut igen, ut genom folkhopen, som han tycker hånande viska bakom sig: han fick ingen middag!

Och så kommer han ut på slätten. Där står Kasper och får stryk av sin hustru. Där står en sjöman och visar i Lyckans stjärna den tillkommande för tjänsteflickor, kanoniärer, gardister och gesäller. De hade ätit middag alla dessa och sågo glada ut, och han tyckte ett ögonblick, att han var sämre än de, men så erinrade han sig, att de icke visste huru det Egyptiska lägret befästades, och då kände han sig åter uppe, och han kunde icke förstå huru människorna kunde sjunka så djupt att de funno nöje i sådant elände, som just nu roade dessa!

Han hade emellertid förlorat lusten att undersöka flera källarlokaler, och gick upp åt Novilla, förbi Tivoli och Singelbacken. Där i gröngräset dansade ungdomen till en fiol; ett stycke längre bort hade en familj utbrett sig i gröngräset under en ek; mannen, familjefadren, stod på knä, i skjortärmarne, barhuvad, med ett ölglas i ena handen och en smörgås med metvurst i den andra; hans feta, glada ansikte, väl rakat omkring munnen, lyste av glädje och välvilja, när han uppmanade sina gäster, bestående tydligen av hustru, svärföräldrar, svågrar, bodbetjänter och tjänsteflickor, att äta, dricka och

vara glada, ty i dag var midsommardagen, hela dagen. Och den glada mannen sade roligheter så att hela sällskapet vred sig i gräset under de uppriktigaste skrattsalvor. Och när pannkakan serverades och åts med fingrarna och portvinsbuteljen gick runt, höll den äldste bodbetjänten ett tal, ibland hjärtligt, så att fruarne togo upp näsdukarne och värden stoppade ena polisongsnibben i mungipan, ibland muntert, så att bravorop och skratt tystade talaren; då blev magistern mulen; men han gick icke sin väg, utan satte sig på en sten bakom en tall för att se »på djuren». Och när talet var slut och värden och värdinnan mottagit skålen, som slöts med hurrarop och fanfarer på en dragharmonika och alla tallrikar och karotter som voro lediga, så steg sällskapet upp att leka änkeleken. Och svärmor gick bakom en hasselbuske för att hålla fram den minsta, och mor själv fick knäppa byxorna på de halvstora.

— Vilka djur, tänkte magistern för sig själv och vände sig bort, ty det naturliga var för honom oskönt, efter som det sköna var det onaturliga, utom på »erkända» mästares tavlor i Nationalmuseum.

Och så såg han på huru ungherrarne togo av sig i skjortärmarne och flickorna hängde sina manschetter på hagtornsbuskarne; och så ställde de upp sig och så sprungo de.

Och flickorna lyfte kjolarne så att strumpebanden syntes, röda krukband och blå, som man köper i kryddboden; och när kavaljeren fått fatt i sin dam, tog han henne rätt i famn och snurrade om med henne, så att hon syntes ända upp i knävecken, och då skrattade gamla och unga så att det ekade i bergen.

— Var det oskuld eller var det korruption?

undrade magistern igen. Men säkert visste icke sällskapet vad det lärda ordet korruption var, och därför voro de glada.

När de tröttnat på springleken, var kaffet färdigt. Och magistern kunde icke förstå var kavaljererna lärt sig vara så artiga mot damerna, ty de kröpo på alla fyra efter sockerskålen, efter brödkorgen för att servera flickorna, och spänntamparne på de svettdränkta västarna stodo som »handtag i ryggen» på dem.

— Det är hanarne som kråma sig för honorna, tänkte han, men vänta bara!

Men så såg han värden, den glada själen, artigt servera den gamle svärfadern och svärmodern, ja, till och med sin hustru, och alla bodbetjänterna och tjänsteflickorna, och när någon avböjde hans anbud med att: »herrn ska ta sig själv», svarade denne, att han nog skulle hinna få. Och så såg han svärfadern flå pilpipor åt de små gossarna, och svärmodern hon gick då som en piga omkring och bara ville diska allting! Och då tyckte magistern, att egoismen var en underlig sak, som kunde taga an så mänskliga former, så fördelas ut, att det syntes som om alla gåvo och togo precis lika mycket, ty att det var egoism, det var klart!

Och så lekte de pantlekar och de löste varenda pant med kyssar, riktiga kyssar mitt på mun, så att det smällde om det; och när den glada bokhållaren »stod i brunn» och fick kyssa den stora eken, gjorde han det så befängt galet och tog med armarne om den tjocka stammen alldeles som man klappar om en flicka, när ingen ser det, och då skrattades så ohejdat, ty alla visste nog hur man gjorde, fast ingen ville göra det så det syntes.

Magistern, som börjat med att kritiskt betrakta skådespelet från sin höga ståndpunkt på stenen, hade slutligen så småningom dragits med in i deras glädje, så att han nära på tyckte sig vara med i sällskapet. Han kunde till och med dra på mun åt bodbetjäntens kvickheter, och värden, vilken tycktes vara en småhandlare, hade på en timme vunnit hans sympati. Han kände sig mot sin vilja glad bara han såg på honom. Och denne var också en rolighetsminister av första rangen. Han kunde »flå katt», »gå kräftgången», »ligga ut» på trädstammar, svälja slantar, äta eld och göra alla möjliga slags fåglalåt. Och när han tog ett saffransbröd ur snörlivet på en ung flicka och sedan lät det försvinna i högra örat, då skrattade magistern så att hans tomma mage hoppade.

Och så började dansen. Magistern hade läst något visst i Rabes grammatika att »Nemo saltat sobrius, nisi forte insanit» Cic., och han hade alltid tyckt, att dans var ett utbrott av vansinne. Han hade visserligen sett unga hundar och stutar dansa, när de voro glada, men han trodde icke att Cicero kunde ha utsträckt sin maxim ända till djuren, och mellan djur och människor hade magistern lärt sig dra ett tjockt streck. Men när han nu såg dessa unga människor, nyktra, men mätta och otörstiga svänga omkring efter harmonikans släpande men taktmässiga ljud, så var det som om hans själ kommit i en gunga, som sattes i svängning av hans ögon och öron, och han kunde till slut icke värja sig från att högra foten sakta trampade takten mot mossan.

När tre timmar gått, steg han upp. Men det var nästan svårt för honom att gå därifrån; det var som att bryta ett glatt lag; ty han kände sig som

om han varit med dem. Men han var mildare i sinnet och erfor en frid och en behaglig trötthet som om han roat sig.

Kvällen hade kommit; en och annan lackerad vagn släpade några damer, som lågo i vita teaterkappor på baksätena som svepta lik, vitsminkade och med tuschstreck under ögonen, ty det var då på modet att se ut som man varit uppgrävd. Magisterns nya tankeriktning kom honom att tänka att dessa damer hade tråkigt, och han erfor icke ett grand avund. Men nedanför stora landsvägen, ute på stora segelleden kommo nu ångbåtarne med flaggor och musik tillbaka från lustresorna och det hurrades och spelades och sjöngs så att det hördes ända upp i Djurgårdsbergen.

Magistern hade aldrig i sitt liv känt sig så ensam som i detta folkvimmel, och han tyckte, att mänskorna sågo med deltagande på honom, som ensam gick där som en enstöring, och han tyckte också själv att det var synd om sig själv. Han skulle ha velat gå på den första, bara för att få tala och höra sin röst igen, ty han tyckte i sin enslighet, att han hade en främmande bredvid sig. Och nu slog ett ont samvete upp i hans minne. Han kom ihåg kyparen Gustav på Hasselbacken, som icke kunde tygla sin glädje över att se honom. Han kom nu så långt, att han skulle önska att vem som helst kom emot honom och visade sin glädje över att se honom! Men det kom ingen.

Jo, när han satt på ångslupen kom en rapphönshund, som förlorat sin husbonde, och lade sitt huvud i hans knä. Magistern tålde eljes icke hundar, men han körde icke bort honom nu; det kändes så mjukt

och varmt i knäet, och det övergivna djuret såg honom ända in i ögonen, som om han bad honom taga reda på husbonden.

Men när de kommo i land vid Nybron, sprang hunden sin väg.

— Han behövde mig icke längre, tänkte magistern, och så gick han hem och lade sig.

*

Denna midsommardags obetydliga händelser hade emellertid skakat magistern ur hans säkerhet. Han insåg nämligen, att all omtänksamhet, allt förutseende, all klok beräkning icke var människan nog. Han kände en viss osäkerhet råda omkring sig. Till och med källaren, hans hem, var icke pålitligare, än att han kunde när som helst bli utestängd. En viss kyla från Gustavs sida började även verka störande på honom. Kyparen var lika artig som förut, uppmärksammare än eljes, men vänskapen var borta, förtroendet var brutet. Detta gjorde magistern misstänksam, och var gång han fick en torr köttbit eller för litet potatis, så tänkte han alltid: haha! han hämnas på mig!

Sommaren blev grym för magistern, ty andra fiolen reste bort, och bokhandlarn höll sig mest i Mosebacke.

En höstafton sutto bokhandlaren och andra fiolen nere på källarn och drucko sin toddy, då magistern inträdde med ett paket under armen, vilket han omsorgsfullt dolde i en tom buteljkorg, som stod inne i skrubben, där man ställde undan skräp. Magistern var knarrig och ovanligt nervös

— Nå, gamle Blommen började bokhandlaren

för väl hundrade gången, ska du inte gifta dig någon gång?

— Det ska fan gifta sig; har man inte nog med bekymmer ändå! Och varför gifter du dig inte själv? bet magistern av.

— Å, jag har ju min gamla Stava, jag, svarade bokhandlaren, som stereotyperat en mängd svar på en mängd frågor.

— Jag ar varit licklig giff jag, sade polacken. Men min ustru er ded nu, husch!

— Er on det, härmade magistern, och errn är änkling, hur kan det gå ihop?

Polacken förstod icke vändningen, utan nickade bara gott förstånd. Magistern tyckte att de började trötta honom. Samtalet snodde sig alltid i samma riktning, om samma saker; och han kunde deras svar utantill.

När han steg upp för att ta en cigarr ur sin överrock ute i tamburen, sprang bokhandlaren till skrubben och tog magisterns paket. Som det icke var förseglat, hade han snart petat upp det, och rullade nu ut en präktig amerikansk nattskjorta, som han med omsorg hängde över karmen på magisterns stol.

— Husch! sade polacken och grinade som om han sett något otäckt.

Källarmästarn, som tyckte om ett gott gyckel, lade sig ner under disken och storskrattade; kyparne stannade i salen, och snart stack en köksa ut huvudet genom luckan.

När magistern kom in igen och fick se upptåget, blev han blek av raseri, och han misstänkte genast bokhandlaren, men när han fick se Gustav stå i ett

hörn och skratta, blev han slagen av sin fixa tanke: han hämnas på mig! Och utan att säga ett ord, rev han ihop skjortan, kastade pengar på disken och gick!

Ifrån den dagen syntes magistern icke mer hos Rejners. Bokhandlaren hade emellertid fått reda på, att han åt på Ladugårdslandskällaren. Och det gjorde han också! Men han var djupt missnöjd! Maten var icke dålig, men den var icke lagad på det viset han var van vid. Kyparne voro icke uppmärksamma. Mången gång tänkte han återvända till Rejners, men hans stolthet förbjöd honom. Sålunda hade han blivit utkastad ur sitt hem; sålunda hade en mångårig bekantskap blivit bruten på fem minuter.

På hösten kom ett nytt slag. Mamsell Augusta hade fått ett litet arv i Nyköping och skulle lämna Stockholm första oktober. Magistern måste flytta. Och han flyttade var månad, ty ingenting var honom numera i lag. Det ena stället var icke sämre än det andra, men det var icke det samma! Han var så van att gå sina gamla gator, att han stundom befann sig utanför porten till sin forna bostad innan han upptäckte sitt misstag. Han var med ett ord alldeles bortkommen. Slutet blev, att han inackorderade sig, något som han alltid hatat och haft skräck för. Och så förlorade hans bekanta spåren efter honom.

En afton igen, och ner hos Rejners, sitter polacken ensam, rökande, drickande, nickande, med den orientaliska förmågan att försjunka i tanklöshet, som är hans ras egen. Så kommer bokhandlaren in stormande som ett oväder; slår hatten till hälften krossad mot bordsskivan och utbrister:

— Kors i Jessu namn! Kors i Jessu namn! Har ni hört på maken?

Polacken vaknar ur sin konjaks- och tobaksnirvana och rullar ögonen!

— Kors i Jessu namn! Har ni hört på håken? Han har gått och förlovat sig!

— Vem ar ferlovet sig? frågar polacken, alldeles skrämd av hattkrossningen och det ymniga missbruket av frälsarns namn.

— Magister Blom! Och bokhandlaren begär en toddy som ersättning för den traktering han bjudit på. Och källarmästarn måste upp från disken och höra:

— Är det pengar? frågade han illparigt.

— Nej, det tror jag inte, säger bokhandlaren, som nu är en hjälte och minuterar ut sina håvor.

— Er on vacker? frågar polacken. Min ustru var så sken så, husch!

— Nej, hon är inte vacker heller, säger bokhandlaren. Men hon ser snäll ut!

— Har ni sett dem då? frågar källarmästarn. Är hon gammal? Och han tittar åt köksgluggen.

— Nej, hon är ung!

— Och hennes föräldrar? fortsätter källarmästarn.

— Fadern lär vara gördelmakare i Örebro!

— Nej, tänk en sån skälm! menar källarmästarn.

— Ja, det var det jag alltid sa, säger bokhandlarn. Den karlen var född till att gifta sig.

— Det är vi nog lite var, säger källarmästarn, och tro mig, tro mig för sant, ingen undgår sitt öde!

Och med denna vishetsregel som avslutning går han till disken igen.

Sedan man lugnat sig med att det inte var några pengar, började man anställa betraktelser över vad »de ska leva på». Och bokhandlarn gör ett överslag över magisterns lön och »vad han kan förtjäna på lektioner». Sedan den frågan är undangjord, vill källarmästarn ha reda på detaljer. »Var träffade han på henne? Är hon blond eller mörk? Är hon kär i honom?» Denna sista fråga anses icke alls ur vägen, och bokhandlaren »tror det», ty han såg hur hon hängde på hans arm i kväll utanför ett bodfönster på Arsenalsgatan. — Ja, men att han, som var en sån träbock kunde gå och bli kär! det var då alldeles otroligt. Men hurudan äkta man han skulle bli? Källarmästarn visste att han var alldeles »forrbannat» kinkig på mat, och det får man inte vara när man skall gifta sig (titt åt köksgluggen!), och så vill han bra gärna ha en toddy om kvällarne. Trodde han att man fick dricka toddy var kväll, när man blev gift? Och så tålde han inte barn! Pfu! visslade han, det där går aldrig bra! — Tro mig, det går aldrig bra! Och så skall jag säga er en sak till, mina herrar (här steg han upp, tittade sig omkring och fortfor viskande), jag tror, ta mig fan, att han hade något kuckelikuförhållande, den gamla hipokriten! Kommer ni inte ihåg mina herrar den där kvällen med — hihihihi! — nattskjortan! Hähä ni, pfu! Den där tar ni inte där ni släpper'n! Håll reda på den ni, fru Blom, pass man på bara! Värre har man sett! Men jag säger ingenting, jag!

Faktum kvarstod i alla händelser, att magistern var förlovad och att han ämnade gifta sig om två månader.

Hur det sedan gick, hör icke till denna historien, och svårt är det dessutom att få riktigt reda på, vad som händer inom hemmens klostermurar, där tysthetslöftet tämligen noga hålles.

Säkert är så mycket, att magistern sedan aldrig syntes på en källare. Bokhandlaren, som en kväll mött magistern ensam på gatan, hade fått en lång föreläsning om att han borde gifta sig. Ja, magistern hade brutit ut emot ungkarlar och sagt, att de voro egoister, som icke ville fortplanta sig, att det skulle vara hög skatt på sådana gökar, ty alla indirekta skatter drabbade mest familjefadren, ja, han gick så långt, att han ville lagen skulle straffa ungkarlsståndet såsom ett brott »det emot naturen är». Bokhandlaren, som hade gott minne, uttryckte några farhågor över att förena sitt öde med en »gås», varpå magistern svarade att hans hustru var det intelligentaste fruntimmer han kände.

Två år senare hade polacken sett magistern och hans hustru på teatern och han »tickte att de sågo lickliga ut, husch!»

Tre år senare hade källarmästaren en midsommardag farit på lustresa till Mariefred. Där ute vid slottet i gröngräset hade han råkat magistern, skjutande en barnvagn och bärande en matkorg, åtföljd av en hel karavan herrar och damer, vilka tycktes »vara från landet». Magistern hade efter middagen sjungit visor och hoppat bock med ungherrarne. Han såg tio år yngre ut och var som en riktig kavaljer mot damerna. Källarmästaren, som befann sig helt nära sällskapet, hade under middagens lopp hört en liten dialog mellan herrn och frun. Då frun plockade fram ett fat kräftor ur mat-

korgen hade hon bett Albert icke vara ledsen, men det hade varit henne alldeles omöjligt att få några honor, fastän hon gått igenom hela Munkbron. Och så hade magistern tagit henne om livet och kysst henne och sagt, att han åt lika gärna hankräftor och han var alldeles nöjd med som det var. Och när sedan den lilla i vagnen började skrika, hade magistern tagit upp honom och burit honom tills han blev tyst. Nå, det där var allt småsaker, men hur folk kunde leva gifta, då de knappt kunde leva som ungkarlar, det var en gåta. Men det såg ut som om barnen förde mat med sig när de kom till världen, så såg det ut!

Ersättning.

Han var ett akademisnille på sin tid och det var intet tvivel om, att han icke skulle bli något stort. Som juris kandidat måste han emellertid gå till Stockholm att söka sig tjänst, och avhandlingen blev uppskjuten. Han var mycket äregirig, men han saknade förmögenhet. Därför hade han beslutat gifta sig rikt och förnämt. Man såg honom därför både i Uppsala och senare i Stockholm endast i de finaste sällskap han kunde råka. I Uppsala drack han som äldre student alltid brorskål med de nykomna adelsmännen, och dessa kände sig ganska hedrade av en äldre landsmans bekantskap. Och så knöt han »matnyttiga» vänskapsförbindelser med dem, varför han om somrarne alltid var utbjuden på föräldrarnes slott.

Det var där han jagade. Han hade sällskapstalanger, spelade och sjöng och kunde underhålla damerna, och därför var han gärna sedd. Hans toalett antydde mer solid elegans än han hade råd till, men han lånade aldrig penningar av adelsmän eller vänner. Han hade till och med köpt två värdelösa aktier i Kropp och Wäng, och han glömde icke tala om, när han skulle på bolagsstämma.

Två somrar hade han gjort sin kur för en adlig fröken med någon jordegendom, och man talade om hans apparenser, då plötsligen han försvann från den förnäma horisonten och var förlovad med en fattig flicka, vars far var tunnbindare utan jordegendom.

Hans vänner kunde icke förstå detta, att han så gick i ljuset för sig själv. Han som hade det så bra förspänt, han som hade det rent på gaffeln, och bara behövde gapa. Ja, han förstod det icke själv, hur hans mångåriga planer så hastigt kunde korsas av ett litet flickansikte, som han såg en enda gång på en ångbåt. Han var förgjord, han var besatt. Han frågade sina vänner, om de inte tyckte hon var vacker. Nej, det kunde de icke tycka, för att vara uppriktiga.

Men hon var intelligent. Se in i de ögonen! De tala. Vännerna kunde inte se någonting och höra ännu mindre, ty flickan talade aldrig.

Men han var hemma hos tunnbindaren, å en sådan intelligent karl, ta mig fan, varenda kväll. Han låg på knä, en reminiscens från sommarslotten, och höll i garnhärvan; han sjöng för henne, spelade, talade om teater och religion och han läste alltid ett jakande svar i hennes djupa ögon. Han skrev vers till henne och lade sin lagerkrans, sina äregiriga drömmar, ja, sin avhandling för hennes fötter. Och så gifte han sig.

Tunnbindarn överlastade sig på bröllopet och höll ett oanständigt tal för flickorna; men häradshövdingen fann så mycken natur, så mycken älskvärdhet i gubbens uppträdande, att han i stället för att nedtysta den gamle tvärtom uppmuntrade honom att gå på. Han trivdes så gott bland dessa enkla människor, där man fick vara sig själv.

— Se, det är kärleken, sade hans vänner. Det är dock något märkvärdigt med den kärleken!

Och så voro de gifta. En månad, två månader. Och han var så lycklig, så lycklig. Om kvällarne sutto

de ensamma, och han sjöng om Rosen i Nordanskog; det var hennes älsklingssång. Och han talade om teater och religion och hon satt så andäktig och hörde på! Men hon sade aldrig något, hon var alltid av hans mening och virkade antimakassar.

I tredje månaden återtog han sin gamla vana att sova middag. Frun ville sitta bredvid honom, ty hon kunde icke vara ensam. Detta generade honom, ty han kände ett stort behov av att vara ensam med sina tankar.

I bland kom frun och mötte honom på Norrbro om middagarne, och då var hon så stolt att se, hur han sprang ifrån sina kamrater och över till henne. Och så förde hon honom hem i triumf med sig; han var hennes ensam!

I fjärde månaden började han tröttna på att sjunga Rosen i Nordanskog. Den var så utsliten! Och så tog han en bok, och så sutto de tysta.

En kväll skulle han på ett stärbhussammanträde med sexa. Det var första kvällen han var från sitt hem. Frun skulle ta en väninna hem till sig och gå sedan i tid och lägga sig, ty han komme nog att dröja.

Och väninnan kom, och så gick hon klockan nio. Frun satte sig i salongen att vänta, ty hon gick bestämt inte och lade sig förr än han kom hem. Hon hade ingen ro att sova.

Och så satt hon där i våningen ensam. Vad skulle hon göra! Flickan hade gått och lagt sig, och huset blev tyst. Pendylen knäppte och knäppte. Men klockan var icke mer än tio när hon trött lade bort sin antimakassar. Hon gick omkring och småstädade och var nervös. Detta var att vara gift.

Ryckas ut från sin omgivning och sättas i tre tomma rum, tills mannen kom hem halvrusig och rå. Men han älskade ju henne och han måste ju vara borta i kväll i affärer. Hon var en toka, som icke kunde förstå det. Men älskade han henne ännu? Hade han icke härom dagen nekat hålla i garnhärvan, som han så gärna gjorde förut — innan de blevo gifta. Hade han icke i går middag sett likasom missnöjd ut när hon kom och hämtade honom! Och om han också hade affärssammankomst i kväll, så behövde han väl icke vara med på sexan.

Klockan var bara halv elva, när hon genomgått denna examen till slut. Hon förvånades över, att icke dessa tankar kommit på henne förr. Och så ställde de mörka tankarne upp sig igen och så defilerade de en gång till. Men nu hade förstärkning anlänt. Han talade sällan vid henne mer. Han sjöng aldrig, och pianot var stängt. Han hade ljugit då han sagt, att han sov middag, ty han låg och läste en fransk roman.

Han hade ljugit för henne!

Klockan var bara halv tolv. Tystnaden var ohygglig. Hon öppnade fönsterluckan och tittade ut på gatan. Där nere stodo två herrar och dividerade med två fruntimmer. Jo, så äro männen! Tänk om han också! Då gick hon i sjön.

Hon stängde luckan och tände kronan i sängkammaren. Han hade yrkat på att de skulle ha en stor ljuskrona i sängkammarn. »Man skall se vad man gör», hade han sagt vid ett intimt tillfälle. Ännu var allting så blankt, så fint därinne. Det gröna sängtäcket låg som en slagen äng, och de små vita kuddarna lågo som kattungar på gräs; hennes toalett var

så skinande i polityren; glaset hade ännu icke dessa fula fläckar, som det får av vattenstänk, och silvret på hårborsten, på puderasken, tandborsten, allt var så blankt ännu. Deras tofflor stodo där under sängen så styva och nya, som om de aldrig skulle bli nedtrampade. Allt var fräscht ännu, men ändå var det så gammalt. Hon kunde alla hans sånger, alla hans salongsstycken, alla hans ord, alla hans tankar. Hon visste precis vad han skulle säga, när han om middagen satte sig till bords, allt vad han skulle säga, när de voro ensamma om kvällen.

Hon var led, hon var trött vid alltihop. Hade hon älskat honom? Åja! Ja! visst hade hon det! Men var detta nu alltihop, alla hennes ungdoms drömmar! Skulle hela livet bli så här! Ja! Men, men, men, de skulle väl få barn! Ja, men ännu hade de inga tecken sett! Tänk! Då vore hon icke mer ensam; då skulle han få gå bort så mycket han ville, ty då hade hon ju alltid någon att tala vid, att pyssla om. Kanske det var barn som fattades. Kanske äktenskapet verkligen vore gjort för ett annat, än att en herre skulle få ha en hålldam, som lagen garanterade honom att få ha i fred! Ja väl! Men han skulle väl älska henne ändå, och det gjorde han icke! Och så grät hon!

När mannen kom hem klockan ett, var han icke det minsta rusig. Men han blev nära på ond, då han fick se hustrun sitta uppe.

— Varför har du inte lagt dig? var hans första hälsning.

— Hur kunde jag ha ro att lägga mig, när jag väntade dig?

— Jaså! Jo det här blir trevligt. På det viset skall

jag aldrig våga gå bort! Jag tror du har gråtit också!

— Ja, jag har gråtit, och det må jag väl göra, när du icke — älskar — mig — mera.

— Älskar jag dig inte, därför att jag måste vara borta i affärer.

— En sexa är inga affärer.

— Se så där ja! Nu törs man inte gå ut mer! Det är då fan, vad fruntimmerna äro efterhängsna av sig.

— Efterhängsna! Jo jag såg nog det i går middags, när jag mötte dig på Norrbro. Men jag skall aldrig gå och möta dig mer.

— Men, min lilla vän, när jag gick med min chef...

— Huhuhu! Nu brast gråten ut, och frun fick konvulsioner. Ut och väcka Lina och få varma krus.

Han grät, han också! Hjärtats tårar! Över sig själv, sin hårdhet, sin uselhet, över illusionerna, allt! Men det var ju mer än illusioner! Han älskade ju henne! Gjorde han icke? Och hon sade ju, att hon älskade honom igen, nu när han låg på knä vid soffan och kysste hennes ögon. Ja, de älskade varann! Det var bara ett moln som dragit förbi! Stygga tankar i ensamheten. Hon skulle aldrig, aldrig vara ensam mer. Och så somnade de i varandras armar, och hon log igen.

Men dagen därpå gick hon inte och mötte honom. Han frågade ingenting vid middagsbordet. Han talade mycket, men mer för att tala, och det lät som han talade vid sig själv. Om aftonen underhöll han henne med långa skildringar om livet på

Sjöstaholm, och vad fröknarne sa till baron och vad grevens hästar hette. Och dagen därpå talade han om sin avhandling.

En middag kom han hem och var mycket trött. Hon satt i salongen och väntade på honom. Hennes garnnystan hade fallit på golvet. Han går förbi och får garnet om foten, rycker antimakassarn ur hennes hand och släpar den med sig. Blir ond och sparkar undan; han var för trött att buga sig ner och ta opp.

Hon säger något vasst om hans oartighet.

Han svarar, att han inte har tid att tänka på hennes skräp, och hon kunde för resten ta sig för något nyttigt. Han måste tänka på sin avhandling om han ville ha en framtid. Och därför måste de tänka på inskränkningar.

Nu var det färdigt.

Följande dag satt frun och stickade på en strumpa åt sin man, med förgråtna ögon. Han upplyste henne, att det var billigare att köpa vävda strumpor. Då brast hon i gråt. Vad skulle hon göra? Lina skötte ju huset, och i köket fanns icke mera att göra än för en person. Hon städade själv i rummen. Ville han, att de skulle avskeda Lina.

— Å nej, nej.

— Hur ville han ha det då!

— Det kunde han inte säga, men det var bestämt något galet. Huset var för dyrt. Det var alltsammans! Det här gick inte i längden, och han fick aldrig skriva på sin avhandling. Och så tårar och kyssar och stor försoning!

Men han började nu vara borta ett par kvällar i veckan. Affärer! En man måste visa sig bland

folk. Det var nu en gång så, annars blev han bortglömd.

O, de långa, långa kvällarne. Men numera gick frun och lade sig och låtsades alltid sova, när mannen kom hem.

Ett år hade gått, men inga tecken till barn märktes. Häradshövdingen tyckte, att det började likna ett litet förhållande han förut haft med en hålldam, utom det att det var tråkigare och dyrare. Samtalen hade upphört och endast kallprat om hushållssaker kvarstod. Hon var ju dum, tyckte han. Det var ju sig själv han lyssnat på, och djupet i hennes blickar, det var ju bara det, att hon hade så stora pupiller, så ovanligt stora pupiller. Han talade numera öppet med henne om sin forna kärlek, som något passerat. Nej, då stack det i hjärtat, och så kände han den gamla kärleken igen, igen som något upprörande, obarmhärtigt, något som aldrig kunde dö. Men så talade han vid sig själv understundom. Allting på jorden är underkastat nötning. Varför skulle då Rosen i Nordanskog vara outslitlig? När man hört den trehundrasextiofem gånger, så var den utsliten, det kunde inte fan hjälpa. Nå! Hade hustrun rätt, då hon därav slöt, att kärleken också var utsliten. Nej, och ett sakta ja! Men tänk om det bara var ett konkubinat? Det var det ju, efter som det icke var några barn.

En dag beslöt han sig för att tala vid en gift kamrat; de voro ju båda medlemmar av de giftas frimurarorden.

— Hur länge har du varit gift, bror?

— Sex år!

— Tycker du det är tråkigt vara gift?

— I början blev det litet jolmigt, men bara barnen kom, så fick man andas igen.

— Nej, vad säger du? Det är märkvärdigt, att jag inte får några barn.

— Det är inte ditt fel, men det kan vara lätt hjälpt. Skicka din hustru till läkaren!

Han talade förtroligt vid hustrun och hon gick till läkaren. Pang! Sex veckor efter var det färdigt.

Nu blev det annat liv i huset! Oj så mycket göra! Och så låg det småkläder på salongsbordet som smusslades under fotografialbum och poesiböcker när någon kom i dörren. — Och så kröpo de fram när man fick se, att det bara var han som kom. Och så skulle man hitta på namn åt honom. Ty en gosse skulle det bli. Och så var det konsultationer med »frun», och så köpa läkarböcker, och vagga och sängkläder.

Och så kom han! Och se det var en gosse!

Och när han såg »den lilla röda babianen som luktade smör» ligga vid dessa bröst, som förut endast varit hans leksaker, och när han såg den lilla kvinnan vara kvinna, och de stora pupillerna, som sågo så djupt på den lilla, som om de skådat in i framtiden, då förstod han, att det ändå låg något djupt i de ögonen, djupare än som hans teater och religion kunde förstå. Och nu flammade allt det gamla, det kära, första gamla upp, och det kom med något nytt, något som han anat men aldrig förstått.

Och vad hon var vacker, när hon kom upp igen. Och så intelligent i allt som rörde den lilla.

Och han kände sig som en karl. I stället för att tala om grevens hästar och baronens kricket-

partier talade han numera nästan för mycket om sin son.

Och när han var ute en kväll, så längtade han hem, icke därför att hustrun satt och väntade som ett ont samvete, utan därför att han visste hon ej var ensam. Och när han kom hem, så sovo de, både hon och den lilla. Han skulle nästan ha blivit svartsjuk på den lilla och känt sig undansatt, ty det var dock ett visst behag i att vara efterlängtad.

Nu fick han sova middag; och när Harald kunde vara bland människor, då kom pianot upp igen, och då sjöngs Rosen i Nordanskog, ty den var spritt ny för Harald, och den blev också ny för den stackars Laura, som icke hört den på så länge.

Och aldrig var det tid med att virka mer, men huset var också fullt med antimakassar. Men det blev icke heller tid med avhandlingen.

— Den skall Harald få skriva, sade häradshövdingen, ty nu kände han, att hans liv icke var slut, när det var slut.

Och sedan sutto de mången kväll som förr och talade, men nu talade de båda, ty nu förstod hon vad de talade om. Hon erkände, att hon var ett enfaldigt kräk, som icke förstod teater och religion, men hon hade ju sagt honom det, fastän han icke ville tro det. Men nu trodde han det inte alls.

Och de sjöngo Rosen i Nordanskog och Harald skrek med, och de dansade efter Rosen i Nordanskog och de vaggade efter den, och aldrig blev den utsliten, inte!

Otur.

— Du kan tänka dig hur delikat det skall vara att bo tillsammans med ett fruntimmer för hela livet, när knappt två kamrater hålla ut ett par terminer. Och karlarne ha ju ändå mest samma vanor och okynnen. Se dig för, innan du väljer och lär känna din fästmö, innan du gifter dig!

Så brukade den gamle farbrodern predika för den unga brorsonen, men vad hjälpte det? Mannen väljer icke sin hustru, ty det valet, det naturliga urvalet, det gör sig i de flesta fall själv.

Och så träffade han den rätta! Det var en grann flicka på tjugotvå år. Hon hade varit giftasfärdig vid sjutton, och hade suttit i fem år och väntat på att bli befriad från hemmets tvång, mammas käx och systrarnes gnat. Och så kom han, räddaren, riddaren. Riddaren var grosshandlare, och hade ärvt en gammal god affär vid Skeppsbron. Han hade lugna, stilla vanor och längtade bara att få sätta bo och komma i ro. Han var skapad till att bli den aldra bästa och snällaste äkta man. Och så gifte de sig!

Han hade ställt det i ordning och räknat ut det så bra allting och de skulle bli så lyckliga.

Nå! Dagen efter bröllopet var det ingen reda med någonting, ty då voro de på middag hos

föräldrarne. Men dagen därpå! Han skulle vara på kontoret klockan nio.

— Vi dricka ju kaffe klockan åtta, sa han åt hustrun.

Hon svarade visst ja, ty hon var så sömnig. Han steg upp halv åtta och såg efter att kaffebordet dukades, och så ställde han en blomkruka framför hennes plats, och så tände han på spriten till äggkokaren. Så gick han in i sängkammaren.

— Opp, liten, nu är kaffet färdigt, sade han.

Men hon vände sig åt väggen och sa, att hon ville sova litet till.

— Hm! Han skulle vänta till halv nio.

Så kom han igen.

— Det var märkvärdigt, att du inte kan låta mig sova! Drick kaffe, du, jag får nog sen.

Han blev ledsen, men beslöt att vänta. Det var tråkigt i alla fall, ty han skulle på kontoret till morgonposten. Men det blev desto roligare sen. En liten tête-à-tête vid kaffebordet hade alltid ingått i hans beräkningar om huslig sällhet.

Klockan halv tio vågade han ett nytt försök. Men nu var det ändå märkvärdigare, att hon inte fick sova. Hon var van att få sova så länge hon ville, och hon hoppades att han icke ville uppfostra henne. Varför hade han icke druckit kaffe? Vad hindrade honom? Hon ville ha kaffe på sängen när hon vaknade, men sin sömn ville hon ha i fred.

Då blev han ledsen, men hade intet att invända. Och när han nu satt där ensam med sitt kaffe, tyckte han, att han var ungkarl som förut. Och han var icke glad när han gick till kontoret.

Om middagen var all mat avredd i socker.

Han avskydde sött i maten, men ville icke göra henne ledsen. Emellertid frågade han sig för, om det var efter hennes eller köksans önskan. Det var efter hennes, ty hon var van vid det i sitt hem. Sallaten var lagad med grädde, ägg och socker. Han framkastade en ny fråga om hon icke föredrog den lagad med olja. Nej, hon tålde icke olja. Men man kunde ju laga särskilt med olja åt honom. Inte ville han bråka, det var inte värt alls. Det fick vara som det var.

Efter maten brukade han dricka kaffe, men hon var förbjuden av läkaren att dricka kaffe. Han fick sitta ensam med sin kaffekopp. Skulle han läsa tidningen för henne? Det var en intressant artikel om Irländska rörelsen.

— Hu, nej, hon ville inte höra något ohyggligt.

Så tände han en cigarr. En god Havannacigarr, som han köpt direkt från Bremen. Stor uppståndelse!

— Röker du?

— Naturligtvis. Visste du inte det?

— Nej! Min far ansåg det alltid osnyggt att röka, och jag blir sjuk av tobakslukten.

Han lade bort cigarren på bordskanten och såg med smärta hur den förkolade till en fin läcker aska, vit som vadd.

På aftonen ville han läsa högt. Vad för slag? Dickens! Nej hon tålde inte engelska och engelska författare. Hade han något franskt. Nej, han avskydde allt som kom från Frankrike.

— Skada det!

Och så måste han ut på baler, supéer, och på teater. Det senare plågade honom mest, ty han

såg nog, att skådespelet i salongen var intressantare än det på scenen. Och så fick man icke talas vid, icke hålla varandra i hand, ännu mindre kyssas.

De skulle så fram på våren ha sommarnöje. Han röstade för Mälaren, ty där var han uppfödd, men hon kunde icke bo vid Mälaren, ty hon hade fått frossan där, och så togo de ett ställe vid Saltsjön. Han älskade fiske och jakt och hade en segelbåt. Det var hans tre lidelser i livet, och med dem reparerade han under den korta sommaren vad han i hälsa förlorat om vintern.

Första söndagsmorgon han var ute på landet, steg han upp klockan fem, tog matsäck, fiskredskap och en karl med sig. Och vad det smakade att få röka en pipa, en riktig god rotpipa med birdseye och dra opp abborrar.

Och så kom han hem strålande glad klockan tolv. Han skyndade genast att kyssa sin hustru, men hon stötte honom tillbaka. Han luktade rå fisk och tobak. Att en bildad man kunde finna nöje i en sådan simpel sysselsättning. Och så hade hon fått vänta med frukosten.

Katten fick så många abborrar han orkade med och resten kastades bort.

På middagen skulle hon nog bli god igen, ty han hade en överraskning åt henne. De gingo i parken och kommo ner till båtbryggan.

Där låg en fin blekingseka, och en karl klädd till båtsman stod med hatten i hand för att segla herrskapet.

— Seglar du? Är det din båt?

— Ja visst, min vän, svarade han med stolthet.

— Och det har du inte talt om för mig! Jag

tillåter aldrig att du seglar. Du måste lova mig, Ernst, att aldrig segla. Hör du det! Om du älskar mig!

Ernst måste lova, ehuru han tvekade i valet mellan onåd och sin högsta förnöjelse.

Jag har haft en brinnande otur, tänkte han. Och så gingo de i parken och hade tråkigt. Men frun skickade efter grannar på eftermiddagen; och då kommo löjtnanter och häradshövdingar, och de sutto på verandan och talade om teater och musik; och herr Ernst fick gå och snoppa deras cigarrer och bjuda tändstickor och fylla i punschglasen, så att när kvällen kom, var han trött som en kypare. Och när han försökte blanda sig i samtalet, fick han alltid en replik, som han icke kunde svara på, ty de voro så kvicka de unga herrarne. Och han tyckte att han varit källarmästare en hel eftermiddag och att hans hem varit en krog.

På hösten märktes spår av blivande barnskap. Frun blev ond, ond på sin man, på sig själv. Men hon snörde sig och gick ut i världen ända i det längsta. De två sista månaderna var hon rasande. Detta skulle aldrig få hända mer! Han måste läsa franska romaner, som kväljde honom, och draga hem några närmare vänner, som kunde muntra frun. Och huset var alldeles fullt med vänner.

Så föddes barnet. Hon ville icke ge själv naturligtvis, ty sedan kunde man icke gå dekolleterad.

När hon blev frisk, talade hon vid sin man om ridlektioner. Han frågade sin läkare till råd. Denne avrådde. Dagen därpå kom frun hem från »Professorn», som på det strängaste ordinerat ritt. Han hade »ordinerat» hör du! Det fanns ingen hjälp.

Herr Ernst hade en panisk fruktan för ridhuset. När han kom dit ner, slog en lukt av brunstiga djur, svett och ammoniak emot honom. Genom gläntande smådörrar såg man halvklädda fruntimmer i byxor och chemise. Han fann det vedervärdigt denna kroppsliga beröring av stallmästaren, när han hjälpte hans hustru upp i sadeln, när den där starkskänklade sergeanten tog hans hustru om livet och lade hennes ben tillrätta över sadelbommen. Och alla dessa kavaljerer och dessa brinnande ögon, som följde hennes kropps alla rörelser. Här låg liderlighet i luften och här skedde ont i det fördolda. Men läkaren hade »ordinerat».

— Rid med, du, sade hustrun, när han en gång var missnöjd. Han red med två gånger, men fick mjälthugg och tappade hatten, fick glåpord av stallmästarn och blev utskrattad.

Slutligen kom hustrun en dag och sade att ridtimmarne voro ändrade till kvällstimmar. De skulle ha kvadrilj med musik. Han skulle få sitta på läktaren om han ville. Han satt där en kväll, men han satt där aldrig mer. Han fick mellan turerna springa och passa upp på herrar och damer, dra upp champagnebuteljer och sodavattensflaskor.

Slutligen blev han sittande ensam hemma hos barnet. Det var hans drömda lycka! Och så tänkte han på alla hustrur, som få sitta hemma, medan männen sutto på krogen. Varför hade han icke träffat en sådan olycklig kvinna på hennes väg, så skulle de två icke varit ensamma? Otur! Otur!

Kvadriljen upprepades, och följdes snart av supéer.

En natt klockan tolvtiden hördes ett fasligt

ringande i tamburen. Herr Ernst satt som vanligt utanför barnkammaren och läste Dickens. Han sprang upp för att öppna; hans hustru stod där utanför ensam, och han hörde steg smyga sig utför trappan. Hon var sjuk. Han ledde henne in. Hon var alldeles blek och ögonen voro glansiga.

— Ernst, sade hon, och föll i ett konvulsiviskt skratt, som liknade gråt. Älskar du mig?

Ja, det gjorde han.

— Jag är så sjuk, så sjuk.

Hennes drag blevo slappa och hennes mun log vemodigt.

— O, vad jag älskar dig!

Herr Ernst blev orolig, ty han hade icke hört dessa ord på länge, länge.

— Är du ond på mig? sade hon och vred sig i smärtor.

Han, nej, visst inte, men han skulle vara så lycklig, om hon icke var så mycket borta.

— Jaså, hon var för mycket borta; när läkaren hade »ordinerat» det. Var då hennes hälsa ingenting för honom?

— Jo, jo, men den lilla!

— Gick det någon nöd på den lilla! Var hon icke så god mor som någon, som går och koketterar med sina ungar...

Nu måste hon upp från stolen — och hon var sjuk.

Han hjälpte henne in i sängkammaren och ville ropa på Kristin.

— Nej, det behövs inte, inte Kristin, ingen!

Och så fick hon vatten och satte sig på soffan.

Herr Ernst var alldeles blek. Rummet luktade cognac — och tobak.

— Såå! Vad har du roat dig med, din gamla mal? sade hon. Du har väl läst Dickens igen! Hu, vad jag är sjuk.

Och så var hon sjuk igen!

Därpå ville hon gå in och kyssa den lilla. Men mannen ställde sig för dörren.

— Du går inte dit!

— Vem förbjuder mig det?

— Jag! Du är full, din satan!

— Hahahaha! Det ska du inte ha sagt för intet! Ett sådant as till karl, fy fan!

Hon lyftade en bok för att kasta på honom, men hon föll på golvet.

Herr Ernst väckte Kristin och fick frun i säng. Därpå lade han sig på ett par mattor framför barnkammardörren och blev där liggande hela natten.

*

Han såg henne icke på morgonen. Men när han gick till kontoret var det hans fasta beslut att begära skilsmässa. Men för vad? Fylleri. Lagen hade icke förutsett ett sådant fall. Och så skandalen! Societeten! Men det måste ske!

Han gick igenom nattens scen. Vilka ord där fallit. Utan förberedelser, genast. Men det var förberett i det tysta.

Hela förmiddagen gick han som en sörjande och betraktade sig som död. Vad kunde livet numera ge honom? Och barnet utan mor! Det var tunga steg han gick hem om middagen. Vilken storm som förestod! Vad skulle ske. Han gick sista biten av

gatan; stannade utanför kryddkrämarn och tittade på hans varor i fönstret. Skulle han gå upp? Vore det inte bättre att göra slut på eländet. Men barnet, barnet!

När han kom i trappan hörde han sång och pianospel. När han kom in, satt hon och ackompanjerade en väninna som sjöng. Och så sprang hon emot sin kära gubbe och kysste honom. Och han var som om han fått igen sin hälsa i ett ögonblick. Så vacker hon var i dag. Och med vilket behag hon talade om för väninnan hur sjuk hon var i natt, utan att vidröra någon obehaglig detalj. Och en sådan glad middag på tre man hand.

Och så blevo de ensamma. Inte ett ord om gårdagen. Han låg i sängen och såg på hur hon klädde av sig. Han tyckte hon var oblygare än hon varit förut, men så skön. Han hatade henne, men hans kött var slaget i bojor. Han skulle aldrig kunna leva utan denna kvinna.

Och så fortsattes samma liv som förut. Han satt och hängde på ridhusläktaren och slog upp champagnebuteljer. Han stod i matsalsdörrar och hängde hela balnätter, ty han dansade ej. Han satt på teatern och bar hennes schal, knäppte hennes kängor blott för att ett ögonblick se hennes vad.

Men så tröttnade han emellanåt och satt hemma.

— Vilket fä till man, sade herrarne.

— Vilket stycke till kvinna, sade somliga kvinnor.

En dag fick han läsa i en lördagstidning om en dam ur societeten. Det var rysliga saker. Man hade sett henne kyssa karlar i portgångar. En förfärlig misstanke vaknade. Men han kunde icke få bevis, ty man tar icke vittnen med sig på sådana

äventyr. Men hans ro var slut. Han kände, att han var bedragen, men han kunde ingenting göra åt det.

I ett anfall av raseri skaffade han sig en älskarinna. Hon bedrog honom efter två månaders förlopp. Han tog en ny med samma påföljd. Han ville, att hustrun skulle få veta det. Men hon visste ingenting eller låtsades icke veta något.

Och så gick det! År ut, år in. Bryta? Nej, det kunde han ej för barnet. Och dessutom, han kunde icke leva utan henne.

En natt när han druckit mycket och satt ensam uppe hos en vän, öppnade han sitt hjärta och sade allt, vad vännen visste förut.

— Du är inte ensam, du, sade vännen. Det är ju mannen, som ensam har initiativ. Följden blir, att han i nästan alla fall är slaven, ty den som älskar är slaven. Nästan alla äktenskap ingås med kärleken från mannens sida. Så är det i naturen. Hanarne göra angreppet; honan sitter och väntar. Vem? Den som kommer! Och tro du mig, det är kvinnorna, som regera världen, fast de icke ha rösträtt. Hon gifte sig för att komma ut från hemmet, och det göra de flesta kvinnor; du gifte dig för att komma in i hemmet! Är hon lastbar? Nej, det är natur hos henne att vara polyandrist; det är natur hos dig att vara monogamist. Det är otur att ni råkat på varandra! Otur, min vän!

Ja, det var en förklaring, trodde också herr Ernst, men någon tröst var det inte!

Det var ett misstag begånget, men det stod icke att rätta.

— Ty om man passar för varandra, det får man inte veta förr än efteråt, och då är det för sent! sade vännen.

— Vad skall man göra då? Vad skall man göra?

— Man får väl göra som bönderna till sist, sade skämtsamt vännen, som var trött på sin roll.

— Vad göra bönderna då?

— De ta reda på't förut!

O de bönderna! De ä' slipade, de!

Slitningar.

Han hade fått upp ögonen för världens fånighet, men han ägde icke kraft att genomtränga mörkret och se efter vari orsaken till dess fånighet låg; därför blev han förtvivlad, söndersliten, zerrissen. Så kom han att älska en flicka, vilken gifte sig med en annan. Han beklagade sig för sina vänner och väninnor, men de skrattade bara åt honom. Så gick han ensam, »oförstådd», sin väg framåt ett stycke. Han tillhörde societeten och deltog i dess nöjen, emedan de förströdde honom; men han föraktade dem och han dolde det icke.

En afton var han på en bal. Han dansade med en ung flicka av ovanlig skönhet och med livfulla drag. När valsen var slut, ställde han henne mot en vägg. Han måste tala vid henne, men han visste icke vad han skulle säga. Slutligen bröt flickan tystnaden och sade med ett hårt leende: Baron är mycket road av att dansa? — Nej, inte alls! svarade han. Är ni? — Jag vet intet fånigare, svarade hon. — Han hade träffat sin man, eller rättare sin kvinna! — Varför dansar Ni då? frågade han. — Av samma orsak som Ni, sade hon. — Kan Ni känna mina tankar? frågade han. — Vad är det för svårt. Personer, som tänka detsamma, känna alltid varandras tankar. — Hm! Ni är en underlig flicka; tror ni på kärleken? — Nej! — Inte jag heller! Men man

måste gifta sig i alla fall! — Ja, jag börjar tro det! — Skulle ni vilja gifta er med mig? — Varför inte? Vi skola åtminstone aldrig slåss! — Fy! Men hur vet Ni det? — Därför att vi äro av samma mening! — Ja, men det kan bli enformigt! Vi ha ju aldrig något att tala om, ty vi känna ju varandras meningar! — Ja, men det blev ändock enformigare att gå ogift, oförstådd, Ni vet! — Det är sant! Vill Ni ha betänketid? — Ja till kotiljongen! — Inte längre? — Varför längre?

Han förde henne in i salongen och lämnade henne. Därpå drack han några glas champagne. Vid supén observerade han henne. Hon lät sig serveras av två unga diplomater, men tycktes håna dem och behandla dem som vaktmästare.

När kotiljongen kom, gick han genast fram till henne och lämnade sin bukett. Accepterar Ni? frågade han. — Ja, svarade hon. Och så voro de förlovade.

Det var ett rätt äktenskap, sade världen. De voro som skapta för varann. Samma samhällsställning, samma förmögenhetsvillkor, och samma »blaserade» åsikter om livet. Med blaserade menade världen, att de icke tyckte om baler, spektakler, basarer och andra ädla nöjen som skänka livet dess värde. Och de voro som två nytvättade griffeltavlor, alldeles lika nu, men utan någon aning om huruvida livet skulle komma att skriva samma text på båda. Aldrig frågade de under förlovningens ömma stunder: Älskar du mig, ty de visste ju, att de icke älskade varann, efter som de icke trodde på kärleken. De talade litet, men de förstodo varandra så väl. Och så blevo de gifta.

Han var alltid uppmärksam, alltid artig, och de voro goda vänner. Barnet inverkade icke något på deras förhållande, om icke att de nu fingo något att tala om.

Emellertid började hos mannen en viss verksamhetslusta yppa sig. Han började känna ansvar och, vad mera var, ledsnad vid overksamhet. Han var räntetagare, men hade icke tagit någon befattning i statens tjänst. Han började nu emellertid att se sig om efter någon sysselsättning, som kunde fylla tomheten i hans liv. Han hörde andarnes första morgonskrik när de började vakna, och han kände som en plikt att ta del i det stora forskningsarbetet efter det mänskliga eländets orsaker. Han tog sig till att läsa, att följa med politiken, och skrev slutligen ett betänkande i en tidning om läroverksfrågan. Följden blev att han insattes i läroverkskommissionen. Men nu blev ett studerande, ty frågorna skulle utredas i grunden.

Friherrinnan låg på sin soffa och läste Chateaubriand eller Musset. Hon hade uppgivit allt hopp om mänsklighetens vederfående, och det plågade henne att riva i allt damm och boss, som sekler lagt över de mänskliga institutionerna. Emellertid såg hon, att hon icke höll jämna steg med mannen. De voro som två kapplöpningshästar. De vägdes innan de startade, och de hade befunnits ha samma vikt; de hade lovat att hålla jämna steg på banan; allt var så väl beräknat, att de skulle fullborda loppet på samma tid och gå ut ur tävlingen på en gång. Men nu hade mannen redan vunnit en hästlängd på henne. Raskade icke hon på, skulle hon bli efter.

Så inträffade också! Året därpå var han statsrevisor. Han blev borta på resor två månader. Nu kände friherrinnan att hon älskade honom, hon kände det av den fruktan att förlora honom, som så hade intagit henne.

När han kom igen, var hon eld och lågor, men han hade huvudet fullt av vad han sett och hört under resan. Han insåg nog att skilsmässans stund var inne, men han ville uppskjuta den, hindra den om det var möjligt. Så började han visa henne i stora levande bilder huru denna kolossala jättemaskin, som heter staten, är inrättad; sökte förklara hjulens gång, utväxlingarnes mångfald, dess regulatorer och spärrhakar, dåliga pendlar och osäkra ventiler. Hon var med en stund, men så tröttnade hon. I känslan av sin underlägsenhet, av sin värdelöshet, kastade hon sig på barnets uppfostran; hon ville som ett mönster av moder visa att hon dock ägde ett värde. Men mannen uppskattade icke detta. Han hade gift sig med en god kamrat och nu hade han en god bonne. Vem kunde hjälpa det, vem kunde förutse allt?

Huset var numera fullt av riksdagsmän och revisorer, och herrarne talade politik vid middagen. Frun inskränkte sig till att se efter det servisen gick oklanderligt. Baron hade dock alltid den omtanken att sätta en ung sekreterare på var sida om värdinnan för att kunna tala vid henne om teater och musik, men friherrinnan svarade alltid med barnuppfostran. Vid desserten glömde man aldrig att dricka värdinnans skål och så hals över huvud fly in i herrns rum och rökande fortsätta politiken. Friherrinnan gick då in i barnkammaren och kände med

bitterhet, att nu var han före, så långt före att hon aldrig kunde nå honom mer. Han arbetade mycket hemma om kvällarne och skrev långt in på natten, men då var han alltid inlåst. När han sedan såg sin hustru förgråten, skar det honom i hjärtat, men de hade ju intet att säga varandra. De hade aldrig haft något att säga varandra. Men stundom, när arbetet vämjde honom, när han kände hur hans egen person blev allt fattigare, erfor han en tomhet, en torrhet, en längtan efter något varmt, intimt, som han mindes, att han drömt om i sin ungdom. Men varje sådan känsla slog han bort såsom en otrohet och han hade en djup föreställning om plikt mot sin hustru. För att göra hennes liv något drägligare, föreslog han, att hon skulle bedja en kusin hon alltid talat om och som han aldrig sett, komma och bo hos dem under vintern. Detta hade länge varit friherrinnans önskan, men nu när frågan kom å bane ville hon det ej. Hon ville det bestämt inte. Mannen begärde skäl, men hon hade inga. Detta retade hans nyfikenhet, och slutligen bekände hon, att hon var rädd för kusinen; hon skulle ta hennes man ifrån henne; han skulle bli kär i henne. — Det var en underlig flicka, den måste vi se. Friherrinnan grät och varnade, men baronen skrattade, och så kom kusinen.

Det var en middag. Baronen kom hem trött som vanligt, hade glömt kusinen och sin nyfikenhet på henne. De satte sig till bords. Baronen frågade kusin, om hon tyckte om teatern. Nej, det gjorde hon icke. Hon tyckte mera om verkligheten än dess skenbild. Hon hade uppsatt en trasskola där hemma och stiftat en förening för lösgivna fångar. — Haha!

De hade just nu fångvårdsfrågan på tapeten. Hon hade många upplysningar att meddela. Och det talades fångvård ända till middagens slut. Och så hade kusin lovat att sätta upp en liten skrift i ämnet, som baronen skulle granska och utarbeta.

Allt vad friherrinnan förutsett inträffade. Herr baron avslöt ett andligt äktenskap med kusinen och hustrun var övergiven. Men kusinen var skön också, och när hon lutade sig ner över baronen vid skrivbordet, erfor han ett varmt välbehag av att känna hennes mjuka arm mot sin axel och hennes heta andedräkt på sin kind. Och de talade icke alltid om fångvård. De talade också om kärlek. Hon trodde på själarnes kärlek, och hon förklarade så tydligt hon kunde, att ett äktenskap utan själarnes kärlek var prostitution. Baron hade icke följt med de nya åsikternas utveckling om kärleken och tyckte att detta var ett hårt tal, men det hade dock skäl för sig.

Men kusinen hade också andra egenskaper, som voro ovärderliga för ett rätt andligt äktenskap. Hon fördrog tobak och kunde röka cigarrett. Detta hade till följd, att hon efter middagarne följde med in i herrarnes rum och kunde tala politik. Då var hon förtrollande. Gripen av små samvetsagg kunde baron då stiga upp ett ögonblick, gå in till sin hustru i barnkammaren, kyssa henne och den lilla och fråga huru de hade det. Och friherrinnan var tacksam, men hon var icke lycklig. Baronen återvände vid briljant lynne till sällskapet såsom efter en fylld plikt, och där stannade han. Ibland kränkte det honom, att icke hans hustru, i egenskap av hans, kunde vara med, och han kände sig neddragen till sin ena hälft av denna tyngd.

När våren kom, reste icke kusin hem utan följde med till en badort. Där anställde hon ett sällskapsspektakel för ortens fattiga, och hon och baron spelte mot varandra, naturligtvis älskaren och älskarinnan. Med den lika naturliga påföljden att lågan blossade upp, fångvårdsfrågan fick sommarlov och kärleken tog eld. Men det var bara andlig eld. Gemensamma intressen, samma åsikter och kanske liknande lynnen.

Friherrinnan hade haft god tid att tänka över sin ställning. En dag sade hon åt mannen att, efter som det var slut emellan dem, det vore bättre att skiljas. Detta ville han i grunden icke, och han blev förtvivlad. Kusinen skulle rappelleras och hon skulle se, om han var en man av ära.

Kusinen rappellerades. Så började korrespondensen. Friherrinnan måste läsa alla brev. Hon ville det icke, men baron fordrade det. Slutligen gav han med sig och han läste ensam sina brev. Slutligen kom kusinen igen! Då brast det löst! Baronen hade upptäckt, att han icke kunde leva utan henne! Vad skulle man göra! Skiljas? Det vore att dö! Fortsätta! Omöjligt! Upplösa äktenskapet, som baronen numera insåg vara prostitution, och gifta sig med varandra? Ja, det var det enda hederliga, om ock det var smärtsamt.

Men det ville hon icke! Hon ville icke hetas ha lockat en man från sin hustru; och skandalen, skandalen!

— Men det var ohederligt att icke underrätta hustrun, det var ohederligt att gå vidare; man visste icke huru långt det kunde gå!

— Vad? Vad menade han? Vart skulle det gå?

— Det kunde man icke veta!

— Å! Så skamligt! Vad tänkte han om henne?

— Att hon var en kvinna! Och så föll han på knä och tillbad henne, och förklarade, att han gav fan i hennes fångvård och trasskolor, att han icke visste om hon var den eller den, men att han visste att han älskade henne! — Då föraktade hon honom och reste hals över huvud till Paris. Han reste ögonblickligen efter och skrev ett brev från Hamburg till sin hustru. Förklarade att de begått ett misstag och att det vore omoraliskt om icke misstaget rättades. Begärde skilsmässa!

De skildes, och ett år efter var baronen gift med kusinen. Då hade de ett barn. Men det störde icke deras lycka, tvärtom. Så mycket nya idéer, så mycket starka vindar här ute blåste! Han fick henne att skriva en bok om »Unga brottslingar». Den blev nertagen av kritiken. Då blev hon rasande och lovade att aldrig skriva mer. — Då tog han sig den friheten att fråga, om hon skrev för att få beröm, om hon var ärelysten. — Hon svarade med att fråga varför han skrev? — Detta gav anledning till ett litet meningsbyte. Men det var bara uppfriskande att en gång få höra en annan mening än sin egen. — Sin egen? Vad ville det säga? Hade hon icke sina egna meningar för sig. — Det blev numera hennes stolthet att visa det hon ägde egna meningar och dessa måste därför alltid vara olika mannens för att icke något misstag skulle ske. — Då förklarade han, att hon skulle få ha vilka meningar hon ville, bara hon älskade honom. — Älska? Vad var det för slag? Han var ju ett djur som

alla andra karlar och han hade varit falsk mot henne. Det var icke hennes själ han älskade utan hennes kropp! — Jo, det var båda delarne! Henne hel och hållen. — O, så falsk han hade varit! — Nej, icke falsk, han hade varit rov för ett självbedrägeri, då han trott sig endast älska hennes själ.

De hade gått sig trötta på Boulevarden, och måste sätta sig utanför ett kafé. Hon tände en cigarrett. Kyparen kom fram, helt oartigt, och sade att man icke rökte här. Mannen begärde en förklaring. Kyparen sade, att det var ett bättre ställe och att man icke ville skrämma bort sina gäster genom att släppa dit »sådana fruntimmer».

De stego upp, betalade och gingo. Baronen rasade; den unga friherrinnan var färdig att gråta. — Se där fördomens makt! Att röka var för mannen en dumhet, ty det var dumt att röka, men för kvinnan ett brott! Tag bort den fördomen den som kan! Och den som vill! Baronen ville icke, att hans hustru skulle bli det första offret med den tarvliga äran att ha brutit med fördomen. Ty annat var det ju ej. I Ryssland rökte ju societetens damer mellan rätterna vid stora middagar. Begreppen förändrades sålunda med latituderna. Och likväl voro dessa småsaker icke betydelselösa i livet, ty livet består av småsaker. Hade män och kvinnor samma ovanor skulle de lättare umgås, lära känna varandra och draga jämnare än nu! Fingo de samma uppfostran skulle de ha samma intressen och aldrig råka ifrån varandra under hela livet. Här stannade baronen såsom om han sagt något dumt. Men friherrinnan hörde icke på, ty hennes tankar hade stannat vid skymfen. — Hon hade blivit skymfad av en kypare,

utvisad från bättre folks sällskap. Det låg något under detta! Bestämt! Man kände dem på stället! Säkert, ty hon hade märkt det förut. — Vad hade hon märkt? — Jo, att man behandlade dem med ringaktning på restauranter. Folket trodde icke de voro gifta, därför att de gingo arm i arm och voro artiga mot varandra. Hon hade burit på det länge, men nu förmådde hon icke mer. Dock, vad var det mot vad hon fått höra hemifrån? — Vad hade hon fått höra hemifrån, som hon icke talat om för honom! — Å sådana saker! Sådana brev! Och de anonyma! — Än baronen då! Man behandlade honom som en brottsling! Och han hade ändock icke begått något brott! Han hade iakttagit alla lagens fordringar och hade icke begått äktenskapsbrott. Han hade lämnat riket enligt lagens föreskrift, låtit lysa efter sig, fått ansöken om skilsmässa av kongliga konsistorium beviljad; prästerskapet, den heliga kyrkan hade på stämplat papper löst honom från hans förra äktenskapslöfte; han hade sålunda icke brutit det! Man kunde ju lösa hela folk från deras trohetsed till monarken, när ett land erövrades, varför erkände icke samhället denna lösning från ett löfte? Hade icke samhället varit med när konsistorii rättighet att upplösa äktenskap utfärdades? Huru kunde då samhället ställa sig dömande över sin egen lag? Samhället stod sålunda i strid mot sig självt! Han behandlades som en brottsling, ja! Hade icke ambassadsekreteraren, hans gamle vän, då han sände honom sitt och friherrinnans kort, blott återsänt ett kort! Blev han icke försummad vid alla offentliga kortutdelningar. — Nå ja, friherrinnan hade varit ute för värre ändå. En av hennes väninnor i

Paris hade stängt dörren för henne och flera hade vänt sig bort, då hon gick emot dem på gatan.

Ingen vet var skon klämmer utan den som har den på! De hade nu fått skorna på, riktiga spanska stövlar, och de kände sig i fejd med samhället. Societeten hade desavouerat dem! Societeten! Denna samling av halv-kretiner, som levde i hemlighet som hundar, men ärade varandra så länge de icke gjorde skandal, det vill säga voro nog ärliga att uppsäga kontraktet, avvakta förfallotiden och återvinna den frihet lagen skänkte. Och denna societet, samhället par preference, satt där i sin lönnliga lastbarhet och utdelade socialt anseende, efter en skala, på vilken ärlighet stod längst under noll. Samhället var sålunda en vävnad av lögn! Att man icke sett detta förut. Men nu skulle man göra sina undersökningar på den sköna byggnaden och se efter huru det stod till med dess grund.

De hade icke varit så ense på länge, som när de kommo hem den gången. Friherrinnan stannade sedan mest hemma hos barnet och hon väntade snart sitt andra. Den här kampen var henne för svår och hon var redan trött på den! Hon var trött på alltsammans! Att i ett elegant möblerat och varmt rum skriva om lösgivna fångar och på vederbörligt avstånd räcka dem en väl behandskad hand, det hade societeten varit med om, men att räcka handen åt en kvinna, som gift sig med en lösgiven äkta man, det ville icke societeten. Varför? Svaret låg icke nära.

Emellertid var baronen ute i livet. I kamrarne, på möten, på sammankomster och överallt hörde han vilda utbrott mot samhället. Han läste tid-

ningar och tidskrifter, följde med litteraturen, gjorde studier. Hans hustru hotades av samma öde som den förra: att bli efter! Men underligt var det! Hon kunde icke följa alla detaljer i hans undersökningar, hon ogillade mycket i de nya lärorna, men hon kände att han hade rätt och verkade för en god sak. Han visste alltid, att han därhemma hade ett »medhåll», som icke tröttnade, en vän, som ville honom väl. Deras gemensamma öde drev dem ihop som skrämda duvor, när ovädret går fram. Det kvinnliga hos henne, som nu är så litet aktat, och som dock är blott en reminiscens från modren, den naturkraft kvinnan fått, bröt nu fram. Den föll som värmen från en kvällsbrasa över barnen, som solsken över mannen och som friden över hemmet. Han undrade ofta över, att han icke saknade denna kamrat, som han förr kunde tala med om allt, han upptäckte, att hans tankar vunnit i styrka, sedan han upphört att genast prata fram dem; och han tyckte sig ha vunnit mer i det tysta bifallet, den vänliga nicken, den deltagande handtryckningen. Han kände sig starkare än förr och friare från kontroll på sina meningar; han var ensam nu, men mera ensam förr, ty då rönte han stundom motsägelser, som bara väckte tvivel.

Det var julafton i Paris. I deras lilla châlet vid Cours la Reine var stöket undangjort och en stor julgran hämtad från Saint Germainskogen. Baronen och friherrinnan skulle ut tillsammans efter frukosten och köpa julklappar åt de små. Baronen var något tankfull, ty han hade nyss förut givit ut från trycket en liten skrift kallad: Är societeten Samhället? Men han visste ej huru den blivit emot-

tagen. De sutto vid kaffebordet i den vackra matsalen och dörrarne ända till barnkammaren stodo öppna. De hörde hur amman lekte med dem och friherrinnan log av lycka och tillfredsställelse. Hon var bliven så blid och hennes glädje var lugn. En av de små kom att skrika till och hon steg upp från bordet för att se efter huru det förhöll sig. Med detsamma kom betjänten in i matsalen med posten. Baron rev upp två korsband. Det första var en »stor, ansedd» tidning. Han vände ut och in på den och såg genast en rubrik med feta bokstäver: »Varg i Veum!» Och så läste han några rader: »Julen var inne! Denna högtid, kär för alla rena hjärtan. Denna högtid, som helighålles av alla kristna folk, då frid och försoning råder över hela mänskligheten, då till och med mördaren sticker sin kniv i fickan och tjuven respekterar den heliga äganderätten, denna högtid som särskilt i Nordanlanden är av både de historiska förutsättningarne, av våra urgamla hävder o. s. v. Och så kommer som stanken från en kloak, en individ, vilken icke ansett under sin värdighet att bryta de heligaste band, och utspyr sin ondska mot samhällets mest vördade medlemmar, en ondska, dikterad av den lumpnaste hämnd...» Han vek ihop tidningen och stoppade den i nattrocksfickan. Han rev upp det andra korsbandet. Det var en karikatyr över honom och hans hustru. Han lät »tidningen» gå samma väg som den andra, helt hastigt, ty hustrun kom in. Han slutade kaffet och gick in för att kläda sig. Därpå gingo de ut tillsammans.

Solen sken på de rimfrostiga platanerna i Champs Elysées, och Place de la Concorde öpp-

nade sig som en stor oas av solljus mitt i stenöknen. Han hade hennes arm under sin, men han kände det som om hon stödde honom. Hon talade om vad de skulle köpa åt barnen, och han svarade så gott han kunde. Slutligen avbröt han mitt i samtalet och frågade såsom apropos ingenting: Vet du vad det är för skillnad mellan straff och hämnd? — Nej, det hade hon icke tänkt över. — Jag undrar, menade han, om det icke är så: att när en anonym tidningsskrivare hämnas, då är det straff, men när en namngiven icke-tidningsskrivare straffar, då är det hämnd! Låtom oss inregistrera oss bland de nya profeterna! Hon bad honom icke störa deras jul med att tala om tidningar. »Denna högtid», upprepade han för sig själv, »då frid och försoning o. s. v.»

De gingo under arkaderna på rue de Rivoli, togo av uppåt Boulevarderna och handlade. De åto frukost i Grand Hôtel. Hon var vid ett soligt lynne och sökte muntra honom. Men han förblev tankfull. — Slutligen kastade han fram: Hur kan man ha ont samvete, då man har gjort rätt? — Det visste hon ej! — Var det därför, att societeten uppfostrade oss till att ha ont samvete var gång vi reste oss mot den? Troligen! Varför hade icke den rätt att anfalla orättfärdigheten som blivit kränkt av orättfärdigheten? Därför att någon annan än den som blivit kränkt aldrig skulle komma sig för att anfalla, och societeten ville icke bli anfallen. Varför anföll han icke societeten förut, när han tillhörde den? Därför, naturligtvis, att han då icke visste vad den var! Man måste avlägsna sig från en tavla för att kunna få synpunkten på den! —

Inte tala om sådana grymma saker nu på julafton. — Det var sant, det var julafton, »denna högtid...»

Och så åkte de hem. Och julgranen tändes och det lyste frid och lycka ifrån den, men det mörka granriset luktade begravning och såg dystert ut, dystert som baronens ansikte. Men så kom amman in med de små. Då klarnade han upp, ty, tänkte han, när de vuxit upp, då skola de skörda i glädje, där vi sått i tårar, då skola de ha ont samvete, när de bryta emot naturens lagar och icke som nu, när vi ridas av griller, inpiskade med rotting, inskrämda med prästhistorier, och författade av societeten, till societetens fromma. Och friherrinnan satte sig vid pianot, när flickorna från köket och betjänten kommo in. Och hon spelade gamla vemodiga danser, som nordbon gläder sig åt, och folket dansade med barnen, men sågo icke glada ut. Det var som en skyldig del av en offentlig gudstjänst. Så fingo barnen och folket sina julklappar. Och så skulle de små gå att lägga sig.

Friherrinnan gick in i salongen och satte sig i en fåtölj. Baronen satte sig på en pall vid hennes fötter. Därpå lät han huvudet sjunka ner i hennes knä. O, det var så tungt, så tungt! Och hon strök hans panna, men sade ingenting. — Vad! Han grät? — Ja, det gjorde han. Hon hade aldrig sett en man gråta! Det var förfärligt! Han skakade bara i hela den kraftiga gestalten, men han snyftade icke och det hördes icke ett ljud från honom! — Varför grät han? — Han var så olycklig! — Olycklig med henne? — Nej, nej, icke med henne, men ändock! — Hade de varit stygga mot honom? — O, ja! — Kunde han tala om det? — Nej! — Han ville bara

sitta här hos henne! Så som han satt hos sin mor, en gång, för längesedan!

Hon jollrade med honom som med ett barn! Hon kysste hans ögonlock och torkade hans ansikte med sin näsduk. Hon kände sig så stark, så underligt stark, och hon grät icke; men när han såg henne så, fattade han mod igen. — Att han kunde vara så svag! Det var förfärligt vad det i verkligheten var svårt att bära dessa tillverkade motopinioner! Trodde de själva vad de sade, hans fiender! Ohyggligt att tänka, men det gjorde de nog. Man såg stenar växa fast i tallar, varför skulle icke meningar kunna växa fast i hjärnor. — Men hon trodde ju han hade rätt, att han ville gott! — Ja, det trodde hon! Men, han skulle icke bli ond, saknade han icke sitt barn, det andra! — Jo visst, men det fanns ju ingen hjälp för det! Nej, ännu icke! Men han och de andra som arbetade för de kommandes räddning måste tänka ut någon hjälp för dem! Ännu hade han icke något förslag, men starkare huvuden än hans och många tillsammans skulle nog en gång kunna lösa den frågan, som nu syntes olöslig. — Ja, de måste det! — Men deras äktenskap, nu, var det ett rätt äktenskap, då han icke ville säga henne sin sorg? Var det icke också pro...? — Nej, det var ett rätt äktenskap, ty de älskade varandra; det hade icke de gjort, förut, då! Älskade de icke varandra? Kunde hon neka det? — Nej, kära, älskade, det kunde hon ej! — Nå, då var det ett rätt äktenskap av Gudi, av naturen!

Onaturligt urval eller rasens uppkomst.

Baronen hade med stor och ädel (verkligt introducerad!) harm läst i »Livsslaven» huru överklassens barn skulle gå under, om de icke togo modersmjölken från underklassens barn. Han hade även läst Darwin och hade trott sig förstå, att adelsbarn genom urvalet voro högre utvecklingsstadier av släktet människa. Men han hade genom läran om ärftlighet fått en motvilja mot bruket av ammor, emedan möjligen genom införande av underklassens blod i adliga ådror vissa underklassbegrepp, föreställningar och intentioner skulle komma att inplantas. Han hade sålunda tagit till princip, att hans hustru skulle amma själv, och om hon icke räckte, skulle barnet födas med flaska. Att ta mjölken från korna det var väl hans rätt, när korna åto hans eget hö och de dessförutan skulle svälta ihjäl eller aldrig varit födda.

Och så föddes barnet. Det var en son! Han hade just varit litet orolig innan grossessen blev eklaterad, ty han var en fattig karl, men hans hustru var mycket rik. Hennes rikedom kunde han dock icke komma i åtnjutande av, såvida icke deras äktenskap blev välsignat med en enligt ärvdabalkens 00:de kap. 00:de § laggild arvtagare. Glädjen var därför stor och oskrymtad.

Sonen var en liten genomskinlig fullblodsvarelse med blåa ådror i hudytan. Men blodet var icke desto mindre tunt. Modren var en änglafigur, uppfödd med utvalda födoämnen, skyddad genom pälsverk för klimatets ogynnsamma inflytande och med denna förnäma blekhet, som antyder kvinnan av ras.

Hon gav själv sitt barn, och se, nu behövde man icke mjölka bönder för att få den äran att leva! Det var fabler alltsammans. Barnet diade och skrek i fjorton dar. Alla barn skrika, så det betydde ingenting. Men barnet magrade. Det magrade alldeles förfärligt. Läkaren tillkallades. I hemlig konsultation med mannen förklarade han öppet, att barnet skulle dö om modren fortsatte ge, ty hon var dels för nervös, dels hade hon icke något att ge. Ja, han gjorde en kvantitativ analys på mjölken och visade med ekvationer, att barnet skulle svälta ihjäl, om man fortsatte på detta sätt. Vad skulle man göra, ty barnet fick icke dö. Amma eller flaska. Amma kom icke i fråga, inte på några villkor. Nå, vi få försöka med flaska! Läkaren förordade dock amma.

Det blev flaska. Den bästa holländska kon, som hade guldmedalj på länets lantbruksmöte, blev ställd på utfodring med hö. Torrt hårdvallshö. Läkaren analyserade mjölken och allt var gott. Det var för behändigt med den flaskan! Att man inte kommit att tänka på det förut! Och att slippa en amma, en hustyrann, en odåga, som man fick göda och krusa för, som kanske hade någon smittosam sjukdom till på köpet!

Men barnet magrade icke desto mindre och skrek. Skrek natt och dag! Det hade synbarligen magplågor. En ny ko, och en ny analys. Mjölken

späddes med Karlsbadervatten (äkta Sprudel), men barnet skrek ändå.

— Här finns ingenting annat, än att ta en amma, förklarade läkaren.

Nej, det ville man inte.

Man ville inte ta ifrån andras barn, det var onaturligt och man var icke säker för »ärftligheten».

Efter som baron ville tala om natur och onatur, så kunde läkaren upplysa baron om, att om naturen finge verka, så skulle alla adliga ätter dö ut och deras jordegendom gå till kronan. Så vist hade naturen inrättat det, och människans kultur var endast en fånig kamp mot naturen, i vilken människan slutligen måste gå under. Herr barons ras var dömd till undergång; det visade sig därav att hans hustru icke hade tillräcklig näring åt fostret; för att få leva måste man sålunda röva (eller köpa) andra honors mjölk. Rasen levde sålunda på rov ända in i den minsta detalj.

— Var det också rov när man köpte mjölken! Köpte den?

— Ja, ty pengarne, med vilka man köpte folkets modersmjölk, var ju produkten av ett arbete. Vilkens arbete? Folkets! Ty adeln arbetade ju icke!

— Men doktorn var ju socialist?

— Nej, han var Darwinist. Kunde gärna tåla vid att kallas socialist, ty det gjorde honom alldeles detsamma!

— Ja, men rövade man när man köpte? Det var strängt!

— Ja, när man köpte med pengar, som man icke arbetat ihop.

— Med kroppen således arbetat ihop?

— Ja!

— Nå, då var doktorn också en rövare?

— Ja visst! Men icke var det något hinder för att han talade sant? Minns inte baron den botfärdige rövaren, så sant han talade?

Samtalet avkortades och professorn skickades efter.

Denne kallade baronen en mördare, som icke redan skaffat en amma!

Baronen måste övertala sin fru. Han måste riva ner hela sin föregående bevisning och framhålla det enkla faktum: kärleken till sitt barn, (jämförd med ärvdabalken).

Men var skulle man få en amma? Från stan var inte värt att tänka på, ty där voro alla människor ruttna! Nej, en landsflicka måste det vara. Men frun ville icke ha någon flicka, ty en flicka som hade barn vore ju en osedlig varelse, och tänk om sonen skulle få något ärftligt anlag.

Läkaren sade, att alla ammor voro flickor och om unga baron skulle ärva några anlag att gå till flickor, så visade det, att han var duktig, och sådana anlag skulle man taga vara på. Någon bondhustru fick man bestämt inte, ty den som hade jord, den ville också ha barn själv.

— Nå, men om man skulle gifta en flicka med en dräng.

— Då fick man vänta i nio månader.

— Ja, men om man skulle gifta en flicka som hade barn redan?

— Nå, det var en idé!

Baron visste nog en flicka, han, som hade ett tre månaders barn. Han visste det alltför väl, ty

hans förlovningstid hade räckt i tre år och läkaren hade slutligen måst »ordinera» honom att vara otrogen. Han gick själv till henne och frågade sig för. Hon skulle få ett torp till sig själv, om hon gifte sig med Anders i stallet och blev amma på herrgården. Nå det var klart, att hon ville det hellre än att gå så här med skammen. Det skulle lysas första, andra och tredje gången på nästa söndag och Anders skulle resa hem på två månar.

Baronen såg på hennes barn med en underlig känsla av avund. Det var en stor, stark best. Vacker var han inte, men nog skulle han kunna leva i många släktled. Den där var född till att leva han, men det var inte hans lott.

Anna grät, när han fördes till barnhuset, men den goda maten på herrgården, ty hon åt av herrskapets mat och fick porter och vin så mycket hon ville, tröstade henne småningom. Så fick hon ut och åka i stora kaleschen med betjänt på kuskbocken. Och så fick hon läsa Tusen och En Natt. Och aldrig hade hon varit så omhuldad i sitt liv förr.

Men efter två månader kom Anders hem. Han hade varit på besök hos sina föräldrar. Ätit, druckit och blivit utvilad. Han tog torpet i besittning, men började längta efter sin Anna. Skulle hon inte få hälsa på honom åtminstone. Nej, det ville inte frun. Inte något mackel!

Anna började minska och lilla baron skrek. Läkaren rådfrågades.

— Släpp ihop dem, sade han.

— Men om det är skadligt?

— Tvärtom! Men Anders skulle »analyseras» först.

Det ville inte Anders.

Anders fick ett par ullfår, och så blev han analyserad.

Lilla baron skrek inte mer.

Men så kom en underrättelse från barnhuset, att Annas gosse var död, i difterit. Anna fick mjölkkastning och lilla baron skrek alldeles rysligt. Anna måste avskedas och komma hem till Anders, och en ny amma tagas. Anders var glad åt att få bli riktigt gift, men Anna hade fått fina vanor. Hon kunde inte dricka Brasilianskt, utan måste ha Java. Och hennes hälsa förbjöd henne att äta strömming sex gånger i veckan. Hon orkade inte knacka kokor och därför blev det ont om bröd.

Efter ett år måste Anders gå ifrån gården, men baron var honom huld, så att han fick bli torpare.

Anna gjorde dagsverken på herrgården och såg ofta lilla baron, men han kände icke igen henne, och väl var det. Men han hade ändock legat vid hennes bröst. Och hon hade räddat hans liv och för det givit sin sons. Men hon var fruktsam och fick flera söner, som blevo torpare, järnvägsarbetare, och en blev fästningsfånge.

Men gamla baron såg med oro den dag, då unga baron skulle gifta sig och föda arvtagare. Han såg icke stark ut! Han skulle ha varit mycket lugnare om den andra lilla baron, som dog på barnhuset, suttit på herrgården. Och när han läste om Livsslaven, så måste han erkänna, att överklassen levde på underklassens nåd, och när han läste om Darwin, så kunde han icke neka, att urvalet sådant det nu var, var allt annat än naturligt. Men det var nu en gång så, och det kunde inte ändras, doktorn och socialisterna månde säga vad de ville.

Reformförsök.

Hon hade med äckel sett hur flickorna uppfostrades till hushållerskor åt blivande män. Därför hade hon lärt ett yrke, som kunde föda henne under alla livets förhållanden. Hon kunde göra blommor.

Han hade med smärta sett huru flickorna sutto och väntade på att bli försörjda av sina blivande män; han ville gifta sig med en fri, självständig kvinna, som kunde föda sig själv, så skulle han i henne se sin jämlike och ha en kamrat för livet, och icke en hushållerska.

Och så ville ödet att de träffades. Han var målare, artist, och hon gjorde som sagt blommor, och det var i Paris de fått de där nya idéerna.

Det var ett stilfullt äktenskap. De hade tagit sig tre rum i Passy. Ateliern låg mitt i; herrns rum på ena och fruns rum på andra sidan. De skulle icke ha gemensam säng; ett sådant svineri, som icke hade den minsta motsvarighet i naturen och som bara gav anledning till överdrift och okynne. Och, tänk, att klä av sig i samma rum, hu! Nej, var och en sitt rum; och så ett neutraliserat gemensamt rum, ateliern. Ingen tjänare; ty de skulle göra köket gemensamt. Bara en gumma, som kom om morgnar och kvällar.

Det var väl uträknat och det var alldeles riktigt tänkt.

— Men när ni få barn? invände tvivlaren.

— Vi skola icke ha några barn!

Bon! De skulle icke ha några barn!

Det var förtjusande! Han gick ner på torget om morgnarne och köpte upp. Därpå gjorde han kaffet. Hon sopade, bäddade och städade. Och så satte de sig till arbete.

När de tröttnat på det, så pratade de en stund, gåvo varandra ett litet råd, skrattade och hade så roligt. Och när det led till middagen, gjorde han eld och hon sköljde grönsakerna. Han passade pot-au-feun, medan hon sprang ner i kryddboden, och så dukade hon, medan han lade upp maten.

Men inte levde de som syskon. De togo god natt om kvällen och så gick var och en till sig. Men så knackade det på fruns dörr och så ropade det: kom in! Men sängen var trång och det blev aldrig något mackel, utan var och en vaknade i sin säng om morgonen. Och så knackade det i väggen.

— God morgon, min flicka! Hur står det till i dag?

— Jo, tack så bra, hur mår du själv!

Det var alltid nytt att träffas om morgnarne och det blev aldrig gammalt.

Och om kvällarne gingo de ut ibland tillsammans, och råkade landsmän på Syrach. Och hon var icke generad av tobaksrök och hon generade aldrig.

Det var idealet för äktenskap, menade de andra, och de hade aldrig sett ett så lyckligt par.

Men flickan hade föräldrar, som bodde långt bort. Och de skrevo och frågade ideligen, om icke Lisen hade förhoppningar än, ty de längtade så att få ett barnbarn. Lisen skulle komma ihåg, att äktenskapet var gjort för barnens skull och icke för

föräldrarnes. Detta menade Lisen var en gammaldags åsikt. Men då frågade mamma, om det var meningen att utrota människosläktet med de nya idéerna. Det hade Lisen inte tänkt på, och det brydde hon sig icke om. Hon var lycklig och hennes man med, och nu hade världen äntligen sett ett lyckligt äktenskap, och därför var världen avundsjuk.

Men roligt hade de. Ingen var den andras herre och kassan repartiserade de till. Ena gången förtjänade han mer, andra gången hon, men det jämnade ut vartannat.

Och när de hade födelsedag sedan! Då vaknade frun vid att madamen kom in med en blombukett och en liten brevlapp med målade blommor på, och så kunde hon få läsa: »Fru Blomsterknopp gratuleras av sin målarkladd och inviteras till en briljant frukostrisp på hans rum — nu genast! Och så knackade det i väggen, och så fick frun på sig sin morgonrock, och så knackade det på herrns dörr och så — kom in! Och de åto frukost på sängen, på hans säng, och madamen stannade där hela förmiddagen. Det var förtjusande!

Och det blev aldrig gammalt. Ty det räckte i två år. Och alla spåmän spådde fel. Så skulle äktenskapet vara.

Men så hände det sig, att frun blev sjuk. Hon trodde, att det var tapeterna, men han gissade på bakterier. Ja, det var bestämt bakterier!

Men det var något i olag också. Det var inte som det skulle vara. Det var bestämt en förkylning. Och så blev frun så fet. Skulle hon kunna ha fått en växt, som man läste så mycket om. Ja, det var bestämt en växt. Och så gick frun till en läkare. Och när hon kom hem så grät hon. Det var verkligen

en liten växt, men en som skulle fram i dagsljuset i sinom tid och bli blomma och gå i frö den också!

Mannen grät inte. Han tyckte det var stil, och så gick den lymmeln och skröt med det på Syrach. Men frun grät igen. Hur skulle det nu gå med deras ställning till varandra? Icke kunde hon förtjäna något mer på arbete och hon måste äta hans bröd. Och så måste de ha piga. Hu, de pigorna!

All omtanke, all förtänksamhet, allt förutseende hade strandat på det oundvikliga.

Men svärmor skrev entusiastiska gratulationsbrev och upprepade gång på gång, att äktenskapet var av Gud stiftat för barnens skull, föräldrarnes nöje var bara en bisak.

Hugo bedyrade, att han aldrig skulle tänka på att hon icke förtjänade något! Drog hon icke nog till bo med sitt arbete för hans barn, var icke det också pengars värde. Är icke pengar endast arbete! Alltså betalade hon ju också sin part. Men det grodde länge i henne, att hon skulle äta hans bröd, men när den lilla kom, så glömde hon alltsammans. Och hon blev hans hustru och kamrat som förut, men hon blev dessutom hans barns mor, och det tyckte han var det bästa av alltsammans.

Naturhinder.

Hennes far hade låtit henne lära bokhålleri, för att hon skulle undgå kvinnans vanliga sorgliga lott att sitta och vänta på att bli gift.

Hon hade nu varit bokförare vid järnvägarnes bagagestyrelse och var erkänd som en duktig sådan. Hon kunde sköta drängar så att det var en lust att skåda, och hon hade en vacker framtid för sig.

Så kom den gröna jägaren från skogsinstitutet och så blev det giftas av. Men inga barn skulle det vara. Det skulle bli ett andligt äktenskap på det rätta sättet, och världen skulle se, att kvinnan också var ett själiskt väsen och icke någon hona.

De båda makarne träffades om middagarne och om nätterna, och det var ett sant äktenskap, två själars förening, och nog var det två kroppars med, men det talade man naturligtvis inte om.

En dag kom frun hem och berättade, att tjänstgöringstiden var ändrad. Nya natt-tåg på Malmö hade av riksdagen blivit påbjudna och hon måste tjänstgöra hädanefter mellan sex och nio om kvällarne. Det var ett streck i räkningen. Han kunde icke komma hem förrän klockan sex! Omöjligt!

Nu fingo de äta middag var för sig, och träffades bara om nätterna. Det var väl litet, tyckte han. Och de långa kvällarne sen!

Han kom och hämtade henne. Men han tyckte

inte om att sitta på en stol i bagageexpeditionen och bli knuffad av drängar och bärare. Han var alltid i vägen. Och när han ville prata med henne där hon satt med pennan bakom örat, så kunde han bli avklippt med ett: var snäll och var tyst, så länge!

Och då vände drängarne sig bort, och han såg på deras ryggar att de grinade.

Ibland fick han bli anmäld av en bokhållare med dessa ord: »Fruns man väntar på Frun!»

Fruns man lät så försmädligt.

Men det som retade honom mest var att se hur hon hade till knäkamrat vid pulpeten en ung glop, som kikade henne rätt in i ögonen och ibland lutade sig över hennes axel för att titta i huvudboken, så att hans haka låg ner mot hennes bröst!

Och de talade om fakturor och certifikat och saker som kunde ha betytt vad som helst, ty han begrep ingenting. Och de kollationerade tillsammans och tycktes vara mycket förtroligare och inne i varandras tankar än mannen och hustrun var. Och det var mycket naturligt, ty hon umgicks mer med den glopen än med mannen. Och när mannen sedan ville tala om skogsskötsel, svarade hon med bagagetrafik, ty det huvudet är fullt med talar munnen. Han började anse, att det icke var ett rätt andligt äktenskap, ty skulle det ha varit det, måste han ha varit vid bagagestyrelsen. Men nu var han vid skogsinstitutet.

En dag, eller rättare en natt, förkunnade hustrun, att hon skulle på ett möte nästa lördag med järnvägskamraterna, och de skulle ha sexa efteråt. Mannen mottog underrättelsen med någon förlägenhet.

— Ska du vara med? var han nog naiv att fråga.

— Vilken fråga!

— Ja, men du är ensamt fruntimmer bland så många karlar, och när karlar ha druckit, bli de råa!

— Nå, går inte du på lärarkollegier utan mig?

— Jo, men inte ensam bland bara fruntimmer!

— Karlar och fruntimmer voro ju lika, och det förvånade henne att h a n, som alltid predikat kvinnans frigörelse, kunde ha något emot att hon gick! Han erkände, att det var gamla fördomar som sutto kvar hos honom, han erkände att hon hade rätt, att h a n hade orätt, men han bad henne låta bli; han kände det så obehagligt! Han kunde inte frigöra sig från det!

— Det var inkonsekvent av honom!

— Ja, det var inkonsekvent av honom, men det behövdes tio generationer, för att individerna kunde arbeta sig ifrån detta!

— Ja, men då skulle han icke gå mer på lärarkollegier!

— Det var inte samma förhållande, ty där funnos endast karlar! Det var icke det, att hon gick bort utan honom, utan det att hon gick bort ensam, med så många karlar.

— Hon skulle icke bli ensam, ty kassörns fru skulle vara med i egenskap av...

— Vad?

— Kassörns fru!

— Nå, kanske han kunde få vara med i egenskap av »fruns man!»

— Å, skulle han vilja förödmjuka sig så och hänga sig på!

— Ja, han ville förödmjuka sig!

— Han var svartsjuk?

— Ja, varför inte! Han var rädd att det skulle komma något emellan dem.

— Fy, han var svartsjuk, vilken förolämpning! Vilken skymf, vilket misstroende! Vad hade han för tankar om henne!

— De aldra bästa! Han ville visa henne det, och därför fick hon gå, ensam!

— Jaså, hon fick verkligen den äran att gå bort ensam! Så nådigt!

Hon gick! Och kom hem på morgonen! Hon måste väcka mannen och tala om så roligt hon haft! Och vad det roade honom att höra det! De hade hållit tal för henne, och de hade sjungit kvartett, och dansat.

— Hur hade hon kommit hem då?

— Herr Glop hade följt henne till porten.

— Trevligt för honom, om någon av hans bekanta hade mött hans hustru klockan tre på morgonen med herr Glop under armen.

— Vad skulle det göra? Hade hon dåligt rykte?

— Nej, men hon kunde få!

— Pah! Han var svartsjuk, och vad värre var, han var avundsjuk. Han unnade icke henne ett nöje. Jo, så var det att vara gift! När man var borta och hade roligt, så skulle man komma hem och få ovett! Fy vad äktenskapet var dumt! Och var detta något äktenskap! De träffades om nätterna, alldeles som annat gift folk. Och männen voro alla likadana. Artiga innan de gifte sig, men sedan, sedan! Han var precis lik alla andra män. Han ansåg sig äga henne, rå om henne!

— Han trodde, att de en gång trott sig få äga

varandra, men han hade misstagit sig. Det var hon som ägde honom liksom man äger en hund, den man alltid är säker på. Var han annat än hennes vaktmästare, som kom och hämtade henne om kvällarne; var han annat än fruns man? Men ville hon vara mannens fru? Var det likställighet?

— Hon hade inte kommit hem för att gräla. Hon ville alltid vara hans fru, och han skulle alltid vara hennes lilla man.

— Champagnen verkar! tänkte han och vände sig åt väggen.

Hon grät och bad honom vara rättvis, och... förlåta henne.

Han gömde sig i täcket.

Hon frågade ännu en gång, om han ville vara... om han icke ville, att hon skulle vara hans fru?

— Jo, visst ville han det! Men han hade haft så fasligt tråkigt om kvällen, att han aldrig ville ha en sådan kväll mer.

— Ja, men det skulle vi glömma nu!

Ja, och så glömde de det, och hon var hans lilla fru igen.

Följande afton, när den gröna jägaren kom ner för att hämta sin fru, var hon ute i magasinerna. Han blev ensam på kontoret och satte sig på hennes stol. En glasdörr öppnas och herr Glop sticker in huvudet.

— Annchen! Är du där!

Nej, det var hennes man!

Han steg upp och gick sin väg! Herr Glop kallade hans Anna för Annchen och för du! Annchen! Det var för mycket.

Hemkomsten firades med ett stort gräl, varunder

gröna jägarn överbevisades fullständigt om, att hans teorier om kvinnans frigörelse bara var nojs, efter han tyckte illa vara att hans hustru duade kamrater.

Det värsta var, att han erkände sina teorier vara nojs!

— Se, det var inte meningen det! Han ändrade åsikt! Va?

— Ja, gunås! Åsikterna ändrades efter verkligheten, som var så föränderlig! Men, hade han trott på ett andligt äktenskap förut, så trodde han numera icke alls på något äktenskap. Det var ju ett framsteg i radikal riktning! Och vad det andliga beträffade, så var hon mera andligen gift med herr Glop, vars alla idéer om bagagetrafik hon dagligen och stundligen delade, än med honom, vars skogsskötsel hon icke alls intresserade sig för! Var slutligen deras äktenskap andligt? Var det så andligt?

— Nej, icke numera! Deras kärlek var död. Han hade dödat den, när han övergav deras stora tro, tron på... kvinnans frigörelse!

Det blev allt ettrigare och gröna jägaren sökte andliga äktenskap med skogsskötare och övergav bagagetrafiken, som han aldrig förstått.

— Du förstår mig inte, upprepade hon så ofta!

— Nej, jag har inte lärt på det, sa han.

En natt, eller rättare en morgon, berättade han, att han skulle gå ut med en flickpension och botanisera. Han var lärare i en flickpension.

— Å! Och det hade han inte talat om! Stora flickor?

— Kolossala! Sexton till tjugo år!

— Hm!... Det var på förmiddagen?

— Nej, på eftermiddagen! Och så skulle de ha en liten sexa på Lidingöbro!

— Hm! Lärarinnan var väl med?

— Nej! Men hon hade sådant förtroende till jägmästaren, för han var gift! Ser du, det är gott att vara gift ibland.

Följande dag låg frun sjuk. Skulle han ha hjärta att gå ifrån henne?

— Tjänsten framför allt! Var hon mycket sjuk?

— Å, så förfärligt!

Läkaren eftersändes oaktat fruns protester. Han förklarade, att det icke var farligt och att mannen kunde gå!

Och så fram emot morgonen kom gröna jägarn hem! Hej, vad han var glad! Och så roligt han hade haft: Kors i Herrans namn! Han hade aldrig haft en sådan dag på länge, länge!

Nu brast det lös: Huhuhuhu! Den kampen var henne för svår! Och han måste gå ed på, att han aldrig skulle älska någon annan än henne! Aldrig! Det blev konvulsioner och vinättika!

Han var för ädelmodig att ingå i några detaljer om sexan på Lidingöbro, men han kunde inte låta bli att uppta den gamla liknelsen om sitt hundskap, och han tillät sig fästa hennes uppmärksamhet på, att i kärleken ingår begreppet äganderätt — även från kvinnans sida. Vad grät hon för? Detsamma som han svor över, när hon var ute med tjugo karlar! Fruktan att förlora honom! Men man förlorar endast vad man äger! Äger!

Och så lappades det ihop. Men bagagestyrelsen och flickpensionen stodo med sina saxar och klippte

upp allt efter som det tråcklades och det var icke något harmoniskt äktenskap.

Pang! Så blev frun sjuk!

Hon hade bestämt förlyft sig på en packe i magasinet. Hon var så ivrig och kunde aldrig se hur drängarne stodo och huttlade. Hon skulle alltid ta i själv. Det var bestämt bråck! Det kändes något hårt, sa barnmorskan.

Och så var det färdigt! Vad hon var ond! Ond på honom, ty det var bestämt bara elakhet av honom! Hur skulle det gå med henne, med hennes framtid. De måste sätta bort barnet på ett barnhus. Så hade Rousseau gjort. Han var ett dumhuvud för övrigt, men i den punkten hade han rätt.

Och så mycket nycker! Jägaren måste sluta i flickpensionen, ögonblickligen!

Men det värsta! Hon kunde icke gå i magasinet mer. Hon fick sitta och skriva uppe på kontoret. Och det aldra värsta: hon fick en medhjälpare, vars hemliga uppgift var att remplacera henne, när hon skulle bli liggande.

Och kamraterna voro icke mer som förr. Och drängarne grinade. Hu, hon ville gömma sig av skam. Gömma sig i sitt hem och hellre laga mat än gå här som ett spektakel. O, vilka avgrunder av fördomar, som dölja sig i männens falska hjärtan.

Sista månaden tog hon permission. Hon orkade icke gå från och till Ladugårdslandet fyra gånger om dan. Och så blev hon hungrig mitt på förmiddagen och måste skicka efter smörgåsar. Och ibland var hon sjuk och måste gå avsides. Vilket liv! Vilken ömklig lott kvinnan hade fått!

Och så kom den lilla!

— Ska vi skicka'n på barnhuset? sade jägaren.

— Å, han hade då intet hjärta?

— Jo då, vad han hade!

Och den lilla blev hemma!

Men så kom det ett mycket artigt brev från trafikstyrelsen och frågade hur det stod till med lilla frun!

Hon mådde bra och skulle komma i tjänst i övermorgon. Hon var klen och måste åka ner. Men hon blev snart stark igen. Men hon måste skicka en springpojke först två gånger om dagen, sedan varannan timme för att fråga hur den lilla mådde. Och när hon fick höra, att han skrikit, blev hon alldeles vild och sprang hem. Men medhjälparen stod till reds att remplacera henne. Styrelsen var mycket artig och sade ingenting.

En dag upptäckte frun, att amman sinat och att den maran icke angivit sig, av fruktan att gå miste om sin plats. Upp och begära permission för att söka en ny amma! Å, de voro likadana allihop. Intet intresse för andras barn, bara råa egoister. Man kunde aldrig lita på dem!

— Nej, sa mannen, i det fallet kan man bara lita på sig själv!

— Du menar, att jag skall lämna min plats?

— Jag menar, att du gör som du vill!

— Och bli din slavinna!

— Nej, det menar jag alls inte!

Den lilla blev sjuk, som alla små barn bli. Han skulle få tänder! Permission på permission! Den lilla fick så kallat tandslag! Vagga om nätterna, gå upp i verket om dagarne, sömnig, trött, orolig, och så permission. Gröna jägarn var snäll, och han

gick och bar den lilla om nätterna, men sade aldrig något om fruns plats.

Men hon kände hans tankar. Han gick bara och väntade på, att hon skulle stanna hemma; men han var falsk och därför teg han! Vad de männen äro falska! Hon hatade honom, och hon skulle döda sig hellre än ge upp sin plats och bli hans slavinna!

Jägaren hade nu fullständigt uppgivit allt hopp om kvinnans emancipation från naturlagarne, under nuvarande förhållanden, var han nog klok att tillägga.

När barnet var fem månader var frun i grossess igen. Kors i Herrans eviga namn!

— Ja, si, när det börjar en gång, så är hin lös!

Jägaren måste återta sin plats i flickpensionen för utkomstens skull, och nu — nu sträckte frun gevär!

— Jag är din slavinna, utbrast hon, när hon kom hem med avskedet, jag är din slavinna.

Icke desto mindre har frun hand om huset och mannen lämnar vart enda öre under hennes nycklar. När han vill ha en cigarr, så kommer han och håller ett långt tal, innan han vågar sticka fram med sin anhållan. Hon nekar inte, aldrig, men han känner det ändå litet genant att tigga om slantarne. Och kollegier får han gå på, men icke på sexor, och botanisera med flickor är slut!

Han saknar det inte heller så mycket, ty han tycker det är roligast att leka med barnen!

Kamraterna säga, att han står under toffeln, men det ler han åt, och säger att han finner sig bäst

vid det, ty hans hustru är en så förståndig och snäll kvinna.

Men hon påstår fortfarande, att hon är hans slavinna, hon är det ändå, och det är hennes enda tröst i bedrövelsen, stackars liten!

Ett dockhem.

De hade varit gifta i sex år, men de voro som ett par förlovade. Han var kapten vid flottan och var på expedition ett par månader varje sommar och hade två gånger gjort en långtur. Det gjorde så gott dessa små expeditioner, och hade det visat sig tecken till unkenhet under vinterns stillasittande, så friskade den där sommarturen opp förhållandet. Första sommarturen var svår! Då skrev han formliga kärleksbrev till sin hustru, och han kunde icke möta en seglare ute på havet förr än han genast lät signalera post! Och när han slutligen fick landkänning av svenska skären, visste han icke hur han nog hastigt skulle få se henne. Men det visste hon. Vid Landsort fick han ett telegram emot sig, att hon skulle vara emot honom vid Dalarö. Och så när ankaret gick utanför Jutholmen, och han såg en liten blå näsduk på gästgivargårdens veranda, då visste han att det var hon. Men det var så mycket att styra med ombord och det blev kväll innan han fick gå i land. Men när han då kom med giggen, och plikthuggaren tog törn vid bryggan, och han såg henne på bron, lika ung, lika vacker, lika frisk, då var det som att leva om sin första bröllopstid. Och när de kommo upp på gästgivargården, vilken liten supé hon hade förstått arrangera i de två små rummen som hon beställt! Och så mycket de hade att tala om! Om resan,

om de små, om framtiden! Och så gnistrade vinet och kyssarne smällde, och så hördes taptot utifrån strömmen. Men det rörde icke honom, han skulle icke gå förr än klockan ett. Vad? Skulle han gå?

— Ja, han måste ligga ombord, men bara han vore hemma till reveljen, så var det bra!

— Hur dags var reveljen då?

— Klockan fem!

— Fy så tidigt!

— Men var skulle hon bo i natt?

— Det fick han inte veta!

Det gissade han, och så ville han se var hon bodde. Men hon ställde sig för dörren! Han kysste henne och tog henne på armen som ett barn och så öppnade han dörren.

— Hu vilken stor säng! Det var ju som stora barkassen! Var hade de fått den ifrån?

O Gud, vad hon rodnade. Men hon hade ju förstått hans brev så att de skulle »bo» på gästgivargården.

— Ja visst skulle de bo där, fast han måste vara ombord till reveljen, den där förb. morgonbön, som just kunde vara detsamma!

— Hu så han talade!

— Nu ska vi ha kaffe och en liten brasa, för lakanen kännas fuktiga! — En sån liten förståndig skälm hon var, som skaffat en sådan stor säng! Var hade hon fått fatt i den?

— Inte hade hon fått fatt i den!

— Nej, det kunde han nog tro! Vad han kunde tro det!

— Han var så dum så!

— Var han dum? Och så tog han henne om livet.

— Nej, han skulle vara beskedlig!

— Beskedlig; det var lätt att säga det!

— Nu kommer flickan med veden!

När klockan slog två och det började brinna i öster över skär och vatten, sutto de vid det öppna fönstret. Det var ju som om hon vore hans älskarinna och han hennes älskare. Var det icke? Och nu skulle han gå ifrån henne! Men han skulle komma igen klockan tio till frukost och sedan skulle de segla. Så satt han på kaffe på sin reskokare och så drucko de kaffe vid soluppgång och måsars skrik. Därute på strömmen låg kanonbåten, och han såg förvaktens huggare blänka till då och då. Det var svårt att skiljas, men det var gott att känna det man så snart skulle råkas igen. Och så kysste han henne för sista gången, spände sabeln om livet och gick. Och när han kom ner på bron och ropade »båt ohoj» gömde hon sig bakom gardinen alldeles som om hon skämdes. Men han kastade slängkyssar med båda händerna ända tills matroserna kommo med giggen. Och så ett sista »sov gott, och dröm om mig», och när han mitt på strömmen vände sig om och satte kikaren för ögat, såg han en liten vit gestalt med svart hår inne i kammaren, och solen lyste på hennes linne och bara axlar och hon såg ut som en sjöjungfru!

Och så gick reveljen. Signalhornets långa toner rullade mellan gröna öar ut över det blanka vattnet och kommo igen bakom granskogar på andra vägar. Och så alle man på däck och Fader vår och Jesu låt mig städse börja. Den lilla klockstapeln på Dalarö svarade med en liten ringning, ty det var söndagsmorgon. Och nu kommo kuttrar i morgon-

brisen och flaggor flaggade, skott smällde, ljusa sommarklädningar skymtade på tullbryggan, ångbåten med röda vattengången kom in från Utön, fiskarne togo upp sina nät och det lyste av sol på det brisande blå vattnet och över de grönskande landen.

Klockan tio stötte giggen ut och gick med sex par åror mot land. Och så hade de varandra igen. Och när de åto frukost i stora matsalen, viskade de andra gästerna mellan sig: är det hans hustru? Han talade halvhögt som en älskare och hon slog ned ögonen och log eller smällde honom på fingrarne med servetten.

Båten låg kvar vid bryggan och hon skulle sitta till rors. Han skötte focken. Men han kunde icke ta ögonen från hennes ljusa, sommarklädda gestalt, med det höga fasta bröstet, den lilla beslutsamma minen och den starka blicken som såg upp mot vinden, medan den hjortskinnshandskade handen höll storskotet. Han ville bara prata och fumlade ibland vid vändningarne. Då fick han en skrapa som en skeppsgosse och det roade honom så oändligt.

— Varför tog du inte lillan med? sade han för att retas med henne.

— Var tycker du jag skulle ha lagt henne då?

— I stora barkassen naturligtvis!

Och så log hon, och det tyckte han var så roligt att se henne le på det där sättet!

— Nå, vad sa värdinnan i morse? fortfor han.

— Vad skulle hon säga?

— Tyckte hon att hon sovit lugnt i natt?

— Varför skulle hon inte ha gjort det?

— Å inte vet jag, men det kunde ju ha varit råttor som knaprat på golvtiljorna, eller en gammal

vindslucka som knarrade; inte kan man veta vad som kan oroa en gammal mamsells ljuva sömn.

— Om du inte är tyst, så gör jag fast skotet och seglar dig i sjön!

De landade vid en holme och togo en middagshöjd ur en liten korg; och så sköto de till måls med revolver. Därpå lade de ut metspön och låtsades meta, men det tog inte, och så seglade de igen. Ut på fjärdarne, där ejdrarne sträckte, in i sund, där gäddorna slogo i vassen, och så ut igen, och han tröttnade aldrig på att se henne, prata med henne, kyssa henne, när han kom åt.

Så träffades de på Dalarö i sex somrar, och alltid voro de lika unga, alltid lika galna, och de voro lyckliga. Om vintern sutto de på Skeppsholmen i sina små kajutor. Och då riggade han båtar åt gossarne, eller roade dem med äventyr från Kina och Söderhavsöarne, och frun satt och hörde på och måste skratta åt hans tokiga historier. Och det var ett förtjusande rum, som icke liknade något annat. Där hängde japanska parasoller och rustningar, ostindiska miniatyrpagoder, australiska bågar och lansar; negertrummor och torkade flygfiskar, sockerrör och opiipipor. Och pappa, som började bli litet kal, trivdes aldrig att vara borta. Ibland dunkade han bräde med auditören och ibland togs en liten vira och en måttlig grogg. Frun spelade förr med, men sen de fått fyra barn, så hade hon inte tid, men hon satt gärna en stund och tittade i korten, och när hon kom till pappas stol, tog han henne om livet och frågade henne, om han skulle gaska på de där lapparne.

Korvetten skulle ut och bli borta sex månader.

Kapten kände det hemskt, ty barnen voro nu vuxna och mamma hade litet svårt att sköta det vidlyftiga departementet. Och kaptenen var icke mer så ung och fullt så livlig som förut, men — det måste ske, och så reste han. Vid Kronborg avlämnade han redan första brevet, vilket hade följande lydelse:

»Min lilla älskade topplänta!

Vinden svag S. S. O. t. O., + 10 Cels., 6 glas på frivakten. Jag kan inte skriva hur det känns den här resan att vara ifrån dig. När vi kattade varpankaret utanför Kastellholmen (6 och 30 e. m. vid stark N. O. t. N.), var det som om de tagit in en pall i bröstkorgen och det kändes ackurat som om man stuckit kätting genom båda öron-klysen. Man säger att sjömän ha förkänslor av olyckan. Det vet jag ingenting om, men innan jag får din första brevlapp är jag ganz orolig! Ingenting passerat ombord, av den enkla anledningen att ingenting får passera. Hur må ni hemma? Har Bob fått sina nya stövlar än? Hur passade de? Jag är en dålig brevskrivare som du vet och slutar nu! Med en stor puss mitt på det här krysset ×!

Din gamle Pall.

P. S. Du skall söka dig något sällskap, liten (kvinnligt naturligtvis!). Och glöm inte att be mamsellen på Dalarö att hon förhyder stora barkassen tills jag kommer hem! (Vinden ökar; vi får den på Norden till natten!)»

Utanför Portsmouth erhöll kaptenen följande brev från sin hustru.

»Käre gamle Pall!

Här är kusligt efter dig, kan du tro! Och svårt har det varit, för Alice har nu fått sin tand. Doktorn sa, att det var ovanligt tidigt, och det lär betyda (ja, det får du inte veta!). Bobs stövlar passade utmärkt och han är mycket stolt över dem. — Du nämnde i ditt brev, att jag borde söka en kvinnlig bekantskap. Det har jag redan gjort, eller rättare hon sökte mig. Hon heter Ottilia Sandegren och har gått på seminarium. Hon är mycket allvarlig så Pall behöver inte vara rädd, att hon för hans topplänta på några avvägar. Och så är hon religiös. Ja ja, vi kunde allt tåla vid att vara litet mera stränga i vår religion litet var. Hon är med ett ord ett utmärkt fruntimmer. Och nu slutar jag för denna gång, för Ottilia kommer och hämtar mig. Hon kom just nu och ber om sin obekanta hälsning!

Din egen Gurli!»

Kaptenen var icke nöjd med det brevet! Det var för kort och det var icke så muntert som vanligt. — Seminarium, religiös, allvarlig, och Ottilia; två gånger Ottilia! Och sedan Gurli! Varför inte Gullan som förr! Hm! — Åtta dar senare utanför Bordeaux erhöll han ett nytt brev beledsagat av en bok i korsband. »Kära Vilhelm!» — Hm, Vilhelm! Inte Pall mera! — »Livet är en strid ifrån...» Vad fan nu? Vad ha vi med livet att göra! »början till slut! Lugnt som en bäck i Kidron...» Kidron! Det är ju bibeln det! — »har vårt liv flutit fram. Vi ha gått såsom sömngångare över avgrunder utan att se dem!» — Seminarium, seminarium! — »Men så

kommer det etiska» — Etiska! Ablativus! Hm, hm! — »och gör sig gällande i dess högre potenser!» — Potenser?! — »När jag nu vaknar upp ur vår långa sömn och frågar mig själv: har vårt äktenskap varit ett rätt äktenskap? så måste jag med ånger och blygsel erkänna, att det icke varit så! Kärleken är av himmelskt ursprung (Matt. XI: 22 o. f.).» — Kaptenen måste stiga upp och ta sig ett glas vatten med rom innan han fortsatte. — »Huru jordisk, huru konkret har icke vår varit. Ha våra själar levat i denna harmoni om vilken Plato talar (Phaidon Bok VI kap. II § 9)? Nej, måste vi svara! Vad har jag varit för dig? Din hushållerska — och o blygd! — din älskarinna! Ha våra själar förstått varandra? Nej, måste vi svara!» — För millioner djävlar och Ottilior och alla satans seminarier! Har hon varit min hushållerska? Hon har varit min hustru och mina barns mor! — »Läs denna bok jag sänder dig! Den skall ge dig svaret på alla frågor. Den har uttalat vad som dolt sig på botten av hela kvinnosläktets hjärtan under sekler! Läs den och säg mig sedan, om vårt äktenskap varit ett rätt äktenskap! Beder på sina knän din egen Gurli.»

Det var detta hans onda aning! Kaptenen var alldeles utom sig och han kunde inte förstå vad som tagit vid hans hustru! Detta var värre än läseri!

Han rev upp korsbandet och läste på omslaget av en häftad bok: Et Dukkehjem av Henrik Ibsen. Ett Dockhem! Ja! Vad mer! Hans hem hade varit som ett litet fint dockhus och hans lilla hustru hade varit hans lilla docka och han hade varit hennes stora docka. De hade lekt sig fram över livets

vassa makadamiserade väg, och de hade varit lyckliga! Vad fattades dem då? Vad var det för orätt begånget? Han måste se efter, alldenstund det stod att läsa i den där boken.

På tre timmar hade han läst den! Men hans förstånd stod stilla. Vad rörde detta honom och hans hustru! Hade de förfalskat växlar? Nej! Hade de icke älskat varandra? Jo! — Han stängde in sig i kajutan och läste om boken; och han prickade med blått och rött och när det led mot morgonen satte han sig ner att skriva till sin hustru. Och han skrev:

»Ett välment litet Ablativus om pjäsen Ett Dockhem, sammanklåtat av gamle Pall ombord på Vanadis i Atlantiska Oceanen utanför Bordeaux (lat. 45° long. 16°).

§ 1. Hon hade gift sig med honom, därför att han älskade henne, och det gjorde hon förbannat rätt i, för skulle hon ha väntat att den kom som hon älskade, så kunde kasus ha blivit att han icke älskat henne, och då hade hon fått se på fan i en röst-kaus. Ty, att båda äro stormkära i varandra inträffar så ytterst sällan.

§ 2. Hon förfalskar en växel. Det var dumt gjort, men hon skall icke säga, att det bara var för mannens skull, ty hon har ju aldrig älskat honom; om hon sagt att det var för bådas och för barnets skull, så talade hon sant! Är det klart?

§ 3. Att han efter balen tycker om henne, det bevisar bara att han älskar henne, och det är icke något fel hos honom; men att det visas på teatern, det är ett fel. Il y a des choses qui se font mais qui ne se disent point, tror jag en fransman säger.

För övrigt skulle författaren, om han varit rättvis, presenterat ett motsatt fall: la petite chienne veut, mais le grand chien ne veut pas, säger Ollendorff. (Jämför barkassen på Dalarö!)

§ 4. Att hon, när hon upptäcker att mannen är ett suggskaft, ty det är han, när han vill förlåta henne, därför att fuffens icke blivit upptäckt, vill gå ifrån barnen, därför »att hon icke är värdig att uppfostra dem», är ett mindre skarpsinnigt koketteri. Om hon var ett nöt (ty icke får man väl lära sig på Seminarium, att det är tillåtligt förfalska växlar), och han var en oxe, så borde de numera gå bra i spann. Aldra minst skulle hon lämna sina barns uppfostran åt en sådan gök som hon föraktade.

§ 5. Nora har sålunda ännu större anledning att stanna hos barnen, när hon får se vilket fä mannen är.

§ 6. Att mannen icke uppskattat henne efter verkligt värde förut, det rådde han icke för, ty hennes verkliga värde fick hon ju först efter kalabaliken.

§ 7. Nora var en tossa förut, det förnekar hon inte själv.

§ 8. Alla garantier för att de hädanefter skola draga jämnare föreligga ju: han har ångrat sig och vill bättra sig; hon också! Bon! Se här labben, och så börja vi om igen! Lika barn leka bra! Hugget som stucket. Du var ett nöt och jag uppförde mig som en oxe! Du, lilla Nora, var illa uppfostrad, jag mitt gamla as hade inte bättre lärt. Beklaga oss båda! Kasta ruttna ägg efter våra uppfostrare, men slå inte bara mig i skallen. Jag är, fastän jag är man, lika oskyldig som du! Kanske litet oskyldigare, ty jag gifte mig av kärlek, du av ekonomi! Låt oss därför vara vänner och till sam-

mans lära våra barn av den dyra lärdom livet givit oss!

Är det klart? All right! — Detta har kapten Pall skrivit med sina styva fingrar och sitt tröga förstånd!

Och nu, min lilla älskade docka, nu har jag läst din bok och sagt min mening. Men, vad rör den oss? Ha vi icke älskat varandra? Älska vi icke varandra än! Ha vi icke uppfostrat oss båda och skrubbhyvlat av kanterna, för du minns nog, att det var litet kvistar och fnassel i början! Vad är då detta för griller! Åt h—e med Ottilior och seminarier! — Det var en benig bok du gav mig. Den var som ett illa utprickat farvatten, där man kunde törna när som helst. Men jag tog besticket och prickade ut på kortet, så jag fick smult vatten. Men jag gör min själ inte om det. Det skall hin hårde sitta och knäppa såna nötter, som äro svarta ini när man väl får hål på dem. Och nu önskar jag dig frid och lycka och ditt goda förstånd igen. Hur må mina små? Du glömde sist att skriva om dem! Det var väl för den myckna omtanken om den där Noras välsignade ungar (som inte finnas annat än i pjäsboken!). Gråter min son, spelar min lind, sjunger min näktergal och dansar min lilla docka? Det skall hon alltid göra, ty då blir gamle Pall glad. Och nu Gud välsigne dig och låt inga onda tankar komma emellan oss. Jag är så ledsen så jag kan inte säga det. Och så skall jag sitta och skriva recensions-artiklar om teaterpjäser! Gud bevare dig och de små, och kyss dem mitt på mun från din gamle trofaste Pall.»

När kaptenen fått av brevet gick han ner i gunrummet och fick sig en grogg. — Han hade läka-

ren med sig. — Häu, sa han, har du känt hur det luktar av gamla svarta byxor. Häu! Surabaja! Skulle fan ta mig hissas i kattblock på förtoppen och vädras med en bottenrevad N. V. t. N. — Men läkaren förstod ingenting! — Ottilia, Ottilia mig i —! Hon skulle ha sin ranson av en handspak! Skicka ner den fan grå i skansen och släppa andra backlaget på henne med skalkade luckor. Han visste nog vad en gammal nucka behövde! — Men vad är det åt dig, gamle Pall? frågade läkaren. — Plato! Plato! Fy fan för Plato. Ja, när man är på sjön i sex månader, då är det Plato! Då blir man etisk! Etisk! Häu! Jag håller en märlspik på en syskonhake att fick Ottilia sin varma mat, så fan i mig hon skulle tala om Plato! — Men vad är det då? — Äh! Det är ingenting. Hör du! Du som är läkare! Hur är det med fruntimmerna, du, egentligen! Va? Är det inte farligt att gå ogifta länge? Bli de inte lite... kuckeliku, så där på en hals? Va? — Läkaren avgav sitt utlåtande, som slutade med ett beklagande att icke alla honor kunde bli befruktade. I naturen, där hanen mest levde i polygami, vilket han i de flesta fall kunde göra, då mat fanns åt ungarne (utom för rovdjuren), där inträffade icke sådana abnormiteter som ogifta honor. Men i kulturen, där det var en lyckträff att få bröd som räckte, där var det vanligt, helst det fanns flera kvinnor än män. Man skulle därför vara snäll mot ogifta flickor, ty deras lott var bedrövlig! — Ja, man skulle vara snäll! Det var lätt att säga det, men när de inte ville vara snälla! — Och så rann det ur honom alltihop och till och med att han skrivit en pjäs-recension. — Ack, de skriva så mycket

goja, sade läkaren och lade locket på toddykannan. Det är vetenskapen, som avgör de stora frågorna i sista hand! Vetenskapen!

När kaptenen efter sex månaders frånvaro och en ledsam brevväxling med sin hustru, vilken tagit hans pjäskritik i en skarp upptuktelse, slutligen landsteg i Dalarö, mottogs han av sin hustru, alla barnen, två pigor och Ottilia. Hustrun var öm, men icke hjärtlig. Hon räckte fram sin panna att kyssas. Ottilia var lång som ett stag och hade skurit av håret så hon såg ut som en svabel i nacken. Supén var tråkig med té. Barkassen stuvades med barn och kaptenen fick en vindskammare. O, vad det var olikt mot förr! Gamle Pall såg så gammal ut, och snopen var han med. Det var ett rent helvete, menade han, att vara gift och ingen hustru ha!

Följande morgon ville han ha frun med att segla. Men Ottilia tålde icke sjön. Hon hade haft så ont av ditresan på Baggensfjärden. Och för övrigt var det söndag. Söndag? Där hade vi det! Men de skulle gå ut och spatsera i stället. De hade nog mycket att tala om! Jojo men, vad de hade att tala om. Men Ottilia skulle icke vara med!

De gingo ut arm i arm. Men de talade icke mycket; och det som sades var mera ord att dölja tankarne än tankar uttryckta med ord. De kommo förbi den lilla kolerakyrkogården och togo vägen ner åt Schweizerdalen. En svag bris sög in mellan granarne, och genom det mörka riset lyste fjärden så blå. Så satte hon sig ner på en sten. Han vid hennes fötter. Nu smäller det snart, tänkte han. Och så small det!

— Har du tänkt något över vårt äktenskap? började hon.

— Nej, sa han, som om han haft sin parad uttänkt; jag har bara känt det! Jag tror nämligen att kärleken är en känsloaffär; man seglar på landkänningar, och går i hamn, men tar man till kompass och kort, så går man på grund.

— Ja, men vårt äktenskap har icke varit annat än ett Dockhem!

— Lögn, med förlov. Du har aldrig förfalskat någon växel, du har aldrig visat dina strumpor åt någon syfilitisk doktor, av vilken du ville låna pengar mot natura-säkerhet; du har aldrig varit så romantiskt stupid, att du väntade på, att din man skulle gå och ange sig för ett brott som hans hustru begått av dumhet, och som icke blev brott, därför att ingen åklagare fanns; du har aldrig ljugit för mig! Jag har behandlat dig lika hederligt som Helmer behandlade sin hustru, då han gjorde henne till sin själs förtrogne, lät henne resonera om bankens affärer, lägga sig i tjänsters tillsättande and so on! Vi ha sålunda varit man och hustru enligt alla begrepp, både gammalmodiga och nymodiga!

— Ja, men jag har varit din hushållerska!

— Lögn, med förlov; du har icke ätit i köket; du har icke tagit lön, du har aldrig behövt redovisa för pengar, aldrig fått skubbor för att det och det icke varit i lag! Och anser du mitt arbete, att hala och brassa, att sticka ända och skrika: skyldra ertsch, räkna ut sillar och mäta upp supar, väga ärter och prova mjöl, anser du det vara mera ärofullt än att se efter pigor och gå till torget, föda barn och uppfostra dem!

— Nej, men du har betalt för det; du rår dig själv, du är man och du rår!

— Min lilla vän! Vill du ha lön av mig? Vill du bli min verkliga hushållerska? Att jag är en man, det är en slump, ty det lär icke avgöras förr än i sjätte månaden! Det är sorgligt, ty det är numera ett brott att vara man, men icke är det ett fel. Och fan må ta den som retade upp mänsklighetens två hälfter mot varandra! Den har ett stort ansvar. Rår jag? Rå vi icke båda? Gör jag något viktigt utan att fråga dig till råds! Va? Men du, du uppfostrar dina barn efter ditt huvud! Minns du, när jag ville avlysa vaggningen, som jag ansåg brottslig, emedan det är att berusa barnen till sömn. Då fick du råda! En annan gång rådde jag; nästa gång rådde du! Någon medelväg fanns inte, ty emellan vagga och icke vagga finns intet! Det gick dock bra ihop ändock, ända tills nu! Du har övergivit mig för Ottilia!

— Ottilia! Alltid Ottilia! Skickade du icke henne på mig själv?

— Icke precis henne! Men nu är det hon som rår!

— Allt vad jag tycker om, skall du skilja mig ifrån!

— Är Ottilia allt? Det ser så ut!

— Men jag kan icke sända bort henne nu, då jag engagerat henne att läsa pedagogi och latin med flickorna!

— Latin! Ablativus! Herre Jesus, ska de också förstöras?

— Ja, de skola veta lika mycket som en man vet, när de komma att gifta sig, så att det blir ett rätt äktenskap!

— Men, kära själ, icke kunna alla äkta män latin! Jag kan ju inte mer än ett enda ord latin och det är Ablativus! Och vi ä lyckliga ändå! För

övrigt håller man ju på att avlysa latinet för männen såsom varande onyttigt. Ska ni nu gå igenom samma fördömelse! Kan ni inte lära av exemplet! Har man inte nog av att ha fördärvat mankönet; skall man nu också fördärva kvinnokönet! Ottilia, Ottilia, vi gjorde du mig detta!

— Jag vill inte tala mer om denna sak! Men vår kärlek, Vilhelm, har icke varit såsom den bort vara. Den har varit sinnlig!

— Kära hjärtans, hur skulle vi ha haft barn om icke vår kärlek varit sinnlig — också! Men den har icke bara varit sinnlig!

— Kan någonting vara svart och vitt på samma gång! Det vill jag fråga? Svara på det!

— Ja, det kan det; din parasoll är svart utanpå, men vit inunder!

— Sofist!

— Hör du, min älskade vän, tala med din egen tunga och med ditt eget hjärta, och icke med Ottilias böcker! Tag ditt förnuft till fånga och bliv dig själv, min egen lilla älskade hustru!

— Din, din egen, egendom, som du köper med vad du förtjänar på ditt arbete!

— Likasom, märk ordet, jag är din man, din egen man, som ingen annan kvinna får titta åt, om hon vill ha sina ögon kvar i huvet, och som du fått till skänks, nej, till ersättning för att han fick dig! Är det icke partie égale!

— Men ha vi icke lekt bort vårt liv? Ha vi haft några högre intressen, Vilhelm!

— Ja, vi ha haft de högsta intressen, Gurli; vi ha icke lekt alltid, ty vi ha haft allvarsamma stunder också! Vi ha haft de högsta intressen man kan ha;

ty vi ha givit liv åt det blivande släktet, vi ha släpat och stretat ganska tappert, och du icke minst för de små som skola bli stora. Har du icke varit nära döden fyra gånger för dem! Har du icke försakat nattens sömn för att vagga dem, dagens nöjen för att sköta dem; skulle vi icke ha kunnat haft sex rum och kök vid Drottninggatan och betjänt i stället för att bo i Långa Raden, om vi icke haft de små; skulle icke Gullan kunnat ha haft siden och pärlor, och skulle icke gamla Pall sluppit gå med skatbon på knäna om vi låtit bli att ha de små! Äro vi sådana dockor? Äro vi då så själviska som gamla nuckor påstå; vilka oftast ratat män, emedan de icke anstått dem! Tag reda på orsakerna du till att så många flickor gå ogifta! De veta nog alla att skryta med, att de haft anbud, men vilja ändå så gärna vara martyrer! Högre intressen! Att läsa latin! Att klä sig halvnaken för välgörande ändamål och låta barnen ligga och fara illa i sina våta blöjor! Jag tror jag har högre intressen än Ottilia, när jag vill ha starka, glada barn, som kunna en gång uträtta i livet det vi icke hunno med! Men icke går det med latin! Farväl Gurli! Nu skall jag på vakt! Kommer du med?

Hon blev sittande och svarade icke. Han gick; med tunga steg, så tunga. Och den blåa fjärden blev mörk och solen lyste icke mer för honom. Pall, Pall, vart skall detta taga vägen, suckade han för sig själv, när han klättrade över stättan vid kyrkogården; jag önskade jag låge där under en trästicka, därnere bland trädrötter; men jag kunde bestämt icke få någon ro om jag låg där ensam! Gurli! Gurli!

*

— Nu är det rakt på tok, svärmor, sade kaptenen en dag på hösten, när han kom upp till gumman vid Sturegatan.

— Vad är det nu, kära Ville?

— De voro hemma hos oss i går. I förrgår voro de hos prinsessan. Och då blev lilla Alice dålig. Det var otur förstås, och jag vågade inte skicka efter Gurli, för hon skulle bara trott det var tillställt. Å! När förtroendet är rubbat en gång, så... Jag var hos krigskommissarien häromdan och frågade om man enligt svensk lag har rättighet att röka ihjäl sin hustrus väninnor! Nej, det hade man inte. Och hade man det, så vågade man inte, för då var det slut med ens. Fan så mycket bättre om det var en älskare; den kunde man ta i nacken och sparka ut. Vad ska jag göra?

— Ja ja, det är ett svårt fall, kära Ville, men vi få hitta på något. Inte kan du, stora karlen, gå ogift på det här sättet!

— Nej, det är det jag säger!

— Jag sa åt henne på skarpen härom dan, att om hon inte var snäll, så skulle hennes man komma att gå till flickor i rappet!

— Nå, vad sa hon då?

— Hon sade: att det fick han, ty sin kropp rådde var och en om.

— Hon med då, förstås? Det är trevliga teorier. Jag blir gråhårig, svärmor!

— Ett gammalt gott sätt är att göra henne svartsjuk. Det brukar vara radikalkuren, för då kryper kärleken fram, om den finns kvar!

— Den finns kvar!

— Säkert! Ty kärleken dör inte knall och fall;

den kan gnagas av under årens lopp — om den ens kan det!

— Ta och kurtisera Ottilia, så få vi se sen!

— Kurtisera! Henne!

— Försök! Är det ingenting som du kan, och som intresserar henne.

— Jo, låt se! De hålla på med statistiken nu! Fallna kvinnor, smittosamma sjukdomar, häu! Om man skulle leda det där in på matematiken! Den kan jag åtminstone!

— Nå, se där ha vi det! Börja med matematiken, övergå till schalpåtagning och bottinknäppning. Följ henne hem om kvällarne. Drick du med henne och kyss henne så Gurli ser det. Behövs det, så var närgången. Å! Hon blir inte ond, må du tro. Och så, mycket matematik, så mycket att Gurli får sitta och höra på och tiga. Kom så igen om åtta dar och tala om för mig!

Kaptenen gick hem och läste igenom de sista broschyrerna om osedligheten, och därpå skred han till verket.

Om åtta dar satt han glad och nöjd hos sin svärmor och drack en god sherry. Han var riktigt glad.

— Berätta, berätta, sa gumman och sköt upp glasögonen.

— Jo, ser du: det satt hårt åt första dan, för hon misstrodde mig. Hon trodde jag drev med henne. Men så talade jag om vilket oerhört inflytande probabilitetskalkylen haft i Amerika på sedlighetsstatistiken. Den hade helt enkelt gjort epok. Såå, det visste hon inte, och det retade henne. Jag kastade fram ett exempel och visade med siffror och bok-

stäver, att man kunde med en viss sannolikhet beräkna huru många kvinnor som skulle falla. Detta förvånade henne. Nu såg jag, att hon var nyfiken och ville skaffa sig en trumf till nästa sammanträde. Gurli var glad att se det vi blevo vänner, och hon riktigt puffade på. Hon skuffade in oss i mitt rum och stängde dörren; och där sutto vi och räknade hela eftermiddan. Hon var lycklig, den schanan, ty hon kände att hon vann något på mig, och på tre timmar voro vi vänner. Vid supén tyckte min hustru, att Ottilia och jag varit så gamla bekanta att vi skulle säga du. Jag tog upp av mitt gamla goda sherry för att fira den stora händelsen. Och så kysste jag henne mitt på mun, Gud förlåte mina synder. Gurli såg litet häpen ut, men blev icke ond. Hon var idel lycka. Sherryn var stark och Ottilia var svag. Jag hjälpte henne på med kappan och följde henne hem. Tryckte hennes arm på Skeppsholmsbron och förklarade hela stjärnkartan. Å! Hon var hänryckt! Hade alltid älskat stjärnorna, men icke fått lära vad de hette. De stackars kvinnorna få ingenting lära. Hon svärmade ordentligt och vi skildes som de aldra bästa vänner, vilka misskänt varandra så länge, så länge. Dan därpå mera matematik. Vi sutto ända till supén. Gurli kom in ett par gånger och nickade åt oss. Men vid kvällsbordet talades bara matematik och stjärnor, och Gurli satt tyst och hörde på. Så följde jag henne hem. Men på kajen mötte jag kapten Björn. Vi slunko in på Grand Hôtel och fingo ett glas punsch. Kom hem klockan ett.

— Gurli satt uppe. »Var har du varit så länge, Vilhelm?» sade hon.

— Då for djävulen in i min själ och jag svarade: vi gingo och pratade på Holmbron så länge att jag alldeles glömde vad klockan var. — Det tog skruv.

»Jag tycker inte det är riktigt passande att gå ute om natten med ett ungt fruntimmer», sa hon.

— Jag låtsade bli förlägen och framstammade, att när man har så mycket att tala om, så vet man icke alltid vad som är passande.

»Vad talade ni om då?» sade Gurli och gjorde en liten min.

— Inte kunde jag minnas det.

— Det är bra marscherat, min gosse, sade gumman; vidare, vidare!

— Tredje dagen, fortfor kaptenen, kom Gurli in med ett arbete och stannade till matematikens slut. Supén var icke fullt så glad, men dess mera astronomisk. Hjälpte schanan på med bottinerna, vilket gjorde ett djupt intryck på Gurli, som vände bara kinden att kyssas åt Ottilia när hon gick. Tryckte arm på Holmbron och talade om själarnes sympati, om stjärnorna såsom själarnes hem. Drack punsch på Grand Hôtel och kom hem klockan två. Gurli satt uppe; jag såg det, men jag gick in till mig direkt, ungkarl nu si, och Gurli skämdes att komma efter och fråga. Dan därpå, Astronomi; Gurli förklarade, att hon hade stor lust vara med, men Ottilia sade, att vi kommit för djupt i ämnet och hon skulle sedan meddela Gurli de första grunderna. Gurli var retad och gick ut. Mycket sherry till supén. När Ottilia tackade för mat, tog jag henne om livet och kysste henne. Gurli vart blek. Vid bottinknäppningen tog jag ett litet tag med hand, hm...

— Genera dig inte för mig, du, Ville, sa gumman, jag är gammal jag!

— ... så här om skänkeln. Inte så dåligt för resten! Hm! Verkligen inte så illa! Häu! Men när jag skulle ta på mig rocken, så, hast du mir gesehen, där stod Lina färdig att följa fröken hem. Och Gurli gjorde en ursäkt för mig; hade förkylt mig i går kväll; var rädd för nattluften. Ottilia såg flat ut och kysste inte Gurli när hon gick. Dan därpå skulle jag visa Ottilia astronomiska instrument uppe på skolan klockan tolv. Hon kom också, men var ledsen. Hon hade just varit hos Gurli, som var ovänlig mot henne. Kunde inte förstå orsaken. När jag kom hem till middan var Gurli alldeles förändrad. Hon var kall och stum som en fisk. Hon led. Jag såg det. Men nu skulle kniven in.

— Vad hade du sagt åt Ottilia, efter hon var så ledsen? tog jag upp.

— Vad hon hade sagt? Jo, hon hade sagt åt henne att hon var en kokett. Det hade hon sagt.

— Hur kunde du säga det, sa jag. Du är väl aldrig svartsjuk heller!

— Jag, svartsjuk på den där! brast hon ut.

— Ja, det förvånade mig, ty ett så intelligent och förståndigt fruntimmer kunde väl aldrig gå och se på en annans man!

— Nej (nu kom det!), men en annans man kunde gå och bära sig illa åt mot ett annat fruntimmer. — Huhuhu! — Nu var det färdigt. Jag försvarade Ottilia ända tills Gurli kallade henne nucka, och jag fortfor att försvara henne. Och den eftermiddan kom inte Ottilia. Hon skrev ett svalt brev och ursäktade sig, men hon såg nog att hon var överflödig. Jag pro-

testerade och ville gå och hämta henne. Men då blev Gurli vild. Hon såg nog, att jag var förälskad i den där Ottilia, att hon (Gurli) var ingenting för mig; hon visste, att hon var ett våp, att hon ingenting kunde, ingenting dugde till, och att, huhuhu, matematik, det var alldeles omöjligt för henne. Jag skickade efter en rack och så åkte vi till Lidingöbro. Där drucko vi glödgat vin och åto en dundrande sexa, och det var som på bröllop igen, och så foro vi hem!

— Än sedan då? sade gumman och tittade över glasögonen.

— Sedan! Hm! Gud förlåte mina synder! Men jag förförde henne. Ta mig fan förförde jag inte henne i min egen ungkarlssäng, och så går det till på bröllop! — Vad säger du om det, mormor?

— Det gjorde du rätt i! Och sedan då?

— Å, sedan! Sedan så, så var det all right, och nu tala vi om barnuppfostran och kvinnors frigörelse från gammalt skrock och nuckeri, och romantikeri och fan och hans ablativus, men vi tala på tu man hand nu, och då förstår man varandra bäst! Inte sant, gumma?

— Jo kära hjärtans, och nu ska jag komma och se på er igen.

— Gör det, du! Där ska du se hur dockorna dansa, och lärkefåglar och spillefåglar sjunga och kvittra, och där ska du se glädjen i tak, för där går ingen och väntar på vidunder som bara finnas i sagböckerna, du! Där ska du se på ett riktigt dockhem, du!

Fågel Fenix.

Det var i smultrontiden, i prästgården han såg henne första gången. Han hade sett många flickor förr, men när han såg henne, då visste han, att det var hon. Men han vågade icke säga något, och hon log åt honom, ty han var bara gymnasist ännu. Men han kom igen som student. Och då tog han henne om livet och kysste henne, och han såg raketkistor, hörde klockringning och jägarhorn, och han kände jordbävning under stövlarna.

Hon var en fjorton års kvinna. Hennes bröst stodo svällande höga som om de väntade små giriga nosar och små gripande labbar, hennes gång var fast på spänstiga vador och vaggande ron, som om hon skulle kunna bära ett par små under sitt hjärta när som helst. Hennes hår var gult och mjällt som skirad honung och stod alltid som ett vattenstänk omkring pannan. Ögat brann och huden var frisk och mjuk som ett handskskinn. De voro förlovade och kysstes som fåglar i trädgården under linden, i skogen, och livet låg som en solig oslagen äng för dem. Men han skulle ta examen först, bergs-examen, och den räckte med utländsk resa i tio år! Tio år!

Och så for han till Uppsala! Om sommaren kom han till prästgården igen, och hon var lika fager. Tre gånger kom han igen, men fjärde gången var

hon blek. Hon hade små röda ränder i näsvinklarna och barmen hade sjunkit. När sommaren sjätte gången föll in, tog hon järn och den sjunde for hon till en badort. Den åttonde hade hon tandvärk och var nervös. Håret hade förlorat sin glans, rösten var skarp, näsan hade små svarta prickar, barmen var borta, gången var släpande och kinderna ihåliga. Om vintern fick hon en nervfeber, och måste klippa av håret. När det växte igen blev hon cendré. Han hade förälskat sig i en blond fjortonåring, han kunde aldrig se på en brunett, och han gifte sig med en cendré tjugofyraåring, som icke ville vara barhalsad som brud.

Men han älskade henne ändock. Hans kärlek var icke så stormande som förr, men var stadig och lugn, och i den lilla bergsstaden var intet, som störde deras lugna lycka. Hon fick två gossar i rad, men mannen ville så gärna ha en flicka. Och så kom det då en flicka, en liten blond flicka.

Och det blev fadrens ögonsten. Hon växte upp och blev lik sin mor. Hon blev sju år, och vid åtta var hon så lik modren, sådan denna en gång varit. Och fadren sysselsatte sig aldrig med annat än sin dotter, när han var ledig. Modren gick i hushållet och hade fått grova händer. Näsan var maskäten och tinningarne urholkade. Hennes gestalt lutade något av vanan att stå över spisen. Och far och mor träffades endast vid måltiderna och om nätterna. De grälade aldrig, men icke var det som det var förr.

Men dottern, det var fadrens glädje. Man skulle nästan kunna säga, att han var kär i henne. Det var som om han i henne såg den återuppståndna

modren, och som om hans första syn, som så hastigt försvunnit, skulle gå igen. Han var nästan blyg för henne och gick aldrig in, när hon klädde sig. Han avgudade henne.

En morgon blev hon liggande i sängen och ville icke stiga upp. Mamma trodde hon var skolsjuk, men pappa skickade efter läkaren. Mordängeln hade kommit på besök; det var difterit. En av föräldrarne måste fly med de andra barnen. Fadren ville icke fly. Modren måste flytta ut i staden med de andra barnen och fadren stannade hos den sjuka. Och där låg hon nu! Man rökte med svavel, så att alla förgyllningar på tavelramar blevo svarta och silversakerna på toaletten också! Fadren var utom sig, där han gick i de tomma rummen, och när han om natten låg ensam i den stora sängen, tyckte han sig vara änkling. Han köpte leksaker åt den lilla och hon log, när han spelade Kasper på sängkanten, och hon frågade efter mamma och syskonen.

Och fadren fick gå ut på gatan och nicka uppåt fönstret åt modren och kasta slängkyssar åt barnen. Och modren telegraferade med blåa och röda pappersark genom fönsterrutorna.

Men en dag ville icke den lilla mer se på Kasper, och hon log icke mer. Hon kunde icke tala längre. Döden kom, kom med sina långa knotiga armar och kvävde henne. Men det var en hård kamp.

Då kom modren dit! Och hon hade samvetskval, att hon övergivit sitt barn. Och det var stor jämmer och stor nöd.

Och när läkaren ville komma och obducera den lilla, så ville icke fadren det. De skulle icke få göra henne illa med sina knivar; ty för honom

kunde hon icke vara död. Men det måste ske. Och då ville han slå läkaren och bita honom.

Men när hon kom i graven, byggde han en gravvård, och gick dit varenda dag hela året. Andra året mindre ofta. Arbetet var tungt och tiden knapp. Åren började tynga, stegen blevo mindre lätta och sorgen växte bort. Ibland blygdes han över, att han icke sörjde så mycket, men så glömde han bort det. Han fick två döttrar till, men det var inte detsamma; hon, som gått bort, kunde aldrig ersättas.

Livet var hårt, förgyllningen hade omärkligt gått av den unga kvinnan, som en gång var så — som ingen annan kvinna på jorden. Förgyllningen hade gått av det en gång så blanka och skinande boet. Barnen hade bugglat till silvret på fruns lysningspresenter, repat i sängen, sparkat på stolsfötterna. Stoppningen stack fram ur soffans revor, och pianot hade icke varit öppnat på långa år. Sången hade tystnat för barnskriken, och rösterna hade blivit sträva. Smekorden voro bortlagda som barnkläderna, smekningarne hade blivit massage. Man började bli gammal och trött. Pappa låg icke längre på knä för mamma, utan han satt i sin nötta länstol och lät mamma gå efter strykstickorna, när han skulle tända sin pipa. Man var gammal!

Så dog mamma, när pappa var femtio år. Men då, dök det upp igen, allt det gamla. När hennes brutna gestalt, ful av dödens brottningar, grävdes ner i jorden, då steg den unga fjortonåringens minne upp. Då sörjde han denna, som han för så länge sen förlorat, och med saknaden kom ångern. Men han hade aldrig varit stygg mot gamla mamma, och hon, den där fjortonåriga i prästgården, som han

aldrig fick, ty han fick ju bara den bleksotiga tjugofyraåringen, den hade han ju legat på knä för, varit trogen, dyrkat. Och när han var uppriktig, var det henne han saknade nu, ehuru gamla mammas goda mat och aldrig tröttnande omtanke också fick sin andel av saknaden, men det var på ett annat sätt.

Men efter den betan var han mera intim med barnen. Några hade flugit ur boet, men några voro ännu hemma. När han ett helt år tröttat sina vänner med biografier över sin avlidna hustru, hände något märkvärdigt. Han fick se en ung flicka, en blond adertonåring, som var precis lik hans hustru vid fjorton. Han tog det som en vink från den givmilda himlen, vilken då äntligen ville ge honom henne, henne den första. Han blev kär i henne, därför att hon liknade den första. Och så gifte han sig igen. Nu hade han fått henne. Men barnen, i synnerhet flickorna, visade den unga styvmodren ovilja, de skämdes att se på henne, de tyckte, att något orent låg över förhållandet, att fadren var otrogen mot deras mor. Och så kommo de ur hemmet, ut i världen!

Han var lycklig! Men han var mera stolt över att en ung flicka kunde vilja ha honom.

— Efterslåtter bara! sade hans gamla vänner.

Om ett år fick frun en liten. Pappa var ovan vid barnskrik och ville sova om nätterna. Flyttade in i sitt rum, men frun grät. Han tyckte fruntimmerna voro så efterhängsna. Och så var hon svartsjuk på den förra frun. Han hade nämligen, när de voro förlovade, varit nog dum att säga, att hon liknade hans första fru. Och så hade hon fått läsa deras kärleksbrev. Nu, när hon fick vara mera en-

sam, erinrade hon sig allt. Hon visste sålunda, att hon ärvt alla smeknamnen efter den andra, och att hon bara var en ställföreträderska. Detta retade henne, och hon gjorde allt, alla möjliga dumheter, för att vinna honom för sig personligen. Detta tröttade honom. Och när han i ensamheten anställde jämförelse, förlorade den nya frun bra mycket. Hon var icke så mild som den andra, och hon retade hans nerver. Därtill kom saknaden efter barnen, som han drivit ur boet. Så kommo elaka drömmar, och han tyckte sig ha varit otrogen mot sin avlidna hustru.

Det var inte trevligt mer hemma. Det var dumt, det som var gjort, och det kunde ha varit ogjort.

Så började han gå på stadskällaren. Men då blev frun rasande. Han hade bedragit henne. Han var en gammal stork, men han skulle akta sig. En sådan gammal kamrat skulle inte lämna sin unga fru ensam, det kunde vara farligt!

— Gammal? Var han så gammal? Det skulle han visa henne!

Och så flyttade de ihop. Men då blev det sju gånger värre. Han ville inte hjälpa henne vagga om nätterna och den lilla skulle bo i barnkammaren! Nej, pass, så hade han inte gjort med den förras barn.

Han blev utpinad. Två gånger hade han trott sig se fågel Fenix flyga upp ur den fjortonårigas aska, först i dottern, sedan i den andra hustrun, men i hans minne levde nu bara den första, den lilla i prästgården, vid smultrontiden, under linden, i skogen, henne som han aldrig fick; men nu, när det led mot hans sols nedgång och dagarne blevo

korta, nu såg han aldrig i sina mörka stunder annat än bilden av »gamla mamma», som var snäll mot honom och hans barn, som aldrig grälade, som var ful, som stod i köket, som lagade gossarnes skinnbyxor och flickornas kjolar; och när hans segerrus var över och hans öga såg klart, så undrade han, om icke »gamla mamma» ändock var den rätta fågel Fenix, som steg så vacker och så lugn ur den fjortonåriga guldfågelns aska, sedan hon lagt sina ägg och plockat dunet ur bröstet åt ungarne och närt dem med sitt blod, tills hon dog!

Han undrade länge över det, och när han äntligen lade sitt trötta huvud ner på kuddarne för att aldrig stiga upp mer, då var han viss på det.

ANDRA DELEN

ADERTON ÄKTENSKAPSHISTORIER

MED FÖRORD

»Orättvisan är kvinnornas arvsynd. Detta härleder sig av deras brist på sunt förnuft och reflexionsförmåga, och vad som försvårar detta fel, är att naturen, som vägrat dem styrkan, i ersättning givit dem listen. Härav deras instinktiva skurkaktighet och deras oövervinneliga smak för lögnen.»

Schopenhauer.

»Ju mer de vilja likna oss, dess mindre skola de regera oss, och det är då först vi verkligen skola bliva herrar.»

Rousseau.

»Jag kan icke se någon åtskillnad på om kvinnorna styra oss eller de styra de styrande.»

Aristoteles.

»Nu för tiden, då romanskriveriet blivit, åtminstone i många länder, nästan uteslutande ett kvinnligt handarbete, repeterar även författarinnan den hävdvunna, av mannen uppfunna idealbilden av kvinnan, helt enkelt därför att hon icke är mäktig att höja sig över vanan och tänka individuellt. Vid skildringen av kvinnan bestämdes icke författarne av ärlig iakttagelse, utan av omedvetna könsimpulser.»

Max Nordau.

»Våra lagar vimla av kvarlevor från en förfluten tid. Finns det till exempel något vidunderligare än lagen om faderskapet och filiationen, som ålägger mannen ensam att försörja barnen, som ofta icke äro hans...»

Godin.

(Grundläggaren av Familistèren i Guise.)

»I det förflutna tidsrummet av århundradets sista hälvt har uppstått en ny andlig strömning, arbetet på kvinnans frigörelse. I synnerhet där detta gäller ekonomisk frigörelse och självständighet, skall det arbetet, om ock först i en fjärran framtid göra stort gagn, ändra och uppfostra den offentliga meningen, skydda kvinnan mot kroppsligt och andligt övervåld, mannen mot den kroppsliga överansträngning och andliga »avmanning», som nu alltför ofta är följden av hans ställning som ensam försörjare av en stor familj och som ständigt föremål för en överlägsen eller inskränkt hustrus påverkan.»

Georg Brandes.

»Mödrarna tänka huvudsakligen på barnens uppförande för tillfället och fästa sig mindre vid karaktärsutvecklingen, under det att fäderna ofta undertrycka sina ömma ingivelser med hänsyn till ett slutligt gott.

Huruvida det är önskligt, att det inflytande kvinnorna redan utöva på samhällsinrättningar och samhällsverksamheten måtte ökas, är en fråga, den vi vilja lämna odiskuterad. Här vill jag blott påpeka, att vi i den psykologiska förberedelsekursen för studiet av samhällsläran måste innesluta den jämförande

könspsykologien, på det, om en reform skall göras, vi må veta vad vi göra.»

Herbert Spencer.

»En kvinna har lagligt anspråk på sin man för sitt nödvändiga livsuppehälle, och en man kan tvingas att underhålla sin hustru.

Om en hustru förlöper sin man, tagande barnen med sig, är fadren icke berättigad till vården av sina söner och döttrar, utan måste hålla sig passiv, under det de stå under en annan mans uppsikt.»

Annie Besant.

*

»Om vi betrakta kvinnornas arbeten i nyare tider och jämföra dem med männens, vare sig inom litteraturens eller konstens område, finna vi, att deras underlägsenhet förnämligast består i en sak, men en högst väsentlig, brist på originalitet.»

»Det är inom de egentligen så kallade sköna konsterna som kvinnornas ringa förmåga av originalitet vid första påseende synes starkast; ty allmänna meningen (det måste erkännas) hindrar dem icke att egna sig åt dessa utan fast mera uppmuntrar dem därtill.»

*

»Jag fruktar,* jag måste säga, att kvinnorna i allmänhet ytterst sällan genom sitt inflytande uppmuntra eller understödja ett oegennyttigt handlingssätt, en självuppoffrande hängivenhet för ändamål, som icke lova några enskilda fördelar för familjen...

* Han fruktar!

Men säkert är, att kvinnornas inflytande ofta är allting annat än gynnsamt för den medborgerliga dygden.»

»Med ett sådant inflytande (kvinnans) i varje hus, antingen öppet framträdande eller ock så mycket mäktigare, emedan det verkar i tysthet — är det väl underligt att männen i allmänhet icke höja sig över denna aktningsvärda medelmåtta, som börjar bliva ett så starkt utpräglat drag hos vår tid?»

»Kvinnor lära musik, men icke för att komponera utan endast för att utföra; därför är det även endast* såsom kompositörer männen äro dem överlägsna inom musiken.»

»Mycket (nervositet) beror även på vana och uppfostran, såsom vi se därav att hysteriska anfall och svimningar nästan alldeles upphört, sedan de icke mera äro på modet.»

»När en familjs uppehälle beror icke på förmögenhet, utan på eget förvärv, synes mig det vanliga sättet, att mannen skaffar i huset vad som behöves och hustrun drager försorg om användandet därav, i allmänhet vara den lämpligaste arbetsfördelningen mellan de två... Om hon företager sig något annat därjämte, kan det sällan befria henne från att riktigt utföra det. Den omvårdnad som hon själv icke kan hava om barnen och hushållet, har ingen annan i hennes ställe; de av barnen som bliva vid liv, uppväxa bäst de kunna, och hushållet bliver sannolikt så illa skött, att detta även ur ekonomisk synpunkt gör ett betydligt avdrag från vad hustrun förvärvar. I ett övrigt rättvist sakernas tillstånd är

* »Endast!»

det därför, som jag tror, icke något önskvärt bruk att hustrun skall med sitt arbete bidraga till familjens inkomster.»

*

»Utan tvivel finnas kvinnor, för vilka jämlikhet icke är nog, med vilka ingen fred är möjlig, så länge någon annan vilja eller önskan får göra sig gällande än deras egen.»

Förord.

Att älska, det vill säga: med en bestämd individ av motsatt kön uppleva i släktet, synes vara en egenskap uteslutande mannens.

En man offrar därför allt för att få leva med den kvinna han älskar.

Kvinnan älskar mannen endast i och med de fördelar han erbjuder. Denna mannens egenskap har kvinnan begagnat till sin fördel i alla tider, och mannen blev därför faktiskt slaven, ty den som arbetar för en annan utan ersättning är slav.

När kvinnan därför säger, att hon är slavinnan, så ljuger hon.

*

Att ta betalt för sin gunst är kvinnans uppfinning. I prostitutionen tar hon betalt per gång, i äktenskapet per ackord. Det är samma sak. Genom att göra låtsat motstånd har hon uppdrivit mannens passion till vansinne, som yttrat sig i kvinnodyrkan och erotisk poesi, varigenom mannen ända till våra dagar levat i ett saligt självbedrägeri rörande sin förnedring och kvinnans verkliga väsen och överlägsna ställning.

Varför finnes ej i något lands litteratur en enda lovsång till mannen skriven av en kvinna? Därför att hon måst förakta den hon duperat!

Under det kvinnan latat sig har mannen arbetat. Han har dragit hela lasset, odlat jorden, förädlat råämnena, utrotat villfarelserna, gjort alla upptäckter, försvarat hus och land med sitt liv, under det kvinnan satt i ro och njöt frukterna av hans arbete och mödor. Och denna nyttiga medlem av samhället har nu blivit en löjlig person, denna uppoffrande make, som släpat ut sig för hustru och hennes barn, han behandlas nu som en brottslig.

*

Kvinnan ljuger nu och säger att hon alltid varit underkuvad och att hon aldrig fått deltaga i samhällsarbetet.

Hon har i alla tider fått besätta alla chefsplatser.

Hon har blivit kejsarinna utan att känna landets lagar, abbedissa utan att ha studerat vid högskola, och ingen har haft bättre tid än hon, som ägt en arbetande och försörjande make bakom sig, att idka vetenskap och konst.

Varför har hon icke gjort det?

Hon har varit lat!

Kvinnan ljuger nu, då hon säger att hennes tid varit upptagen med barnen och hushållet.

Ty, hon har kastat sitt arbete på 1:o barnmorskan som förlöst henne, 2:o på amman som givit di, 3:o på skolmamselln som givit uppfostran, 4:o på köksan som lagat maten, 5:o på pigan som städat mannens rum, 6:o på husan som lagat mannens skjor-

tor och sytt i de berömda knapparne i byxorna, 7:o på hushållerskan som skött hela hushållet.

Vad har då kvinnan gjort?

Hon har latat sig!

Vad samhället beträffar så har kvinnan, synes det, varit med och byggt upp hela den sköna tillställningen. Den är nämligen byggd på patriarkatet eller fadrens skyldighet att försörja barnen som hon föder. Detta var mycket listigt, ty faderskapet kan ej bevisas. Rättast skulle samhället ha byggts på matriarkatet, ty moderskapet är det enda som kan bevisas.

Men med matriarkat skulle modren ha nödgats arbeta — och det hade hon icke lust med.

Den vidunderliga orättvisa har alltså uppstått att mannen ensam fått försörja en kvinna som delat nöjet med honom, och alla hennes barn. Och detta har hon icke blygts att mottaga.

*

Men att leva på slavar har alltid urartat och förnedrat slavägaren. Därför har kvinnan blivit efter. Av lättja har hennes kropp blivit mindre muskelstark än mannens, och av brist på omtanke har hennes förstånd blivit efter.

Kvinnan kan såsom konstberiderska och lindanserska, där offentligt bifall och fortune lockar henne, uppöva sina muskler, men aldrig till den grad som mannen.

*

Hon har lagstiftat, regerat, huserat, propagerat religioner*, politicerat, ställt till krig, arrangerat religionsförföljelser i alla tider, men helst bakom den stackars mannens rygg, ty hon har alltid varit feg och falsk.

Hon har varit den konstitutionella monarken och männen de ansvariga ministrarna.

*

Nu i våra dagar synes det som om kvinnan skulle ha vaknat och insett sin falska ställning, sin fula roll, och att makten håller på att löpa henne ur händerna; ty mannen har också vaknat och börjat genomskåda bedrägeriet.

*

Därigenom att den fega och lata kvinnan drivit ut mannen ensam i krig, har männens antal minskats.

Därigenom också att männen ensamma arbetat till övermått är mankönet utsläpat. Nu när tillika männen ej ha håg att låta exploatera sig åt kvinnorna i äktenskap, har ett stort antal kvinnor börjat gå ogifta, det vill säga få inga män att slava åt sig.

Därför kvinnokönets rasande skrik, som tar sig uttryck i den så kallade Kvinnosaken.

*

* Det var Constanstin den stores hustru som gjorde den sköna Kristendomen till Statsreligion i Europa.

Nu vaknar hon upp och ångrar sig. Ångrar sin dumhet, icke sina fel. Nu vill hon ta försteget igen genom list och bedrägeri.

*

Hon säger att hon vill ha arbete. Det ljuger hon; hon vill ha makt och egendom. Först vill hon genom s. k. Gift Kvinnas Äganderätt skaffa en undantagslagstiftning, varigenom hon fullständigt skall befrias från underhållsskyldighet åt sina barn.

*

Mannen, som skapat ensam alla jordens nyttigheter, organiserat arbetsmarknad, handel och industri, skulle faktiskt vara ägare till all egendom, och om det funnes rättvisa, skulle kvinnan icke ärva. Nu har hon ändock fått arvsrätt, och vad värre är, giftorätt.

Genom äktenskapet är mannen ensam skyldig försörja hustrun och hennes barn antingen de äro hans eller ej.

Ärvde nu kvinnan något, eller förvärvde, skulle det naturligtvis gå till allas underhåll.

Men nu begära kvinnorna, att de skola få roa sig på sitt. De tala om sitt som de ärvt. Vem har arbetat ihop det de ärva (av far eller mor)? Jo, en man (far eller farfar), icke en kvinna. Att de smulor en kvinna någon gång kan medföra i äktenskapet användes till mannens skulder, gjorda för vunnen arbetsskicklighets vinnande, är endast helt enkelt billigt.

Att det nu skall undantagas så att följden kan bli att en rik hustru låter sig försörjas av en fattig man är en monstruös orättvisa.

*

Redan nu är i Sverige genom lag stadgat att genom äktenskapsförord kvinnans egendom (hoparbetad av en man) kan undantagas från familjens underhåll. När skall mannens egendom (hoparbetad av honom eller andra män) räddas från den slösaktiga lyxälskande kvinnans disposition? Genom Giftermålsbalkens 9:de kapitel 1:a § är stadgat:

Kan hustru genom eget arbete något förvärva, däröver må hon ock råda.

Men om hustru arbetar utomhus, så måste mannen avlöna tjänare, som göra hennes sysslor(?) inomhus. Sålunda är mannen faktiskt exploaterad slav i Sverige och ändå skriva män under petitioner om gift kvinnas äganderätt.

*

I Norge står mannen fullständigt under kvinnans godtycke. Där få sjömäns hustrur uttaga av hans lön på rederiet, när han är borta. Och när han kommer hem, har familjen stundom förökats utan hans förvållande!

*

En del män vilja ej gifta sig, emedan de finna massor av kvinnor med lust för det glada livet, som naturligtvis mot betalning (mannen får aldrig betalt) äro hågade till att ingå fria förbindelser.

Detta har varit en stor mängd mäns räddning från äktenskapets slaveri. Men nu rasa de kloka kvinnorna mot dessa förbindelser, som hindrar äktenskaps ingående. Detta är Federationens djupa hemlighet. De se sig överlistade och vilja nu tvinga männen till laglig prostitution (= äktenskap).

*

Nu kommer en annan bedrövlig sida av kvinnans urartning. De vilja ej föda barn, säga de. Gott, men de vilja gifta sig. Det vill säga: de vilja åtnjuta mannens försörjning utan att uppfylla de plikter som underhållstagandet medför. Det är ju bedrägeri!

*

Därpå vilja de ha rösträtt. Utan skyldigheter naturligtvis. Utan att göra krigstjänst. Det vill säga: de skola sitta och votera över männens liv utan att riskera sina egna. De skola bestämma över skatter, lagar, krig och fred. De skola bestämma allt, ty de äro majoritet.

Se opp män!

M:me Adam, som nämndes kandidat vid sista valen i Frankrike, undanbad sig i en skrivelse, vari hon uppmanade kvinnorna tänka på sina skyldigheter, innan de pockade på rättigheter.

*

För att jaga mannen in i äktenskapsnätet ha damerna nu också lyckats få krogarna stängda. Han skall »gå i familj».

*

Vi ha nu så mycket läst om hur unga män gå på baler och resa till badorter för att leta efter arvtagerskor. Låt oss nu få några goda skildringar (objektiva!) av de ömma mödrarna, som leda sina nakna döttrar på badorter och baler för att fånga försörjare.

*

När nu kvinnan utvilad efter 6,000 års god sömn, vill, tvingad av nöd tränga in i arbetsmarknaden, som är organiserad av män, så skall hon, isynnerhet när hon kommer oförsynt och bortskämd, köras ut. Arbetsmarknaden tillhör familjeförsörjaren.

Alltså ut med drönarna!

*

Men det är icke arbetsmarknaden, det är sysslorna och chefsplatserna hon söker. Varför vilja alla flickor bli läkare? Jo därför att, sedan prästerna äro störtade, läkarne spela försynens roll, utrustad med sin av starka privilegier beskyddade magi.

*

När man vid Stockholms Högskola delade den manliga matematiska professorns lön för att ge hälvten åt ett fruntimmer, så var det ett brott — mot rättvisan.

Och det jublade männen åt!

*

Och så våga kvinnorna klaga över att de äro sämre avlönade än männen. För det första är detta delvis osant. I den marknad, som kvinnan skapat, är hon alltid bättre avlönad. I lastens marknad tar hon ensam lön, mannen får ingenting, och ve honom om han begärde. På tiljorna, där kroppsliga behag betalas, har ingen operasångare sådana honorar som en dansös av rang. På lärarinneplatser, som besättas efter en tarvlig examen, betalas damerna bättre än männen, som haft en svår examen. År 1867 betalades graduerade lärare med 750 kronor, men det fanns folkskollärarinnor med 1,800. Och lärarinnor fingo stipendier att fara utrikes och studera.

Dessutom om kvinnan ger sig in på familjeförsörjarens (mannens) arbetsområde, så gör hon inbrott. Vidare är hennes arbete sämre än mannens, ty hon är svagare och latare; därför skall hon ha mindre betalt.

Kvinnan har även mindre betalt, därför att lagen icke ålägger henne vara familjeförsörjare. Ävenså därför att hon lever billigare. Varför lever hon billigare? Jo därför att vid alla hennes nöjen det är mannen som betalar. Vid en subskriberad bal utfärdas det herr- och dambiljetter, men mannen utlöser båda. Alltid skall han bjuda. Kvinnan är snål. Hon tar betalt för allt, ifrån sitt sällskap ända till sin gunst. Vilken bror har ännu blivit bjuden av sin syster? Han får betala allt, till och med de julklappar hon skänker honom!

*

Kvinnan fuskar gärna, och i banker, där hon är anställd, få männen kontrollera hennes göra. På

landet, berättar mig en lantbrukare, måste man gå och se efter kvinnorna, när de ha utesysslor såsom rensning och vallning, ty eljes sätta de sig i en backe och prata. Humbug alltså, den flitiga kvinnan!

*

Den första kvinna, som tog studentexamen i Sverige, fuskade, så som ingen pojke förr gjort. Hon lät interfoliera sitt latinska lexikon med Rabes grammatika.

Hon kuggades, vill jag minnas, den gången; men gick igenom året därpå. Och när hon dog, firades hon med tårar såsom en vägbryterska, av kvinnor och — män.

De snälla männen!

*

Kvinnan har uppställt två morallagar: en för man och en för kvinna. Om en man och en kvinna hava umgänge, kallas hon martyr (en stackars »förförd» flicka), och han: usling (den usle förföraren).

Huru nu en förförelse i verkligheten tillgår vet litet var av erfarenhet; men Grundlagen (troligen stiftad av damer i smyg) förbjuder oss att tala om det.

Nu blir det barn. Lagen kryper strax fram och mannen ensam dömes att lösa in det på barnhuset eller försörja det. Varför icke båda. De hade ju båda agrementet. Om nu mannen icke kan betala, sättes han i fängelse. Men hon går fri! Den usle förföraren får sålunda sota för bådas fel.

Vidare: en i äktenskap bedragen äkta man är löjlig, en bedragen hustru är tragisk. Det borde vara tvärtom, ty en otrogen man för ingen främmande medlem in i familjen, vilket hustrun kan göra. Och det är dessutom större plikt av kvinnan att vara trogen, emedan hon tar betalt av sin äkta man för att vara honom trogen; han däremot tar ingenting!

Kvinnan har sålunda två morallagar.

*

En annan sak. Den förförda flickan lider ingen skada på annat sätt än att hon förlorar damernas aktning, emedan hon var dum. Männen gifta sig både med förförda flickor, änkor och prostituerade kvinnor. De äro icke alls kinkiga. Det är bara damerna och Björnson som numera vilja ha rena ynglingar.

*

Kvinnan har som sagt i alla tider exploaterat den duperade mannen och genom att väcka och nära hans oförbätterliga passion hållit honom i kärlekens bojor.

Hon kallar sig nu med sin evinnerliga självsmekning den Stumma. Hon kan icke tala, kantänka! Och ändock är kvinnans tunga ända sedan Sokrates dagar så ryktbar. Den Stumma! Att hon icke talar i församlingen, det gör hon rätt i, ty den som ljugit i 6,000 år och mer, den kan icke skilja sanning från lögn. Hon som aldrig tänkt en egen tanke, aldrig gjort en nyttig uppfinning, aldrig arbetat, hon har

förlorat sin talan ända tills hon ångrat, omvänt och bättrat sig.

Hon har aldrig intresserat sig för annat än sig själv, aldrig för det allmänna. Hade hon velat, så vore hon för länge sen inne i alla församlingar.

Karaktäristiskt att se huru hon, som fått välja alla banor, endast valt de usla: som kejsarinna och drottning har hon varit tyrannisk, obetydlig eller usel, som abbedissa ränksmidat med präster, som skådespelerska och lindanserska visat sin kropp, som prostituée och hustru sålt sina gunster.

Hur har då Kvinnodyrkan uppkommit och vad är den?

Jag trodde en gång det var sonens vördnad för modren, men jag fruktar jag misstagit mig. Jag tror icke längre att det är någon vidare vördnadsvärd akt att »föda levande ungar». Men kvinnan har slagit mynt av allt: moderskapet har hon fått förklarat heligt. Under havandeskapet har hon frigjort sig från alla skyldigheter en husmoder skulle ha, och hon har väl inbillat mannen att hon kräver den allra största omsorg och det allra största överseende. Hon har tillnarrat sig frihet att göra vad hon vill i nio månader. Hon skall ligga på en soffa, läsa fredliga böcker, som icke oroa henne (icke Nordau och Schopenhauer), hon skall äta det bästa, åka i vagn; och mannen skall icke säga henne emot, ty det kan medföra olägenheter för barnet. Och det tror mannen, även om han vet att underklassens kvinna föder lättast, därför att hon arbetar tungt, han tror det även om han vet, att en läkare ordinerat åt en förstföderska att skura golv. Efter väl använda nio månader, då mannens dressyr fått sin

sista handläggning, kommer några timmars smärtor, märk väl, blandade med den största fröjd och låtom oss säga det rent ut, med vällust.

Det är dessa få timmars lidande mannen får umgälla med livstids fängelse.

Nu skall moderskärleken slå ut sina sköna blommor och kvinnan, modren, madonnan träda fram i sin glans.

Moderskärleken yttrar sig på följande sätt. En amma efterskickas som uppfyller modrens »ljuvaste» plikt. Hon är för svag att ge di själv, och hon »har ingenting att ge». Därpå lämnas modersomsorgen åt barnpigan, därpå åt skollärarinnan och sist åt en man.

Moderskärleken är starkare än döden: har en herre skrivit!

Gud vilka herrar!

*

Så snart en man träder fram och med stora gåvor övar inflytande, så är straxt en kvinna framme och exploaterar honom, eller förnedrar honom.

Sokrates hade en hustru, som, när hon ej kunde tumma honom att säga artigheter åt damerna, förnedrade honom.

*

När Kristus kom på modet och blev en stormakt, började kvinnorna fundera ut något sätt att exploatera honom eller avsätta honom?

De kunde icke begagna honom, ty han var kvinnohatare, därför avsatte de honom. Som han

ej hade någon hustru, så kunde de icke höja henne på mannens bekostnad. De grubblade i fyra hundra år, och så funno de ut det. De togo hans moder, timmermannens hustru, och gjorde henne till »Guds Moder». När nu Jesus var Guds Son, så var Guds moder Jesu mormor. Det fordrades en kvinnas hjärna att fundera ut det. Det var icke kvickt, det var snarare dumt, men listigt nog, ty det gick igenom. Mannen (Jesus) var avsatt och kvinnan (madonnan) kom opp.

Tänk nu den begåvade martyren ersatt av en enfaldig kvinna.

Men nu skulle naturligtvis Guds moder ha blivit mor utan någon orenande beröring med en man.

Och så satte man horn på timmermannen Josef, och så förklarades Jesus född utan far, alldeles som Phylloxeran och Gallgetingarne.

Sedan kompromissade kvinnan med prästerna och så brändes de, som ej trodde på den sköna madonnan.

Postskriptum.

Sedan ovanstående nedskrevs, har läsningen av en artikel om Matriarkatets historia, intagen i Nouvelle Revue av den 15:de Mars detta år, givit fullt stöd åt mina misstankar om kvinnorörelsen såsom en återgång till ett kvinnovälde, som i forntiden existerat och varav spåren märkas i kvinnodyrkan, madonnakult, gift kvinnas äganderätt m. m.

Artikelförfattaren, Paul Lafargue, slutar sin uppsats med följande ord:

»Den patriarkaliska familjen är sålunda en jämförelsevis ny samhällelig form, och dess uppkomst stämplades med lika många brott som kanske i framtiden man har att vänta, i händelse samhällena försöka en återgång till matriarkatet.»

Detta är redan i full gång, ehuru det försökes med överrumpling.

Och medlen äro

Gift kvinnas äganderätt

och

Kvinnan i arbetsmarknaden,

såvida nämligen mannen skall kvarstå samtidigt som familjeförsörjare.

Alltså: se upp män!

Höst.

De hade varit gifta i tio år! Lyckligt? Så lyckligt som omständigheterna tillåtit. De hade dragit jämnt, jämnt som två jämnstarka stutar, vilka dra i var sin ända av ett rep.

Första året bisattes naturligtvis en mängd illusioner om äktenskapet såsom den absoluta sällheten. Andra året kommo barnen, och livets släp gav icke mycken tid till grubbel.

Han var mycket huslig, kanske väl mycket, och hade i familjen funnit sin lilla värld, vars medelpunkt han var; barnen voro radierna, och hustrun sökte också vara medelpunkt men aldrig mitt i cirkeln, ty där satt mannen, och därför råkade radierna att stundom falla på varandra, utom varandra, och därför skar sig det hela.

Nu på tionde året blev mannen utnämnd till sekreterare vid fängelseinspektionen, och måste ut att resa. Detta var en stöt åt hans hemvanor och han erfor en verklig olust vid tanken på att han för en hel månad måste lämna hemmet. Han visste icke klart, om det var hustrun eller barnen, han skulle sakna mest, kanske alltsammans.

Kvällen före avresan sitter han i sin soffa och ser på huru hustrun packar hans kappsäck. Hon ligger på knä på golvet och lägger in hans linne.

Hon dammar av de svarta kläderna, viker dem omsorgsfullt, så att de skola ta den minsta möjliga plats; inte förstod han sig på sådant! Hon hade aldrig tagit sin ställning i huset som hans tjänarinna, knappt som hans hustru. Hon var mor: mor åt barnen och åt honom. Hon kände sig aldrig förödmjukad av att stoppa hans strumpor, och begärde aldrig någon tack. Och hon ansåg aldrig honom stå i skuld för sådant, då han i gengäld gav henne och hennes barn både hela strumpor och mycket mer, som hon eljes skulle fått släpa ihop utomhus, under det hennes barn voro lämnade ensamma hemma.

Han satt i soffhörnet och såg på henne. Nu när avskedet nalkades, började små förskott på saknaden att lyftas. Han betraktade hennes figur. Skulderbladen hade skjutit något ut och ryggen var krökt av arbete över vaggan, över strykbrädet och spiseln. Han var också böjd av arbete över skrivbordet, och hans ögon hade måst taga hjälp. Men nu tänkte han verkligen icke på sig. Han såg att hennes hårflätor voro tunnare än förr och att en svag ljusning syntes i benan. Var det för honom hon mistat sin fägring, för honom ensam? Nej, för den lilla kommun, som utgjordes av dem alla; ty hon hade ju också arbetat för sig själv. Och hans hår hade också förtunnats på hjässan i kampen för dem alla. Han skulle kanske haft mer ungdom, om de ej varit så många munnar, om han varit ensam, men han ville ej ett ögonblick ha varit ensam.

— Det skall göra dig gott att komma ut litet, sade hustrun, du har suttit alldeles för mycket inne och kurat.

— Du är glad att bli av med mig, du, sade han, icke utan en liten bitterhet, men jag kommer nog att sakna Er.

— Du är som huskatten, du saknar din varma vrå, men inte tror jag du saknar mig så fasligt.

— Än barnen då?

— Ja, när du är borta, men när du är hemma, så gnatar du på dem, inte som värst förstås, men ändå! Ånej, du håller nog av dem tror jag, jag vill inte vara orättvis.

Vid kvällsbordet var han mycket blid och kände sig illa till mods. Han läste icke aftontidningarne utan sökte bara samtal med hustrun; men hon var så upptagen med omsorger, att hon ej gav sig mycken tid med prat, och dessutom hade hennes känslor hunnit stålas bra nog under tio års kampanj i barnkammaren och köket.

Han var mera känslofull än han ville visa, och oordningen i rummet satte honom i oro. Han såg bitar av sitt dagliga liv, av sin existens kastade huller om buller på stolar och byråar och den öppna, svarta kappsäcken gapade mot honom som en likkista, där vitt linne svepte om svarta kläder, som ännu buro märken av hans knän och armbågar, och han tyckte han låg där själv i den vita stärkskjortan färdig att med locket över sig föras bort.

Morgonen därpå, en Augustimorgon, rusade han ur sängen, klädde sig med andan i halsen och var mycket nervös. Han gick in i barnkammaren och kysste alla barnen, som gnuggade sömnen ur ögonen, och efter att ha omfamnat sin hustru satte han sig i droskan att fara till järnvägsstationen. Resan, i sällskap med förmännen distraherade honom, och han

kände det verkligen gott att få ruska på sig litet. Hemmet låg bakom som ett jolmigt sängrum och han var riktigt glad, när han kom fram till Linköping.

Det återstående av dagen tillbragtes med en fin fängelsemiddag på stora hotellet, där man drack för landshövdingens välgång, men icke för fångarnes, som dock var ändamålet med färden. Men så kom aftonen på det ensamma rummet. En säng, två stolar, ett bord, en kommod och ett stearinljus, som spred sitt futtiga sken på de nakna tapeterna. Sekreteraren kände sig ängslig. Allting fattades: tofflorna, nattrocken, piphyllan, skrivbordet; alla dessa småting, som han låtit ingå som beståndsdelar av sitt liv. Och så barnen och hustrun. Hur hade de det nu? Voro de friska? Han blev orolig och mycket dyster. När han skulle dra upp sin klocka, saknade han urnyckeln. Den hängde där hemma på klockstället, som hans hustru som fästmö broderat åt honom. Han gick och lade sig och tände en cigarr. Men så måste han upp och söka en bok i kappsäcken. Allting var så ordentligt inlagt, att han var rädd att ostäda. Men hur han rev, så hittade han tofflorna! Hon hade då tankar för allt och alla. Och så fick han fatt i boken! Men han läste ingenting. Han låg och tänkte på det förflutna, på sin hustru för tio år sen. Och så trädde bilden från fordom fram, och den nuvarande försvann i cigarrens blåbruna moln, som steg i virvlar upp emot det regnfläckade taket. Och han kände en gränslös saknad. Varje hårt ord sedan dess skar i hans öra och han ångrade varje bitter stund han förskaffat henne. Slutligen somnade han.

Följande dag arbete och ny middag, med skål

för direktörens välgång men ännu ingen för fångarnes. På kvällen ensamhet, ödslighet, köld. Han kände ett behov att tala vid henne. Så tog han fram papper och satte sig vid skrivbordet. Han stannade genast vid första penndraget. Hur skulle han sätta: »Kära mamma» var det alltid, när han skickade hem en brevlapp, att han skulle äta ute. Men nu var det icke till mamma han skrev; det var till den förra fästmön, till älskarinnan. Och så skrev han. »Lilly, min älskade», som förr. I början gick det trögt, ty så många vackra ord hade försvunnit ur det dagliga, vardagliga livets tunga, torra språk; men snart blev han varm och nu stego de upp ur minnet som glömda melodier; valstakter och romans-fragment; syrener och svalor, kvällsstunder i solnedgång på spegelblanka fjärdar; alla livets vårminnen dansade fram i solskyar och grupperade sig omkring henne. Längst ner på sidan satte han en stjärna, som älskande bruka, och därbredvid skrev han — alldeles som fordom — »Kyssa där!» När han slutat och genomläste sitt brev, märkte han en hetta på kinderna och han var liksom generad. Varför, det visste han inte riktigt. Men det var som att ge ut sina innerligaste känslor åt någon, som kanske icke riktigt förstod dem.

Emellertid avsände han brevet.

Det gick ett par dagar, innan svaret kom. Under väntan gick han och kände sig barnsligt blyg och besvärad.

Men så kom svaret: Han hade träffat rätta ton, och ur köksos och barnkammarlarm steg en sång klar och välljudande, varm och ren som den första kärleken. Och nu började en utväxling av kärleksbrev. Han skrev varje kväll och kunde också sända

av ett brevkort under dagens lopp. Kamraterna kände inte igen honom. Han började nämligen vårda sin klädsel och sitt yttre, så att han blev misstänkt för en kärlekshandel. Och han var kär, på nytt! Han sände henne sin fotografi, utan glasögon, och hon en lock av sitt hår. De voro barnsliga i sina uttryck och han hade köpt kulört brevpapper med duvor på. Men de voro ju också medelålders människor, som ännu icke på långt när lämnat fyrtiotalet, ehuru livets strider kommit dem att känna sig gamla. Han hade också det sista året försummat henne i äktenskapet, icke så mycket av köld, som av vördnad, ty han såg alltid i henne barnens moder.

Resan led till sitt slut. Nu började han erfara en viss oro vid tanken på återseendet. Han hade korresponderat med älskarinnan; skulle han i modren och husmodren återfinna henne? Han var rädd att finna sig sviken vid hemkomsten. Han ville ej se henne med en kökshandduk, inte heller med barnen i kjolarne, när han skulle omfamna henne. De måste mötas på en annan plats, ensamma. Skulle han stämma henne mot sig till exempel i Vaxholm, på värdshuset, där de tillbragt så mången glad stund under deras förlovningstid. Det vore en idé. Och där under två dagar återta i minnet den flydda första glada perioden av vårdagar, som aldrig mer skulle återkomma.

Han satte sig ner och framlade sitt förslag i ett långt glödande brev, vilket hon besvarade med omgående och jakande, lycklig över att han kommit på samma tanke som hon.

Två dagar senare var han i Vaxholm och ställde rum i ordning på värdshuset. Det var en vacker

Septemberdag. Han åt sin middag ensam i stora salen, drack ett glas vin och kände sig ung igen. Här var så ljust och luftigt. Därute lågo fjärdarne så blå och endast björkarne i stränderna hade skiftat färg. Ute i trädgården stodo ännu dahlierna i full blomning och resedan doftade i rabattkanterna. Ett och annat bi besökte ännu de sinande kalkarne, men vände gäckade tillbaka till sina kupor. I sunden gingo seglare ut och in för en svag bris, och vid vändningarne flaxade seglen och snärtade med skoten, och måsarne flögo skrämda och skrikande bort från strömmingsfiskarena, som sutto och pimplade i sina ökor.

Han tog sitt kaffe på verandan och började vänta ångbåten, som skulle komma klockan sex.

Orolig, som om han gick något ovisst till mötes, vankade han av och an på balkongen, spejande utåt fjärden och sunden åt stadssidan för att få sikte på båten.

Slutligen steg en rök upp över granskogen på Tenölandet. Han fick en lindrig hjärtklappning och drack en likör. Därpå gick han ner till stranden. Nu syntes skorstenen mitt i sundet och snart såg han flaggan på förstången. Var hon med eller hade hon fått hinder? Det behövdes bara att ett av barnen hade fått något ont för att hon skulle stannat hemma, och då måste han ju vara ensam i natt på hotellet. Barnen, som under de sista veckorna trätt i bakgrunden, stego nu fram som något, vilket stod emellan honom och henne. I de sista breven hade de talat mycket litet om barnen, såsom om de velat avlägsna något störande, eller något som icke fick vara vittne.

Han trampade ångbåtsbryggan, som knarrade under hans fötter, tills han stannade orörlig och blev stående vid en pollare, stint blickande ut emot båten, vars skrov förstorades och vars kölvatten lade sig som en flod av smältande guld ut över den blåa, svagt krusade ytan. Nu såg han folk röra sig på övre däck och matroser syssla med tågverk fram i förn.

Och så rör sig något vitt däruppe bredvid styrhuset. Han är ensam på bryggan och man kan icke gärna vifta åt någon annan än honom; och någon annan kan inte vifta åt honom än hon. Han tar upp sin näsduk och besvarar hälsningen. Men han observerar, att hans näsduk icke är vit, ty han har sedan länge anlagt kulörta, av ekonomi. Ångbåten visslar, signalerar och maskinen minskar; fram till bryggan glider nu fartyget och han känner igen henne. De hälsa med ögonen, men kunna ännu icke växla ett ord för avståndet. Båten lägger till. Han ser henne sakta trängas fram över landgången. Det är hon, men det är icke hon. Tio år ligga emellan! Modet har förändrats, snitten på kläderna är en annan. Förr såg han hennes fina mörka ansikte infattat till hälvten i den då brukliga bahytten, som lämnade pannan öppen; nu var det beskuggat av en elak imitation av manshatten; då tecknade sig hennes vackra gestalt i små lekande linjer under den så vackert draperade visitekappan, som skälmskt dolde och framhöll axlarnes rundning och armarnes rörelser; nu var hela figuren vanställd av en lång kuskrock, som tecknade av kläderna men ej gestalten; och när hon tog sista steget på landgången, såg han hennes lilla fot, som han blivit kär uti,

när den förr satt i en knäppkänga av fotens form, nu utdragen i en kinesisk spetstoffel, som icke tillät fotbladet höja sig i dessa dansande rytmer, som då var hans förtjusning.

Det var hon, men det var icke hon! Han omfamnade henne och kysste henne! De frågade varandra huru de mådde och han huru barnen hade det. Och så gingo de uppåt stranden.

Orden föllo knottriga, torra, tvungna. Så underligt! De voro liksom blyga för varandra och inte en anspelning på brevväxlingen.

Slutligen tog han mod till sig:

— Ska vi ta en promenad, innan solen går ned?

— Ja gärna, sade hon, och tog hans arm.

De gingo upp för gatan inåt den lilla staden. Alla sommarnöjen voro stängda med luckor, och trädgårdarne voro plundrade. Ett och annat äpple, som gömt sig bakom ett löv, satt ännu kvar i träden, men rabatterna voro berövade varenda blomma. Verandorna, som nu förlorat sina tältmarkiser, sågo ut som skelett, och där man förr sett ansikten och hört glada skratt var det tyst.

— Det ser så höstligt ut, sade hon.

— Ja, det är kusligt att se sommarnöjen så här.

Och de vandrade vidare.

— Vi ska gå och se var vi bodde, sade hon.

— Ja, det skall bli roligt.

Och de gingo framåt badinrättningen.

Där låg den lilla stugan inklämd mellan trädgårdsmästarns och lotsåldermannens, med sitt röda staket omkring; med sin veranda och sin trädgårdstäppa.

Minnen av det förra döko upp. Där i kammaren,

där föddes den första. Jubel och fest! Sång och ungdom! Där stod rosenbusken, som de planterade. Där låg jordgubbslandet, som de anlagt, men det låg där icke numera, ty det var igenvuxet till en gräsplan. Där syntes märken i askarne efter gungan, som ej fanns mer.

— Tack för dina vackra brev, sade hon och tryckte hans arm.

Han rodnade och svarade ingenting. Därpå vände de om till hotellet, under det han berättade detaljer från resan.

Han hade låtit duka i den stora salen, vid deras bord, där de brukade sitta på den tiden. Utan bordsbön satte de sig.

Och nu sutto de på tu man hand igen. Han tog brödkorgen och bjöd henne. Hon log. Det var inte i går, han var så artig. Men det var så nytt och roligt att äta ute på värdshus och snart sutto de i ett varmt samspråk, som i en duett, den ena fallande in då, kastande fram ett minne, och de levde i minnena. Blickarne lyste och ansiktenas små rynkor slätades. O, den gyllene, rosenröda tiden, som man lever blott en gång, när man fått leva den, och som så många, många aldrig fått. Vid desserten viskade han åt uppasserskan, som strax därpå kom in med en butelj Champagne.

— Kära Axel, vad tänker du på? sade frun till hälvten förebrående.

— På våren som gått, men som skall återkomma. —

Men han tänkte icke uteslutande på den, ty vid hustruns förebråelse skymtade, som när en katt går

genom rummet, en mörk bild av barnkammaren och mjölgrötsfatet.

Men så klarnade det igen och det rosenröda vinet rörde åter på minnets strängar och de kastade sig åter i det förgångnas trolska rus.

Han satt nu med armbågen på bordet och handen för ögonen liksom för att ej störas av det närvarande, det närvarande som han dock just sökt.

Timmarne runno fort. De stego upp och gingo in i salongen, där pianot stod, för att dricka kaffe.

— Jag undrar, hur mina små har det, sade frun, som nu vaknade först ur ruset.

— Sätt dig och sjung, sade han och slog upp instrumentet.

— Vad ska jag sjunga; du vet ju, att jag inte sjungit på så länge.

Ja, det visste han, men nu ville han ha sång.

Hon satte sig vid pianot och preludierade. Det var ett skrälligt värdshuspiano, vilket lät som lösa tänder.

— Vad ska jag sjunga? frågade hon och vände sig om på stolen.

— Det vet du, Lilly, svarade han, utan att våga möta hennes blick.

— Din sång! Ja! Om jag minns den!

Och så sjöng hon: »Vad månd' det landet heta, där som min älskling bor.»

Men ack, rösten var tunn, så vass och av rörelsen blev den oren. Det var stundtals som ett skrik ur djupet av själen, som känner att middagen är över och att aftonen nalkas. Fingrarne, som rört vid det tunga arbetet, togo icke så lätt fatt på de rätta tonerna och instrumentet var utspelat; klädet

på hamrarne var utnött och bara träet knackade mot metallsträngarne.

När sången var slut, vågade hon icke vända sig om på en stund, likasom hon väntade, att han skulle komma fram till henne och säga något. Men han kom icke och det var tyst i rummet. Då hon vred sig om med stolen, satt han i soffan och grät. Hon ville springa upp emot honom, ta hans huvud mellan sina händer och kyssa det som förr, men hon blev sittande, orörlig, med blickarne mot golvet.

Han hade en otänd cigarr mellan tummen och pekfingret. När han hörde det blev tyst, bet han av spetsen och repade eld på en sticka.

— Tack, Lilly, sade han, och blossade. Vill du dricka kaffe nu?

De drucko kaffe och talade om sommarnöjen i allmänhet och var de skulle bo nästa år. Men samtalet började torka och man repeterade sig.

Slutligen sade han i en lång oförbehållsam gäspning:

— Nu går jag och lägger mig!

— Det skall jag göra med, sade hon och steg upp. Men jag vill gå ut litet först — på balkongen.

Han gick in i sängkammaren. Frun stannade en stund i matsalen och språkade med värdinnan om syltlök, varpå de förirrade sig in på ylletvätt, vilket varade en halv timma.

När hon kom igen, stannade hon vid sängkammardörren och lyssnade. Där inne var alldeles tyst, och stövlarne stodo utanför. Hon knackade, men ingen svarade. Då öppnade hon dörren och steg in. Han sov.

Han sov!

Morgonen därpå sutto de vid kaffebordet. Herrn hade ont i huvudet och frun såg orolig ut.

— Husch, ett sådant kaffe, sa han och grinade.

— Det är brasilianskt, sa hon.

— Vad ska vi göra i dag? sa han och tog upp klockan.

— Du skall ta dig en smörgås, menade frun, i stället för att sitta och kinka med kaffet.

— Ja, det ska jag göra, sa han, och en liten sup till. Den där champagnen, brr!

Han fick en smörgåsbricka med brännvinsflaska, och klarnade opp.

— Nu ska vi gå till lotsberget och se på utsikten.

De stego upp och gingo ut. Vädret var härligt och promenaden gjorde gott. Men när de skulle uppför berget gick det trögt, frun hade svårt att andas och herrn var styv i knäna. Inga paralleller med fordom anställdes.

Därpå gingo de ut åt hagarne.

Ängarne voro slagna för länge sen och sedan betade så att ej en blomma syntes. De satte sig på var sin sten.

Han började tala om fängelseinspektionen och verket. Hon om barnen.

Därpå gingo de ett stycke till, utan att tala. Han tog upp klockan.

— Det är ju tre timmar till middan, sa han.

Och så tänkte han: jag undrar vad vi ska göra i morgon.

De vände om till hotellet. Han började leta

efter tidningar. Hon log, och satt tyst vid hans sida.

Middagen var ganska tyst. Slutligen tog frun upp kapitlet om pigorna.

— Nå, men för Guds skull låt oss slippa pigorna, utbrast han.

— Ja, vi ha inte kommit hit för att gräla, svarade hon.

— Har jag grälat, jag?

— Ja, inte har jag.

Och så blev det en förfärlig paus. Nu skulle han önskat någons mellankomst. Barnens! Ja! Den här tête-à-têten började bli honom besvärlig. Men så stack det honom i hjärtat, när han tänkte på gårdagens ljusa timmar.

— Låt oss gå till ekbacken, sa hon, och plocka smultron.

— Inte finns det några smultron så här dags på året, min vän: det är ju höst!

— Låt oss gå ändå!

Och de gingo igen. Men intet samtal kom upp. Han letade med ögonen efter något föremål, något ställe vid vägen, som det kunde talas om, men allt var torrt, uttalat. Hon visste alla hans meningar om allt och ogillade en stor del av dem. Dessutom, nu längtade han hem; hem till barnen och huset. Det här var för galet att gå här som ett spektakel och när som helst vara utsatt för ett gräl. Slutligen stannade de, ty frun var trött. Han satte sig att rita med sin käpp och bara önskade att hon ville ge anledning till ett utbrott.

— Vad tänker du på, frågade hon slutligen.

— Jag, svarade han såsom befriad från en börda.

— Jo, så här tänker jag: vi ä' gamla, mamma; vi ha lekt ut och vi få vara nöjda med det som varit. Tycker du som jag, så ta vi hem med kvällsbåten. Va?

— Det har jag tyckt hela tiden, kära gubben, men du skulle få din vilja fram.

— Nå kom då, så fara vi hem. Det är inte sommar längre, det är höst.

— Ja det är höst!

De gingo med lätta steg tillbaka. Han var litet brydd över den tvära prosaiska vändning saken tagit, och han hade ett behov att ge en filosofisk utläggning av sakförhållandet.

— Ser du, mamma, sa han, min kä... hm, (ordet var för starkt) mitt tycke för dig har under årens lopp undergått en evolution, som man säger nu för tiden. Det har utvecklat sig, amplifierat sig, så att säga, så att ifrån att omfatta en individ från början, det sedermera har i familjen såsom en kollektivitet sett föremålet. Det gäller inte numera dig personligen, inte barnen, utan det hela...

— Eller som morbror alltid sa, barnen ä' åskledare!

Han var efter sin filosofiska förklaring bliven sig själv igen. Det var skönt att lägga av den där bonjuren; och det var som att ta på nattrocken igen.

Och när de kommo hem till hotellet, tog frun genast ihop med kappsäckarne, och då var hon i sitt esse.

Och när de kommo ombord på ångbåten gingo de genast ner i matsalongen. För skams skull hade han dock först frågat, om de skulle se solnedgången, vilket hon avböjt.

Och när de åto kväll, tog han sig själv först, och hon frågade resturatrisen vad spisbrödet kostade.

När han ätit sig mätt och skulle sätta porterglaset för munnen, kunde han icke längre hålla tillbaka en tanke, som roat honom en lång stund:

— Gamla stollan! Va! sa han och log mot hustrun, som just i en tugga råkat se upp mot honom.

Men hon log icke tillbaka mot hans skinande feta ansikte; utan hennes ögon, som en sekund blixtrat till, antogo ett sådant krossande uttryck av värdighet, att han blev helt förlägen.

Nu var förtrollningen bruten, sista spåret av älskarinnan var försvunnet; han satt ensam med barnens mor, och han kände sig stukad.

— Därför att jag varit fjollig ett ögonblick, skall du icke ringakta mig, sade hon allvarligt. Men i mannens tycke ligger en god del förakt; det är underligt.

— Än i kvinnans då?

— Mycket mera! Det är sant! Men så har hon större anledningar.

— Gud vet! Det är väl allt lika, fastän ej detsamma. Men troligen ha de orätt i det båda två. Det man genom svårigheten att vinna råkat överskatta, blir lätt föremål för ringaktning.

— Varför skall man överskatta?

— Varför skall det vara så svårt att vinna?

Ångvisslan ovanför deras huven avbröt samtalet. De voro framme.

När de åter trädde in i hemmet och han såg henne mitt i barnskaran, då kände han snart, att hans »tycke» för henne undergått en förvandling och att hennes tycke för honom överflyttats på och distri-

buerats över alla dessa små skrikhalsar. Kanske han bara såsom varande medlet ägt hennes tycke. Hans roll var ju så övergående, och därför kände han sig undansatt. Om han icke behövts för brödets anskaffande, skulle han troligen nu varit förskjuten.

Han gick in i sitt arbetsrum, tog på sig nattrocken och tofflorna, tände en pipa och kände sig hemma igen.

Utanför piskade regnet med blåsten, och det pep i kakelugnsrören.

Hustrun kom in, när hon slutat med barnen.

— Det är intet väder att plocka smultron i, sade hon.

— Nej min gumma, sommaren är slut och det är höst.

— Ja det är höst, svarade hon, men det är inte vinter för det, alltid en tröst.

— En tröst! Svag tröst när man bara lever en gång!

— Två gånger, när man har barn, tre, när man får se sina barnbarn!

— Men sen är det riktigt slut.

— Såvida det inte finns ett liv efter detta.

— Det är ingen säkerhet! Vem vet ändå? Jag tror på det, men min tro är intet bevis!

— Ja, men det är roligt att tro det, låt oss tro det, låt oss tro att det kan bli vår en gång till för oss! Låt oss tro det!

— Ja, vi ska tro det, sade han och lade sin arm om hennes liv!

Brödet.

Han var extraordinarie i Kommerskollegium med 1200 kronors lön. Han hade älskat en ung flicka utan hemgift; av kärlek, såsom han själv förklarade — för att slippa ränna omkring på balerna och gatorna, menade hans vänner. Hur det nu var, parets samliv var till en början lyckligt.

— Vad det är billigt att leva gift, utbrast han en dag, sedan bröllopet var överståndet. Samma summa, som knappt ville förslå, när man var ensam ungkarl, räcker nu åt man och hustru. Det här äktenskapet, det är ändå en utmärkt uppfinning. Man har allting mellan sina fyra väggar: bostad, källare, schweizeri — allt. Inga matsedlar mer, inga dricks-pengar, ingen nyfiken portvakt om morgonen, när man går ut med sin fru under armen.

Livet log mot honom, hans krafter växte alltjämt, och han arbetade som en hel karl. Han hade aldrig känt sig så fylld av översvallande livskraft, och om morgnarne sprang han ur sängen spänstig och vid briljant lynne; han var som föryngrad.

Efter två månaders förlopp, innan ledsnaden ännu infunnit sig, delgav honom den lilla frun vissa förhoppningar. Ny glädje, nya omsorger, men så ljuva att bära! Det blev nödvändigt att genast öka inkomsterna för att värdigt kunna mottaga den okände

världsborgaren. Han gick och skaffade sig översättningsarbete. Små näpna klädesplagg lågo strödda på möblerna, vaggan stod och väntade i tamburen, och den lille ankom frisk och välbehållen till sorgernas värld.

Fadren var i hänryckning; dock kunde han icke värja sig för en viss ängslan, när han såg framtiden i ansiktet. Utgifter och inkomster ville ej väga jämnt. Det blev oundgängligt att inskränka sig i toalettväg. Bonjuren började vitna i sömmarne och skjortbröstet doldes under en heltäckare; byxorna fingo fransar nedtill, vilket ådrog honom förakt från vaktmästarne i ämbetsverket. Vidare fann han sig tvungen att göra sin arbetsdag längre.

— Här måste sättas stopp för småbytingar hädanefter, sade han till sig själv. Men hur skall man bära sig åt då?

Det visste han icke.

Tre månader senare förberedde hans hustru honom i valda ordalag på att hans fadersglädje snart skulle fördubblas. Han blev ej synnerligt glad över underrättelsen. Men det gällde nu att gå sin väg fram, ehuru äktenskapet visade sig vara en allt annat än billig sak.

— Men låt se, tänkte han och såg gladare ut, den yngre ärver den äldres blöjor, inte så? På det viset kostar det ingenting, och för resten skall de väl leva, de likaväl som andra.

Han blev far för andra gången.

— Det går med full fart för dig, utlät sig en kamrat, som var gift karl med endast ett barn.

— Men för fan i våld, vad skall man göra?

— Man skall vara förståndig!

— Förståndig? Hör nu, min goda vän! Man gifter sig för att — — jag menar, inte enkom för att — — — men i alla fall också för att — — Nåväl! Vi äro nu gifta, och så är den saken klar.

— Inte alldeles. En annan sak, bror lilla: om du vill ha råd att gå med nystärkt skjorta och är angelägen om att få befordran, är det absolut nödvändigt, att du har byxor utan fransar nedtill och en hatt, som inte stöter i rödbrunt.

Och den förståndige viskade förståndiga ord i örat på honom.

Så var nu den stackars äkta mannen, som tyckte sig ha fått det så bra, satt på halv kost.

Nu började villervallan.

Först kommo överretade nerver, nätterna sömnlösa och illa gjort arbete om dagen; och så läkaren. Tre kronor för vart recept. Och ett sådant recept, du store! Han borde avhålla sig från arbete. Han hade arbetat för hårt, hjärnan var överansträngd. Men att göra ingenting, det bleve döden för dem alla! Och att arbeta, det var också döden!

Och han arbetade!

En dag, då han satt på ämbetsrummet böjd över de ändlösa sifferkolumnerna, fick han svindel och damp till golvet.

Ett besök hos en läkare, som var specialist — 18 kronor. Ny ordination: permission på grund av sjuklighet, en ordentlig ridtur var morgon, och till frukost biffstek med ett glas gott portvin.

Rida och portvin.

Men vad som värre var, en viss kallsinnighet mot den älskade hustrun steg upp inom honom — han visste icke varifrån den kom. Han var rädd för att

närma sig henne, och på samma gång kände han begärelse efter henne; han älskade, älskade henne fortfarande, men denna känsla var uppblandad med en viss bitterhet.

— Du magrar av, framkastade en kamrat.

— Ja, jag tror verkligen jag har blivit mager, genmälde den stackars gifte mannen.

— Det var inte det jag ville säga, återtog den andre. Du spelar falskt spel, gosse!

— Jag förstår sannerligen inte ett ord av vad du säger.

— Att gå med halv sorg, gifta karlen! Akta dig för sådant, min vän!

— Ta mig tusan jag begriper något!

— Ligga upp mot vind, det går inte i längden. Nej, brassa fullt du, bara, och du skall få se att allt blir bra igen. Tro mig, jag känner till det där. Du förstår väl halvkväden visa.

Notarien lät de goda råden ligga till sig, väl vetande, att inkomsterna ej ökas i proportion till barnskaran, men ganska övertygad om, att han nu hade funnit roten till sin sjukdom.

Emellertid var sommaren kommen. Familjen hade flyttat ut på landet. En vacker afton hade makarna gått ut att promenera på tu man hand längs den branta sjöstranden, som skuggades av nyss utslagna alar. De satte sig i gräset, tysta och nedslagna. Han var mulen och illa till mods; mörka tankar arbetade i hans värkande hjärna. Livet föreföll honom som en avgrund, vilken öppnade sig för att uppsluka dem, alla dem, som han höll så mycket av.

De började språka om att han snart komme

att mista sin syssla; chefen hade nämligen tagit illa upp att han begärt ny tjänstledighet. Han beklagade sig över kamraternas beteende, han kände sig övergiven av alla, och han led vid tanken på att hon ledsnat vid honom.

Nej, för all del, hon älskade honom fortfarande lika högt som i de lyckliga dar då de nyss hade blivit förlovade; kunde han tvivla på det?

Ack nej, men han hade lidit så mycket, han var inte herre över sina tankar. Och han lade sin glödande kind mot hennes, smög sin arm om hennes liv och höljde hennes ögon med heta kyssar.

Myggorna svävade fram och åter i sin bröllopsdans ovanom björken, utan bekymmer för de tusentals små, som deras tillåtna nöjen skulle kasta in i tillvaron; gäddorna lekte i vassen, vårdslöst avlämnande millioner av sitt yngel; svalorna kysstes i flykten mitt på ljusa dagen, allt annat än ängsliga för följderna av slika oregelbundna älskogsförbindelser.

I ett nu sprang han upp och sträckte på sig som efter en lång sömn med onda drömmar, i det han inandades i djupa drag den ljumma luften.

— Hur är det med dig? viskade hans hustru djupt rodnande.

— Jag vet inte. Men det vet jag, att jag lever, att jag andas igen!

Och helt strålande, med klarnat ansikte och glans i ögonen, sträckte han sina starka armar mot hustrun, lyfte upp henne som ett barn och tryckte en kyss på hennes panna. Hans vadmuskler svällde som på en antik gud, bålen rätade sig spänstig som ett ungträd, och rusig av lycka och livskraft bar han

sin kära börda till gångstigen, vid vilken han satte ner henne.

— Du förtar dig, älskade, sade hustrun avvärjande, i det hon fåfängt sökte göra sig lös från hans famntag.

— Ah inte! Jag kunde bära dig till världens ända, och jag skall bära er alla, så många som ni äro, eller, tillade han, så många som ni bli!

Och fulla av glädje gingo de hemåt arm i arm.

— När allting kommer omkring, älskling, får man tillstå, att det går ganska ledigt att hoppa över den där avgrunden, som skiljer kropp och själ.

— Så du kan säga!

— Hade jag bara vetat det, så skulle jag ha varit mindre olycklig. O, de där idealisterna!

Och de gingo in till sig.

Den gamla goda tiden börjar på nytt, och den bättre nya artar sig att bli varaktig. Herrn går åter på sitt ämbetsrum, och man genomlever en omgång till av kärlekens vår.

Ingen doktor mera, och lynnet alltid det bästa.

Efter tredje dopet finner mannen saken betänklig och börjar åter det falska spelet med samma påföljd. Doktor, permission, ridning och portvin! Man måste göra ett slut. För varje gång yppade sig en brist i budgeten.

Alldeles uttröttad, med hela nervmaskinen bragt ur fogarne, måste han låta naturen ha sin gång. Och genast steg utgift och sjönk inkomst.

Visserligen var han icke rik, men fattig icke heller.

— Sanningen att säga, gumman lilla, så blir det här precis samma spektakel igen, sade han.

— Till en viss punkt, ja, min vän, svarade den stackars kvinnan, som jämte moderspliktema hade alla en pigas sysslor att bära på.

Efter fjärde barnsängen blev det henne för tungt, och man var alldeles tvungen att taga en barnflicka.

— Nu får det vara nog, tillkännagav den tröstlöse maken. Här sätta vi punkt!

Armodet grinade mot dem, och husets grundvalar begynte sjunka.

Och vid trettio år, den fruktbara ålder, då alla blommor kunde ha anspråk på att befruktas, sågo de unga makarna sig hänvisade till ett ohyggligt, nesligt celibat. Mannen vart knarrig, askgrå i hyn och med blicken slocknad. Hustruns rika skönhet vissnade, hennes kraftiga barm föll in, och hon hade att utstå alla en mors lidanden av att se sina barn anemiska och illa klädda.

En dag stod hon vid spiseln och stekte sill, då en grannfru kom in för att språka litet.

— Hur står det till med frun? började hon.

— Tack, så där tämligen! Och hur mår frun själv?

— Ack, jag är mycket klen! Det är inte stort bevänt med att vara gift, när man jämt och samt måste vara på sin vakt.

— Tror frun att frun är ensam om det?

— Å — —? — — —

— Vet frun vad han sade åt mig? Man måste spara öket, sa han. Och jag lider, må frun tro! Det är just skönt, det här att vara gift! Han eller hon få erfara det. Det kommer på ett ut.

— Eller bägge två! —

— Det tycks inte vara något att göra vid den saken.

— Men de lärda då, som smörja kråset på statens bekostnad. —

— De lärda, ja, de ha så mycket annat att tänka på, och för resten är det ju opassande att skriva om sådana saker; man skulle inte kunna läsa dem högt.

— Och det vore ändå huvudsaken.

Varpå de två fruntimren begynte delgiva varandra sina hårda erfarenheter.

Nästa sommar fick man bo kvar i staden på nedra bottnen vid en gränd och njuta av utsikten över en rännsten, vars stank gjorde, att man ej tordes öppna fönstren.

Hustrun arbetar vid nålen i samma rum där barnen leka; mannen, som måst taga avsked från ämbetsverket av brist på snygga gångkläder, skriver rent i ett rum bredvid och brummar över det stoj, de små föra. Man kastar åt varandra hårda ord genom dörren.

Det är pingstdagen, på eftermiddagen. Mannen ligger på den trasiga skinnsoffan och betraktar genom rutan ett fönster mitt över gränden. Han ser där en flicka, som har rykte för dåligt leverne, i färd med att pryda sig för aftonpromenaden. Bredvid toalettspegeln har hon en syrenkvast och två apelsiner. Utan att bry sig om nyfikna blickar, snör hon till livstycket över sin fasta barm.

— Det är då inte något dåligt leverne den där för, sade den till celibat dömde för sig själv, i det han plötsligt lågade upp. Man lever bara en gång här i världen, och man måste leva hur det än bär till.

Hustrun, som just kommer in i rummet, får syn

på föremålet för hans iakttagelser. Det flammar till i hennes öga; den sista gnistan av en utbrunnen kärlek glimmar under askan och tar form av en övergående svartsjuka.

— Tycker du inte att vi skulle taga barnen med och gå ut till Djurgården? frågar hon.

— För att ställa ut sitt elände till beskådande? Nej tack!

— Men här inne är hett. Jag skall rulla ned gardinerna.

— Öppna då hellre ett fönster!

Han gissar till hustruns tankar och stiger upp för att själv göra det. Där ute sitta hans fyra småttingar på trottoarkanten nära invid några avloppsrör. De trampa i den torra rännstenen och leka med apelsinskal, som de plockat bland gatsoporna. Han kände ett styng i hjärtat och gråten kom honom i halsen; men armodet hade gjort honom slö, så att han blev stående overksam med händerna i kors.

Plötsligt kvällde två dyströmmar fram ur kloakrören, översvämmade rännstenen och vätte fötterna på barnen, vilka började skrika, halvt kvävda av stanken.

— Kläd barnen till att gå ut, men raska på! ropade han, alldeles modfälld av den hjärtslitande synen.

Fadren sköt korgvagnen, som den lille låg i, medan modern ledde de andra vid handen. De kommo till Klara kyrkogård, deras vanliga tillhåll under de mörkstammiga lindarne med lövverket grönt och frodigt som om marken götts av de lik, som jordats där. Det ringde till aftonsången. Fattighusgummor gingo i skock in i kyrkan för att sätta sig in

i de bänkar, som lämnats tomma av de rika bänkägarna, vilka vederkvickt sin själ i högmässan och nu gungade i sina ekipager på kongl. Djurgården. Barnen klängde på de flata gravstenarne, som voro prydda med vapensköldar och inskriptioner.

Makarna slogo sig ned på ett säte nära barnvagnen, i vilken den minsta låg och sög sin diflaska. Två hundar, till hälvten dolda av gräset i en närbelägen grav, hängåvo sig åt sina vårkänslor vid de helga klockornas klang.

Ett ungt elegant äkta par, som ledde vid handen en liten i sammet och silkesspetsar utstyrd flicka, kom förbi. Den stackars renskrivaren lyfte ögonen till den unge sprätten och igenkände en f. d. kamrat från Kommerskollegium; men denne vårdade sig ej om att hälsa. En känsla av bitter avund gnagde den förre så häftigt, att han kände sig mera förödmjukad av denna s. k. oädla känsla, än av sin beklagansvärda ställning. Hyste han agg till den andre, därför att denne nu innehade en syssla, som han själv hade fikat efter? Säkerligen icke. Men det kunde ju hända, att hans avund vore frånsidan av hans rättskänsla och att hans lidande var så mycket djupare som han kände det vara delat av en hel urarva klass. Han var övertygad om att de stackars fattighusgummorna, där de gingo böjda under den kommunala välgörenhetens ok, avundades hans hustru, och det var alldeles avgjort, att många av dessa hädangångna välborenheter, som vilade här i sina grifter med sköldemärken på, skulle ha avundats honom hans barn, de som själva måst gå ur livet utan någon arvinge till fideikommisset. Visserligen har livet sina brister, men varför skola de feta bitarna tillfalla

dem, som ha det bra förut, och hur kommer det till att vinsten alltid stannar hos dem, som inrättat det stora lotteriet? De arvlösa få nöja sig med mässan, aftonsångens nämligen (för dem är moralen avsedd samt de dygder, som föraktas av de andra, för vilka himlens portar springa upp mot klingande betalning). Men den gode och rättfärdige Guden då, som har fördelat håvorna så illa? Bättre hade det i själva verket varit att leva gott utan en dålig gud, som till på köpet har varit nog uppriktig att tillstå, det »vinden blåser vart han (vinden) vill», och därmed bekänt, att han icke befattar sig med våra angelägenheter. Men utan kyrka ingen tröst under nuvarande förhållanden! Dock, varför skall man just hava tröst? Bättre då att inrätta sig så, att man ej blir tvungen att anlita tröst. Icke så?

I dessa funderingar blev han avbruten av att äldsta flickan bad om ett löv av linden för att ha till parasoll åt dockan. Fadern hann ej väl stiga upp på bänken för att bryta av en kvist, förr än en poliskonstapel i kärv ton anmärkte, att man icke fick röra träden. Ny förödmjukelse! Och på samma gång bad konstapeln honom se till, att barnen inte stego upp på gravstenarna, ty det fanns förordning på att sådant var förbjudet.

— Det är bäst vi går hem, utbrast skrivaren förkrossad. Så mycket besvär man gör sig för de döde och så litet för de levande!

Och de vandrade hem.

Mannen satte sig åter till sitt arbete. Han hade att renskriva manuskriptet till en akademisk avhandling om överbefolkningen.

Han kunde ej underlåta att taga del av innehållet och började därför läsa häftet.

Den unge författaren, som tillhörde den s. k. etiska eller fruntimmersskolan, predikade mot lasten.

— Vad för en last? sade renskrivaren för sig själv. Den, i kraft av vilken vi alla kommit till denna värld; den, som prästen vid vigseln påbjuder genom orden: »föröken eder och uppfyllen jorden»!

Och den unge författaren skrev vidare: Utom äktenskapet vore släktets förökelse en olycksbringande last till följd av det sorgliga öde, som väntar de barn, vilka äro berövade den vård de behöva. Uti äktenskapet däremot vore det en plikt att giva sina böjelser fritt lopp. För detta talar bland annat den omständigheten att lagen giver skydd t. o. m. åt kvinnans ägg, och det med rätta.

— Det finns alltså, tänkte skrivaren, en försyn för äkta och ingen för oäkta barn. Oj, sådan ung filosof! Och lagen som ger skydd åt äggen! Med vad rätt lösgöra sig då de små mikroskopiska tingesterna för varje gång månen byter om uppsyn? Man borde verkligen ha satt till polis att övervaka de heliga äggen!

Alla dessa fånigheter måste han skriva rent med sin vackraste stil.

En sådan massa moral, men ej ett ord för att upplysa!

Den moraliska eller rättare sagt omoraliska meningen med resonnemanget blev: det finns en gud, som föder och kläder alla i äktenskap födda barn; en gud i himlen, antagligen, men på jorden? Här måste man tänka efter! Visserligen lär han en gång ha stigit ned för att låta korsfästa sig efter fruktlösa

bemödanden att bringa reda i mänsklighetens trassliga affärer. Han rådde ej med det.

Mot slutet skrek den unge filosofen sig hes över hur den rikliga tillgången på vete är ett oemotsägligt bevis på att ingen överbefolkning torde vara för handen och att nymalthusianismens teori vore falsk och därtill brottslig, brottslig inför såväl borgerliga lagen som moralen.

Och den stackars familjefadern, som icke hade smakat ett vetebröd på åtskilliga år, steg upp och gick att uppmuntra barnen att svälja i sig den rågmjölsgröt och blåaktiga mjölk, varmed de fyllde magen utan att känna sig mätta.

Det var dystert — inte för att vattgröten var det värsta, men det gamla präktiga humöret, denna trollska fé, som visste förvandla den mörka rågen till gyllene vete, den allsmäktiga kärleken med sitt ymnighetshorn, var sin kos; den hade dunstat bort, droppe för droppe. Barnen hade blivit idel bördor, och den älskade hustrun var nu en förtäckt fiende, i smyg föraktande och föraktad.

Och källan till alla dessa olyckor? Bristen på bröd! Och i samma veva störta nu Nya världens stora handelshus samman under tyngden av den alltför rikliga tillgången på spannmål! En riktig motsägelsernas värld! Det måste alltså förefinnas en bristfällighet i det sätt, varpå brödet är fördelat.

Vetenskapen, som intagit religionens plats, har intet svar att giva därpå; den bara konstaterar faktum och låter barnen dö av hunger och föräldrarna av törst.

Barnet.

Hans far dog tidigt ifrån honom, och sedan lämnades han i händerna på en mor, två systrar och några tanter. Han hade ingen bror. De levde på egendomen långt in i Södermanland och hade just inga grannar i närheten som de »kunde» umgås med. Vid sju års ålder fick han guvernant tillsammans med systrarne och en kvinnlig kusin, som var upptagen i huset.

Han låg i samma rum som systrarne, lekte deras lekar, badade tillsammans med dem, och ingen tänkte på att han var av annat kön än flickorna. De äldre systrarne togo också snart hand om honom och blevo hans läromästare och tyranner.

Han var en ganska stark gosse, men utsatt för så mångas ömhet blev han småningom bortklemad och hjälplös.

En gång gjorde han ett försök att komma ut med statfolkets gossar. De gingo till skogs och klättrade i träden, plundrade fågelbon och kastade sten på ekorrar. Fritiof var lycklig som utsluppen ur ett fängelse och blev borta från middan. Pojkarne plockade blåbär och badade i sjön. Det var den första dag han haft roligt i sitt liv. När han kom hem mot aftonen var det stor uppståndelse i huset. Modren var orolig och bedrövad, samt visade

oförställt sin glädje att se honom hemma igen, men ogifta tant Agat, fruns äldre syster, som var herre i huset, var rasande. Det var ett brott att icke tukta honom. Fritiof förstod ej vari brottet bestod, men tant sade att olydnad var ett brott. Fritiof invände att man aldrig hade förbjudit honom leka med statbarnen, och det hade man ej heller, ty något sådant var aldrig satt i fråga. Men tant stod vid och i modrens åsyn tog hon gossen upp på sitt rum för att ge honom risbastu. Han var åtta år och ganska utvuxen.

När tanten tog åt hans byxlinning för att knäppa ner byxorna gick en frossbrytning över honom; andan satt i halsgropen och hjärtat bultade. Han skrek ej, men han stirrade med fåniga blickar på den gamla kvinnan, som nästan smekande bad honom vara lydig och icke göra motstånd. Men när hon blottade hans kropp föll en känsla av blygsel och raseri över honom och han sprang upp på soffan och slog omkring sig. Han kände något orent, något dunkelt, vidrigt komma från denna kvinna, och hans blygsamhet som kön reste sig som en fiende.

Men tanten föll i raseri och kastade sig över honom, stupade honom över en stol, rev upp hans skjorta och slog honom. Först skrek han, skrek av ilska, ty smärtan kände han ej, sparkade konvulsiviskt för att komma lös; därpå blev han plötsligen stilla, och teg.

När den gamla slutat, blev han liggande.

— Stig upp, sade hon med en nedstämd, bruten röst.

Han steg upp och såg på henne. Hon var blek på ena kinden och röd på den andra. Ögonen lyste

av en mörk eld och hon darrade i hela kroppen. Gossen såg på henne som på ett ont djur, och med ett överlägset leende, såsom om han i det förakt hon ingav honom kände sig över henne, kastade han henne i ansiktet ett enda trotsigt föraktfullt: »Fan», som han nyss förut lärt sig av statbarnen. Därpå tog han upp kläderna och sprang ut; ner till modren, som satt gråtande i matsalen.

Han ville beklaga sig för henne, men hon vågade ej trösta honom. Då gick han ner i köket, där jungfrurna gåvo honom russin från kryddskåpet.

Ifrån den dagen fick han ej ligga i systrarnes rum, utan togs in i modrens sängkammare. Han tyckte det var kvavt och tråkigt, och när modren i sin ömhet kom flera gånger om natten och stoppade om honom, blev han störd i sin sömn och svarade vresigt på hennes frågor om han hade det bra.

Han fick aldrig gå ut, utan att någon klädde på honom, och han hade så många yllehalsdukar att han icke visste vilken han skulle ta. Smög han sig ut, så var det alltid ett skrikande från fönstren att han skulle komma upp och ta något på sig.

Systrarnes lekar började plåga honom. Att kasta fjäderboll var icke längre tillräckligt för hans starka armar som ville kasta sten; att stå och smågräla vid ett petigt crocketspel, som varken fordrade muskelansträngning eller förstånd, retade hans nerver.

Och så hade han guvernanten i hälarne, som tilltalade honom på franska, under det han svarade på svenska. Ett doft hat mot hela tillvaron och omgivningen började spira.

Han såg snart också en missaktning i det ogene-

rade sätt man iakttog i hans närvaro, och han vämjdes slutligen vid allesammans. Den enda som hade någon hänsyn för hans känslor var modren, vilken låtit sätta en stor skärm omkring hans säng.

Hans reträtt var slutligen kökskammaren, där han alltid hade medhåll. Stundom fick han dock där höra saker som kunnat reta en gosses nyfikenhet, men för honom fanns inga mysterier. Han hade sålunda en gång kommit av en händelse ner till badstället där flickorna badat. Guvernanten hade skrikit, men han förstod inte varför, och ställde sig att prata med flickorna, som stodo och lågo alldeles nakna i vattnet. Det gjorde icke något intryck på honom.

Han växte upp och blev yngling. Nu måste man ta en inspektor, vilken skulle lära honom lantbruket, ty han var ju bestämd till att överta gården en gång. Man tog en gammal man med andligt sinnelag. Det var just icke något upplivande sällskap för ynglingen, men det var ändock bättre än det han hade förut. Han fick nya synpunkter på sakerna och kom i verksamhet. Men inspektoren fick dagligen och stundligen så mycket instruktioner av damerna, att han slutligen bara blev ett språkrör.

Fritiof fick vid sexton års ålder kristi lekamen och guldklocka samt tillstånd att rida, men att gå ut med bössan i skogen, som var hans dröm, det fick han ej. Han behövde visserligen inte frukta något stryk av sin urfiende, men han var rädd för modrens tårar. Han var alltid barnet, och vanan att respektera de andras omdöme satt i honom.

Men han växte och blev tjugo år. En dag stod han i köket och såg på hur köksan fjällade abborrar. Hon var en ung vacker flicka med ett finhylt ansikte.

Han tog sig för att leka med henne; han stack ner handen innanför hennes klädning på ryggen.

— Herr Fritiof ska vara snäll, sa flickan.

— Jag ä' snäll, sa han, och blev närgången.

— Naj Jössus, om frun skulle komma!

Nå, så — — —

Frun gick i detsamma förbi den öppna köksdörren, men krökte genast av och gick ut på gården.

Fritiof tyckte att situationen var pinsam och försvann på sitt rum.

De hade fått en ny trädgårdsmästare. I sin vishet hade damerna tagit en gift sådan för att de skulle slippa »köksdrag». Men olyckan ville att trädgårdsmästaren varit så länge gift att frukten av hans äktenskap hunnit mogna i en dotters älskliga gestalt.

Herr Fritiof var icke sen att upptäcka den fagra blomman bland trädgårdens andra rosor. Allt som hos honom fanns av sparad välvilja mot den andra hälvten av mänskligheten, till vilken hälvt han ej råkade höra, började nu yttra sig mot den unga flickan, som hade en fin växt efter sina villkor och som mottagit något av uppfostran.

Han tog sig för att gå i trädgården och stod långa stunder språkande med henne, där hon låg i en rabatt eller gick och plockade av blommor. Men hon var fjär mot honom och därav växte hans tycke.

En dag red han genom skogen och hade som vanligt numera hallucinationer av hennes gestalt, vilken för honom antagit naturen av det fullkomliga självt. Han var mjältsjuk av längtan av att få ha henne ensam i sin närhet utan vittnen och utan fruktan att någons ovilja därav skulle väckas. Den lyckan hade för hans upphettade inbillning antagit

sådana vidunderliga proportioner att han förlorat lusten att leva utan henne.

Hästen gick steg för steg med lösa tyglar fram över stigen under det ryttaren hängde tankspridd på dess rygg. Plötsligen såg han något ljust skymta mellan träden, och fram trädde trädgårdsmästarens flicka. Herr Fritiof steg av och hälsade. Därpå gingo de vägen framåt och språkade under det hästen gick steg för steg efter dem. Han talade i dunkla ordalag om sin kärlek till henne; men hon tillbakavisade varje anbud.

— Varför ska vi tala om det omöjliga, sade hon.

— Vad är omöjligt? utbrast han.

— För mig, en stackars flicka, att bli en rik och fin herres fru.

Anmärkningen var riktig, och herr Fritiof kände sig tillbakaslagen. Hans kärlek var gränslös, men han såg ingen möjlighet att kunna föra in henne bland det koppel, som bevakade gård och grund och som säkert skulle slita hans hind i stycken.

Efter det samtalet överlämnade han sig åt en stilla dyster förtvivlan.

Om hösten flyttade trädgårdsmästaren av okänd anledning. Herr Fritiof var otröstlig i sex veckor, ty han hade förlorat sin första och enda kärlek; han skulle aldrig komma att älska mer. Och så gick hösten.

Vid jultiden installerades den nya provinsialläkaren i grannskapet. Han hade vuxna barn, och som tanterna alltid voro sjuka, öppnades umgänge. Bland de vuxna barnen befann sig även en vuxen flicka. Det dröjde icke länge förr än Herr Fritiof

var dödligt kär i henne. Han blygdes först över sin otrohet mot den förras minne, och han intogs hastigt av den åsikt att kärleken måtte vara något opersonligt efter den kunde byta föremål; den tycktes vara en fullmakt ställd på innehavaren.

Så snart denna hans böjelse var uppvädrad av bevakningen, anhöll modren om ett enskilt samtal med sin son:

— Du är nu vid de år, började hon, då en man brukar se sig om efter en hustru.

— Det är redan gjort, kära mamma, sade han.

— Jag fruktar att du förhastat dig, sade hon. Den flicka du säger dig ha utvalt besitter icke de moraliska grundsatser en bildad man äger rätt att fordra.

— Vad! Amelies moraliska grundsatser! Vem har något att anmärka!

— Så! Jag säger intet ont om henne, men hennes far du vet, är en fritänkare...

— Det gläder mig att bli befryndad med en man, som tänker fritt utan all hänsyn till intressen.

— Vi lämna honom, men, Fritiof, du har äldre förbindelser.

— Vad? Skulle...

— Jaa, du har lekt med Lisens hjärta — — —

— Kusins?

— Ja! Ha ni icke sedan barndomen betraktat varandra som ett blivande par, och tror du icke att hon fästat sitt hopp och sin framtid vid dig.

— Det är ni, som lekt med oss, som tussat oss ihop, icke jag! svarade sonen.

— Men tänk då på din gamla mor och dina systrar, Fritiof. Vill du i detta hus, som alltid varit

allas vårt hem, införa en vilt främmande flicka som äger rättighet att befalla och styra över oss.

— Jaså, det är där det ligger. Lisen är utkorad till härskarinnan.

— Ingen är utkorad, men en mor har alltid rätt att utse sin sons blivande hustru, och ingen kan det som hon. Tvivlar du på mina goda avsikter; säg, kan du misstänka din egen mor för att vilja handla till din skada?

Nå, det kunde inte herr Fritiof, men — han älskade inte Lisen; han höll av henne som en syster, visserligen, men... — Älskade? Ack kärleken var en sådan ostadig ting. Den skulle man icke bygga på, ty den gick sin kos, men vänskapen, likstämmighet i meningar och vanor, gemensamma intressen, fullständig kännedom om varandras karaktärer lämnade de bästa garantier för äktenskaplig lycka. Lisen var en duktig flicka, huslig och ordentlig, och hon skulle göra hans hem så lyckligt som han kunde vilja.

Fritiof såg ingen utsikt att komma ifrån på annat sätt än begära betänketid.

Emellertid tillfrisknade damerna otroligt hastigt och alla läkarebesök blevo onödiga. Doktorn gjorde en visit ändå, men mottogs som en inbrottstjuv, vilken kom för att göra förstudier på lås och reglar. Han var en snabbsynt man och såg genast hur det var fatt. Fritiof gjorde en återvisit, men mottogs som en falsk angivare, och därmed var allt umgänge slut.

Fritiof blev myndig.

Nu började stormlöpningen. Tanterna kröpo för honom och visade den nye härskaren sin oumbär-

lighet i det de behandlade honom som ett oförståndigt barn. Systrarne visade sig moderligare än någonsin, och Lisen började vårda sin toalett. Hon anlade snörliv och burrade upp håret. Hon var icke någon ful flicka, långt ifrån, men hon hade en kall blick och en slipad mun.

För Fritiof var hon dock endast någonting likgiltigt könlöst, och han hade aldrig sett flickan i henne.

Nu efter modrens tillkännagivande kände han sig generad i hennes närhet, i synnerhet som hennes sätt började bli klibbigt. Han mötte henne överallt; i trappor, i trädgård, i stallet till och med. En morgon kom hon in på hans rum när han låg och bad att få låna knappnålar. Hon var klädd i kamrock och spelade blyg.

Han började vämjas vid henne, men likafullt — hon sysselsatte hans tankar.

Under tiden förnyade modren sina samtal med sonen, och tanter och systrar anspelade oavlåtligt på ett väntat bröllop.

Livet blev den unge mannen olidligt. Han såg ingen utgång ur dessa nät. Lisen hade nog blivit något annat för honom än systern och kamraten, utan att därför vara honom kärare; men genom tanken på möjligheten av en äktenskaplig förening hade hon slutligen för honom blivit kvinna, en osympatisk låt vara, men ändock en kvinna. Att gifta sig var ändock en förändring i hans ställning och kanske en räddning ur träldomen. Han såg icke skymten av en kvinna i hela socknen, och så gott hon då som någon annan.

Slutligen gick han till modren och framlade sina

villkor för en förening med Lisen: eget hushåll i flygelbyggnaden och eget bord; och att modren skulle fria för honom, ty det kunde han aldrig komma sig för med.

Kompromissen antogs, och Lisen leddes in att mottaga Fritiofs omfamning och en mycket blyg kyss. De gräto bägge två, varför visste de ej, men sedan gingo de och skämdes för varandra hela dagen intill aftonen.

Sedan var allt som förut, dem emellan, men tanternas och systrarnes moderlighet hade numera inga gränser. De inredde flygeln och placerade möblerna, distribuerade rummen och bestämde om allt. Fritiof frågades icke. Och så vidtog bröllopstillredningen. Gamla släktingar begravna i landsorterna letades opp och inkallades till tjänstgöring såsom vittnen. Och så stod bröllopet.

Morgonen efter bröllopet var herr Fritiof uppe i otta. Han lämnade sängkammaren så fort som möjligt och förebar ett viktigt arbete på åkern. Lisen, som var sömnig, hade ingenting att invända, men just när han skulle gå sade hon:

— Du glömmer väl ej, att det är frukost klockan elva.

Och detta sade hon som en befallning.

Han gick in i sitt rum, klädde sig i storstövlar, jaktrock och tog fram bössan som han hade gömd i ett skåp. Och så gick han till skogs.

Det var en vacker Oktobermorgon med rimfrost. Han gick mycket fort såsom om han fruktat bli återkallad eller som om han flytt något. Den friska skogsluften verkade som ett bad. Han kände sig fri, och det var första gången han begagnade

sin frihet att gå ut med bössan. Men han kände endast den kroppsliga friheten såsom tillfällig. Hittills hade han haft sitt sovrum för sig; sina tankar om dagen och sina drömmar om natten hade han rått om. Det var slut. Särskilt plågade honom tanken på sovrummet såsom något vederstyggligt. All blygsamhet avkastad såsom en mask, all finkänslighet lagd åsido och att se alla illusioner om människans »höga ursprung» ramlade, att endast ha djuret för sig var för mycket för honom, uppfostrad av idealister som han var. Aldrig kunde han ha trott att samlevnadens hyckleri var så stort, och att endast fruktan för följderna utgjorde kärnan i det där outsägligt kvinnliga. Men om det varit läkarens dotter eller trädgårdsmästarens? Då hade troligen ensamheten med dem varit en sällhet i stället för att nu vara något tryckande oskönt; då hade slöjan dragits över allt, och den råa lystnaden att få tillfredsställa en nyfikenhet och ett behov antagit formen av ett rus, vilket liksom ruset var mera själens än kroppens.

Han strövade inåt skogen utan mål, utan att veta vad han skulle sikta på, men han hade en dunkel lust att höra bössan smälla och se något djur falla, men han såg intet. Fåglarne hade flyttat eller dragit till andra trakter. Endast en ekorre syntes skutta på en tallstam och titta ner på honom med sina glosiga ögon. Han kastade upp bössan och tryckte av, men det snabba djuret var på andra sidan stammen när haglen slogo i. Men smällen gjorde ett behagligt intryck på hans nerver. Han lämnade gångstigen och gick in i småskogen. Var han såg en svamp sticka upp, sparkade han sönder den. Han var i ett riktigt förstörelselynne. Och han längtade

få se en orm för att få trampa den eller ge den ett skott.

Men så kom tanken på att han skulle hem över honom; och det var hans bröllopsmorgon. Föreställningen om huru han skulle möta allas näsvisa blickar, föreföll honom såsom om han skulle avslöjas för ett begånget brott, brott mot sed och vad mer var mot natur. Han ville ha flytt ut i världen ifrån alltsammans, men huru skulle han bära sig åt!

Slutligen blevo tankarne slöa av att gå i samma spår och kan hända till sist bara att han var hungrig. Han gick därför hem för att äta frukost.

När han kom upp på gården, stodo alla bröllopsgäster som övernattat uppställda på förstugutrappan och hälsade honom med skämtsamma hurrarop. Med vacklande steg passerade han gården och mottog med illa dolda känslor sina gästers skämtsamma förfrågningar om hans hälsotillstånd. Han röck sig från dem och gick hastigt in utan att observera att hustrun stod i gruppen och väntade att han skulle hälsa på henne.

Vid frukostbordet undergick han en tortyr som han aldrig skulle glömma, stucken av gästernas speord och bränd av hustruns smekningar. Hans glädjedag var den vidrigaste han upplevat.

Efter ett par månaders förlopp hade den unga frun installerat sig som herre i huset, adjungerad av tanter och systrar. Fritiof var alltjämt den yngste och oförståndigaste. Man frågade honom till råds, men lydde aldrig hans råd, och han var utsatt för all omsorg såsom tillförene. Måltiderna på tu man hand med hustrun insågos snart omöjliga, ty han teg envist och Lisen stod icke ut, utan måste införa en

avledare, som blev en av systrarne, vilken flyttade in i flygeln. Fritiof gjorde flera emancipationsförsök men slogs alltid tillbaka av övermakten; de voro för många och pratade tills han gick till skogs.

Kvällarne motsåg han numera med fasa. Han hatade sängkammaren och gick in i den såsom till en avrättningsplats. Han blev skygg och gick mest för sig själv. De hade varit gifta ett år utan att få barn, då modren en dag tog tillfället att ensam tala vid sin son.

— Skulle du inte vara glad att ha en son till exempel, sade hon.

— Jo visst det, sade han.

— Du är inte artig mot din hustru, sade modren med en så blid ton som möjligt.

Då rusade han upp.

— Vad? Vad nu? Är det något att anmärka? Kommer man och pockar på dagsverksskyldighet. Hm! Lisen är en helt annan än de trodde! Men vem angår det? Formulera anklagelsen så skall jag svara.

Nej, det hade modren icke lust till! Han upptäckte nu i sin ensamhet att inspektoren var en ung man som gärna spelade kort och drack. Han slog sig i sällskap med honom och fördrev kvällarne i dennes rum; kom sent upp till sig, så sent som möjligt. Hustrun låg en kväll och väntade honom.

— Var har du varit? frågade hon skarpt och avgjort.

— Det rör dig inte, svarade han.

— Det är roligt att vara gift på sådana villkor, sade hon. Om vi åtminstone hade ett barn.

— Ja det är inte mitt fel, sade han.

— Inte mitt heller, sa hon.

Och nu utspann sig en träta om vems felet var, vilken räckte i två år.

Lisen sökte alla utvägar. Hon koketterade för honom, men blev vidrig, hon retade hans stolthet, men blev endast mera obehaglig.

Som ingen ville tillgripa den enklare utvägen att hänskjuta frågan till den sakkunnige, läkaren, så blev resultatet som vanligt: herrn blev löjlig och frun tragisk. En barnlös fru är helig, ty »Guds» bann vilar över henne av okända anledningar. Att »Gud» skulle nedlåta sig att lysa en man i bannet, det hade icke ingått i föreställningarne.

Men herr Fritiof kände tydligt att en förbannelse vilade över hans tillvaro, ty den var mörk, osund. Naturen hade danat två kön, som under vissa förhållanden söka varandra som vänner, men under andra förhållanden uppträda som fiender. Han hade råkat det andra könet som fiende, och en övermäktig fiende.

En dag kom en av systrarne under det hon satt och sydde att liksom händelsevis fråga Fritiof vad ordet kapun betydde.

Han svarade icke, men såg mitt igenom henne och fann att hon icke visste det, men troligen lyssnat och fått nyfikenheten väckt.

Nu var hans liv förgiftat. Han var löjlig. Och han blev misstänksam. Allt vad han hörde och såg satte han i sammanhang med tillvitelsen. Men i ett anfall av ilska gick han och förförde en av tjänstflickorna med önskad påföljd. Han hade blivit far! Lisen blev martyr och Fritiof en usling. Det senare brydde han sig icke om, ty hans ära var räddad, ty

det ansågs som en ära att vara välskapad, icke som en lycka.

Men genom denna händelse var Lisens svartsjuka väckt, och, underligt nog, ett slags kärlek till mannen började vakna. En kärlek som blev ytterst besvärlig, ty den yttrade sig mest i en nervös, aldrig tröttande bevakning och efterhängsenhet, blandad med en moderlig välvilja, som icke hade några gränser. Hon skulle undersöka bössan om den var laddad och hon låg på knä för honom och bad honom ta på sig när han ville gå ut o. s. v. Inomhus var hon pedantisk; städade och dammade dagen i ända. Anställde rengöringar i mannens rum, lät skura varje lördag, piskade mattor och vädrade kläder. Han hade numera aldrig någon ro och var aldrig säker på att få vara i fred i sitt rum.

Hans arbete upptog ej någon tid, ty gården sköttes av fruntimmerna. Han började studera lantbruk och ville vidtaga förbättringar, men hindrades. När han försökte enrådigt styra, trakasserades han till overksamhet.

Slutligen blev han trött. Han hade för länge sedan upphört att tala, emedan han alltid var säker om att bli motsagd. Genom brist på likatänkande umgänge och olyckskamrater blev hans förstånd förslöat; hans nervsystem var förstört, och han försummade sin yttre människa samt började supa. Numera var han nästan aldrig hemma. Han fanns ibland full på gästgivargården eller hos bönder. Han söp med vem som helst och oupphörligt. Han kände en lindring i att få hjärnan i arbete genom alkoholn, och han kunde då tala. Det var svårt att säga om det var för att få tala vid någon, som icke

sade emot, som han söp, eller om han söp för att supa.

För att få pengar sålde han i smyg förmåner åt bönderna eller spannmål, ty kassan sköttes av fruntimmerna. Slutligen gjorde han inbrott, i sitt eget kassaskrin, och stal.

Man måste numera alltid ha en andligt sinnad inspektor, ty den sista hade måst avskedas för fylleri. När man äntligen med prästens tillhjälp lyckats få utskänkningen på gästgivargården indragen, började Herr Fritiof supa med gårdens drängar. Skandal följde på skandal.

Herr Fritiof var bliven en utbildad drinkare, som fick fallandesot, när han ej kom åt något starkt.

Slutligen måste han föras till en anstalt för alkoholister, och där stannade han som obotlig.

I ljusa mellanstunder, när han kunde överskåda sitt liv, kände han ett djupt medlidande med alla unga flickor, som giftas bort med män som de ej älskade, och han kände det så mycket djupare som han erfarit hela förbannelsen av våldet på naturen, och han var ändock bara en man.

Men han sökte också orsaken till sin olycka i familjen såsom ekonomisk institution, vilken motverkar barnets frigörelse i rättan tid till självständigt liv som individ. Sin hustru anklagade han aldrig, ty hon var nog så olycklig som han och offer för samma missförhållanden, vilka hedrades med namnet lag.

Den brottsliga naturen.

Kuttern gick för halv vind ut genom de sista skären, och havet öppnade sig i eftermiddagsbelysning.

Doktorn letade ord för att uttrycka sin hänryckning, ty han var född långt upp i land och hade endast sett havet från ett ångbåtsdäck ett par gånger.

Sedan löjtnanten lagt om roret och tagit kurs på Landsorts fyr, befallde han fram punsch och cigarrer.

Ensamheten, tystnaden, frånvaron av föremål för ögat att fästa sig på stämde sinnena till meddelsamhet, och oaktat de båda ungdomskamraterna redan pratat i tre dygn om gammalt och nytt hade de oupphörligt nya samtalsämnen till hands.

— Det måtte vara ett härligt liv att leva på havet, sade doktorn och lät ögat glida runt horisonten.

— Ja på detta sättet, i gott sällskap och när man är sin egen herre, sade löjtnanten. Men ombord i tjänsten, Gubevare oss! För det första är man instängd; skeppet är en bur, tänk på det, och horisonten, när du vant dig att se på den, blir trång, den blåa randen som man drömmer något bakom, när man är ung, den blir en grå stenmur. Tänk dig

i en bur mitt på en instängd fängelsegård. Och så; har du en ovän ombord, då vet du att du lever.

— Men det är ett friskt liv i alla fall.

— Friskt. Det ser så ut, men tankarne bli icke friska, när hjärnan icke får några intryck utifrån, och att se på intet förslöar i längden. Men det finns andra skuggsidor i sjömannens liv, andra och alls icke friska.

Löjtnantens ansikte blev mörkt, och han tittade förut om karlarne voro tillräckligt långt borta för att icke kunna lyssna.

— Kom ihåg att det är munkens och fångens avsöndrade liv från det andra könet.

— Å, ni leva vackert avsöndrade när ni kommer i land, inföll doktorn.

— Men innan man kommer i land! En månad, två månader på sjön! I halv sysslolöshet. Tankarne ta sina egna vägar, och viljan går på egen hand, kryper över rättskänsla, hoppar över begrepp om moral, heder och allt det där. Man har sett mycket underliga saker på sjön.

— Nog har jag hört, att manskapet skall vara överdådigt, sade doktorn.

— Det är synd om de gifta, för, ser du, det där poemet om sjömannens maka som sitter sörjande vid fönstret, det är allt bara ett poem det. Men karlen, den gifta karlen, han går inte gärna på sudd när han är i land. Så nog har han roligt för sina pengar!

Det vanliga är det att hustrun är tröstad långt innan mannen kommer hem! Men, ser du, det finns andra sidor, nattsidor man kallar, sådana utbrott av naturens hämnd som för oss stå fram såsom hemska

därför att vi ej kunna förklara dem i första hugget, och för vilka individen anses straffbar oaktat han endast är offret.

— Jaså, ni har sådant ombord också. Man får så litet veta om det oaktat det är ett av de märkligaste av tidens företeelser, och ehuru det har funnits i alla tider.

— Du anser det sålunda icke som ett brott, frågade löjtnanten med en viss iver och drog på sin cigarr.

— Brott? Vad är brott? Det som kommer inför åklagare och domstol. Av naturen kan det vara ett brott, så som i de fall där könet förblir oavgjort långt efter födelsen, såsom man ser av de annonser om ändrade namn som stundom förekomma. Naturen har nycker för sig, och kulturen hjälper till, men människorna skulle vara så upplysta vid det här laget att de icke straffade lyten.

— Jaså, du säger det? Det var roligt att höra ett sansat ord mitt i det allmänna skränet.

— Å, det vet jag visst, i Frankrike har man redan i kamrarne haft lagförslag om strykning av den lagparagraf som handlar om det förmenta brottet.

— Verkligen! Och här gå de som spetälska, brinnande upp av en evigt tärande oro att bli misstänkta eller upptäckta. Jag skall tala om ett fall som jag sett med egna ögon, så får du döma sedan om det är last, depravation eller helt enkelt en företeelse, vars grunder vi icke känna.

— Det är mig likgiltigt vad man vill kalla det; en yrkessjukdom hos munkar och sjömän; fenomenet är lika intressant som när naturen gör mänskofoster med kalvhuven eller tre armar.

— Litet märkvärdigare är det väl ändå, helst när det uppträder såsom ett psykiskt, åtföljt av alla de symptomer som följa ett oskyldigt älskogssvärmeri mellan man och kvinna.

— Oskyldigt? Hm!

— Jaa, du, oskyldigt, tog löjtnanten i. Jag vet att ett sådant förhållande kan vara oskyldigt.

— Jaja! Till en tid. Du får inte, och hon törs inte! Det där känner vi! Men gå på du med din historia.

De smuttade på punschen och tände nya cigarrer.

— Vet du vad chefen på en fregatt är? började löjtnanten och lade rorkulten i hackbrädet. Det är en porslinsgud. Han finns där, men han visar sig inte. Han är icke högsta befälet, ty det är sekonden, utan han är över det högsta befälet. Sjöfolk bruka kalla skepparn »gubben», alldeles som bönderna tala om åskan och säga »gofar». Sekonden är »gubben» på ett krigsfartyg; på chefen finns icke något namn. Han sitter inlåst i sin salong, talar icke vid någon utom vid sekonden; äter ensam utom en dag i veckan då han bjuder befälet till sitt bord och en annan dag då han mottager bjudning av befälet. Han tillrättavisar aldrig, belönar aldrig; kommenderar aldrig. Vad han gör vet endast sekonden. Kommer han ut på däck, så går han aldrig för om mesan.

Skeppet är det fullkomligaste av alla samhällen, och står i sin organisation ett tusen år efter sin tid! Det skulle vara ofullkomligt om där funnos kvinnor.

Nåväl! Jag gjorde min första resa som kadett på fregatten Thor.

Livet var icke sådant som skolynglingen drömt när han med avund såg sjökadettens koketta jacka och stickert. Det var något helt annat; något mycket rått och mycket fult; framför allt mycket opoetiskt.

En dag hade jag vakten och stod vid ratten, en mycket ansvarsfull post; jag stirrade förut genom tåg och tackel över manskapet på däck, försökande att hålla tankarne odistraherade, endast fästade på kursen. Men dels orolig av det viktiga bestyret, då jag hade hela skutans befolkning i min hand, dels nervös av en obestämd känsla att någon hade ögonen fästade på mig, glömde jag mig. Taljan gnisslade, bogsprötet girade och det började smått leva i jagarn, då flaggskepparen som stod vid min sida ropade:

— Håll an där!

Och jag kände ratten göra en våldsam rörelse ur mina händer på samma gång jag fick en knuff fram åt däcket.

Jag tumlade undan som en kastad vante och stod till min stora häpnad rätt framför tårna på ingen mindre än chefen. Jag såg upp i ett gulgrått ansikte liknande en rik grosshandlares. Munnen var skuren vasst och var infattad i ett par sneda drag vilka gåvo ett elakt uttryck, som dock mildrades av ett par ljusa polissonger. Han såg ut som om han velat kasta mig i sjön, men han teg. Han såg ut som om han undrade huruvida han kunde tillåta sig att tilltala ett sådant kryp som jag var.

Slutligen veknade de stränga dragen, och han såg på mig som på ett litet barn.

— Vad heter du, kadett? frågade han.

Jag sade mitt namn.

— Och din far är?

— Död, svarade jag. Men han var överstlöjtnant i mekaniska kåren.

— Så! Jag kände din far, jag; vi voro ungdomsvänner, och jag värderade honom mycket. Gå tillbaka på din post och håll tankarne tillsammans.

Jag gick åter till ratten och gjorde mitt yttersta för att vara uppmärksam. Men chefen gick fram och tillbaka, och jag kände huru han såg på mig.

När vakten var slut och jag kom ner i kadettmässen, omringades jag av kamraterna och tillspordes om vad chefen sagt.

När de fingo höra att han känt min far sågo de yngre upp till mig med en viss aktning, men de äldre sågo illistiga ut, jag kunde då icke förstå varför.

Några dagar senare sutto vi, några kamrater och jag på halvdäck och splitsade tåg. Vi pratade hit och dit, men jag, som alltid varit av ett mycket nervöst temperament, känslig som en kompassnål, erfor en viss oro såsom om någon fixerade mig. Jag vände mig om flere gånger för att se efter vilkens ögon kunde följa mig så envist och så energiskt. Slutligen stannade mina blickar på ett litet runt fönster på chefens yttre kajuta, och jag såg endast de två sneda vecken omkring hans mun; ögonen hade hunnit gömma sig bakom gardinen. Detta oroade mig utan att jag kunde säga varför.

Två dagar senare erhöll jag om aftonen kallelse att infinna mig i chefens salong. Det var ett elegant möblerat rum, med bokhyllor, tavlor, fotografier och orgelharmonium. Inne hos chefen satt

sekonden. Han höll sin mössa i handen och såg förlägen ut.

— Kommendörkapten, började chefen med en onaturligt ledig ton; denne unge man är son till min avlidne barndomsvän som vid ett tillfälle i livet gjort mig en ovärderlig tjänst. Jag känner mig stå i skuld hos den ädle mannen, och jag vill ta hand om denne gosse. Jag vill leda hans uppfostran så länge han är ombord med mig. — Vill du bli min discipel? tillade han, vändande sig till mig.

Krossad av en så stor fördel, som erbjöds mig av min avlidne fars vän, kunde jag endast framhacka några obegripliga ord av tacksamhet.

Han bjöd mig därefter sitta, och sekonden fick en vink att audiensen var slut.

Vi voro ensamma. Jag vet inte vad det var i hans sätt som gjorde mig rädd. Det var icke chefen, avgudabilden, utan det var någon annan. Hans sätt var generat och hans tal besvärat.

Till en början mötte han icke mina blickar.

— Är du anlagd för matematik min gosse? började han.

— Icke ovanligt, svarade jag.

— Du kan lösa andra gradens ekvationer?

— Ja, det kan jag ganska väl.

— Nå då ska vi gå till logaritmerna. Ser du (sade han) en sjöman utan logaritmer, det är ett fartyg utan kompass.

Han steg upp och tog ner logaritmtabellerna. Sköt fram en stol till bordet och tog fram penna och papper.

Efter att en stund ha talat hit och dit om karak-

täristikan och mantissan, vilka han, som jag sedan insåg, blandade ihop, lade han bort pennan.

— Nå, avbröt han, hur finner du dig ombord?

— Bra, herr amiral, svarade jag.

— Och kamraterna?

— Dem talar man inte om, undföll det mig, innan jag hann inse vilken tillrättavisning svaret innebar.

— Det är bra svarat min gosse, sade han och såg på mig med en sådan där min som äldre personer visa yngre, då de tillåta dem en frihet.

— Vill du ha ett glas punsch? frågade han, det är fuktigt härinne.

Att svara nej var icke möjligt efter som jag icke var nykterist. Men i detsamma överföll mig en rädsla: tänk om någon kom in och såg chefen dricka med en kadett! Situationen var pinsam. Har du känt någongång hur man skäms och är brydd på en annans vägnar! Jag var rädd på hans!

Han öppnade en klaff och tog fram glas och en karaffin, som han bar in i sin hytt.

— Stig på, sade han.

Min oro steg ännu mer; hela situationen var så falsk, och avguden föll, föll ohjälpligt.

Inkomna, satte han sig mitt emot mig och såg på mig, som jätten innan han skulle äta upp Tummeliten.

— Du är en bra gosse, sade han, i det han (dock utan att klinga!) drack ur sitt glas, och du har ett yttre som skall rekommendera dig på din bana. Vet du att du ser bra ut?

Jag rodnade, kände jag, och visste inte vart han ville komma. Jag såg endast i hans ansikte ett nytt

sällsamt uttryck, och hans ögon fladdrade som gaslågor.

— Har du haft några kärleksäventyr ännu? frågade han ånyo, och ögonen började glöda.

Jag visste inte vad jag skulle svara, ty jag hade respekt för min fars vän.

Han steg upp och började gå fram och åter.

— Du skulle varit min son, du, sade han slutligen, det skulle du!

Han var icke gift, jag visste det, och jag förstod ungefär detta utbrott av den gamle ungkarlens ensamhetskänsla.

Nu blåstes det till skaffning, och jag måste gå.

— I morgon kväll vid samma tid, sade han!

Och jag gjorde honnör och gick.

Mina aftonlektioner fortforo en tid bortåt. Hans sätt blev allt intimare. Stundom besvärade det mig obeskrivligt. Kom jag avsiktligt för sent, såg han bedrövad ut.

— Du ledsnar på mig, sade han. Jag är gammal och tråkig.

Och då intogs jag av medlidande med den stackars enslingen, vars höga ställning förbjöd honom söka umgänge.

Vi anlöpte slutligen Havana, och jag fick permission att gå i land, men måste lova chefen att ej gå med kamraterna på några dåliga ställen. Han tog formligen mitt löfte. När jag kom ombord igen, frågade han mig om jag varit hos flickor. Jag svarade nej, som sanningen var.

— Det är rätt min gosse, sade han. Akta dig för kvinnorna! Akta dig!

Och så seglade vi igen.

En afton, jag glömmer den aldrig, det var på höjden av Madeira, luften var het som i ett växthus, och vi gingo i bara skjortor och byxor, och stiltjen hade stått i fyra dagar.

Jag kom in vid åttatiden i chefens hytt fullt klädd. Han var mycket upprörd. Kunde knappt tala.

— Det är en förfärlig värme, suckade han, tag av dig spensen. Ja, det hade jag ingenting emot, ehuru det stred i högsta grad mot reglemente och god sed.

Han satte sig bredvid mig, halvt bakom. Jag kände hans heta andedräkt i min nacke och erfor en ängslan och en beklämning som jag ej kan beskriva.

Vi höllo på med trigonometri och jag satt lutad över papperet. Huvudet blev tungt och för att väcka mig, rätade jag upp bålen och kastade huvudet bakut. I detsamma föllo mina blickar på spegeln mitt emot. Det jag då såg, ingav mig en sådan fasa som om jag plötsligen sett naturen vända ut och in på sig och visa sig avig. Såsom om solen blivit blå och himlen gul, träden röda eller månen skjuta blixtar. Hans ansikte låg över min axel och hans ögon letade under uppslagen på min skjorta. Jag skrek, tror jag, och ville springa upp, men fasthölls av ett par armar och kände en kyss på mina läppar, en kyss som av en tjurs vassa tunga, och det flåsade över mitt ansikte som om en säl hade slickat mig.

När jag kom ut på däck, måste jag hålla mig i bastingeringen för att inte falla, ty mina ben darrade. Livet, naturen, allt låg svart för mig. Det

var en uppenbarelse av det stygga, en skymt av det onda.

— Och därmed var bekantskapen slut! sade doktorn kallt och drack ur sitt glas.

— Nej, inte fullständigt. Vet du vad han sedan gjorde? Han skrev brev till mig. Jag läste bara ett! Det var ett kärleksbrev. Han älskade mig!

— Som Sokrates älskade Alcibiades! Tror du att du gjort någon upptäckt! Och tror du att det bara är avstängning eller överkultur, som framkallar dessa fenomen. De förekomma även hos vilda folkslag, ja hos djur. Det förefaller mig som om man borde blunda för sådana naturens nycker och åtminstone icke bestraffa den oskyldige, såsom jag nyss sade. Vill du ha en historia i samma genre av mig så skall du få.

— Ja, men låt oss få ta en smörgås först; jag ser det är dukat därinne.

Han ropade åt en av gastarne att ta roret, och så gingo de in i salongen.

De försökte på ett annat samtalsämne, men hur det var återkommo de alltid till det första.

— Minns du när du gick i skolan, tog doktorn upp, huru du hade vänskapsförbindelser med jämnåriga. Ni gingo alltid tillsammans från läroverket, sökte alltid varandra på lediga stunder, delade meningar och kassa. Ja, du kunde till och med vara svartsjuk på din vän om du såg honom försumma dig för andra. Inte sant?

— Jo, men det var vänskap!

— Ja det var det! Men så börjar ju kärleken också mellan de motsatta könen. Det skall gå långt om innan någondera tillåter sig eller ens känner

behov av en kroppslig beröring i en kyss eller en smekning. Hos flickor däremot yttrar sig denna vänskap i famntag och kyssar. Det är alldeles oskyldigt, inte frågan om det, men symptomen likna bra mycket vad man kallar kärlek. Det är lika oskyldigt som den känsla vilken driver föräldrar att taga sina barn i famnen och kyssa dem. Kan du säga vad som är rent och orent, kroppsligt eller andligt? Det är svårt, ty föräldrarnes kärlek till barnen erfar ett oemotståndligt behov att yttra sig i kroppsligt vidrörande och är ändock över all misstanke om sinnlig grund. Men låt en fattig familj bo tillsammans i ett rum, far och döttrar sova tillsammans, flickorna växa upp, och det kan hända att känslorna ändra natur. Det är de yttre omständigheterna som därvid verka, likasom man också endast träffar fall av bestialitet hos herdar och kavallerister. Säg icke att det är något nytt, onaturligt element som uppträder, det är samma natur, men som i brist på tillgång tar sig andra utvägar, likasom kroppens vävnader öppna sig för en fistelgång, när utförsvägarne stängas av en sjukdom.

Så där, nu skall du få min historia.

Han var liten och obetydlig och förbisågs tidigt av flickorna, som inte funno honom lova något varken som älskare eller beskyddare. Detta ingav honom misstro mot sig själv och ovilja mot det andra könet. Sedan när han blev äldre och gick till flickor, så märkte han, vad vi andra funno helt naturligt, att de togo betalt. Detta chokerade honom. Varför skulle bara den ena ha betalt och inte den andra, när de bestodo nöjet båda två. Därpå sökte han en liten förbindelse med en sömmerska. Hon tyckte

om honom, och hon tog inte betalt. Men hon började snart att oroas av underliga drömmar, som oroade honom också. Ena gången drömde hon att han bjöd henne på teatern, andra gången att han skänkte henne ett par handskar, tredje gången att han betalte hennes hyra. Min vän var icke stark i att tyda drömmar, därför att han var fattig, och flickan blev icke sanndrömmad. Vännen tyckte, att han betalt alla supéer och hon ingen, men det sa han nu inte. Emellertid ledsnade hon på att leva drömliv och skänkte snart sin kärlek åt en kontorist, som hade råd att uppfylla hennes drömmar. Vännen blev mycket bitter mot kvinnorna, som voro sådana materialister och icke kunde älska för kärleks skull. Längre fram blev han kär. När det blev fråga om giftas, gick han till fadern, som naturligtvis frågade om han hade pengar. »Jaså, man skall betala här också,» tänkte han. Betala bara, hela vägen efter. Men han var kär, och han beslöt sig för handeln. Han var lärare i gymnastik och simning. Nu börjar du på att förstå. Han gifte sig. Upptäckte efter första barnet, att hustrun hade anlag för »högre uppgifter» och att hon icke ville ha flera barn. Storm och oväder! Och så halvlugnt. Ibland tyckte han det var hårt att behöva betala för ingenting, men det var för sent att hjälpa. Det pågick i femton år det där celibatet, och hustrun högg bra ifrån sig för att göra sin ställning klar. »Jag är ditt barns mor, och i den egenskapen är jag i huset». Men se, hon var inte sitt barns mor, för hon gjorde bibelmöten och hade andra högre syften att hindra upplysningen, men hon glömde att hon var hans maka. Nå! Efter femton år blev det en skräll i simskolan.

Vännen hade utsatt sig för vad Darwin skulle kallat en generationsväxling. Analysen av de femton årens celibatliv kan du göra en rysk roman av; jag orkar inte med det! Resultatet blev ett hemligt polisförhör. Frikännelse och — ett nytt barn i äktenskapet. Och därmed var saken hjälpt. Där har du två faktorer som samverkade: yrkessjukdom eller det erbjudna tillfället och bristande tillgång å andra sidan.

— Ja, men det fanns en tredje faktor också, inföll löjtnanten.

— Vilken då?

— Hans bristande tillgångar som ung.

— Då kan du ta en fjärde med!

— Vilken då?

— Den höga arbetslönen.

— Nej, nu gå vi på däck, sade löjtnanten, det här börjar bli ruskigt, när man fördjupar sig.

— Ja, det gör det, men allt på sin tid. Vet du av att akademien i Dijon i fjor hade utsatt ett pris av 10,000 Francs för den som nöjaktigt besvarar frågan: varför man icke får skriva såsom man talar.

— Nå, vem vann det?

— Det var en beskällare i Växjö. Han fann orsaken ligga däri att, om han skulle skriva som han talade, så skulle han komma på Långholmen.

— Så tokig du är!

— Nej si månan är oppe? utbrast doktorn, när de kommo på däck.

— Säger du månan du, vet du inte att månen är maskulinum?

— Ja, i Stockholm ja, men i Grekland är hon femininum?

— Nå ja, Grekerna höllo ju aldrig reda på könen. Vet du varför det då?

— Det låg väl i deras religiösa övertygelse. Zeus tyckte ju om Ganymedes! Och det var ett stort och bildat folk, som respekterade den religiösa övertygelsen!

Mot betalning.

Hennes fader var general, och modren dog tidigt ifrån henne. Sedan dess var huset mest besökt av herrar. Och fadren uppfostrade henne själv.

Hon fick rida ut med honom, bese manövrer, gymnastikuppvisningar, mönstringar.

Som fadern hade den högsta rangen bland alla som kom inom hans umgängeskrets, visade de alla honom den vördnad som jämlikar aldrig visa varandra. Och som hon var generalens dotter, tillföll henne samma hedersbevisning som fadren. Hon hade generals rang, och hon kände det.

I tamburen satt alltid en ordonnans, som reste sig med ett förfärligt skrammel varje gång hon gick ut och in. Vid baler uppbjöds hon alltid av en major; en kapten ansåg hon vara en lägre grad av människa, och löjtnanterna voro ett slags vanartiga pojkar.

Därigenom vandes hon se människorna efter rangrullan; civila personer voro fiskar; tarvligt klädda personer sluskar, och fattigt folk pack.

Men över denna rangskala stodo damerna. Fadern, som hade alla män under sig och hälsades med hedersbetygelser när han visade sig, underlät dock aldrig att stiga upp för en dam, ung eller gammal, kyssa hand på mera bekanta och sprang små ärenden åt den första skönhet han råkade.

Därigenom fick hon tidigt höga tankar om kvinnokönets överlägsenhet och kom att anse manfolk som lägre företeelser.

När hon red ut, hade hon alltid en ridknekt efter sig. När hon behagade stanna för att se på landskapet, stannade han. Han var som en skugga efter henne. Men hur han såg ut, om han var ung eller gammal, det visste hon inte. Om någon frågat av vad kön han var, skulle hon ej kunnat säga det, ty det hade hon aldrig tänkt på, att skuggan kunde ha något kön, och när hon satt i sadeln och steg med den lilla stöveln på hans hand, var det för henne som att stiga på vad som helst, och om hon då lyfte klädningen något högt var det som om ingen varit närvarande.

Dessa infödda rangföreställningar genomträngde hela hennes liv. Hon kunde aldrig bli förtrogen med majorens eller kaptenens döttrar, ty deras fäder stodo under hennes far.

På en bal hade en underlöjtnant vågat bjuda upp henne. För att straffa hans förmätenhet, svarade hon icke, när han mellan danserna ville konversera. När hon sedan fick veta, att det var en av prinsarne, blev hon otröstlig. Hon som visste skillnaden på regementsofficerare och subalterner, som kunde alla ordnar och titlar, hon kände icke igen en prins. Det var för mycket.

Hon var skön, men stoltheten gav hennes drag en stelhet som avskrämde varje tillbedjare. Att gifta sig hade hon aldrig tänkt på. De unga voro icke nog kvalificerade, och de gamle, som hade rangen, voro för gamla. Om hon skulle ha gift sig med en kapten skulle hon vid bordet ha suttit efter alla majorernas

fruar, hon generalens dotter. Det vore ju en degradering. För övrigt ville hon alls icke bli ett bihang eller en salongsprydnad åt en man. Hon var van att befalla och bli lydd, hon kunde aldrig lyda någon. Det fria manliga livet bland män hade dessutom givit henne en avgjord motvilja mot kvinnliga sysselsättningar.

Sent vaknade hennes könsliv. Tillhörande en gammal ätt, som på fädernet misshushållat med sin kraft på själlösa militära sysselsättningar, nattvak, fråsseri och dryckenskap, och som på mödernet undertryckt fruktsamheten för att hindra hemmansklyvning, syntes naturen hava tvekat i sista stunden vid bestämmandet av hennes kön, eller kanske icke ägande nog kraft att besluta sig för rasens fortsättande. Hennes figur saknade en bestämd kvinnlig prägel sådan en sund natur alstrar den för sina ändamål, och hon gjorde intet för att med konst avhjälpa bristerna.

Hennes få kvinnliga kamrater funno henne kall, likgiltig för allt som rörde förhållandet mellan könen. Själv yttrade hon missaktning för sådant, ansåg det osnyggt och kunde aldrig fatta huru en kvinna kunde vilja lämna sig åt en man.

Naturen var oren för henne och dygd bestod i rent linne, stärkta kjolar och strumpor utan stopp. Att vara fattig, smutsig och lastbar var för henne detsamma.

Om somrarne bodde hon med fadren på lantegendomen.

Hon älskade icke landet. Ute i naturen blev hon liten; skogen var henne hemsk, sjön väckte rysningar, ängens höga gräs dolde faror. Bönderna voro ett slags illistiga, elaka djur, och osnygga.

Dessutom hade de många barn, och gossar och flickor voro lastbara. Vid stora fester, såsom Midsommardagen och generalens födelsedag, kallades de likväl upp på herrgården att tjänstgöra som kören i Operan, anställa hurrarop och dansa, såsom figurer i tavlan.

*

Det var nu vår igen. Helène hade ridit ut ensam på sitt ras-sto och kommit långt ut på vägarne. Hon blev trött och satt av; band stoet vid en björk utmed gärdesgården nära intill en hage. Därpå gick hon att plocka några orchideer vid dikeskanten. Luften var varm, och det ångade av björkarne och gräsvallarne. Grodorna plumsade i dikesvattnet.

Plötsligen gnäggade stoet, och Helène såg det smärta djuret sträcka halsen över gärdesgården och med spärrade näsborrar supa in luften.

— Alice, ropade hon, stilla, min flicka!

Och så fortsatte hon att sätta ihop sin bukett av dessa blyga blommor, som så omsorgsfullt dölja sina hemligheter bakom de täckaste, nättaste gardiner, som likna tryckt kattun.

Men så gnäggade stoet igen. Bort ifrån hagen mellan hasselbuskarne svarade en annan gnäggning, men starkare, djupare. Den vattensjuka hagmarken dånade, stenarne rasslade under väldiga hovslag, och fram travade en svart hingst. Huvudet var starkt, halsen spänd och musklerna lågo i valkar under den skinande huden. Ögonen lyste när han fick syn på stoet. Han stannade först och sträckte halsen som om han gäspat; drog upp överläppen och visade

tänderna. Därpå föll han i galopp på gräsvallen och närmade sig gärdesgården.

Helène tog klädningen i handen och sprang fram för att fatta stången, men stoet hade slitit sig och satte nu över gärdesgården. Därpå började frieriet.

Helène stod utanför och lockade, men det vilda djuret hörde ej mer. Därinne gick volten i rasande fart, och situationen började bli ömtålig. Hingsten frustade vitt skum, vilket stod som rök ur näsborrarne.

Helène ville fly, ty scenen ingav henne fasa. Hon hade aldrig sett naturmakternas raseri i levande kroppar, och hon kände sig upprörd till det yttersta av detta obeslöjade utbrott.

Hon tänkte springa ditin och taga sitt sto, men hon vågade ej för den vildsinta hingsten. Hon ville skynda därifrån och kalla hjälp, men det vore ju att skaffa vittnen. Hem kunde hon ej gå, ty det var för långt. Hon vände ryggen åt uppträdet och beslöt att vänta.

Då hördes hästtrav på landsvägen. En vagn rullade fram.

Helène kunde icke fly, och hon blygdes att stanna. Nu var det för sent, ty kaleschen hade saktat och stod stilla strax framför henne.

— Ja, men det är grant, sade den ena damen som satt i vagnen och tagit upp sin guldlorgnett för att bese naturskådespelet, som nu var i full gång.

— Men varför stanna vi i Herrans namn, skrek den andra damen. Kör då!

— Är det inte vackert! svarade den äldre damen.

Kusken smålog i sitt stora skägg och satte hästarne i gång.

— Så schåpig du är, min kära Amelie, hördes den förra rösten. För mig är det som att se ett åskväder eller en brottsjö vid...

Mera hörde icke Helène som var alldeles tillintetgjord av harm, blygsel, fasa.

Det kom en bonddräng framåt vägen. Helène skyndade emot honom för att hindra honom att se och på samma gång få hans hjälp. Men han var redan för långt framme.

— Å, jag tror det är mjölnarns svarten, som ä' sta, sade han med allvarsam min. Då blir det bäst att vänta te de ä' över, för den ä' inte go att tas med. Om fröken går hem, så ska jag le märra efter.

Och glad att vara ifrån saken skyndade Helène därifrån.

När hon kom hem var hon sjuk.

Stoet ville hon aldrig se mer. Det var orent.

Denna obetydliga händelse fick ett större inflytande på Helènes själsriktning än som var att vänta. Det brutala utbrottet av en naturdrift, vars ohöljda framställning av en människa straffas med fängelse, förföljde henne som minnet av en avrättning. Det störde hennes tankar om dagen och drömmar om natten. Det ökade hennes fasa för naturen, och hon bröt med sitt förra amazonliv. Stängde sig inne och började läsa.

Det fanns ett bibliotek på herrgården. Men olyckan ville att dess tillväxt slutat med Generalens far. Alla böcker voro sålunda en mansålder för gamla, och Helène fick förlegade ideal. Det var Corinne av M:me Staël som först föll henne i händerna. Hon fann den stupad på en hylla såsom om den vore avlagd till begagnande, och det var den. Bunden i

grönt och guld, imperialstyl, med nött snitt och fulltecknad med anmärkningar och förstrykningar, gjorda av den avlidna modren, blev den som ett andligt umgänge med den döda, vilkens bekantskap nu återknöts av den vuxna flickan. Det var en hel självshistoria med blyerts. Missnöje med livets prosa, naturens råhet, eldade fantasien att bygga en drömvärld där själarne levde utan kroppar. Denna värld var aristokratisk, ty det fordrades ekonomiskt oberoende för att endast kunna skänka tankar åt själen. Den var de rikes evangelium, denna hjärninflammation, som kallas romantismen och som blev löjlig i sin ynkedom när den trängde ner till underklassen.

Av Corinne gjorde Helène nu ett ideal: skaldinnan, som tog ingivelser ovanifrån, som likt medeltidens nunna avlade kyskhetslöftet för att leva renliv, och som naturligtvis beundrad av en lysande mängd höjde sig över de små vardagsdödlige. Det var ingenting annat än Generalsidealet överflyttat. Honnör, gevärsrop, främsta platsen. Att M:me Staël själv överlevde Corinneidealet och först i befattning med verkligheten blev av betydelse, det fick aldrig Helène för sig.

Avbrytande all sysselsättning med yttre världen, drog hon sig inom sig själv och grubblade över sitt jag. Arvet hon tog av modren i de posthuma noterna började gro. Hon identifierade sig med Corinne och med modren och hon satte bort mycken tid på funderingar över sin kallelse. Att hon var kallad till att leva för släktet, att hon hade en skyldighet att befordra groning och växt av de frön naturen nedlagt i hennes kropp, det slog hon ifrån sig. Att upplysa släktet om vad Madame Staëls Corinne

hade tänkt för femtio år sen, det var hennes kallelse, men hon inbillade sig nu att det var hennes egna tankar som trängdes och ville ut.

Hon började skriva. En dag försökte hon på vers. Det lyckades. Raderna blevo lika långa och sluten rimmade. Då gick det upp ett ljus för henne: hon var född till skaldinna. Återstod bara tankarne, och dem hade hon färdiga i Corinne. Och så uppkommo en mängd poem. Men nu skulle världen också ha del av dem, och det kunde endast ske genom tryckpressen. Hon sände en dag in ett stycke kallat Sapho till Illustrerad tidning och signerat Corinne. Med klappande hjärta bar hon det till posten, och när hon lade det in i lådan gjorde hon en tyst bön till »Gud». De fjorton dagar som sedan följde voro förfärliga. Hon åt icke, sov knappast och undvek sällskap. Första lördagen, när tidningen kom, darrade hon som under ett frossanfall, och föll därpå tillsammans, när hon varken såg sitt poem tryckt eller fann ett ord i »Brevlådan». Lördagen därpå, då hon var säker om ett svar åtminstone, tog hon tidningen oöppnad med sig ut i skogen. Där, längst in i ett snår, smög hon fram bladet och tittande sig omkring åt alla håll att ingen skulle stå på lur, vecklade hon upp tidningen och lät ögat glida över spalterna. Där stod ett enda poem, som hette Bellmansdagen. Men så gick hon ner till Brevlådan. Vid första blicken hon fästade på de små raderna, for tidningen samman, hopknycklad mellan hennes fingrar, och hon gnuggade dem till en boll, som hon kastade in i en buske. Därpå stannade hon och såg oavlåtligt på den vita fläcken, som papperet gjorde inne i busken. Skymfen hade varit den första hon

mottagit i sitt liv. Hon var också alldeles kastad ur sadeln. Han, en okänd tidningsskrivare, hade vågat det ingen annan, han hade sagt henne en oartighet. Hon hade lämnat sina förskansningar och givit sig ut på ett fält, där rangrullan föga betydde, där segern tillkom den naturmakt som kallas talangen, och för vilken själva den obefogade makten böjde sig, när den ej kunde förnekas längre. Men den okände hade också sårat henne som kvinna. Så här hade han tillåtit sig skriva: »Corinne av 1807 skulle ha lagat mat och vaggat barn, om hon levat efter 1870. Men ni är inte någon Corinne!»

Där hade hon för första gången den fienden, arvfienden, mannen. Laga mat, och vagga! Jo, det skulle han få se!

Helène vände om hem. Hon var krossad i hela kroppen, och musklerna lydde knappt de slappa nerverna. Men när hon gått ett stycke vände hon om helt plötsligt. Ty tänk, om någon hittade tidningen! Då vore hon röjd. Hon gick tillbaka, tog ett spö, drog fram bladet ur buskarne, och slätade ut det. Därpå lyftade hon upp en mosstorva, gömde bladet därunder och rullade en sten över. Det var en förhoppning som begrovs, men ett bevis också. På brottslighet? Ja, så kändes det! Som om hon gjort något orätt. Som om hon blottat sig inför det andra könet!

Efter den dagen började hon en ny strid med sig själv. Äregirigheten och fruktan för offentligheten kämpade, och frukterna blevo inga.

Om hösten dog fadern. Som han begagnat kortspel om nätterna och haft otur lämnade han skuld efter sig. Men som han var general så gjorde det ingenting. Helène behövde icke ställa sig i cigarrbutik utan upptogs av en hittills osynlig tant.

Men med fadrens frånfälle inträdde en omstörtande förändring i hennes liv. Alla gevärsrop upphörde av sig själva; regementsofficerarne började nicka farbroderligt, och löjtnanterna vågade sig fram och bjuda upp på balerna. Nu märkte hon själv att hela hennes höghet icke legat i hennes personliga värde, utan att den var lånad. Hon kände sig degraderad och fattade en livlig sympati för alla subalterner, ja, hon kände ett slags hat växa mot alla, som njöto av den rang hon förr innehaft. Därmed växte också behovet av att vinna ett personligt erkännande, en rang som övergick all, fastän den icke stod i rangrullan.

Hon ville utmärka sig, tränga igenom, och, varför icke, härska. Hon hade en talang, som hon vågat öva, ehuru den ännu icke höjt sig och henne över medelmåttan; hon spelade piano. Nu började hon studera harmoni och talade om G-mollsonaten och Fissdur-symfonien såsom om hon skrivit dem själv. Och därmed började hon beskydda tonkonstnärer.

Ett halvt år efter fadrens död blev hon erbjuden plats som hovfröken. Och hon antog. Därmed återkom nu trumvirvlar och gevärsrop och Helène började förlora sina sympatier för subalterner. Men sinnet är ostadigt som lyckan, och Helène fick med nya erfarenheter nya meningar.

Hon upptäckte nämligen en dag och mycket snart

att hon var tjänare. Hertiginnan och hon sutto i Logården. Hertiginnan virkade:

— Jag tycker att de här blåstrumporna äro dumma, sade hertiginnan.

Helène blev askgrå i ansiktet och fixerade sin härskarinna. Därpå svarade hon:

— Det tycker inte jag.

— Jag har inte begärt att få veta vad ni tycker, svarade hertiginnan och lät nystanet rulla framåt sandgången.

Helène darrade i benen, såg framtid och utkomst susa förbi i ett enda drag. Därpå gick hon efter nystanet. Det knakade i klädningslivet, när hon böjde sig ner, och hon var blossande röd, när hon lämnade nystanet ifrån sig, utan att bli tackad.

— Är ni ond? frågade hertiginnan och såg på offret med en impertinent min.

— Nej, Ers kunglig höghet, ljög Helène.

— Man har sagt att ni är blåstrumpa, fortfor hertiginnan. Är det sant det?

Helène kände sig avklädd och svarade ingenting.

Nystanet föll igen. Helène låtsades icke se och bet sig i läppen för att återhålla harmens gråt.

— Var god och räck mig mitt nystan, sade hertiginnan.

Helène rätade på sig, såg despoten in i ögat och sade:

— Nej, det vill jag inte.

Och därmed gick hon. Sanden gnisslade under kängan, och släpet drog upp små moln av damm. Hon halvsprang opp för trappan och försvann in i valvet.

Därmed var hovbanan slut. Men det satt en tagg kvar, Helène fick nu känna vad det vill säga att vara i onåd, och än tydligare fick hon klart vad det var att gå ifrån sin plats. Samhället tycker inte om att man byter om plats, och ingen kunde förstå hur hon av egen vilja lämnat solskenet på hovet. Hon var »bortkörd» naturligtvis. Det är termen. Bortkörd! Det var den största förödmjukelse hon hade lidit, det var en skymf. Hon kände sig som en deklasserad och såg huru släktingar drogo sig för henne, som om de fruktat att hennes onåd skulle smitta dem. Hon såg väninnor på societeten bli svala och inskränka hälsningarne till minimum, men å andra sidan mottogs hon med en rörande förtrolighet av alla dem från medelklassen, som nu sågo henne närma sig dem från fallhöjden. Deras vänlighet stack henne först mer än de andras köld, men så tog hon sitt parti och finnande bättre vara den första där än den sista däroppe, kastade hon sig över åt en societet av civila ämbetsmän och akademiska lärare, där hon mottogs med öppna armar. Med den vidskepliga vördnad för slottet som vidlåder medelklassen blev hon genast hyllad. Hon blev general själv, och skyndade att ordna en trupp åt sig. En trupp av unga lärda togo genast sold, och hon började anordna föreläsningar för kvinnor. Allt gammalt akademiskt skräp plockades opp, dammades av och minuterades ut som nytt. Plato och Aristoteles förelästes i en avröjd matsal för en publik, som naturligtvis saknade nycklarne till dessa helgonskrin av visdom. Helène kände sig lyftad över den okunniga aristokratien genom erövrandet av dessa frimurarhemligheter. Denna påstådda lyftning gav henne en stark känsla av över-

lägsenhet och hennes uppträdande en säkerhet som imponerade. Männen dyrkade henne för hennes skönhet och oåtkomlighet, men hon erfor aldrig något oroande i deras närvaro. Deras ödmjukhet mottog hon som en skyldig tribut åt kvinnan, och någon aktning för dessa betjänter som sprungo opp och gjorde ställningssteg var gång hon passerade en av dem sittande, kunde hon icke få.

Men hennes ställning såsom ogift var icke tillfredsställande i längden, och hon såg med avund vilken frihet fruarne hade. De kunde gå lösa på gatan, samtala med vilken mansperson som helst, vara borta om kvällarne så länge de ville och alltid ha betjänten mannen som kom och hämtade. Dessutom: en fru hade mer rang, mer makt. Hur nedlåtande behandlade icke de gifta matronorna alla dessa unga flickor. Men vid tanken på att gifta sig stack äventyret med stoet åter upp, och hon överfölls av en fasa som gjorde henne sjuk.

Emellertid vid andra arbetsårets ingång uppenbarade sig i Helènes societet en professorska från Uppsala, vilken med ställning förenade kroppsliga behag. Helènes stjärna bleknade av, och alla hennes andliga tillbedjare avföllo för att tillbedja den nya solen. Som Helène icke hade sin forna sociala rang att stödja sig på och doften av hovet och armén dunstat bort som parfym från en näsduk, var hon ohjälpligt slagen. Den enda som ännu var henne trogen var en docent i etik, vilken förut icke vågat tränga sig fram. Nu var hans tid kommen. Hans uppmärksamhet började att upptagas väl, och hans stränga etik ingav ett obegränsat förtroende. Hans trägna uppvaktningar gav emellertid anledning till

prat, i all ära förstås, men detta brydde Helène sig icke om. Hon stod över sådant.

En afton sutto de på var sin rottingsstol i den avröjda matsalen, sedan docenten mot fri resa och en liten handtryckning hållit ett föredrag om det »etiska momentet i den äktenskapliga kärleken eller äktenskapet såsom en manifestation av den absoluta identiteten».

— Ni anser således, fortfor Helène, att äktenskapet är ett coexistensförhållande mellan tvenne identiska jag.

— Jag anser, som jag redan haft äran framhålla i mitt föredrag, svarade han, att varat endast under relationsförhållandet av tvenne congruenta identiteter kan confluera i ett blivande i en högre potens.

— Vad är ett blivande? frågade Helène och rodnade.

— Det är tvenne vitaliteters postexistens i ett nytt jag.

— Vad? Ni anser att den continuitet av jaget, som genom tvenne analoga varas cohabitation nödvändigt skall incorporera sig i ett blivande i rummet...

— Nej, min fröken, jag ville endast säga att, för att begagna mig av profanspråket, äktenskapet endast under villkor av själarnes compatibilitet, skall genom reciprocitet alstra ett nytt andligt jag, som icke kan differentieras såsom sexus. Jag vill säga, att det nya väsen, som födes i äktenskapet, skall vara ett conglomerat av man och hustru, ett nytt väsen, i vilket båda uppgivit sin personlighet, en enhet i mångfald, en, för att begagna mig av ett känt ut-

tryck, homme-femme. Mannen skall upphöra vara man och kvinnan vara kvinna.

— Det är själarnes förening! utbrast Helène glad att ha kryssat förbi den svåra klippan.

— Det är själarnes harmoni, som Plato talar om. Det är det sanna äktenskapet, sådant jag drömt det, men som jag tyvärr, hm, aldrig under denna existensform vågar hoppas se realiserad. Hm!

Helène såg upp mot kronkroken i taket och upptog viskande:

— Varför skulle icke ni som är en elitande se den drömmen realiserad?

— Därför att den som min själ attraherar icke tror på, hm, kärleken.

— Det är ju icke avgjort om hon ej gör det?

— Om hon också gjorde det, skulle hon alltid plågas av misstankar om befintligheten av en sådan känslas uppriktighet. För övrigt, det finns ingen kvinna, som skulle vilja älska mig. Ingen!

— Jo, sade Helène och såg honom in i emaljögat (han hade ett emaljöga som var mycket väl gjort.)

— Är ni viss?

— Ja! sade Helène. Ty ni är icke som andra män; ni förstår vad själarnes kärlek är! Själarnes!

— Om den kvinna fanns skulle jag aldrig vilja bygga äktenskap med henne.

— Varför icke?

— Bo i samma rum!

— Det är icke nödvändigt! Madame Staël bodde endast i samma våning som sin man.

— Verkligen!

— Vad är det för intressanta samtal herrskapet

fördjupar sig i? frågade professorskan, som i detsamma kom ut ifrån salongen.

— Vi talade om Laokoon, svarade Helène och steg upp, sårad av professorskans överlägsna ton. Och därmed var hennes beslut fattat.

Åtta dagar senare förkunnades förlovningen mellan docenten och Helène, och de skulle gifta sig om hösten och bosätta sig i Uppsala.

*

Det hade stått en dundrande svensexa på Gillet för docenten i etik. Det hade druckits oerhört, och stadens enda artist, ritmästaren vid Katedralskolan, hade i väldiga kartonger framställt en historierad skildring av offrets tillryggalagda könsliv. Det var festens glanspunkt. Etiken är ett läroämne och en födkrok som många andra, men i det borgerliga och enskilda livet har den icke någon tillämpning. Docenten hade icke varit något helgon utan hade som alla andra haft sina äventyr, vilka voro allmänt bekanta, emedan han aldrig haft anledning hemlighålla dem. Det var därför med ett okonstlat löje han såg dem framställda i stor skala med kol och färg där de upprullades för hans rusiga blick, och beledsagades av roliga vers. Men när den sista apoteoseringen av hans stundande sällhet skildrades i enkla men kraftiga drag, då kände han sig djupt förlägen, och det slog igenom hans hjärna som en blixt: tänk om Helène såg det här!

Efter sexan, där han på gammal hederlig sed druckit ur åtta glas brännvin, blev han betydligt rusig, och hans farhågor togo sig uttryck i förtroliga med-

delanden. Bland värdarna fanns även en gift man, och till honom vände sig delinkventen för att få råd och upplysningar. Som de voro druckna båda två, valde de som hemligt rådplägningsrum ett par stolar, som stodo mitt under kronan, varför de också snart voro omringade av en lyssnande hop!

— Hörru! Du som är gift man, började docenten, med så skrikande röst som möjligt för att, som han trodde, icke höras av de kringstående. Du! Du ska säga mig ett ord, men bara ett, för jag är djävligt finkänslig i kväll, i den här frågan isynnerhet.

— Jag skall säga dig min bror ett ord, bara ett! bara ett! skrek vännen och lade sin arm om den andres hals för att viska. Därpå fortsatte han gallskrikande:

— Varje handling, hoc est varje actus, sönderfaller i tre moment, min bror, progressus, culmen och regressus. Det är nu om progressus jag vill tala, culmen talar man inte om. Jo, ser du! Initiativet att jag så må säga, det är mannens, det är ditt! Du ska således ta initiativet, du ska inskrida, förstår du det.

— Nå, men, om, den andra parten icke anser initiativet tillbörligt?

Vännen såg på novisen häpen; därpå steg han upp och vände sig om med en föraktlig blick:

— Toker! sa han.

— Tack! var allt vad den tacksamme lärjungen hann svara, och därmed hade han klart för sig.

Dagen därefter hade han eld i kroppen efter alla de starka drycker han förtärt, och han gick och tog sig ett varmt bad, ty han skulle gifta sig dagen därpå.

Bröllopsgästerna hade gått, tjänarne hade dukat av i matsalen, och de voro ensamma.

Helène var jämförelsevis lugn, men han var nervös i hög grad. Deras förlovningstid hade upptagits med allvarliga samtal, och de hade aldrig varit som andra förlovade; de hade icke tagit varann i famn, icke kysst varandra. Vid varje närmande hade Helènes kalla blickar avväpnat honom. Men han älskade henne såsom en man älskar en kvinna med både kropp och själ.

De gingo fram och åter på salongsmattan och sökte samtalsämnen. Men tystnaden var envis. Ljusen i kronan voro nedbrunna, och stearinet dröp i långa ribbor utefter manschetterna. Rummet var uppfyllt av matos och vinångor, och på spegelbordet låg Helènes bukett och sände dövande dofter av nejlika och heliotrop.

Slutligen stannade han framför henne, sträckte ut armarne och sade med en konstlat ledig ton:

— Och så är du min hustru!

— Vad vill du säga med det? var Helènes tvära svar.

Han blev alldeles avväpnad och lät armarne sjunka. Men så bemannade han sig och sade med ett galgaktigt leende:

— Jag vill säga att vi äro man och hustru.

Helène såg på honom som på en rusig människa och svarade: — Förklara dig!

Det var just vad han inte kunde. Alla filosofiens och etikens landgångar drogos in, och han stod framför en kall, högst obehaglig verklighet.

Hon är blyg, tänkte han, det är hennes rätt, men jag måste inskrida och göra min plikt.

— Har du missförstått mig? frågade Helène och började darra på målet.

— Nej för all del, men... min vän lilla, hm, vi, hm...

— Vad är det för språk du behagar antaga, då? Min vän lilla? Vad anser du mig vara? Och vad är dina avsikter? Albert, Albert? fortfor hon utan att vänta ett svar som hon ej ville ha. Var stor, var ädel, och lär dig se i kvinnan något högre än en kvinna! Gör det och du skall bli lycklig och stor!

Albert var besegrad! Tillintetgjord av blygsel och vred på den falske vännen som givit honom dåliga råd, knäföll han och framstammade:

— Förlåtelse, Helène; du är ädlare än jag, renare, godare, du är av en bättre natur, och du skall lyfta mig när jag vill falla i materien!

— Stig upp och var stark, Albert, sade Helène med en profetissas tonfall, gå i frid och visa världen att kärleken är något annat än de låga djuriska begären. Godnatt.

Albert steg upp och såg dröjande efter sin hustru, som gick in i sitt rum och stängde dörren efter sig.

Uppfylld av de renaste känslor och ädlaste avsikter, gick Albert också in i sitt rum. Han kastade av sig fracken och tände en cigarr. Det var ett ungkarlsrum han inrett åt sig. En liggsoffa, ett skrivbord, några bokhyllor och en kommod.

När han klätt av sig, tog han en kall sköljning med handduken. Därpå lade han sig i sin soffa och fläkte upp ett Allehanda, som han tog till att läsa allt under det han rökte på sin cigarr. Han läste en stump om skyddstullar. Därpå, liksom om hans

tankar återförts i deras normala lopp, lade han bort bladet och började tänka över sin ställning.

Var han gift, eller ungkarl? Han var ungkarl som förut med den skillnad att han hade en kvinnlig inackordering, som icke betalade för sig. Det var en grym tanke, men den var slående sann. Köksan skulle sköta hushållet och husan städa rummen. Vad skulle då Helène göra? Utveckla sig. Å prat, tänkte han, det där är ju nonsens, och han fann sig löjlig. Tänk, tänkte han, om vännen hade rätt, om det bara var fruntimmernas vanliga schåpiga sätt. Inte kunde hon gå till honom, så fick han väl gå till henne. Gick han inte, så kanske, när allt kom ikring, skulle hon skratta åt honom i morgon, än värre, känna sig sårad. Jaja, fruntimmerna voro så obegripliga och försöket måste göras.

Han sprang upp, kastade på sig nattrocken och gick ut i salongen. Han lyssnade med darrande knän om han skulle höra några ljud inifrån Helènes rum.

Intet! Då tog han mod till sig och gick fram till dörren. Det slog blåa blixtar för ögonen, när han knackade.

Intet svar. Han skallrade i hela kroppen, och svetten flöt utför hans panna.

Därpå knackade han en gång till, och med så pipig röst hans torra mun kunde frambringa framsade han:

— Det är bara jag!

Intet svar! Då kom blygseln över honom igen, och han vände om till sitt rum, snopen och kylslagen.

Det var således allvar!

Han kröp i säng och tog tidningen igen. Men han hade icke läst lång stund förrän han hörde steg ner på gatan. De övergingo småningom till ett sakta tramp och tystnade slutligen. Därpå hördes några svaga musikaliska ljud, och så tog en dubbelkvartett i:

Integer vitæ scelerisque purus...

Han kände sig rörd! Det var vackert. Purus! Han kände sig lyftad över materien. Det låg i tidsandan detta ideala krav på högre fordringar av äktenskapet; ungdomen hade fattats av den etiska ström, som genomgick tidevarvet.

Nec venenatis... Tänk om Helène hade öppnat!

Han nickade sakta takten och fann sig så stor, så ädel som Helène velat ha honom.

Fusce pharetra! Skulle han öppna fönstret och tacka den studerande ungdomen på sin makas vägnar.

Han steg upp!

Ett fyrdubbelt skallande hånskratt smattrade upp mot fönsterrutan just när han skulle ta i rullgardinssnöret.

Ja, det stod så till. Man skrattade. Rasande tumlade han inåt rummet och törnade mot skrivbordet. Han var löjlig! Ett svagt gryende hat mot upphovet till den förödmjukande scenen började resa sig, men hans kärlek fritog henne, och så kastade han sig över mot de skämtsamma skalkarne, som han ville draga inför konsistorium. Men han återkom alltid till sig själv, och han blev ursinnig för att han låtit draga sig vid näsan.

Han gick på golvet av och an emot morgonen, då han slutligen föll ner i sin säng och somnade

bitter, sörjande över ett sådant slut på sin bröllopsdag, sitt livs skönaste dag, som skulle ha varit den sällaste.

*

Följande dag vid kaffebordet råkade han Helène. Hon var kall och förnäm som vanligt. Albert ville naturligtvis icke låtsas om serenaden. Helène talade om stora planer för framtiden särskilt om upphävandet av prostitutionen. Albert var tillmötesgående och lovade göra vad han kunde. Mänskorna måste bli kyska, ty det var endast djuren som voro okyska.

Därpå gick han på sin föreläsning. Misstänksam av timade uppträdet tyckte han sig märka miner hos auditoriet, och kamrater gratulerade honom på ett särskilt sätt som förolämpade honom.

En stor fet levnadsglad adjunkt ställde sig mitt i hans väg i Carolina-farstun, tog honom i kragarne och frågade med ett kolossalt grin in på hans ansikte:

— Nåå?

— Skäms! var det enda den nygifte kunde svara i det han slet sig lös och försvann i trappan.

Hemkommen var huset fullt med väninnor. Albert lindade benen i kjolar och försvann i en fåtölj halvt gömd bakom klädningar.

— Nå, ni hade serenad också i går kväll, sade professorskan.

Albert bleknade, men Helène tog ordet:

— Det var ju icke för mycket! Men de kunde ha bestått sig att vara nyktra. Den här dryckenskapen bland den studerande ungdomen är förfärlig.

— Vad sjöngo de då? fortsatte professorskan.

— Det var de vanliga »Mitt liv är en våg» och de där, sade Helène.

Albert tittade på henne förvånad, men beundrade henne. Dagen gick med kallprat och diskussioner. Albert erfor en viss känsla av trötthet. Att prata med fruntimmer några kvällstimmar efter dagens arbete var angenämt nog, men det här var väl mycket. Och så måste han sitta och hålla med om allting. Gjorde han ett försök till motsägelse, så blev han genast tillstukad.

Det blev afton och man skulle gå att lägga sig. De togo godnatt, och var och en gick in till sig.

Åter började tvivel och oro anfäkta honom. Han trodde sig ha märkt en öm blick från Helène, och han var icke säker om hon ej tryckt hans hand. Så tände han cigarren och läste tidningen. Bara han kom in på verkligheten i tidningsspalterna tyckte han att ögonen öppnades.

— Hä, sade han halvhögt i det han kastade tidningen. Stolle!

Och så tog han på sig nattrocken, och gick ut i salongen.

Han hörde att det rörde sig inne i Helènes rum.

Så knackade han.

— Är det Lovis? ropades inifrån.

— Nej, det är bara jag, halvviskade han med andan i halsen.

— Vad står på? Vad vill du mig?

— Jag vill tala vid dig, Helène, svarade han nästan sanslös.

Nyckeln vrides om i låset. Albert trodde inte sina öron. Dörren öppnas.

Helène stod där klädd ännu.

— Vad vill du? frågade hon. Men i detsamma såg hon att han var oklädd och att hans ögon lyste med en underlig glöd.

Med utsträckt arm sköt hon honom tillbaka och slog igen dörren.

Han hörde en kropp falla till golvet och strax därpå ett gråtanfall.

Ursinnig men skamsen vände han om till sitt rum igen. Det var då fullt allvar! Men detta var bestämt icke normalt!

En genomvakad natt under grubblerier fram och åter blev resultatet, och om morgonen fick han dricka kaffe ensam.

På middagen när han kom hem, tog Helène emot honom med en smärtsam och undergiven min:

— Varför gjorde du mig detta? sade hon.

Han bad om förlåtelse men ganska kort. Därpå ångrade han sig och föll till föga.

Så gick hans äkta liv framåt ett halvt år. Kastad mellan tvivel, ursinne, kärlek förblev han alltjämt i kedjan.

Hans ansikte blev grått, och hans ögon slocknade. Hans lynne var ojämnt, och han hade ett ständigt dovt raseri sjudande under ett kallt yttre.

Helène fann honom förändrad och despotisk därför att han började opponera och överge sammankomsterna för att söka umgänge utomhus.

En vacker dag anmodades han söka professur. Som han ansåg sina medtävlare överlägsna gjorde han inga försök, men Helène bestormade honom tills

han fann för gott att avlägga sina prov. Dessa hade den påföljd att han blev utnämnd. Varför visste han ej, men Helène visste det.

I samma veva skulle riksdagsman väljas. Den nye professorn, som aldrig drömt om att deltaga i offentliga ärenden, blev alldeles häpen över att se sitt namn ställas upp bland kandidaternas, och ändå häpnare när han blev vald. Han tänkte avsäga sig, men Helènes föreställningar om behaget av att få utbyta småstadshålan mot huvudstaden förmådde honom antaga.

Och så reste de till Stockholm.

*

Emellertid hade den nye riksdagsmannen och professorn under sitt halvår ute i ungkarlsvärlden kommit att göra bekantskap med de nya idéer, som ifrån England kommit att omskapa den gamla samhälls- och moralläran, och han kände stunden nalkas då en brytning mellan honom och hans »inackordering» skulle ske. I Stockholm, där nya andar gåvo honom mod att omfatta dessa läror som han redan inom sig erkänt, började han leva opp ett nytt liv.

Helène däremot som känt att doften av vissa gammal-evangeliska kloak-dunster voro en söt lukt för de maktägande och vädrat konjunktur i bakvattnet, började kasta sig på bänknyckelssidan. Men då skar det sig, och Albert vrenskades. Hans kärlek hade svalnat, och han »gick utomhus», emedan han icke ansåg sig vara sin hustru otrogen, då hon aldrig begärt någon trohet i ett förhållande som ej existerade.

I beröringen med andra könet vaknade hans mandoms känsla, och han kom snart att inse sitt förnedringstillstånd.

Helène såg hur han gled ifrån henne. Deras samliv blev gnatigt, och man kunde när som helst vänta en katastrof.

Det led fram emot riksdagens öppnande. Helène såg orolig ut och tycktes för mannen ha ändrat sinnelag. Hon hade vekare tonfall än förr och syntes vara mån om att allting skulle vara honom till lags. Sålunda kunde hon ses öva tillsyn över tjänstflickorna att de hade allting i ordning och att maten stod på bordet.

Han blev misstänksam och undrade, iakttog och höll sig beredd på något som skulle komma.

En morgon vid kaffet såg Helène mera förlägen ut än vanligt. Hon plockade på serveten och hade små torra hostningar. Slutligen tog hon mod till sig och drog fram med sitt ärende:

— Albert, började hon, du vill nog göra mig och den sak jag tjänar en tjänst.

— Vad är det för sak? frågade han kort och torrt, ty nu visste han sig ha övertaget.

— Du vill nog göra något för den förtryckta kvinnan? Inte sant!

— Var är den förtryckta kvinnan?

— Vad? Du har övergivit vår stora sak? Du har svikit oss.

— Vad är det för sak?

— Kvinnosaken!

— Jag känner inte någon sådan.

— Du känner inte någon sådan? Du! O! Är

icke folkets kvinna i den mest övergivna belägenhet?

— Nej, jag kan icke se, att hon är mera förtryckt än folkets man. Befria honom från exploatörerna, och hans kvinna skall vara befriad.

— Men de olyckliga som måste sälja sig... och de usla männen...

— Som äro så usla att de betala! Har du sett någon man ta betalt för ett nöje som båda njuta?

— Det är inte frågan om det; men det är frågan om att lagen är orättvis som straffar den ena men icke den andra.

— Det är ingen orättvisa. Den ena har förnedrat sig till en källa för smitta genom att sälja sig: staten behandlar henne som en galen hund. När du träffar en man, som förnedrat sig så djupt; nåväl, sätt honom under polisen också! Ack, ni rena änglar, som förakta mannen såsom ett orenare djur, ni! Vad vill du av mig? Vad vill du jag skall göra?

Han såg att hon hade en renskrift i handen som hon tagit från skänken. Utan att vänta hennes svar tog han skrivelsen från henne och läste.

— En motion till riksdagen! Jag skall vara bulvan och bära fram det här! Är det moraliskt det? Anser du det vara, strängt taget, hederligt?

Helène reste sig, men föll i gråt och kastade sig på soffan.

Han steg upp och närmade sig henne. Han tog hennes hand för att undersöka pulsen om någon fara var å färde. Hon grep konvulsiviskt hans hand och tryckte den mot sitt bröst.

— Gå icke ifrån mig, snyftade hon, övergiv mig icke utan stanna och låt mig tro på dig.

Det var första gången han hade sett henne giva utbrott åt sina känslor. Denna fina kropp, som han beundrat och som han älskat, kunde då få liv. Det rullade då varm blod i dessa ådror, blod som kunde destillera tårar. Han smekte hennes panna.

— O, sade hon, det är så skönt när du smeker mig så där. O, Albert, så skulle det alltid vara!

— Ja, svarade han, varför har det icke varit så? Varför?

Helène slog ner ögonen och upprepade endast:

— Varför?

Hennes hand dröjde i hans, och han kände en skön värme sprida sig från den mjuka sammetslena lemmen, som han tryckte, och alla hans gamla känslor för henne blossade upp, men nu med hopp.

Slutligen reste hon sig:

— Förakta mig icke, sade hon, hör du det, förakta mig icke.

Och hon gick in i sitt rum.

Vad var detta? frågade Albert sig själv när han gick ut i staden. Genomgick hon någon kris? Började hennes liv som kvinna nu först?

Han var ute i staden hela dan. Gick på teatern om kvällen. Man gav Sällskap där man har tråkigt. Blev han ond, när han såg den platoniska kärleken, själarnes förening och det där avslöjat, belett? Nej, han blev icke alls ond. Det var som om ett skynke av finvävda lögner dragits från hans goda förstånd; han log åt det älskvärda djuret, som sannfärdigt stack fram sitt huvud under teateränglarnes kartongvingar; han log nästan med tårar över sitt långa,

långa självbedrägeri och han beskrattade sin dårskap. Vilken helvetets förruttnelse låg icke under denna lögnaktiga moral, detta vansinniga emancipationsraseri från den sunda naturen, idealismens och kristendomens askesteorier inplanterade i nittonde århundradet.

Och vad han skämdes! Ty att vara duperad så länge! När han kom hem, såg han att det lyste i Helènes rum. Han gick förbi dörren så tyst han kunde. Det hostade därinne.

Han fortsatte sin väg in till sig och gick till sängs. Läste sin tidning och tände sin cigarr. Han höll på en stund med värneplikten, då han plötsligen hör dörren till Helènes kammare slås upp och steg och skrik ute i salongen. Han sprang upp för att se efter vad som stod på, troende att elden kommit lös.

Ute i salongen stod Helène i nattdräkt. När hon fick se mannen, skrek hon till och skyndade tillbaka till sitt rum, där hon stannade med huvudet utsträckt.

— Förlåt Albert, var det du. Jag visste inte att du var ute än, och trodde det var tjuvar. Förlåt!

Och så stängdes dörren.

Vad betydde detta? Älskade hon honom?

Han gick in i sitt rum och stannade framför spegeln. Kunde en kvinna älska honom? Han var ju ful. Men själarne älska varandra, och det fanns så många fula män som fått sköna kvinnor. Men då voro de nästan alltid rika eller mäktiga!

Skulle Helène ha insett sin falska ställning! Eller skulle hon ha märkt att han gick ifrån henne, och ville hon fånga honom? Han visste icke vad han skulle tänka.

Följande morgon då de råkades vid kaffebordet var Helène mycket blid. Professorn anmärkte att hon bar en ny morgonrock med spetsar, som betydligt förhöjde hennes skönhet.

När han skulle ta sig socker, råkade deras händer vidröra varandra.

— Förlåt, käre, sade hon med en min som han aldrig sett förr och som erinrade om ung flicka.

De talade om likgiltiga ämnen.

På förmiddagen ägde riksdagens öppnande rum.

Helène fortfor i sitt undfallande sätt och blev dag från dag alltmera känslofull.

Motionstiden led till sitt slut.

Professorn kom hem en afton ovanligt upprymd efter att ha varit i en klubb. Han gick och lade sig som vanligt med sin cigarr och sin tidning. Om en stund hörde han Helènes dörr öppnas. Därpå blev det tyst en stund. Slutligen knackade det på hans dörr.

— Vem är där? ropade han.

— Det är jag Albert! Kläd på dig och kom ut för jag måste tala vid dig.

Han klädde sig och gick ut i salongen. Helène hade tänt en lustre och satt i soffan klädd i spets-peignoir.

— Förlåt mig, sade hon, men jag kunde inte sova. Mitt huvud är så underligt. Sätt dig här och tala vid mig.

— Du är nervös, min vän, sade Albert, och tog hennes hand. Du skall dricka ett glas vin.

Han gick ut i matsalen och tog fram en vinkaraff med två glas.

— Skål, älskade, sade han.

Helène drack, och hennes kinder togo eld.

— Vad är det nu? frågade han och lade sin arm om hennes liv. Du är oharmonisk?

— Ja! Jag är icke lycklig.

Han hörde nog att orden föllo torra och sökta, men hans lidelse var väckt, och han tog allt för gott.

— Vet du varför du är olycklig? frågade han.

— Nej, jag är mig icke själv klar. Men ett vet jag: att jag älskar dig.

Albert tog henne i sina armar, tryckte henne till sig och kysste hennes ansikte.

— Är du min hustru eller är du icke? viskade han.

— Jag är ju din hustru, andades Helène, vars kropp föll tillsammans som om alla nerver sprungit av.

— Helt och hållet? viskade han, under det han paralyserade henne med sina kyssar.

— Helt och hållet, flåsade hon, under det hennes kropp sakta slingrade sig i omedvetna konvulsioner som om hon i en dröm ville värja sig mot en fara.

*

När Albert vaknade påföljande morgon, vaknade han klar, utsövd och med fullt medvetande. Hans tankar voro starka och bestämda som efter en god djup sömn. Gårdagens händelse stod levande för honom. Sanna förhållandet trädde fram, omutligt, nyktert, bestämt.

Hon hade sålt sig!

Klockan tre på morgonen hade han lovat, rusig, blind, vansinnig, att bära fram hennes motion i kammaren.

Och priset! Lugn, kall, orörlig hade hon mottagit honom.

Vilken var den första kvinna som uppfann att man kunde sälja sin gunst? Och vem upptäckte att mannen ville köpa? Det var äktenskapets och prostitutionens stiftare. Och det påstods att Gud stiftat äktenskapet!

Han såg sin förnedring och hennes! Hon ville ha den triumfen över sina väninnor att vara den första, som kunde ingripa i lagstiftningen, och hon hade köpt den.

Men han skulle dra slöjan av henne. Han skulle visa henne vem hon var. Han skulle säga henne, att prostitutionen aldrig kunde avskaffas så länge kvinnan fann sin fördel vid att sälja sig.

Och med det beslutet klädde han sig.

När han kom ut i matsalen fick han vänta henne en stund. Han tänkte ut följderna, och han bemannade sig att möta henne.

Så kom hon! Lugn, leende, triumferande; men skönare än han sett henne förr.

Det brann en mörk eld i hennes öga, och han som väntat sig se henne med nedslagna blickar, rodnande som en nygift, blev tillintetgjord. Det var hon som spelade den segrande förföraren och han den blyge förförde.

Orden kommo aldrig över hans läppar; han steg upp, besegrad, gick ödmjuk emot henne och kysste hennes hand.

Hon konverserade som vanligt, utan att antyda att något nytt moment inträtt i hennes liv.

När han sedan bar hennes skrift ner till riks-

dagshuset rasade han inom sig, men tanken på kommande sällhet lugnade honom.

Om aftonen när han helt djärvt knackade på Helènes dörr, var den stängd.

Den förblev stängd i tre veckor. Han kröp som en hund efter henne, lydde hennes minsta vink, gjorde allt vad hon önskade, men förgäves.

Då bröt raseri ut, och han sade henne allt. Hon svarade skarpt; men när hon såg att hon gått för långt och att han filat av kedjan, så gav hon sig!

Och han bar sin kedja. Han bet i den, han slet i den, men den höll.

Hon lärde sig snart se huru långt han tålde, och när det hotade bli för mycket, gav hon efter.

Han fick en fanatisk längtan att se henne som mor. Det skulle kanske göra henne till kvinna, tänkte han, det skulle locka fram den sunda naturen. Men hon blev icke mor.

Hade äregirigheten, individens själviska brand, förtärt livskällan? Det kunde han icke veta.

En dag underrättade hon honom om att hon måste resa ut till en släkting på ett par dagar.

När Albert kom hem om aftonen sedan Helène rest och såg hemmet tomt, överfölls han av en grym känsla av tomhet, av längtan. Nu blev honom klart huru hans hela väsen var genomvävt av kärleken till henne. Rummen voro så ödsliga, det var såsom efter en begravning.

Hennes plats stod tom vid bordet, och han åt nästan intet.

Efter supén tände han kronan i salongen. Han satte sig på hennes vanliga plats i soffan, han hanterade hennes lämnade handarbete — en barntröja,

avsedd för något okänt barn i en nystiftad barnkrubba. Där satt nålen ännu kvar. Han stack den i sitt finger liksom om han ville erfara smärtans ljuvhet.

Därpå tände han ljus och gick till hennes sovrum. Han skyggade då han trädde ditin liksom om han begått ett brott. Men rummet liknade icke en kvinnas. En enmanssäng utan omhängen. En chiffonjé, en bokhylla, ett nattduksbord och en soffa. Alldeles som i hans rum. Ingen toalett, bara en liten väggspegel.

Där hängde hennes klädning. Han såg hur det tjocka brocherade sarget avtryckt formerna av hennes kropp. Han lät handen fara över tyget och lade ansiktet mot halsfräset; han lade armen om klädningslivet, men det föll tomt och tunt tillsammans som en hamn.

— Och man säger att själen är en ande, tänkte han. Men då är den en kroppslig ande åtminstone.

Han närmade sig sängen som om han väntat att se en syn. Han rörde vid allt, tummade på allt.

Slutligen, liksom om han sökt något, något som skulle ge honom lösning på en gåta, började han dra i handtagen på chiffonjélådorna; men de voro alla låsta. Därpå drog han på måfå upp lådan i nattduksbordet. Men han smällde lika hastigt igen den, dock icke fortare än han hunnit läsa titeln på en broschyr och ana ändamålet med några ovanliga föremål.

Det var då detta! Facultativ Sterilitet! Detta som för underklassen, den man berövat existensmedlen, skulle vara en tillfällig räddning undan fattigdomen, en välgörenhet för stunden, det var vordet

egoismens, den yttersta konsekvensen av idealismen, verktyg. Var överklassen degenererad efter som den icke längre ville föröka sig, eller var den moraliskt rutten. Den måste vara båda delarne efter som den ansåg omoraliskt att föda barn utom vigningen, och lågt att föda dem med vigning.

Men han ville ha barn han! Han hade existensmedlen, och han tog det både som plikt och en berättigad njutning att känna sitt väsen övergå i en annan existens. Det var den sanna, den sunda egoismens naturliga väg till altruism. Men hon tog en annan väg, och hon stickade tröjor åt andras barn. Var det vackrare det? Det tog sig så ut! Men det var fruktan för eget obehag att vara mor, och det var billigare och mindre besvärligt att sticka en tröja i en salongsdivan än att leva en hel barnkammares mödosamma liv.

Det hade blivit skam att vara mor, att vara kön, att påminnas om att man var hona.

Däri låg det. Arbeta för himlen, högre intressen, mänskligheten, hette det, men för fåfängan, självet, offentligheten, var det.

Och han, som beklagat henne, som sörjt över att han visat henne en orättvis ovilja för hennes sterilitet. Som en gång ådragit sig en hel mängd »goda och rättänkande» människors förakt därför att han icke talat med den vördnad man är skyldig olyckan och de ofruktsamma kvinnorna, vilka äro heliga, emedan de drabbats av den största olycka som kan drabba en kvinna.

Och denna kvinna, vad arbetade hon för? För framåtskridandet; för mänsklighetens räddning?

Nej; emot framåtskridandet, emot frihet och upp-

lysning. Hade hon icke häromdagen kastat fram om en ny motion för inskränkning av religionsfriheten? Hade hon icke skrivit en broschyr om tjänstefolkets självsvåld? Arbetade hon icke för militärlagarnes skärpande? Understödde hon icke agitationen för flickornas fördärvande genom samma usla uppfostran som gossarne fingo?

Han hatade hennes själ, ty han hatade hennes tankar! Och ändock älskade han henne! Vad älskade han då hos henne?

— Troligen, svarade han sig och kunde därvid icke underlåta att falla in i filosofien, troligen det frö till ett nytt väsen hon bar, men som hon ville kväva!

Vad kunde det annars vara?

Men vad älskade hon hos honom? Hans titel, hans ställning och hans makt.

Och med dessa gamla människor skulle man arbeta på det nya samhällets byggande.

Han ville säga henne allt detta när hon kom hem; men han visste att han icke skulle göra det. Han visste att han skulle krypa efter henne, och tigga om hennes gunst, att han skulle fortfara att vara hennes slav och gång på gång sälja sin själ, så som hon sin kropp. Han visste han skulle göra det, ty han älskade henne!

Utan vigsel och med!

Notarien i Rådstuvurätten gick en vacker vårafton i gamla Humlegården och spatserade. Han hörde sång och musik ifrån Rotundan, och såg ljus strömma ut från de stora fönstren och kasta sitt sken in under de nyspruckna lindarnes skuggor.

Han gick ditin och satte sig vid ett ensligt bord nära estraden samt begärde en toddy.

Först sjöng en komiker en sorglig sång om den Döda Råttan. Sedan kom en ung flicka fram i en rosenröd klädning och föredrog: »Og intet er saa deilig som een maanskinstur». Hon hade ett jämförelsevis oskyldigt utseende och dedicerade sången till vår oskyldige notarie. Smickrad av en sådan utmärkelse inledde denne en serie underhandlingar, som började med en flaska äkta Liljeholmen och slutade med två möblerade rum och kök samt nödiga bekvämligheter på Ladugårdslandet. Att ingå i en analys av den unga mannens känslor ingår icke i planen för detta arbete, lika litet som en beskrivning på möblemanget och de nödiga uthusen.

Nog av, de voro goda vänner.

Men, smittad av tidens socialistiska tendenser och längtande efter att alltid hava lyckan för ögonen beslöt notarien att själv flytta in i våningen och anställa väninnan såsom hushållerska, på vilket hon gärna gick in.

Men den unge mannen hade familj; det vill säga, hans familj hade honom såsom medlem, och alldenstund han ansågs ha sårat den allmänna moralen och därmed kastat skuggan på familjeanseendet, inkallades han för föräldrar och syskon för att erhålla en varning. Som han ansåg sig för gammal att åhöra en sådan till slutet, avbrötos underhandlingarne och umgänget.

Detta fästade honom än mera vid hans eget hem, och han blev en mycket huslig äkta, förlåt — oäkta man. De voro sälla, ty de höllo av varandra, och inga band tryckte dem. De levde av en glad oro att förlora varandra och gjorde därför allt för att få behålla varandra. De tu voro ett, men det fattades dem något i deras liv: det var umgänge. Samhället ville icke ha dem, och notarien mottog icke några bjudningar i stora världen.

Det var dan för julafton, en bister dag för dem som haft familj. Notarien satt och drack sitt kaffe på morgonen, då han mottog ett brev. Det var ifrån en av systrarne, som bad honom så hjärtslitande att komma hem på julafton. Det började röra sig i hans gamla känslosträngar, och han blev olustig. Skulle han låta henne, väninnan, hustrun, sitta ensam på en sådan afton? Nej! Skulle hans plats stå tom vid julbordet i hemmet, där han aldrig saknats förr? Hm! Så stodo sakerna, när han gick ner till verket.

I frukosttimman kom en kamrat fram till honom och frågade så försiktigt som möjligt:

— Skall du vara i familj julafton?

Notarien blossade till. Skulle den där vara invigd? Eller vad menade han?

Den andra såg att han trampat en liktorn, varför han fortsatte utan att vänta svar.

— Jo, ser du, om du är ensam, tänkte jag du skulle vilja vara med mig, hm, med oss. Du vet kanske, hm, jag har ett litet förhållande, hum, en snäll och präktig flicka, ser du.

Det där lät bra, och notarien var färdig att antaga förslaget, om de fingo komma båda. Naturligtvis fingo de det, och därmed var julaftonsfrågan och umgängesfrågan löst.

De träffades hos vännen vid sextiden, och »gubbarne» sutto som pacharer och drucko portvin, medan fruarne pysslade i köket.

Och sedan hjälptes de åt alla fyra att duka: och gubbarne slogo bordet på helspänn och lågo på golvet med kilar och slåar, och fruarne voro så innerligt goda vänner, som sammanhöllos av det gemensamma ganska synliga bandet som bär det stora namnet världens dom. Och de hedrade varandra, de voro finkänsliga och deltagande som sådana kunna vara. Och de undveko detta tvetydiga glam som äkta folk roa sig med när de äro utom hörhåll för barnen liksom de ville säga: nu ha vi rättighet.

Vid tårtan talade notarien för det egna hemmet, dit vi fly från världen och mänskorna och där vi ha våra bästa stunder med våra verkliga vänner.

Här föll Marie-Louise i gråt, och då han frågade om hon var bedrövad, om hon icke var lycklig, framsnyftade hon att hon nog såg att han saknade sina systrar och sin mor.

Han svarade att han icke alls saknade dem, och att hon säkert skulle önska dem långt borta om hon kom i deras närhet.

— Ja, men varför kunde de icke gifta sig?

— Voro de icke gifta då?

— Jo, men riktigt!

— Med präst? Han trodde icke prästerna voro annat än examinerade studenter och att deras besvärjelseord bara var mytologi.

Det förstod hon inte, men det var inte riktigt bra som det var, det visste hon, och gårdsfolket pekade finger åt henne.

— Så fick de det då!

Här inföll Sophie, att hon nog insåg att de icke voro nog fina för deras släktingar, men det brydde hon sig inte alls om. Var och en på sin plats, för sig, och därmed vara nöjd.

Emellertid var umgänget etablerat, och man levde i endräkt som sällan familjer göra. Det fanns, alltid, det där bandet, och man var å andra sidan fri från ett annat band. Och makarne voro alltjämt som förälskade utan att taga sig några äktenskapliga ovanor före, såsom att vara oartiga mot varandra och så.

Men efter några års förlopp såg notarien sin förbindelse välsignas med en son. Därmed var älskarinnan lyftad till rang av hans barns mor, och allt det gamla var nu glömt. Genom lidandet och omsorgerna för den nyfödde hade hon avlagt de gamla själviska tagen att alltid vara behaglig och ådraga sig ensam mannens kärlek.

Ett svagt symptom av överlägsenhet mot väninnan började visa sig och en större säkerhet i uppträdandet mot mannen.

En dag kom denne hem strålande och förkunnade en stor nyhet. Han hade mött äldsta syster ute

på gatan, och hon hade naturligtvis reda på allt. Hon var så nyfiken att se sin brorson och ville äntligen komma på visit.

Marie-Louise blev till sig och började städa och damma, och notarien måste äntligen skaffa henne en ny klädning. Och så började hon vänta i åtta dagar. Gardinerna tvättades, mässingsluckorna på kakelugnarne skurades, möblerna gnedos, ty systern skulle se att det var en ordentlig människa hennes bror råkat ut för.

Och så kokades kaffe till elvatiden om dagen när systern skulle komma.

Hon kom, rak som en pinne, och räckte en hand styv som ett klappträ. Hon inspekterade möblemanget i sängkammaren, vägrade dricka kaffe och såg icke svägerskan i ansiktet. Men den nyfödde intresserade hon sig något för, och därpå gick hon.

Men Marie-Louise hade tagit mått av hennes kappa, värderat tyget i hennes klädning och fått en idé av hennes hårklädnad. Hon hade icke gjort sig stor räkning på någon hjärtlighet. Visiten var henne nog att börja med, och huset visste snart att svägerskan varit där.

Men barnet växte och följdes snart av en flicka.

Nu började Marie-Louise få ömma bekymmer för barnens framtid, och notarien övertygades dagligen om att ingenting annat än vigsel kunde rädda dem.

Därtill kom systerns vinkar om att en försoning med de gamla möjligen skulle kunna komma till stånd, om han bara vore väl gift.

Efter två års kamp, dag och natt och med tanken

på sina barns framtid beslöt han äntligen låta den mytologiska ceremonien gå i verkställighet.

Men vem skulle han bjuda på bröllopet. Marie-Louise ville ha det i kyrkan. Men då kunde icke Sophie bli med. Det gick bestämt inte an. En flicka som hon! Marie-Louise kunde redan uttala ordet flicka med en särskild moralisk accent. Notarien erinrade om att hon varit en god väninna och att man icke fick vara otacksam. Marie-Louise erinrade om att man för sina barns skull fick uppge sina enskilda sympatier, och hon rådde.

Bröllopet stod. Bröllopet var över. Inga inviter från de gamle. Ett ovettigt brev från Sophie och fullständig brytning.

Nu satt Marie-Louise där som fru. Ensam, ensammare än förut. Bitter över missräkningen, säker på sin man, som numera var bunden, började hon taga sig alla friheter som en äkta hustru tillkommer. Det som förr var av god vilja givet utan res-contra, det togs nu som en skyldig tribut. Hon var förskansad bakom hederstiteln, hans barns mor, och därifrån gjorde hon sina utfall. Enfaldig som alla duperade män, uppfostrade av kvinnor, kom han sig aldrig för att utreda vad det var för helighet som låg i att vara h a n s barns mor. Det skulle ju någon vara det, och varför hans barn voro märkvärdigare än andra barn och än han själv, det begrep han inte.

Lugnad emellertid av att hans barn verkligen fått en lagstadd mor, började han göra små utflykter från hemmet och se sig om i världen, som han glömt något under första kärleksruset, och som han senare försummat av en viss räddhåga att lämna barnen och hustrun ensamma.

Dessa friheter misshagade frun, och som hon numera inte behövde genera sig, och dessutom var en uppriktig natur, så sa hon ifrån, rent ut.

Han som studerat alla juridikens kringgångar var icke svarslös.

— Tycker du att det är anständigt lämna dina barns mor på det här sättet under det att du sitter på krogen.

— Jag trodde inte du saknade mig! min gumma, svarade han förberedande.

— Saknade? Jo, när herrn är ute och super opp hushållspengarne, så saknas det allt mycket i huset.

— För det första super jag inte, för jag äter bara en bit mat och dricker en tår kaffe, för det andra super jag inte opp hushållspengarne, för dem har du inlåsta; jag har nämligen en annan sorts pengar, som jag »super» opp.

Olyckligtvis älska icke fruntimmerna humor, och den på skämt framräckta snaran kastades genast om hans hals.

— Jaså, du erkänner alltså ändå att du super?

— Jag? Nej, jag begagnade ditt uttryck skämtsamt.

— Skämtsamt. Jaså, man skämtar med sin hustru. Det gjorde man icke förut.

— Du önskade ju den där mytologien själv. Varför det nu inte är som förut? Ja!

— Därför att man är gift förstås.

— Dels det, och dels därför att rusets egenskap är att dunsta av.

— Jaså, det var bara ett rus hos dig.

— Inte bara hos mig; hos dig också, och hos alla andra med. Mer eller mindre långvarigt, ser du!

— Jaså, kärleken är bara ett rus hos karlarne.

— Nej hos alla!

— Men den är ett rus ändå?

— Ja, ja, ja! Men man kan ju vara vänner ändå.

— Men då behöver man inte gå sta och gifta sig.

— Nej det tyckte jag med.

— Du? Var det inte du, som ville att vi skulle viga oss?

— Ja, därför att du ville det dag och natt i tre års tid.

— Ja, men du ville det ändå!

— Ja, därför att du ville det. Tacka mig då för det.

— Ska jag tacka dig, därför att du lämnar dina barns mor ensam med dina barn, medan du hänger på krogarne.

— Nej, inte därför, utan därför att jag vigde dig med mig.

— Men jag ska vara tacksam ändå?

— Ja, det ska du vara, som varje anständig människa som får sin vilja fram.

— Jo, det är vackert att vara gift på det här viset? Så som en annan lolla och inte estimeras av sin mans släktingar.

— Vad har du med mina släktingar att göra? Jag har inte gift mig med dina.

— Därför att de inte voro tillräckligt fina, gubevars.

— Men mina voro nog fina åt dig. Om de hade varit ett skomakarfolk, så hade du inte varit så angelägen?

— Skomakare? duger inte de kanske? Är de inte människor de också?

— Joo, för mig, men jag tror inte du skulle springa efter dem.

— Springa? Jag springer inte efter någon människa.

— Nå, då är det bra då.

Men det var inte bra, och det blev aldrig bra. Om det nu var utav vigseln eller något annat, men Marie-Louise tyckte i alla fall, att det var bättre förut; det var mera »livat», som hon uttryckte sig.

Men notarien trodde inte det var precis vigselns fel, för han hade sett civiläktenskap också vara knaggliga. Och det värsta av allt; han som i hemlighet tittade opp till sin gamla kamrat och Sophie, fick en vacker dag se hur de »gjorde slut», och de voro varken vigda eller något. Så det var inte precis det inte!

Tvekamp.

Hon var ful och därför blev hon förbisedd av de råa unga männen, som icke visste att värdera en skön själ under en ful yta. Men hon var rik, och hon visste att männen fika efter fruntimmernas pengar, om av den orsak att alla pengar äro hoparbetade av män och dessa därför tycka att kapitalet tillhör deras kön, som också därför av den orättvisa lagen ensamt blivit dömt att arbeta för det andra könet och dess avkomma, eller av andra mindre grundade skäl, det gjorde hon sig ej reda för. Som hon var rik fick hon lära en mängd varjehanda, och som hon visade männen stort misstroende och förakt, ansågs hon vara ett begåvat fruntimmer.

Hon var bliven tjugo år. Modren levde och hon ville icke vänta fem år till för att få disponera sin förmögenhet. Därför överraskades hennes väninnor en dag med hennes förlovningskort.

— Hon gifter sig för att få en man, sade några.

— Hon gifter sig för att få en betjänt och friheten, sade andra.

— Så dum hon är som gifter sig, sade några; hon vet inte att hon då först blir omyndig. — Var ni inte rädda, sade andra, hon blir nog myndig fast hon gifter sig. Hur såg han ut? Vem var han? Var hade hon fått fatt i honom?

Han var en ung advokat, med ett kvinnligt utseende, höga höfter och ett blygt sätt. Han var enda sonen och uppfostrad av en mor och en tant. Han hade alltid haft en stor fruktan för unga flickor och hatade löjtnanter, emedan de voro så manliga och alltid hade företrädet på baler och soaréer. Sådan var han.

De råkades på en brunnsbal. Han hade kommit sent, och inga damer funnos kvar åt honom. De unga flickorna svarade sina glada triumferande nej, när han kom fram för att bjuda upp, och de viftade med sina program mot honom som om de viftat bort en närgången fluga.

Sårad, förödmjukad gick han ensam ut och satte sig på verandan att röka. Månen sken över parkens lindar, och resedan doftade nere på rabatterna. Han såg genom fönsterna huru par efter par susade förbi därinne i danssalongen under det valsens vällustiga rytmer kom honom att skälva av allmän svartsjuka, av den förkrymptes vanmäktiga begär.

— Sitter häradshövdingen här och svärmar? hördes en röst tilltala honom. Och dansar inte?

— Varför dansar inte ni, min fröken? sade han och såg upp.

— Därför att jag är så ful och ingen vill ha mig, svarade hon.

Han betraktade henne. De voro gamla bekanta, men han hade aldrig dröjt vid hennes drag. Hon var utmärkt väl klädd, och hennes ögon uttryckte i detta ögonblick en sådan smärta, en förtvivlans och den fruktlösa harmens, mot en orättvis natur att han kände en livlig sympati för henne.

— Och ingen vill ha mig heller, sade han. Men

löjtnanterna ha ju rätt. I det naturliga urvalet ha ju de starkare och de grannare rätt. Se på deras skuldror och epåletter...

— Fy, så ni talar!

— Förlåt! Men man blir bitter när man står i en ojämn strid! Vill ni dansa med mig kanske?

— Är det av barmhärtighet?

— Ja mot mig!

Han kastade bort cigarren.

— Har ni känt Er utpekad, utkastad av ödet, har ni känt vad det vill säga att alltid vara den sista? återtog han med värme.

— Om jag har känt det? Men det är icke alltid de yttersta som bli de sista vid tillfällen sådana som dessa, tillade hon med eftertryck. Det finns egenskaper andra än skönhet, som ha värde i livet.

— Vilka egenskaper sätter ni då högst hos en man?

— Godhet, svarade hon bestämt. Ty den egenskapen är så sällsynt hos en man.

— Godhet och svaghet bruka ju gå tillsammans, och kvinnan brukar ju älska styrkan.

— Vilka kvinnor? Den råa styrkan har ju haft sin tid, och vi som kommit framåt i civilisation, vi skulle väl ha bättre förstånd att vi icke satte muskelstyrkan och råheten högre än det goda hjärtat.

— Vi skulle! Ja, och ändå! Se på uppträdet därinne!

— Den sanna manligheten för mig, den består i känslans adel och hjärtats intelligens.

— Ni skulle således anse en man, som hela världen kallar en svag, en mes...

— Vad bryr jag mig om världen! Vad världen kallar!

— Vet ni att ni är ett ovanligt fruntimmer! sade häradshövdingen alltmer intresserad.

— Inte ovanlig alls! Men ni män äro så vana vid att anse fruntimren som ett slags rodockor —

— Vilka män? Jag, min fröken, har sedan barndomen sett upp till kvinnan som till en högre uppenbarelse av människa, och den dag en kvinna skulle älska mig och jag henne, så vore jag hennes slav.

Adèle såg på honom länge och djupt. Därpå sade hon:

— Ni är en ovanlig man, ni.

Sedan de närmare förklarat varandra som ovanliga species av det dåliga släktet människa och utgjutit sig över det flärdfulla i dansnöjet, anställt betraktelser över månens melankoli, gingo de in och sökte vis-à-vis till françaisen.

Adèle dansade utmärkt, och häradshövdingen vann hennes hjärta fullständigt, emedan han dansade som en »oskyldig flicka».

Efter françaisens slut sutto de åter på verandan.

— Vad är kärleken? frågade Adèle och såg på månen likasom hon ville ha svar från himlen.

— Det är själarnes sympati, viskade häradshövdingen med en stämma som komme den från vinden.

— Men sympati kan lätt förbytas i antipati, sådant har man sett, fortfor Adèle.

— Då var den icke den rätta sympatien. Det finns materialister som säga att kärleken icke skulle finnas om det ej fanns två kön, och de våga påstå att den sinnliga kärleken räcker längre än den

andra. Kan man tänka sig något så lågt, så djuriskt att i den älskade endast se ett kön.

— Tala icke om materialisterna.

— Jo, jag måste tala om dem, för att ni skall förstå huru högt jag sätter min kärlek till en kvinna, om jag skulle komma att älska någon. Hon skulle ej behöva vara skön; skönheten förgår. Jag skulle i henne se en god kamrat, en vän. Jag skulle aldrig känna mig blyg inför henne som inför en flicka. Jag skulle gå rakt fram till henne, som jag går till Er och säga: vill ni bli min vän, för livet. Och detta skulle jag säga utan det bryderi som en friare känner, när han förklarar sig för den han älskar, ett bryderi, som han måste känna, emedan hans tankar icke äro rena.

Adèle såg med hänförelse på den unge mannen, vilken fattat hennes hand.

— Ni är en ideal natur, sade hon, och ni har talat ur mitt hjärta. Ni har bett om min vänskap, om jag förstått er rätt. Ni skall få den, men först ett prov. Vill ni visa att ni kan lida förödmjukelse, hån, för den ni säger Er hålla av.

— Om jag vill? Säg, och jag lyder!

Adèle knäppte av sitt halsband av drivet guld med en vidhängande medaljong.

— Bär detta som ett vårdtecken av vår vänskap.

— Jag skall bära det, svarade häradshövdingen något osäker, men man skall kanske säga att vi äro förlovade.

— Och det fruktar ni?

— Nej, om du vill det! Vill du det?

— Ja, Axel! Jag vill det; ty världen tillåter

inga vänskapsförbindelser mellan man och kvinna; världen är så usel att den icke tror på ett rent förhållande mellan personer av motsatt kön.

Och han bar sin boja. Världen, som är mycket materialistisk mellan fyra ögon, sade som väninnorna. — Hon gifter sig för att bli gift, och han: för att få henne. Den gjorde även några fula anspelningar på att han tog henne för pengarne, efter som han själv förklarade att det icke existerade något så lågt som kärlek mellan dem, och vänskap tvingar ingen att bruka samma sängkammare som gifta bruka.

De gifte sig. Världen hade fått en vink om att de skulle leva som syskon, och världen satte sig med ett elakt grin att vänta på utgången av den stora reform som skulle omskapa äktenskapet.

De nygifta reste utrikes. De nygifta kommo hem. Frun var blek och vid dåligt humör. Hon började genast med ridlektioner. Världen drog öronen åt sig och väntade något. Häradshövdingen såg ut som han gjort något fult och gick omkring och skämdes. Och så blev det konstaterat:

— De där ha sovit i syskonsäng, sa världen.

— Det skall väl bli syskonbarn, sa väninnorna.

— Och utan kärlek? Men det är ju! Ja, vad är det?

— Förbjudna led! sa materialisterna.

— Det är ett andligt äktenskap, eller incesteri, sade en anarkist.

Faktum kvarstod, men själarnes sympati började troppa av. Den föraktade verkligheten bröt in för att hämnas.

Häradshövdingen utövade sitt yrke, och frun lät en amma och en piga utöva sitt. Därför kom hon

att gå utan sysselsättning. Sysslolösheten gav hennes tankar tillfälle att utveckla sig, och hon började tänka över sin ställning. Hon fann den mindre tillfredsställande. Var det en verksamhet för en begåvad människa att göra ingenting? Häradshövdingen riskerade en gång den anmärkningen att hon icke behövde, att det icke var något tvång att göra ingenting. Men han riskerade det aldrig mer.

— Det var ingen verksamhet hon hade.

— Nej, att gå sysslolös var ingen verksamhet. Varför ammade hon inte?

— Amma? Hon ville ha något som hon förtjänade på.

— Var hon girig då? Hon hade ju mer än de förtärde; varför skulle hon förtjäna pengar då?

— För att bli likställig med honom.

— Likställiga kunde de aldrig bli, ty hon skulle alltid äga en ställning som han aldrig kunde ernå. Naturen hade lagat det så att kvinnan kunde bli mor, men mannen icke.

— Det var dumt det.

— Det kunde ha varit tvärtom också, men det hade ändå blivit lika rasande.

— Ja, men detta liv blev olidligt. Hon kunde inte leva bara för de sina, hon ville leva för andra också!

— Då kunde hon emellertid börja med de sina, så fick man alltid tänka på de andra sedan.

Samtalet kunde ha räckt i evighet, men det räckte en bra stund ändå.

Häradshövdingen var naturligtvis mest ute på besök hela dagarne, och när han kom hem, hade han mottagning. Då var Adèle förtvivlad. Hon såg ho-

nom stänga sig inne med andra fruntimmer och mottaga deras förtroenden, vilka han icke fick meddela henne. Det fanns alltid hemligheter, som stodo emellan dem, och hon kände att han var över henne.

Ett doft hat började växa hos henne, hat mot det orättvisa i detta förhållande, och hon sökte nu ett medel att få ner honom. Han måste ner för att likställigheten skulle komma till stånd.

En dag framlägger hon förslag om stiftandet av ett sjukhem. Han avstyrkte, emedan han hade tillräckligt med att sköta sin praktik. Men så tänkte han, att det vore så gott att låta henne få något att syssla med, så blev det lugnare sen.

Hon fick sitt sjukhem, och han ingick med henne i direktionen. Hon satt nu i en direktion och styrde. När hon styrt ett halvt år, kände hon sig så hemmastadd i läkarkonsten att hon började meddela råd och upplysningar på egen hand.

— Det var ingen konst, menade hon! —

En gång råkade hon komma på sjukhemmets läkare med ett fel som han begått, och sedan hade hon intet förtroende mer till honom. Följden blev att hon en dag i känslan av sin naturliga överhöghet tog i hans frånvaro och skrev ett recept. Receptet lyckades bli expedierat samt intogs även av patienten men med dödlig utgång.

Man måste genast flytta till en annan stad. Men därmed var jämnvikten störd, och den stördes ändå mer genom en ny arvinges ankomst till världen. Ryktet om den fatala händelsen hade även spritt sig.

Det var trist och det var oskönt förhållandet mellan makarne, ty kärleken hade ju aldrig funnits där; den friska starka naturdriftens oreflekterade

grund saknades, och det var ett äckligt konkubinat baserat på den egoistiska vänskapens lösa kalkyler.

Vad som nu försiggick i hennes brinnande huvud efter upptäckten av det begångna misstaget vid sökandet av ett inbillat högre, det talade hon icke om, men mannen fick erfara det.

Hon började bli klen till hälsan, förlorade aptiten och ville aldrig gå ut. Hon magrade och tog till att hosta. Mannen lät undersöka henne gång på gång, men läkaren kunde icke finna sjukdomens orsak. Slutligen blev han så van vid det beständiga klagandet, att han icke mer gav akt på det.

— Det är tråkigt att ha en sjuk hustru, sade hon.

Han erkände inom sig, att det icke var något nöje, men om han älskat henne, skulle han aldrig ha känt eller erkänt något sådant.

Hon avtog märkbart, och han måste slutligen bekväma sig till att understödja hennes beslut att resa på besök till den ryktbare professorn.

Adèle reste in till professorn.

— Hur länge har ni varit sjuk? frågade denne.

— Jag har aldrig varit frisk, sedan jag kom från landet, där jag är uppväxt.

— Ni trivs inte i staden då?

— Trivs? Vem skulle bry sig om huruvida jag trivs eller ej, svarade hon och gjorde en martyrfysionomi.

— Tror ni att lantluften skulle bekomma Er väl? frågade professorn.

— Jag tror det är det enda som skulle kunna rädda mig, om jag skall vara uppriktig.

— Nå, bosätt Er på landet då!

— Men min mans bana kan väl icke avbrytas för min skull.

— Ah, han är ju rikt gift och advokater ha vi så gott om.

— Professorn anser sålunda att vi måste bosätta oss på landet?

— Ja, om ni tror det gagnar Er. Jag ser ingen annan sjukdom än nervositet man kallar, och tror, att lantluften skulle bekomma er väl.

Adèle kom hem nedslagen... Nåå? — Professorn hade dömt henne till döden om hon fortfor att bo i staden.

Häradshövdingen blev utom sig, men som han icke kunde dölja att det huvudsakligen var för att han måste överge sin praktik, erhöll han fullständiga bevis på att han icke brydde sig om sin hustrus liv det allra minsta.

Han trodde icke det gällde hennes liv? Trodde han då inte att professorn förstod det bättre än han. Ville han att hon skulle dö? Det ville han verkligen inte, och därför köptes en lantegendom. En inspektor skulle sköta den. Efter som det fanns länsman och kronofogde, så var häradshövdingen numera sysslolös. Dagarne blevo ändlösa, och han förde en otrevlig tillvaro. Som hans inkomster upphört, måste han leva på hustruns räntor. Första halvåret läste han och spelade på en Fortuna. Andra slutade han läsa, då han icke såg något ändamål med det. Tredje tog han sig för att brodera.

Men hustrun hon kastade sig genast in i lantbruket och gick i ladugården själv med kjolarne högt över knäna och kom smutsig in i rummen och luktade ko. Hon mådde så väl och kommenderade

folket så att det var en lust, ty hon var uppfödd på landet och förstod sig på det där.

När häradshövdingen beklagade sig över sysslolöshet, svarade hon: tag dig för någonting. Man behöver aldrig vara sysslolös i ett hus.

Han höll på att dra fram med verksamheten utomhus, men han aktade sig.

Han åt, sov, promenerade. Gick han på logen eller i ladugården, var han alltid i vägen och fick snubbor av hustrun.

En dag när han klagat mera än vanligt och pigorna lämnat barnen utan tillsyn, sade hustrun helt tvärt: se efter barnen, så har du något för dig.

Han såg upp på henne om det var allvar: — Ja, varför skulle han inte kunna se efter sina egna barn? Var det så märkvärdigt?

Han tänkte noga efter och fann verkligen ingenting märkvärdigt vid det.

Nu gick han regelbundet ut och promenerade med barnen varje dag.

En morgon, när de skulle gå, voro barnen icke klädda. Häradshövdingen blev ond och gick till frun, för han var rädd för pigorna.

— Varför äro inte barnen klädda? frågade han.

— Därför att Mari har annat för sig! Kläd dem du, som inte har annat att göra. Är det kanske skam att klä sina egna barn?

Han funderade en stund, men han insåg icke att det var någon skam. Så klädde han dem.

En morgon roade det honom att gå ut ensam och ta bössan med sig, ehuru han aldrig sköt.

När han kom hem, tog frun emot honom.

— Varför har du inte promenerat med barnen i dag? sade hon med en skarp förebrående röst.

— Därför att det inte roade mig i dag!

— Roade! Roar det mig att gå i stök och bök hela dan? Det är inte roligt att göra *någon* nytta för sig.

— För sig? För sin mat? menar du kanske.

— För vadsomhelst, menar jag. Och jag tycker verkligen att en gammal karl som du skulle skämmas att ligga på en soffa och göra ingenting.

Han skämdes verkligen, och numera var han anställd som barnpiga. Punktligen skötte han sitt värv. Han fann intet oriktigt i det, men han led av det. Det var något bakvänt, tyckte han, men hustrun förstod alltid att vända det rätt.

Hustrun satt på kontoret och tog emot inspektor och rättare; hon stod i magasinet och vägde ut åt statfolket. Alla som kommo upp till gården sökte frun, men ingen sökte herrn.

Under en promenad kom han en dag att gå ut på en äng, där det gick kreatur. Han ville visa barnen korna och ledde dem varligt framåt den betande skaran. Plötsligen stack ett svart huvud upp över de andra djurens ryggar och såg på de främmande med ett svagt bölande.

Häradshövdingen tog barnen på armen och sprang allt vad han förmådde tillbaka mot gärdsgården. Kommen dit kastade han barnen handlöst över och tog ett språng, men fastnade i gärdslet. Som han fick se några kvinnfolk i hagen, skrek han allt vad han rådde emot dem:

— Tjurn, tjurn!

Men kvinnorna skrattade och togo upp barnen, som voro illa tilltygade i diket.

— Ser ni inte tjurn! skrek han.

— Nej, det finns ingen tjur, sa den äldsta kvinnan. Den slaktades för fjorton dar sen.

Han kom hem snopen och ond. Beklagade sig för hustrun över folket. Hon skrattade bara. På eftermiddagen sutto de ensamma i salen, då det knackade på dörren.

— Stig på! ropade frun.

En kvinna, som varit med vid äventyret om tjuren, steg in och hade i handen häradshövdingens halsband.

— Det här är visst fruns, sade hon tvekande.

Adèle såg först på kvinnan, sedan på sin man, vilken med ögonen spärrade betraktade sin boja.

— Nej, det är herrns! sade hon och tog halsbandet av kvinnan. Tack skall du ha min vän. Herrn ger dig nog hittelön.

Denne satt blek och orörlig.

— Jag har inga pengar, jag, vänd dig till frun, sa han och tummade halsbandet.

Frun tog en krona ur sin stora portmonnä och räckte kvinnan som gick, synbarligen utan att begripa något.

— Nog kunde du ha besparat mig detta! sade han med smärta.

— Är du inte man att stå för dina ord och handlingar? Skäms du att bära en present av mig, då jag bär dina? En sådan feg stackare du är! Och det är en karl det!

Sedan den dagen var häradshövdingens frid slut. Vart han kom såg han fnissande ansikten, och pigor

och drängar kunde ropa bakom knutarne tjurn! tjurn! och alltid när han passerade.

*

Frun skulle resa bort på auktion att bli borta åtta dagar. Herrn skulle under tiden ha ett öga på folket.

Första dagen kom köksan och bad om pengar till socker och kaffe. Han lämnade de begärda pengarna. Tre dagar senare kom hon och begärde nya pengar till samma ändamål. Han uttryckte sin förvåning över att de förra tagit slut.

— Det är inte jag som äter upp dem ensam, sa köksan. Och frun brukar aldrig ha något att anmärka.

Han lämnade pengar. Men nyfiken att veta om han hade orätt slog han upp hushållsboken och började addera.

Det var en märklig summa han fick på de två posterna. När han slog ihop för en månad alla skålpundena, så blev det lispund. Han fortsatte sina forskningar och kom till liknande resultat över allt. Han gick till huvudboken och fann utom de omåttligaste siffror också de orimligaste fel i adderingar. Resultatet blev att frun varken kunde sorter eller decimalbråk och att det oerhördaste bedrägeri från de underhavandes sida måste leda till husets undergång.

Frun kom hem. Häradshövdingen måste höra auktionsberättelsen till slut. Därpå harskade han sig och tänkte börja, men så tog frun opp tråden själv:

— Nå, hur har du rett dig med pigorna nu, min gubbe lilla?

— Åja, jag har nog rett mig med dem, men de ä' bestämt inte ärliga.

— Ä' de inte ärliga?

— Nej, det ä' för stora poster i kaffe och socker till exempel.

— Hur vet du det?

— Jag såg det i hushållsboken.

— Jaså, går du och snokar i mina böcker.

— Snokar! Nej, det roade mig att granska.

— Vad har du med det att göra...

— Och jag fann att du för böcker utan att kunna sorter och bråk.

— Vad för slag? Kan jag inte?

— Nej, det kan du inte; och därför är hela huset underminerat. Du är en liten humbug, min gumma lilla. Det är du!

— Vem rör det hur mina böcker ser ut?

— Jo ser du lagen kan få, troligen mig, på fästning för falsk bokföring.

— Lagen? Pfu! Jag struntar i lagen!

— Ja det tror jag, men han håller nog efter oss, det vill säga mig. Och därför skall jag hädanefter föra böckerna själv.

— Vi kan ta en bokhållare!

— Nej, det behövs inte! Jag har ingenting annat att göra.

Och därvid blev det.

Men sedan häradshövdingen intog platsen vid pulpeten och folket kom och stod för hans ansikte, började lantbruk och ladugårdsskötsel förlora sitt intresse för frun.

En häftig reaktion inträdde, och hon tittade snart varken efter kor eller kalvar utan satte sig

inne. Och där satt hon och kurade, och nya tankar började jäsa hos henne.

Häradshövdingen vaknade däremot till nytt liv. Han kastade sig på lantbruket och röck opp gårdsfolket. Nu hade han övertaget. Han styrde och ställde och utanordnade och rekvirerade.

En dag kom frun in på kontoret och anhöll om att få tusen kronor till ett nytt piano.

— Vad tänker du på? sade mannen. Just nu då ladugården skulle byggas om. Det ha vi inte råd med.

— Vad vill det säga? svarade frun. Ha vi inte råd? Räcker inte mina pengar?

— Dina pengar?

— Ja, mina, som jag medförde i giftet.

— De blevo familjens i och med giftet.

— Det vill säga dina.

— Nej, min vän, familjens. Familjen är en liten kommun, den enda erkända med egendomsgemenskap, med mannen som förvaltare, i vanliga fall.

— Varför skall han vara förvaltare och inte kvinnan?

— Därför att han har bättre om tid, emedan han inte behöver föda barn.

— Varför kan inte båda vara förvaltare.

— Av samma skäl som aktiebolaget bara har en verkställande direktör. Skulle kvinnan också förvalta, så skulle barnen också förvalta, efter som det är deras egendom.

— Det där är bara advokatyr. Men nog tycker jag det är bra hårt att jag skall be om lov att få köpa mig ett piano för mina egna pengar.

— Det är inte dina egna pengar numera.

— Är det dina då?

— Nej, inte det heller, det är familjens, och hör sen. Du skall icke heller vara så falsk och be mig om lov; klokheten bjuder bara att du frågar förvaltaren om egendomens ställning tillåter en stor utgift till lyx.

— Är ett piano en lyx då?

— Ett nytt piano, när man har ett gammalt, kan vara lyx. Nu är egendomens ställning dålig, därför tillåter den icke att du köper ett nytt piano nu, ehuru jag naturligtvis icke kan eller vill sätta mig emot det.

— Man blir inte ruinerad på tusen kronor.

— Jo, man kan lägga grunden till sin ruin genom en otidig skuldsättning på tusen kronor.

— Det vill säga, du nekar mig att köpa ett nytt piano.

— Nej; det vill det inte säga. Egendomens osäkra ställning...

— När, när skall den dag komma, då kvinnan får förvalta sin egendom själv och slippa stå som en tiggerska för sin man?

— När hon arbetar själv. Det är en man, din far, som arbetat ihop din egendom. Det är män, som arbetat ihop all egendom, därför, ser du, har det varit rättvist att syster ärvde mindre än broder, helst broder var född med skyldighet att föda hustru, men syster ej var skyldig föda man. Förstår du det?

— Jo, se, det är rättvisa: att dela olika. Är det rättvist att dela olika? Kan du som har så pass förstånd påstå det? Ska man inte alltid dela mitt uti?

— Nej, inte alltid. Det skall delas proportio-

naliter efter förtjänst. Den late, som ligger i gräset och ser på hur murarn bygger, skall ha mindre än murarn som bygger.

— Jaså, du säger att jag är lat.

— Hm! Det är bäst att säga ingenting. Men när jag låg på soffan och läste, så ansåg du mig mycket lat och jag vill minnas att du uttryckte dig i den riktningen; ganska tydligt.

— Vad vill du jag skall göra då?

— Promenera barnen.

— Jag passar inte för barn.

— Men jag fick passa jag. Hör du min lilla vän: en kvinna som säger att hon inte passar för barn, den är ingen kvinna. Man är hon icke heller! Vad är hon då?

— Fy, fy, att du vill säga så om dina barns mor!

— Vad säger man om den man som inte ser åt fruntimmer? Säger man inte något mycket fult?

— Å, jag vill inte höra mer.

Och därför gick hon ut ur rummet och stängde sig inne. Frun föll sjuk. Läkaren, den allmäktige, som tagit kropparne sedan prästen förlorat själarne, förklarade lantluften och ensamheten ohälsosam, och man måste flytta till stan för att frun skulle undergå läkarebehandling.

Staden hade ett mycket gynnsamt inflytande på fruns hälsotillstånd, och rännstensluften gav hennes kinder ny färg.

Häradshövdingen sökte sig praktik, och makarne hade avledare för sina oförsonliga lynnen.

En dag förkunnade tidningarne att frun hade en pjäs antagen till spelning på teatern.

— Ser du nu, sade hon till mannen, att kvin-

nan också kan leva för högre uppgifter än vagga och laga mat.

Och det erkände han och bad om förlåtelse.

Pjäsen spelades. Mannen satt i ett oxöga som under kall dusch, och efter spektaklets slut fick han vara värd på sexan.

Frun var omgiven av beundrare, åt vilka mannen fick slå i supar och snoppa cigarrer.

Därpå hölls tal. Mannen stod bredvid vaktmästaren och övervakade champagnekorkarnes salut, när skålen för kvinnan utbragtes, i vilken stora förhoppningar om framtiden uttalades av en ung poet som trodde på kvinnan.

En aktör kom och klappade häradshövdingen på axeln och bad honom ta in Carte Blanche i stället för den här usla Roederer; kyparne sprungo och frågade efter fruns man; och frun uppmanade oupphörligt sin man att se efter att recensenterna drucko.

Nu var han under, och han kände det högst obehagligt. När de kommo hem om kvällen, var frun strålande. Hela hennes själ hade vidgats och fyllde varenda åder, spände varenda nerv. Framgången hade lyftat stenarne från bröstet, och hon andades fritt och högt; hon hade talat och blivit hörd; hon hade varit stum och återfått målet. Hon svärmade om framtiden, om nya planer, nya erövringar.

Mannen satt tyst som ett vått träblock och gav ingen resonnans. Ju mer hon steg, dess mer sjönk han.

— Du är avundsjuk, sade hon och stannade i sitt glödande tal.

— Om jag icke vore din man, skulle jag ej vara det, svarade han. Jag gläds åt din framgång, men

den utplånar mig. Du har rätt, men jag har också rätt. Äktenskapet är ett mänskoäteri. Äter inte jag dig, så äter du mig. Du åt mig. Jag kan inte älska dig mer.

— Har du älskat mig nånsin?

— Nej, det är sant, vi byggde äktenskap utan kärlek, därför gick det inte. Det förefaller mig i alla fall som om äktenskapet hade samma roll som monarkin. Monarkin kan endast bestå med envälde. Äktenskapet var en monarkisk styrelseform, och därför skall det dö.

— Vad ska vi få i stället då?

— Republik naturligtvis! svarade mannen och gick in och lade sig.

Omakar.

Jag mötte dem i tre års tid mest varje middag jag gick hem från biblioteket.

Första året var han rak och smidig som en löjtnant, vilket han också var. Hon dansade fram vid hans sida och böjde huvudet på sned för att möta hans ögon.

Han bleknade, men hon fortfor att vara röd.

Andra året gingo de ännu arm i arm, men de sågo rätt fram för sig, och hon böjde aldrig huvudet på sned för att se in i hans insjunkna ögon.

Tredje året kom han ensam. Hans hals syntes ha blivit längre, och hakan hängde ner. Kinderna smetade utmed käkbenen och ögonen voro infattade i svarta ramar. När han bar uniform, hängde sabelkopplet ner på svärdsidan, och de gula generalstabsrevärerna flaxade om de avmagrade benen.

Hon kom ibland ensam. Hennes gång var lätt och dansande som förr, men ansiktet hade fått ett hårt drag av missnöje. Näsborrarne stodo öppna som om de vädrade rov, och ögonen spelade utåt andra trottoaren som spejade de efter tillfredsställelse.

Fjärde året kom han aldrig mer.

— Har ni hört att kapten X. är död? frågade en dag en vän.

— Nej jag känner inte kapten X.

— Å, det var en ung lovande man med stor framtid. Ni måste bestämt ha sett honom för han bodde på samma gata som ni.

— Ah, då, han var vid generalstaben och hade en ung vacker hustru?

— Alldeles.

— Vad dog han i då?

— Ja, vad? Har ni sett Låtom oss skiljas?

— Nej.

— Läs den då!

— Den handlar om äkta makar?

— Nej, om omakar!

Det räcker inte!

Madame St. Brie har en familjepension i Passy. Hon är änka, fyrtioåtta år, har tre söner. En på tjugoåtta, gift, en på tjugosex, gift, en på tjugofyra, ogift och artist. Hennes man var läkare och dog, dekorerad, för två år sen.

Hon har en liten ränta, som hon skulle kunna leva på ensam, men sonen, som är målare, måste ha modeller, färg, penslar, dukar, ateljé och absint. Därför håller hon pension, men även därför att hon älskar se människor omkring sig.

De äldsta sönerna gå aldrig hem. Svärdöttrarna ha rivit dem loss från modren. Hon har hela sitt äkta liv levat för barnen, utan att ha några andra intressen. Nu äro de utflugna, och hon sitter där ensam med den yngsta som aldrig är hemma. Hon kan ännu leva en tjugo, trettio år, men har ingen att leva för mer, och för sig själv kan hon inte leva, ty hon var född och uppfödd att vara mor, eller leva för andra.

Charles artisten har pressat av henne mycket pengar nu i April, ty han skall in på salongen för första gången, och man går just nu och väntar svaret från juryn.

I dag på morgonen kom herr Charles till frukostbordet. Han var ljusgul i ansiktet med umbra-teinter under ögonen, som sågo ut som de voro smorda med grön maskinolja. En lätt dagg av kallsvett lägrade i hårfästet, och det utgick en oren anda ur hans mun.

— Var var du i går, Charles lilla? frågar modren och lägger upp sex ostron på hans fat.

— Vad rör det dig? svarar Charles och luktar på ostronen. Portugiser! Fy!

— Jag trodde jag skulle bjuda dig på något gott, jag, säger modren.

— Du ska inte bry dig om mig alls, säger herr Charles. Du pinar livet ur mig, och ta mig fan flyttar jag inte om du fortsätter på det här viset.

Modren vänder sig till en pensionär, en ung fru med två små gossar vid sin sida.

— Man har glädje av sina barn ska jag säga. Två ha flugit ut för alltid, och det här är den sista. Är han snäll mot sin mor?

— Nej, det är han inte, svarar pensionären.

Herr Charles stiger upp, röd, så röd han med sin tunna blod kan bli och ryter:

— Adjö! Jag skickar och hämtar mina saker efter frukost.

Deux-battangerna dundra, och herr Charles går.

Modren faller i gråt.

Efter frukosten kommer en kommissionär och skall hämta sakerna.

Modren plockar gråtande ihop sin Charles' ritsaker. Hon tömmer byrålådorna och lägger linnet i kappsäcken. Tar ned tavlorna från väggen och låter pigan piska av kläderna. Och så är rummet tomt.

Alla ungarne äro utflugna, och boet är övergivet. Vad skall hon nu leva för, vem skall hon nu hacka sitt bröst för i trettio år kanske, en hel mansålder?

— Det är naturens ordning, bästa fru St. Brie, säger pensionären. Och vi ska icke uppfostra våra barn för oss. Liksom vi flögo ut från våra föräldrar, så flyga våra från oss. Vi begära för mycket av livet, som ger så litet.

— Men vad skall man ta sig till, när alla gått ifrån oss? invänder den övergivna modren.

— Arbeta för oss, tänker jag, svarar pensionären.

— Det räcker inte. Jag kan inte leva ensam, jag måste ha någon, måste ha någon.

Och nu sitter änkan där ensam och sörjande. Men hela sin välvilja kastar hon nu över på pensionärens små gossar. Hon leker med dem, läser med dem, spelar domino med dem och sköter dem, när de äro sjuka. Och så har hon någon att leva för en hel månad.

Men när månaden är ute, resa de. Hon står på trappan, när de stiga i vagnen, och när droskan rullar bort åt avenyen, ser hon så långt efter dem som om de reste bort med ett nytt stycke ur hennes hjärta. Men hjärtat är som Prometeus' lever. Det växer igen alltefter som gamen hackar.

Och så kommer det en ny pensionär, en som reser omkring för att promenera en stor sorg. Och så möter han det hackade modershjärtat. Och så får han sin bit, som han hackar i sin tur, och så tar han en droska och åker sin väg i sinom tid och ger pigorna var sin louis-d'or för hjärtat som han gnagde.

Men åt änkan ger han intet, ty det passar ej. Jo, det är sant, han öppnade sitt bröst, och gav henne i souvenir en bit av sin sorg, och den tog hon emot och lade till sina besparingar.

Men vad det är dumt att leva för andra, det räcker inte, det räcker inte.

Den starkare.

I Genève bor en fru X, som utger en tidning kallad Europas Förenta Stater. Idén om en Europeisk federativrepublik är ett arv från Saint-Simonisterna, och Napoleon III, som var socialist innan han blev kejsare, hade Europas Förenta Stater på sitt program. Sedan han gifte sig med Eugénie Maria de Montijo, som var starkare än han, ändrade han sitt program.

Fru X vidhåller sitt. Hon var gift med en gammal Saint-Simonist. Äktenskapet blev barnlöst. Fru X, som var idealist, ansåg det lågt att sköta hushåll. Mannen, som också var litterat, lagade maten och städade. Han ansåg intet lågt ligga i det. Men han fick löjet över sig.

Det löjliga låg ju ej i att han gjorde vad kvinnan brukar göra, utan i att han gjorde det ensam. Om de gjort det båda, hade ingen varit löjlig.

Nu uppges han av några vara död, av andra vara bosatt i Amerika. Det tyckes sålunda som om det äktenskapet ej blev något äktenskap, och det var det ju ej heller när de icke hade några barn.

Fritt spelrum till en konstruktionsnovell ger deras halvkända historia, och ämnet lånar sig till alla partitydningar. Jag har förgäves sökt mera upplysningar, men icke fått några.

Dukade han under för löjet? Fann han sin ställning ohållbar? Ansåg hon sig förödmjukad av att vara på hans fribröd?

Vem vet?

På Victor Hugos begravning stod en ensam droska vid Porte-Maillot färdig att rycka in i processionen. Det var en enbetsdroska, med ett enkelt, fattigt utseende, en sådan som en full karl eller en på gatan sjuk forslas bort i. På kuskbocken var upprest ett slags obelisk klädd i svart, prydd med en krans av granris och blommor, ini vilken en vers till Victor Hugo var präntad.

I droskan sutto två äldre fruntimmer och en karl, karlen på baksätet. Fruntimmerna höllo en stor fana, vars duk de slogo ut för vinden. Där var målad en tavla föreställande ett landskap, i vilket stodo representanter av alla jordens folk, räckande varandra handen. Över var skrivet i guld: La République Universelle, och därunder en vers av Hugo till Universalrepubliken.

Alla förbigående, blusar som redingoter, dekorerade och odekorerade, kvinnor som män, stannade pliktskyldigt för att skänka sitt skratt åt spektaklet. Och de som icke ville skratta, de måste, för att rädda sin heder och sin intelligens.

Men de två kvinnorna höllo fanan högt, bifogande då och då en förklaring, allvarsamt, vänskapsfullt, utan ondska eller iver.

Sågo de icke skratten? Jo, annat var ej möjligt. Men de hade väl icke påräknat annat, och därför förvånades de ej, vredgades de ej. De hade nog de ideala kraven på framtiden, men på samtiden syntes de inte ha några krav alls.

Men karlen på baksätet, han såg skratten, han, och därför vred han sig som en syndare på sin hundsvott. Varför var han så feg?

Jag kom att tänka på fru X. Var det hon som höll fanan och hennes man som gömde sig?

Och så tänkte jag på Napoleon III. Tänk om han levat nu och sett sin ungdoms utopi hissad på en flaggstång, i likprocessionen efter författaren till Napoleon den lille. Och så skulle Eugénie Maria de Montijo ha kommit ner från Avenue de la Grande armée och mött fru X i droskan, (om det nu var fru X).

— Goddag, du, skulle hon ha sagt, du har stulit min Ludvigs idé, du.

Och så skulle fru X svara:

— Han vågar ju inte bära den, det kräket, han vågar inte för dej, och därför så gör jag det. Titta på den här karlstackarn, som sitter och darrar på bänken där. Det är hjältar ska jag säga. Och så tala de om det svaga könet.

— Det talte aldrig Ludvig om. Han visste nog att det borde stå i historien: Eugénie I 1853—1870 i stället för Napoleon III 1852—1870.

— Och så vill man inte ge oss rösträtt?

— Vad ska man med rösträtt, när man har absolut veto? Kejsarn var den obetydligaste i hela kejsardömet; han hade icke rösträtt och icke veto. Jag hade åtminstone det.

— Ja, det var illa att Ni hade det, den gången.

— Bra eller illa, man eller kvinna, den starkare rår ändå.

— För tillfället är det jag, säger fru X och viftar med fanan.

Och polisen ropar upp: La République Universelle kör fram!

Och universalrepubliken åker fram mellan en roddklubb och en sångförening, inregistrerad under sport.

Men kejsarinnan ropas inte upp, för hon är i Chiselhurst och mottar Bonapartister som agitera för tredje kejsardömet.

Som duvor.

De älskade varandra, därom var icke någon fråga, och de älskade med den sanna, sunda ungdomens oberäknande naiva kärlek, som övergår alla kalkyler på gemensamma intressen och liktänkeri.

Efter ett års kärlek fick han slag. Han var musiker och hon sångerska.

Och då skulle de resa till Lysekil, där han måste bada.

De bodde på societeten. Hon följde honom på promenaden om dagen. Hon gick steg för steg som en gumma vid hans ena sida. Hon blev hans andra krycka. Och hon var ung, och blodet kokade. Hon såg huru de unga lekte, och hon hörde huru de spelade och dansade.

I två år gick hon som sjuksköterska. Världen beklagade henne, men ingen ville hjälpa.

Tredje året kommo de igen till Lysekil. En afton, när hon satt i den sjukes rum och såg genom fönstret hur det lyste i societetssalongen, där flottans officerare dansade med unga flickor och fruar, och hörde pianots lekande locktoner, fick hon en brinnande lust att vara med. Hela hennes ungdom gjorde uppror mot sjukrummet, mot kedjan. Hon steg upp och sade:

— Låt mig gå ner och dansa, en dans. Har du något emot att jag gör det?

— Icke gör det mig glad, men du skall gå.

Och hon gick.

Han låg ensam och kunde icke sova. Lakanen brände omkring hans kropp, och han ville stiga upp och gå dit ner, men han kunde inte.

På morgonen kom hon igen; röd, blixtrande, glad.

Det gladde honom att se henne så, men det sårade honom.

Nästa afton efter supén satt hon kvar, när han gick upp och lade sig. Han låg vaken, och hörde henne sjunga alla deras sånger för andra.

Kvällen därpå stannade han, ty han tänkte det skulle bli roligt. Men det var tyst och stelt. Han kämpade med sömnen, men han ville icke gå. Slutligen måste han.

Han steg upp och tog godnatt. Därpå vände han sig till sin hustru.

— Jag har lovat att sjunga i kväll, sa hon.

Han skämdes att be henne gå. Och han gick ensam.

När han kommit upp på sitt rum, hörde han en vals spelas på pianot, och genom fönstret såg han hustrun sluten i en herres armar, tryckt mot hans bröst, med huvudet mot hans axel sväva förbi.

Nå, vad mer. Hon dansade med en herre. Ja, men hon hade sagt att hon skulle sjunga.

En vecka senare såg han två skuggor i trädgården bakom en jasminhäck. Och han kände igen den ena, ty han kunde varenda linje i hennes kropp. Och de omfamnades, såsom i dansen, och de kysstes.

Nå vad mer? De kysstes. Men hon hade lovat att endast kyssa honom. Varför ska man gå och lova sådant som man inte kan hålla!

Musikern avled strax därefter; och världen satt dom. Den döde frikändes, men den levande fälldes.

Tyvärr föll domen utan att föregås av rannsakning. Tyvärr kunde ingen rannsakning ske efter ena partens död.

Därför borde domen, om det nu skall dömas, skjutas hän till en upplyst framtid.

Den som inte vill vänta på den, kan rannsaka skrifterna. Sagan om Tobias är inte så dum, fastän den är apokryfisk; sången om Asra har det felet att vara poetisk, och »En ungdomsväns varning» lider av att vara alldeles för moralisk.

De ideala kraven.

I vår realistiska tid synas de ideala fordringarne på livet växa oerhört. Naturligtvis därför att tron på ett liv efter detta är i avtagande och man därför vill leva det enda livet så gott som möjligt.

En ung flicka på tjugo år förklarade sålunda att hon icke ämnade gifta sig, emedan lagen i hennes land vid kritisk barnsbörd tillåter modrens dödande i händelse barnet därmed kan räddas. Över detta tema skulle man kunna skriva ett band predikningar. Först om lagen, den gamla kristliga lagen, som försvarar släktet mot individen; sedan om flickan, den ateistiska, darwinistiska flickan, som sätter individen över släktet.

När Gamahut, en beryktad mördare, i vintras avrättades i Paris, förklarade en ateistisk tidning att det var orättvist taga en ung kraftfull mans liv i vederlag för en utlevad gummas.

Ateisterna hava således ännu icke omredigerat sin moral efter sin filosofi.

*

Är det nödvändigt att det födes barn? fråga ateisterna-malthusianerna.

För naturen är det icke alls nödvändigt, ty om de sex arterna mänskor dö ut, är lika likgiltigt som

när de 5,000 ammonit-arterna dogo ut. Men för ateist-kvinnans livsglädje är det nödvändigt att få barn, ty det är både hälsosamt och roligt.

Att man kan dö i barnsäng, är icke något jäv mot äktenskapet. Den sorgen är lika otidig som de bekanta kortspelarnes, vilka avbröto spelet för att gråta över att Homerus var död. Och det är lika livsfarligt att gå på gatan, emedan takpannor kunna blåsa ner.

Takpannorna hava icke ännu blivit förbjudna av lagen, oaktat de äro livsfarliga, liksom skorstenar, skenande hästar, sjöstränder, segelbåtar, och i synnerhet lokomotiv och eldgevär.

*

Ett gift par fingo två barn. Barnen dogo båda i tyfus. Sedan fingo de inga barn mer, men frun skaffade sig två hundrackor i stället. Hon levde sedan för dem och sitt hus, inklusive mannen. Hon önskade aldrig barnen ofödda, oaktat de givit henne sorg, ty de hade också givit henne glädje så länge den räckte. Och hon rekommenderar icke hundrackor i stället för barn, ty hon vet, att rackorna också skola dö om några år.

Denna kvinna är kristen och idealist, men hennes ideala fordringar på livet äro mindre än realisternas.

Hans poem.

Han söker ungkarlsgillen, emedan han har en elak hustru.

En liten ful, stygg, grälsjuk tyrann, som njuter av lagens orättvisa mot kvinnan.

Att höra honom en natt, eller mot morgonsidan, när vinet släpper rullgardinen över det närvarande och sätter det förflutna i belysning, är ganska eget.

Härom sist satt han på sängkanten hos sin vän aktören och talade om sin hustru. Han drog upp tavlor från det förflutna, från den gyllene förlovningstiden, från första giftastiden. Och nu och förr smälte ihop. Han hade den vackraste kvinna i skapelsen, den godaste, intelligentaste och dugligaste. Hon var ett mästerstycke. Han erkände, att han varit orättvis och elak mot henne och att han icke var värdig henne.

När han tog på överrocken och tömde sista glaset, blev han plötsligen allvarsam.

— Hon har ett fel ändå, hon som alla, för ingen är felfri, sade han. Hon tycker inte om att jag är ute om nätterna.

— Varför är du ute om nätterna då? stack en ungkarl emellan.

— Varför? Varför jag är ute om nätterna?

Rullgardinen tycktes dras opp och dagsljuset falla med full belysning på hans elände.

Och vi sågo i de stelnade musklerna omkring munnen och de rynkade skoningarne kring ögat, huru han alltför länge stirrat på Gorgonskölden.

— Men hon är snäll ändå, avslöt han, och raglade ut.

Ändå!

— Nordau kallar kvinnan en dikt av en rusig man, sade ungkarlen. När ska vi få höra en sång till mannen diktad av en kvinna.

— När en kvinna kan älska en man! sade en annan, som såg medtagen ut. Men det dröjer nog. Att älska är en manlig egenskap; att älskas ett kvinnligt prerogativ.

— Mannen ger och kvinnan tar emot. Det är saligare att giva än taga, men det är dummare.

— Den där stollen, som gick, han fortfar att dikta sin dikt, men på dagen, när han är nykter, då går det inte. Det blir bara prosa. Förstår ni nu varför han är ute om nätterna?

Lurad.

När fiskarne lekte och fågelhanarne började sjunga, gingo mänskobarnen ut på sina lekställen för att para sig. Mödrarne pyntade sina unga honor att locka hanar; sömmerskorna satte vaddar i klädningsliv, och skräddare lade stoppningar i jacquetter och bonjourer. Och så gick man ut i naturen för att välja en passande miljö för den naturliga akt, som nu förbereddes. Det var vid havskusten. Dit kom grosshandlarens fru med sin dotter, och dit kom löjtnanten med sin uniform och sina skulder.

Och en afton, när myggorna dansade och kattorna jamade, dansade flickorna i societetens salong, och de hade klippt ur klädningarne ovantill och låtit släppa ner rullgardinerna för att komma i belysning. Och löjtnanten lutade sig i en fönstersmyg intill grosshandlarens dotter och frågade med ögonen:

— Vill du betala mina skulder? Men läpparne sade: vill du älska mig i nöd och lust?

Och grosshandlarens dotter svarade med ögonen: Ja, om du vill göra mig till grevinna och föra mig in i ditt fina sällskap, om du vill låta pappa spela kort med dina generaler och mamma får dua dina grevinnor, om du vill försörja mig till döddagar och låta mig ha roligt.

Ja, det ville han, och så var handeln avslutad.

Två år hade förgått. De sutto slöa och ledsna i sina morgonrockar och utbytte några sanningens enkla ord.

— Vadd! sa han och pekade på hennes klädning, som hängde pösande på en stolkarm.

— Vadd! svarte hon och pekade med toffeln åt hans syrtout, som dinglade över handduksstället.

Han drog nattrocken omkring sig och svarade intet.

Två år senare råkade grosshandlaren göra konkurs. Därigenom omöjliggjordes vidare kortspel med de utlovade generalerna, och grevinnorna avklippte umgänget med frun. Dottern blev mindre gärna sedd, och löjtnanten fick smak för privatlivet hemma, helst subsidierna från svärfadern uteblevo. En dag då han varit mycket sanningsenlig mot sin grevinna, fann denna sig föranlåten att ingå i detaljer.

— Du är inte så artig numera, sen jag blev fattig, sade hon.

— Det var jag inte förut heller, svarte han, så inte är det fattigdomen bara...

— Ja, men du var artigare mot pappa förr.

— Jaa, ty det var hans enda förtjänst att han var rik. Nu sedan han förlorat denna aktningsvärda egenskap, ser jag ingen anledning att visa honom överdriven aktning.

— Du tillstår sålunda helt rått att du gifte dig för pengar.

— Javisst! Det är ju vackert att tillstå sina — hm — egenskaper.

— Och du skäms inte att säga mig det?

— Åjo, det gör jag, men du vill väl icke inbilla mig, att du tog mig av — vad kallas det nu? —

kärlek? Jag är böjd att vara övertygad att du betalte mina fattiga tiotusen kronors skuld mot grevinnetiteln. Det var gott pris. Dickson fick ge ett par hundratusen för att bli simpel adelsman, och L. O. Smith fick betala sextiotusen för vasaorden! Jag har inte lurat dig på handeln, för du är grevinna, men du har lurat mig, för du höll upp en rik svärfar, och nu sitter jag där med en fattig! Vadd, vadd! Från början till slut!

— Ja, men jag gifte mig inte för pengar, jag.

— Nej, men för titeln, och, men det är detsamma.

— Säg ut du! Den som har mod att förstöra en fattig kvinnas pengar... kan ha mod till allt.

— Hör du, min pulla lilla.

— Jag är ingen pulla!

— Nå! Du förde in tiotusen kronor. Vet du vad jag lagt ut under fyra år? Fyratiotusen! Din far har släppt till fem. Hur mycket har du då förstört av den fattiga löjtnantens pengar?

— Att han inte skäms? Kanske hustrun skall försörja mannen nu också?

— Nej! Men hon ska inte säga att mannen förstört hennes pengar, när de ha begagnat dem tillsammans, och för övrigt, hennes pengar? Var kom de pengarne ifrån? Har hon arbetat ihop dem? Inte ska n i komma och tala om pengar, som allihop gifta Er för pengar!

— Och du vill därmed säga att du håller mig? Som en annan dam?

— Jag vill inte säga det, efter du insett det själv. Emellertid är bra att så är, ty om du nu vill höra hela sanningen: vi måste ändra levnadssätt efter vad

som hänt. Ville du inte begagna tillfället och frigöra dig, emancipera dig från att äta nådebröd?

— Jo, så gärna jag lever.

— Gör det då! Arbeta!

— Jag har inte lärt något.

— Gör vad du kan! Se efter ditt hus!

— Det är intet arbete.

— Det har du rätt i. Därför återstår bara att fortsätta att göra ingenting. Samhället har givit dig den rollen!

— Det är en fin roll!

— Du inser det nu!

— Jo, nu inser jag det. Jag är dömd att till döddagar äta en mans bröd. När min far inte längre kunde föda mig, så drog min mor ut mig på marknaden för att upptäcka någon annan som skulle kunna föda mig.

— Och så upptäckte hon mig. Därmed steg din fars kredit, och jag har troligen skaffat honom igen många gånger vad han lagt ut för mig. Så stå sakerna nu, och vad vill du man skall göra åt det?

— Ingenting!

— Nej, jag ser verkligen ingenting att göra åt det. Så är det hela vägen: ihåligt bara, uppstoppat. Vadd! Vadd alltsammans!

Löjtnanten blev knarrig och frun olycklig. Efter två år voro de skilda. Löjtnanten dömdes att lämna hustrun underhåll till döddagar.

— Det är dyra saker de där, sa kaptenen vid ett middagsbord på källaren.

— Äkta vara är dyr, sa löjtnanten, men när den är så dyr, så skulle man åtminstone få prova den först.

Affär.

Om hon älskade honom, var icke gott att ta reda på, ty det var han som friade, och hon ville gärna gifta sig. Men han var kär i henne. Om det var för hennes skönhet, hennes dygder, hennes små fel, hennes goda förstånd, det visste han inte själv, han visste bara att han älskade henne. Så började han sina kvällsvandringar i hennes hem. Och så förberedde de sig till det kommande samlivet genom att gå på teatrar, konserter och baler.

En kväll, när de lyckats komma över förmakssoffan, och hon satt med sin chignon mot hans engelska skjortbröst, sade hon:

— Robert, älskar du mig?

— Vilken fråga!

— Då blir du inte ond om jag ber dig om en sak.

— Ond? Ah!

— Vet du att jag har en hemgift?

— Nej.

— Jo, jag har en ränta på fyra tusen kronor, hälvten i Jockums knappnålsfabrik, hälvten i Bobbs zinkgruvor.

— Vad bryr jag mig om det! Jag har inte tagit dig för pengar, ty jag visste icke du hade några.

— Ja, det är du, det, Robert, men alla män äro icke som du!

— Nå, vart vill du komma nu?

— Jo ser du, jag tillhör föreningen för gift kvinnas äganderätt, och jag vill ge ett exempel för världen. Därför skola vi göra ett paktum, att jag får behålla min ränta. Man kan ju inte veta vad som kan inträffa. Vill du icke också ingå i föreningen?

— Nej, min lilla vän, svarade Robert; det vill jag icke, ty ett rätt äktenskap skall vara byggt på gemensamma rättigheter, gemensamma skyldigheter. Om gift kvinna skall ha äganderätt, skall gift man också ha den. Detta har lagen redan insett, och därför ha vi förordningen om äktenskapsförord.

— Vad är det?

— Det borde du dock veta innan du går i väg och vill stifta om lag! Jo, det är en liten lag på att var och en behåller sin egendom!

— Ja, men det är ju gift kvinnas äganderätt!

— Javisst, javisst! Men det är på samma gång gift mans äganderätt. Vill du, så göra vi äktenskapsförord?

— Hm! Det har jag aldrig tänkt på förut!

— Nej, min lilla vän, men man skall tänka för sig, innan man rusar åstad. Jag har min ränta och du din! Var och en behåller sitt! Det är ju rätt? Icke sant!

— Jovisst, jovisst!

Och så gifte de sig med äktenskapsförord. Herr Robert tyckte det var litet »brackigt» av fästmön att tala om affärer, då han aldrig tagit upp det ämnet. Men han var lika glad ändå, när han körde hem till sin egendom med unga frun.

Året gick, och det kom en liten. Herr Roberts egendom var nog stor för hustru och barn, men räckte icke till palmhus och Berlinare. Emellertid hade frun efter barnsängen blivit medtagen och kunde icke gå ut. Baronen på Rockelsta hade ett palmhus, där baronessan brukade promenera. Herr Robert fick en vink om att han borde bygga ett palmhus. Det hade han icke råd med, ty det kostade sex tusen kronor, hela egendomens årsavkastning. Slutligen måste han göra det, ty doktorn hade ordinerat det. Herr Robert förbannade den nye hustyrannen och menade att denne kunde likasåväl ordinera en resa till Afrika eller ett slott, eller en tavla av Meissonier. Detta gjorde han tyst, likasom den reflexionen att husets budget icke haft någon tillökning av fruns räntor. Men han gjorde det tyst.

Och hon fick ett palmhus, men det kostade visserligen bara tre tusen kronor. Palmerna voro emellertid icke bra, och frun fick migrän om hösten. Doktorn förklarade att lantluften icke var god för henne och att de måste bo i stan om vintern.

Det kunde han icke, ty då skulle egendomens skötsel gå vind för våg, och han hade icke råd att hålla våning i stan.

— Hade han icke råd!

— Nej, det hade han icke! Men hon borde ha råd, som samlade räntor!

— Jaså, han ville åt hennes fattiga pengar!

— Nej, det ville han icke. Han ville icke att hon skulle bygga palmhus åt honom, han ville icke att hon skulle hålla våning åt honom, men han kunde icke förstå...

— Vad kunde han icke förstå?

— Ja, det var detsamma!

— Nej, var det detsamma! Det var hennes pengar han ville åt!

— Nej, det var hon, som ville åt hans, ty ännu hade han icke sett en skymt av hennes pengar, oaktat de gjort som hon ville och skiftat.

— Jaså, han menade att hon skulle föda honom.

— Inte alls! Han trodde bara att de skulle hålla upp huset tillsammans, så att hon skulle få känna behaget av att slippa äta hans bröd, det var ju så hon ville ha det!

— Kanske det var så! Ja visst var det så: han hade rätt! Hon skulle skriva till pappa och fråga efter räntorna!

Hon skrev till pappa, som efter en längre brevväxling beklagade, att hon gift sig med en usling, som icke kunde försörja hustru och barn själv, utan skulle förstöra hustruns pengar. Slutligen knep han fram med tretusen kronor. Bruksaffärerna gingo illa, och aktierna hade icke fått större utdelning.

Nu måste de fara till Stockholm, ty nu var det hon, som bestod. Detta senare kunde icke herr Roberts kassa-böcker vara med om. Ty hushållet på landet kostade sextusen kronor, varav frun skulle repartisera med hälvten. Men det var icke så noga!

Året därpå kommo inga räntor, ty bruken gingo inte alls. Nu var hon nödsakad äta en annans bröd. Det var bittert, bittert. Han sade aldrig något därom, men hon så mycket mer. Hon sade det morgon, middag och kväll, och hon »vätte sitt hårda bröd med förödmjukelsens tårar». Men ingenting torkar fortare än tåren, och frun blev snart glad igen, och

blev icke stort ledsnare året därpå när hon fick veta att båda bolagen störtat.

Och så foro de till Stockholm om vintern, och där utplånades varje spår av tårarne.

På våren blev herr Robert sjuk och dog, dog mycket hastigare än ett romanslut skulle tillåta. Så kommo gode män och skrevo upp, och när de skrivit upp nog, kommo de till det resultat att, tack vare äktenskapsförordet, hustrun ingenting hade att ärva; att gården såldes och möblerna med; att medlen insattes i förmyndarkammaren och frun fick fara hem till sin pappa igen.

Men pappa var ursinnig! Fördömda idéer, sa han!

— Ja, menade änkan, det är ju fel i lagstiftningen ändå; det var ju det jag alltid sa! Nej, då är gift kvinnas äganderätt mycket bättre.

Den, som berättade denna anekdot, menade att gift mans äganderätt var ändå mycket bättre, men det var en herre som sa det, och då betyder det ingenting.

Övertro.

Fruntimrens ideala krav på mannen äro i sanning icke små. De fordra bland annat ingenting mindre än att mannen skall »tro på kvinnan». Med vilken ädel harm utbrast icke nyligen en dam, som icke förstod Vildanden: »Han tror icke på kvinnan längre.»

Detta är: alltså är han död, död som människa och författare.

Vad vill det nu säga: att tro på kvinnan?

Det måtte vara något särskilt. Man säger sig tro på Gud eller icke tro på Gud, på ett liv efter detta, på det godas seger och dylikt. Men tro på kvinnan? Tro på mannen, det finns inte. Tro på damerna är icke heller något. Tro på fruntimmerna, — nej, tro på kvinnan, heter det. Icke heller duger det att säga: tro om kvinnan, eller ett annat, gott eller ont, utan tro på kvinnan.

Det skulle då av analogi betyda: tro att hon finns, liksom Gud finns; vidare: tro att hon har alla goda egenskaper och inga dåliga.

Men det är ju den gamla sagan om ängeln, fågel blå, tärnor och stjärnor, och det där. Har fru X tagit tärnversen på allvar?

Tro på kvinnan!

I denna tideräknings begynnelse gjordes ett försök i större skala på att införa tron på en man, en timmermans son. Det gick rätt bra i ett par hundra år. Men år 323 gjorde Fausta (gift med Constantin den Store) kristendomen till statsreligion. Sedan dess avtog Kristusdyrkan och Mariakulten stod fram. Modren var före sonen, och sonen får gå undan. Men fadren? Mannen? Timmermannen? Han ströks! Utan vidare. Och medeltiden ser mannen på knä för kvinnan, modren, honan.

Detta var reson.

Ett misstag av kvinnan var att göra mannen till familjens målsman och sedan statens. Det är därför det känns så påkostande nu för mannen att bli avsatt.

Uttrycket »Skapelsens herrar» begagnas endast skämtsamt av fruntimren, men skålen för kvinnan, den tog nog allvarsamt, den.

Kvinnans supremati har bibehållit sig och genomgår konsten och symboliken. Michel Angelo gör Kristus i Yttersta Domen till en kvinna och i Pietà lägger han den fullvuxna sonen i modrens knä som ett ambarn. Republiken avbildas alltid som en kvinna, både i Schweiz och Frankrike.

Friheten på Julikolonnen är en kvinna likaväl som Bavaria utanför München och Svea på Davidsonska huset.

Kvinnan påstås av en nyare, men mycket deprimerad hanförfattare stå högre i sedlighet än mannen. Det är bosch! Det är en duperad hanes kongestioner. De äro lika goda kålsupare, såvida icke mannen står litet högre. Kvinnan har uppfunnit att sälja sin gunst, uppfunnit prostitutionen, uppfunnit äkten-

skapet. Äktenskapet är en livränta för kvinnan, som ofta åtföljes av pension, för kvinnan nämligen, ty mannen får icke pension efter hustrun.

Icke heller skulle en student, som ville gifta sig med en kvinnlig professor, få professorstitel.

Mod är en dygd påstås. Men kvinnan står lägre i den dygden än mannen, ty hon gömmer sig, när mannen går ut i krig. Blenda och Jeanne d'Arc äro två flugor, som icke göra sommar, och Blendas stridssätt skulle icke av en man anses honett.

Att kvinnan är djärvare i dagliga livet, det beror på mannens underdånighet. Det hjälper ej att kvinnan skyller på att hon ej fått gå i krig; hon har fått allt vad hon velat. Hon lämnade åt mannen att föra krig med den »råa» styrkan; hon behöll för sig att föra det med förståndet, listen och slutligen som nu, med osanning, då hon spelar slavinna och högre väsen på en gång.

Man talar så mycket om förförda flickor. Det finns nog sådana med, jag vill inte motsäga det, men jag vill berätta om förförda gossar, för att visa att det finns sådana o c k s å, icke för att säga att alla gossar äro förförda och alla flickor förförerskor. Jag vill därmed också visa att det är farligt för unga gossar att »tro på kvinnan» såsom det fullkomliga, rena, felfria och så vidare. Och därvid fästa uppmärksamheten på att mannens »sinnliga» kärlek är renare än kvinnans, ty den är vanligtvis fri från biintressen om ekonomisk fördel, med vilka kvinnans, genom samhällsförhållandena, tyvärr blivit besmittad.

Att vara mor är ju något, men för att bli mor måste en förförelse gå förut. Låt oss därför skrapa

av det fula ordet »förförare» något av dess orättvist påstänkta fläckar.

En man, som är ekonomiskt oberoende och garanterar kvinnan en livstidsränta, kan få »förföra» vilken flicka som helst och få handlingen legaliserad, ja välsignad av kyrkan. Mödrarna släpa ju för det ändamålet sina döttrar till badorter, och den ekonomiskt lyckligt lottade förföraren skall hälsas med öppna armar.

Förförare är endast den, som går utan att betala. Ingen kvinna, som gått, har ännu betalat sitt nöje. Äktenskapet skall vara byggt på en innerlig kärlek, som icke räknar, säger man. Ja väl! Men det är framför allt byggt på att mannen betalar. Annars är det intet rätt äktenskap, inför lagen och Gud!

Kvinnan föder barnet, säger man ursäktande; ja det är sant, men mannen föder både hustru och barn.

Men den kvinna, som icke föder barn åt mannen, som icke vill föda barn eller icke kan, känner hon något obehag av att ta underhåll (betalt) för sin äkta ynnest? Nej, inte ser det så ut. Det är sorgligt att så är, men man kan tyvärr ha anledning frukta att kvinnorna så velat haft det, eljes skulle icke så vara. Att de icke vilja det längre, det är vackert, men deras belägenhet kan endast förändras genom erövringen av existensmedlen, och erövring måste ske genom strid eller kompromiss.

Emancipationen vill avhända mannen existensmedlen, socialismen vill distribuera dem åt männen och kvinnorna. Vilket är förmånligast?

*

I Barbizon, målarkolonien, levde en ung engelsman, målare, drömmare, oskyldig, oerfaren. Han hade alltid trott på kvinnan och tänkte högt om henne.

Han blev kär i byns sköka och förklarade henne sin kärlek. Hon mottog hans anbud mot löfte om giftermål.

De förlovade sig.

Kamraterna ansågo sin skyldighet vara att upplysa honom om kvinnans karaktär och yrke. Han svarade att det var förtal, och att han visste att hon var oskyldig.

Kamraterna överbevisade honom om hans misstag. Han svarade att de ljögo, att de voro cyniska och mera dylikt, och han försäkrade att de icke kunde rubba hans tro på kvinnan.

Häromdagen var det folkfest i byn och det dansades.

Engelsmannen var på dansen med sin fästmö. Det var en grym syn. Hon, utspökad, brun under ögonen, gammal, utvakad, kastade ögon på sina forna kunder; han lycklig, stolt, oskyldig, föremål för böndernas löje.

Men han såg ingenting, ingenting annat än henne. Ty han älskade henne. Hade han gripit henne på bar gärning med en man, skulle han troligen ursäktat henne eller trott att han såg miste.

Se, det är mannens kärlek, det. Han älskar. Varför? Därför att han älskar. Motiven? Att han älskar. Intressena? Att han älskar!

Kamraterna beklaga honom och skylla på hans oerfarenhet.

— Det är dygdens lön, säga de, utan att ha läst förra delen av Giftas.

Den andra gossen jag ville tala om hade varit exemplarisk intill trettionde året. Var av god familj; hade en syster, som var gift med en officer vid ett rangregemente, och hade själv ett ämbete, som medförde trekantig hatt och galoner.

Han var tidigt en stadig man. Ägde hund, begagnade snus och spanskt rör, samt klädde sig som en gammal man.

Och så kom det en dag, att han blev kär i en allmän kvinna. Nu fordra väl icke våra idealistfruar att mannen skall tro på den allmänna kvinnan också, men vår vän, han gjorde det. Han visste naturligtvis allt om hennes liv, men det hindrade icke att han älskade henne. Han älskade henne så högt att han bröt mot borgerliga lagen för att tillfredsställa hennes lyxbegär, med påföljd av tjänstens förlust. Han reste till Amerika med henne och gifte sig. Sedan var jag icke med längre.

Ett fruntimmer, för vilket jag berättade historien, ansåg det var ståtligt av kvinnan att hon följde med honom. Att han älskade henne fann hon bara i sin ordning.

*

På Tullportsgatan bodde en gammal sköka, som dragit sig tillbaka från affärerna och nu kunde vara över fyrtiofem år. Hon hade tre King-Charles-hundar med sura ögon. Hon hade gråsprängt hår och var alltid sorgklädd.

En underlöjtnant med gott utseende och adligt namn blev kär i henne. Som bevis på hans kärlek fordrade kvinnan, att han skulle gå med henne under armen på Drottninggatan en middag.

Det gjorde han; fick avsked och försvann. Därpå kom en notarie. Ung, ståtlig och väl bevandrad i kärlekens praktik. Han blev kär han med, kanske första gången i sitt liv på allvar. De gifte sig.

Utan den minsta fruktan att bli löjlig gick han ut på gatan för att soulagera de tre surögda rackorna.

Så dog hon, och han sörjde henne grymt. Jag såg honom länge med de tre hundrackorna gå till Nya kyrkogården.

Att han slutade som förfalskare i fängelse, borde jag icke anföra, ty det berodde väl icke på hans kärlek, och hör kanske ej till historien. Kanske! Vem vet?

I en konstruktionsnovell skulle författaren naturligtvis varit skyldig att sätta alla händelserna i kausalsammanhang. Slutet skulle då naturligtvis blivit så: att han gjorde skuld för kalvkotletter åt hundarne och därför måste skriva falska namn.

Men det är inte sannolikt att så var. Men att han trodde på kvinnan, det är sanning!

Hans piga

eller

Debit och Kredit.

Mr Blackwood var varvschef i Brooklyn och hade gift sig med miss Danckward, som medförde i boet en hemgift av moderna åskådningar. För att icke behöva se sin älskade hustru såsom sin tjänarinna, hade mr Blackwood inackorderat sig med hustru på ett boardinghouse.

Frun, som icke hade något att beställa, tillbragte dagen med musik och biljardspel, samt halva natten med samtal om kvinnofrågan och grogg.

Mannen hade 5,000 dollars i lön, vilka han regelbundet avlämnade till hustrun att av henne administreras. Frun hade 500 dollars i nålpengar, som hon disponerade själv.

Så blev det barn. En barnpiga anställdes, som mot 100 dollars åtog sig det dyra modersvärvet.

Det blev två barn till. Och se barnen växte upp, och de två äldsta började skolan. Men frun leddes och hade ändå ingenting att göra.

En dag kom hon drucken till frukostbordet.

Mannen tog sig friheten erinra, att det vore opassande.

Frun fick hysteri och lades till säng, samt uppvaktades med blommor av alla husets väninnor.

— Varför dricker du, min vän? frågade mannen så ömt han kunde. Har du en sorg?

— Ja, har jag icke sorg, vars liv är förfelat?

— Huru förfelat? Du har fött tre barn och kunde använda din dag till att uppfostra dem.

— Jag passar icke för barn.

— Hm, hm! Du passar icke för barn. Men du skulle försöka anpassa dig för barn; det är ett arbete för samhället och en ärofull uppgift i livet, ärofullare än att vara varvschef.

— Ja, om jag vore fri.

— Du är friare än jag. Jag står under din administration. Du bestämmer om utgifterna av mina inkomster. Du har 500 dollars i nålpengar att fritt disponera över, men jag har inga nålpengar. Jag får tigga av kassan, det vill säga av dig, när jag vill ha till tobak. Är du icke friare än jag?

Frun svarade icke, men försökte tänka.

Resultatet blev att de skulle sätta hushåll. Och de satte hushåll.

»Dyra vän,» skrev fru Blackwood någon tid därefter, till sin väninna, »jag lider och är dödstrött. Men jag vill lida till slut, ty livet har intet mer att erbjuda en olycklig kvinna som icke har något att leva för. Jag vill visa världen, att jag icke är den, som lever på en mans nådebröd, och därför vill jag — arbeta ihjäl mig...»

Hon steg upp första dagen klockan 9 om morgonen och städade mannens rum. Därpå avskedade hon köksan och gick ut klockan 11 att handla.

När mannen kom hem att äta frukost klockan 1, var maten icke i ordning. Det var pigans fel.

Frun var rysligt trött och grät. Mannen hade icke hjärta att klaga. Och han åt en bränd kotlett och gick igen. Men han tillade: — Släpa icke ut dig, min vän! —

Om aftonen var frun så trött att hon måste avstå ett parti, och hon gick till sängs klockan 10.

Följande morgon, när mr Blackwood skulle hälsa god morgon, förvånades han över sin hustrus friska färg.

— Har du sovit gott, min vän? frågade han.

— Hur så? svarade frun.

— Jag tycker, att du ser så frisk ut.

— Ser — jag — frisk — ut?

— Ja! Lite' sysselsättning skall nog göra dig gott.

— Lite'? Kallar du det lite'? Jag undrar just vad du skulle kalla mycket?

— Se så, se så, jag menade icke något illa.

— Jo, du menade, att jag arbetar för litet. Och ändå har jag som en piga städat ditt rum och stått över spisen. Kanske du nu också vill förneka att jag är din piga.

När mannen gick, sade han åt pigan:

— Ni skall stiga upp klockan 7 och städa mitt rum. Frun behöver inte göra era sysslor.

Om aftonen kom mr Blackwood hem mycket glad; men frun var ond.

— Varför får jag inte städa ditt rum? frågade hon.

— Därför att jag icke vill, att du skall vara min piga.

— Varför vill du inte det, då?

— Därför att det plågar mig!

— Men det plågar dig inte att jag lagar din mat och ser om dina barn?

Nu blev han eftertänksam.

Under det han for ner på tramwayn till Brooklyn, tänkte han hit och dit.

När han kom hem om kvällen, hade han tänkt ett gott stycke.

— Hör du, min vän, sade han; jag har tänkt mycket över din ställning i huset, och jag vill naturligtvis inte, att du skall vara min piga. Jag har därför tänkt så här. Jag blir din inackordering och betalar för mig. Då är du herre i huset och jag går här och äter mot betalning.

— Vad menar du? frågade frun något oroligt.

— Som jag säger. Vi anse, att du håller boardinghouse och att jag är inackorderad. Vi anse så bara.

— Nå, låt höra; vad skall du betala?

— Jag vill naturligtvis betala så högt, att du icke skall anse, att jag står i någon skuld till dig. Min ställning blir därigenom också behagligare, ty jag slipper då att få allting på nåder.

— På nåder?

— Ja, du kastar åt mig halvkokta matbitar och upprepar oupphörligt, att du är min piga, det vill säga, att du arbetar åt mig för intet.

— Nå vart vill du komma.

— Anser du 3 dollars om dagen vara nog för min inackordering? På boardinghouse får jag det för 2.

— Tre dollars bör räcka gott.

— Nåväl: Det blir runt taget 1,000 dollars. Se här har du dem i förskott!

Han lade upp en räkning på bordet.

— Se här kalkylen sade han.

Hyra	500	dollars
Barnpigans lön	100	»
Köksans »	150	»
Hustruns vivre	500	»
» kläder	500	»
Barnpigans vivre	300	»
Köksans »	300	»
Barnens »	700	»
d:o kläder	500	»
Ved, ljus, hjälp	500	»
	4,050	dollars

— Dela detta med 2, eftersom vi repartisera, så återstår 2,025 dollars. Avdrag mina 1,000 och giv mig 1,025 dollars. Har du dem på dig så desto bättre.

— Repartisera! var det enda ord frun kunde framstöta. Skall jag betala dig?

— Ja, naturligtvis om det skall bli lika. Jag betalar halva ditt vivre och halva barnens. Eller vill du att jag skall betala alltsammans, 4,050. Nåväl, jag betalar då 4,050 dollars + 1,000 dollars för min inackordering. Men jag betalar särskilt: hyra, matvaror, ljus, ved, service. Vad får jag då för min inackordering? Maten lagad. Maten lagad för 4,050 dollars.

Avdrager jag nu verkligen hälvten, eller vad jag är skyldig betala, 2,025 dollars, så återstår 2,025 dollars för matens lagning. Men nu betalar jag köksan särskilt för matens lagning, hur kan jag då

betala 2,025 dollars för matens lagning, och ändå 1,000 dollars till.

— Det förstår jag inte!

— Ja, inte jag heller. Men det vet jag att icke är jag skyldig dig något, när jag ger dig hela ditt uppehälle, hela dina barns uppehälle, hela dina pigors uppehälle, som göra ditt arbete, vilket du anser gå upp emot eller över mitt. Även om ditt arbete vore mera värt, då har du 500 dollars särskilt för det, undantagna från husets utgifter, under det jag inte undantar något.

— Jag upprepar än en gång att jag icke förstår din kalkyl.

— Ja icke jag heller. Kanske vi därför låta bli den där inackorderingen. Det kanske är bäst det. Och att uppgöra husets debet och kredit alltså. Men vill du veta ditt konto, så har du det här:

An fru Blackwood för hjälp inomhus åt fru Blackwoods köksa och barnpiga:

Vivre med hyra	1,000	dollars
Kläder	500	»
Nöjen	100	»
Kontant i nålpengar	500	»
Hennes barns vivre	1,200	»
Och uppfostran	600	»
Pigorna, som göra hennes arbete inomhus	850	»
	4,750	dollars

Betalt: m:r Blackwood,
Varvschef.

— Ah, det är skändligt att komma med räkningar på sin hustru.

— Moträkningar min vän. Och du slipper betala dem också, ty jag betalar alla räkningar.

Frun knycklade ihop papperet.

— Skall jag betala dina barns uppfostran också.

— Nej, det skall jag, och det gör jag, och jag betalar dina barns uppfostran också. Ensam! Men du betalar icke en cent åt mina. Är det likställighet? Men jag vill dra av mina barns underhåll och mina pigors: du åtnjuter ändå 2,100 dollars för den hjälp du ger mina pigor inomhus. Vill du kalkylera mera?

Frun ville icke kalkylera mera, aldrig mera!

Familjeförsörjaren.

Han vaknar på morgonen efter svåra drömmar om förfallna växlar och icke lämnat manuskript. Han är svettig i håret av ångest, och hans kinder darra då han klär sig. Men han hör barnen börja kvittra i rummet bredvid, och han sköljer sitt heta huvud i kallt vatten, dricker sitt kaffe, som han kokar själv för att icke behöva köra upp den stackars barnjungfrun så tidigt som klockan halv åtta. Därpå rustar han till sin säng, borstar sina kläder, och sätter sig att skriva.

Febern kommer, febern, som skall alstra hallucinationer av rum, som han aldrig sett, landskap, som aldrig funnits, och mänskor, som icke finnas i adresskalendern. Han känner sig vid skrivbordet i en dödsens ångest. Tankarne skola vara klara, orden korrekta och målande, stilen läslig, handlingen skall löpa framåt, intresset får icke slappas, bilderna skola vara slående, replikerna blixtrande. Och så grina emot honom publikens automater, vars hjärnor han skall draga opp, recensenterna med avundens pincenez', som han skall betvinga, förläggarens surmulna anlete, som han skall klarna opp. Han ser kanske jurymännen sitta kring det svarta bordet med bibeln på, han hör svaga gläntningar på fängelsets portar, där fritänkare skola försona brottet att ha tänkt tan-

kar för de lata, lyssnar efter hotellvärdens smygande steg, ty denne skall komma med räkningen. Och under allt detta pågår febern, och pennan löper, löper rätt fram, utan att tveka ett ögonblick vid åsynen av förläggare eller jurymän, och den lämnar röda strimmor efter sig som av levrat blod, vilka sedan ligga och svartna. När han efter två timmar stiger upp, har han så mycket kraft, att han hinner gå fram till sin säng och kasta sig ner. Då ligger han såsom om döden kramat honom. Det är icke vederkvickande sömn, icke dvala; det är en lång svimning, men medveten, följd av fasan att känna krafterna borta, nerverna slappa, hjärnan tom.

Då ringer det i hotellpensionens klocka. Voilà le facteur! Posten är kommen.

Han spritter upp och raglar ut. Mottager en packe. Där finns korrektur att läsa genast. En bok från en ung författare, som begär utlåtande, ett tidningsnummer med polemik att besvara, ett brev med anhållan om bidrag till en kalender och ett varnande brev från förläggaren. Allt detta skall nu expedieras av en maktlös. Barnpigan har nu stigit opp, klätt barnen, druckit kaffe med smörgås med honung på, som hotellet kokat och lagat åt henne. Så drar hon ut på promenad i det gröna.

Klockan 1 ringer det till déjeuner. Alla gäster samlas omkring matbordet, där han slår sig ner ensam.

— Var är frun? frågas från höger och vänster.

— Det vet jag inte, svarar han.

— Vilket odjur! viska damerna, som nyss fått på morgonrockarna.

Så kommer frun. Servisen avbrytes för hennes

skull, och de hungriga, som passat på tiden, få vänta på andra rätten.

Damerna fråga nu huru frun mår, om hon sovit gott, om hennes nerver äro goda. Men ingen frågar hur mannen mår. Ty det tro de sig veta förut.

— Han ser ut som ett kadaver, säger en dam.

Och det gör han också.

— Han är visst lastbar, säger en annan dam.

Men det är han icke.

Han talar icke vid bordet, ty han har ingenting att säga dessa damer. Men hans fru talar i dess ställe.

Och han sväljer sin mat under det hans öron glädjas av att höra allt uselt berömmas och allt gott smädas.

När de stigit upp från bordet, ber han att få tala vid sin hustru.

— Min vän, säger han, vill du vara så snäll och skicka Louise till skräddaren med min rock; den har gått upp i sömmarne, och jag har icke tid att gå själv.

Frun svarar just ingenting, men i stället för att skicka Louise tar frun rocken på armen och går ner till byn där skräddaren bor.

I trädgården möter hon ett par frigjorda damer, som fråga vart frun skall gå.

Hon svarar så ärligt som möjligt att hon skall gå till skräddarn åt sin man.

— Tänk, han skickar henne till skräddarn! Och hon låter behandla sig som en piga.

— Och nu ligger han och sover middag, unga karlen. Det är en trevlig man.

Han sover middag verkligen, ty han är anemisk.

Sedan ringer postbudet klockan tre och nu skall han besvara ett brev till Berlin på tyska, ett till Paris på franska, ett till London på engelska.

Därpå frågar frun, som återkommit från skräddaren och hunnit dricka en konjak, om han ville göra en utflykt med de unga. Han måste skriva brev.

När han slutat brevskrivningen, reser han sig för att promenera före middagen. Han skulle vilja ha någon att tala vid. Men han är ensam. Han går ner till barnen.

Den feta pigan sitter på en trädgårdssoffa och läser Sanna kvinnor, som hon lånat av frun. Barnen ha tråkigt och vilja ändra plats, vilja röra på sig.

— Varför promenerar icke Louise barnen, frågar herrn.

— Frun har sagt att det är för varmt.

Frun har sagt!

Han tar barnen med sig och går utåt landsvägen, men så ser han att de äro otvättade och gå med trasiga kängor. Han vänder om hem.

— Varför gå barnen med trasiga kängor? frågar han Louise.

— Frun har sagt...

Frun har sagt!

Han går ut ensam.

Det blir middag och klockan är 7. De unga ha icke kommit hem än. Man har serverat de två första rätterna, då de komma. De komma stimmande, skrattande, röda i ansiktet.

Frun och väninnan äro särdeles upprymda och lukta konjak.

— Vad har du roat dig med min gubbe? säger frun åt mannen.

— Jag har promenerat med barnen, säger han..

— Var inte Louise hemma då?

— Jo, men hon hade inte tid.

— Jag tycker inte att det är för mycket, att mannen också tar hand om sina barn, säger väninnan.

— Det tycker inte jag heller, svarar mannen. Och därför gav jag Louise en tillrättavisning för att hon lät barnen gå smutsiga och trasiga.

— Alltid skall man få ovett, när man kommer hem, säger frun. Aldrig ett nöje utan förolämpningar. — Och en illa sönderklämd tår söker sig fram ur det rödsprängda ögat.

Mannen betraktas med ursinniga blickar av väninnan, och alla de andra damerna.

Man preparerar en attack, och väninnan bryner sin tunga.

— Har herrskapet läst Luthers dissertation om hustrurnas rätt? börjar hon.

— Vad för rätt? frågar hustrun.

— Att söka sig en annan man, om hennes icke passar henne.

Paus.

— Det är en farlig lära för fruarna, säger mannen. Ty därav följer mannens rätt att söka sig en annan hustru, om hans ej passar honom, vilket senare fall är mycket vanligare.

— Det förstår jag inte, säger frun.

— Det behöver inte vara Luthers eller mitt fel, svarar mannen. Lika litet som det behöver vara mannens fel att han ej passar för sin hustru. Han kan nämligen mycket väl passa för en annan alldeles utmärkt.

Under dödstystnad stiger man upp från bordet.

Mannen går upp på sitt rum. Frun och väninnan sätta sig i paviljongen.

— Vilken brutalitet, säger väninnan. Och du den finkänsliga, intelligenta kvinnan vill vara piga åt denna råa egoist.

— Han har aldrig förstått mig, suckar frun.

Självförnöjelsen över att få säga detta förkrossande ord är för stor att hon nu skulle kunna höra inom sig det så ofta upprepade svaret hon fått av honom: »Är du så djup, min vän, att jag, som har ett så gott förstånd, icke skulle förstå dig? Har du aldrig tänkt som en möjlighet att det är din ytlighet, som gör att du icke förstår mig!»

Men på sitt rum sitter han, ensam.

Han sörjer; han lider såsom om han slagit sin mor. Men hon slog ju honom förut; hon hade slagit honom offentligt i åratal, och han hade aldrig slagit igen förr än nu.

Denna råa, hjärtlösa, cyniska kvinna, som han dyrkat, som han velat ge hela sin själ, med alla dess tankar, alla dess fina känslor, hon hade känt hans överlägsenhet och därför spottat ut honom, och förnedrat honom, och släpat honom i smutsen, dragit honom i håret, och smädat honom. Hade han då varit så brottslig, då han en enda gång slagit igen, när hon offentligen hånat honom. Ja, han kände sig brottslig ändå, som om han mördat sin bästa vän.

Den varma sommaraftonen faller på med skymning, och månen går opp.

Det hörs sång från salongen. Han går ned i trädgården och sätter sig under valnötsträdet. En-

sam! Och med pianots ackorder smälter sången samman:

Ofta när nattens slöja
sänktes kring jordens vimmel
och kring suckande våg,
fick i hans famn jag dröja,
och ifrån stjärnströdd himmel
tysta månen vår lycka såg,
nu jag i stillhet gråter
saknadens bittra tår,
ty ej du kommer åter,
ljuva hägring av kärlekens vår.

Han gick framåt trädgårdsgången och såg in genom fönstret. Där satt hon, hans poem, som han diktat åt sig. Och hon sjöng med tårar i rösten. Damerna på sofforna sågo med betydelsefulla blickar på varandra.

Men bakom lagerbuskarne på en trädgårdssoffa halvviskade två herrar, som rökte cigarr. Han lyssnade och hörde:

— Det är bara konjak.

— Ja, hon lär supa.

— Och det skyller de på mannen.

— Det är skamligt. Hon lärde sig supa redan på Juliens ateljé. Du vet att hon skulle bli målare, men kunde inte. Och när hon refuserades till salongen, kastade hon sig på den där stackarn, och kascherade sitt nederlag med giftermål.

— Ja, jag har hört det. Och så pinade hon honom tills han går som en skugga. De började med hushåll, och fastän hon hade två pigor i Paris, kallade hon sig hans piga. Fastän hon ensam bestämde om huset, kallade hon sig hans slavinna. Hon vanskötte huset, som skövlades av pigorna, och han fick se på

hur det gick mot ruin utan att få bestämma om något. När han framkastade ett förslag till räddning, motsatte hon sig det; sade han svart, ville hon ha vitt. Därigenom har hon ödelagt hans viljeförmåga och rubbat hela hans intelligens. Så flyttade de i pension för att befria henne från hushållet att hon måtte få egna sig åt sin konst. Nu, när hon varken har matlagning eller andra bestyr, tar hon aldrig i en pensel utan bara roar sig med sin väninna. Hon ville även draga honom från sitt arbete och förnedra honom med superi, men det har icke lyckats, därför hatar hon honom även såsom moraliskt överlägsen som han är.

— Ja, men det är ett kräk till karl, svarade den andra.

— Ja, i den punkten, men det äro vi gunås alla — i den punkten. Han är kär i henne ännu efter tolv långa år. Men det värsta är att han, som förr var så stark, vars ord fruktades i kammaren eller tidningen, nu börjar bli slapp. Jag talade vid honom i förmiddags, och han är minst sagt sjuk.

— Ja, det sägs att hustrun velat ha in honom på dårhus, och att väninnan understödjer hennes bemödanden.

— Ah, fy fan! Och där sitter han och slavar åt henne för att hon skall få roa sig.

— Nå, vet du varför hon föraktar honom mest. För att han icke kan försörja henne så som hon ville. — En man, som icke kan försörja sin hustru, ce n'est pas grand' chose, sa hon här om dagen vid middagsbordet. Och jag har starka anledningar tro att hon beräknade en gång han skulle skriva fram henne som målare. Olyckligtvis förbjöd honom hans politiska meningar att ha göra med de tongivande tidningarne,

och så undvek han artistvärlden såsom främmande för hans uppgifter.

— Hon ville begagna honom alltså, men när han icke dugde användas, så kasserades han. Ännu duger han emellertid till familjeförsörjare.

»Nu jag i stillhet gråter saknadens bittra tår» ljöd det inifrån salongen.

— Paff, hördes ett torrt ljud bakifrån valnötsträdet. Det knäcktes några grenar och det rasslade i sand.

Herrarne sprungo opp.

Det låg ett välklätt lik på sandgången med huvudet mot en stolfot.

Sången tystnade, och damerna rusade ut.

Väninnan slog ut sin eau de cologneflaska på den döde.

— Fy, ett lik, sade hon, ryggade och höll sig för näsan, när hon såg att det icke var en svimning.

Den äldre av de två männen, som lutade sig ner att lyssna på den döde, lyfte huvudet och sade:

— Håll tyst, kvinnor!

— Vilken brutalitet, sade väninnan.

Hustrun svimmade i väninnans armar och mottog damernas ömma omsorger.

— Gå efter läkaren, skrek den äldre herren. Spring!

Ingen rörde sig att lyda, utan alla skockades kring den avsvimmade hustrun.

— Tänk, att göra sin hustru en sådan sorg! En sådan man, en sådan man, jämrade sig väninnan!

— Icke en tanke på den döende, men allt för den svimmade. Stjälp i henne en konjak, så kvicknar hon till!

— Å! Å! Den usle mannen var värd sin lott! förklarade väninnan.

— Nej, han var visserligen värd en bättre lott än att falla levande mellan Era händer. Vet hut, kvinnor, och respekt för familjeförsörjaren!

Han reste sig upp och släppte den dödes hand.

— Det är slut! sade han.

Och det var slut.

ANMÄRKNINGAR TILL FJORTONDE DELEN.

GIFTAS.

FÖRSTA OCH ANDRA DELEN.

Giftas, tolv äktenskapshistorier med intervju och förord av August Strindberg utkom första gången hösten 1884 på Albert Bonniers förlag. En andra oförändrad upplaga utkom 1885 (Holmbergska bokhandeln, i distribution). En tredje förkortad upplaga ingick i Samlade romaner och berättelser del II, Sthlm 1900, C. och E. Gernandt, under titeln Giftas, Valda berättelser I. En fjärde och en femte oförändrad upplaga utkommo i Ljus' 1:kronasbibliotek 1905 och 1906. En sjätte och en sjunde upplaga tryckt efter uppl. 3 — alltså med samma uteslutningar — utkommo 1910 och 1911 som 1:kronasböcker hos Albert Bonnier.

Uteslutna äro i uppl. 3, 6, 7 novellerna Dygdens lön, Otur, Onaturligt urval och Reformförsök. I de övriga ha inga ändringar gjorts.

Vid en undersökning av den bevarade handskriften till Giftas I — tillhörig hr K. O. Bonnier — har det visat sig att samtliga tidigare upplagor lida av ett anmärkningsvärt stort antal tryckfel (ett 140- eller 160-tal, skiftande efter som man medräknar ett antal uppsåtliga formändringar på tryckeriet). De flesta av dessa bestå i överhoppningar av

hela rader eller enstaka ord (s. k. lik), andra ha uppstått genom felläsning eller missförstånd. Flera av dem äro väl irrevelanta, men åtskilliga, ett 80-tal, ha antingen förändrat, fördunklat eller upphävt meningen. Först med denna upplaga framkommer texten till Giftas I i det skick författaren själv en gång skrivit ned den och avsett offentliggöra den.

Orsakerna till detta säregna förhållande att en fördärvad text under en författares livstid tryckes och många gånger omtryckes och att han själv utan att märka något läser och godkänner korr. till första upplagan, äro flera. För det första är Giftas skriven på stora och breda ark med en mer än någonsin hos Strindberg tätt sammanträngd och liten stil, så att överhoppningar av enstaka ord och rader ytterst lätt kunna göras, vidare är större delen av det till sättning givna manuskriptet en delvis rätt otydlig hektografisk kopia av det likaledes bevarade originalmanuskriptet. Strindbergs brev till hrr Albert och K. O. Bonnier förklara ock å andra sidan varför ej författaren rättat i det korr. som tillsändes honom i Schweiz och likaledes finnes kvar. Han mindes helt enkelt inte vad han skrivit! Han läste inte ens före avsändandet igenom vad han skrivit för att ej av någon oroande självkritik störas i den produktiva stämning vari han befann sig, utan sände novell efter novell omedelbart sedan de direkt nedskrivits. När Strindberg så fick korr., var han slutligen redan — som vanligt — mitt uppe i annat arbete, vilket var den egentliga grunden till att han alltid förblev en så dålig korrekturläsare på sina arbeten.

Giftas 2 utkom under titeln: Giftas, aderton äktenskapshistorier med förord. Andra delen. första gången Sthlm 1885 (Kungsholms bokhandel, i distribution). Andra upplagan utkom i Samlade romaner och berättelser, del II,

Sthlm 1900 under titeln Giftas, Valda berättelser II; här voro åtskilliga noveller uteslutna. Tredje upplagan 1905 på Ljus förlag var till titel och innehåll lika med den första, medan åter uppl. 4, 5 (bägge 1910) och 6 (1912) på Albert Bonniers förlag voro ett avtryck av de valda berättelserna i uppl. 2.

Uteslutna äro i uppl. 2, 4—6 berättelserna Omakar, Som duvor, De ideala kraven, Hans Poem, Lurad, Affär, Övertro, Hans Piga eller Debet och Kredit, Familjeförsörjaren. I uppl. 3 äro de främmande citaten, som inleda boken, uteslutna.

Giftas 2 är åtminstone delvis av Strindberg skriven på franska. På baksidan av manuskriptet till Jäsningstiden ha återfunnits fragment av den franska originalhandskriften till novellerna Höst och Brödet (sid. 241, rad 1 — sid. 245, rad 24, sid. 258, rad 18 — sid. 259, rad 26, sid. 260, rad 1—9, sid. 264, rad. 4—17, sid. 265, rad 1, sid. 268, rad 22 — sid. 270, rad 2, sid. 279, rad. 17—31). I ett odaterat brev från 1890 till hr Albert Bonnier uppger Strindberg att ”Eugène Fahlstedt har översatt från min franska i Giftas del 2”. Hr Fahlstedt har meddelat att han översatt novellerna ”Höst” och ”Brödet”, men påminner sig icke ha tagit någon befattning med det övriga. Strindbergs ord behöva icke heller tolkas så att hela ms. skulle varit på franska. I övrigt torde handskriften till Giftas II vara förstörd.

Brev från Strindberg angående författandet av Giftas.

Planen på det arbete, som färdigt fick titeln Giftas, synes första gången ha runnit upp hos Strindberg våren 1883, då han börjat tröttna på författandet av Svenska öden och behövde omväxling i arbetet. 27 april 1883 skriver han till förläggaren Cl. Looström:

"Häfte tio (d. v. s. av Sv. öden) är igång. Var icke orolig alls!

Men sedan blir det ovillkorligen något annat! Vad? Därom besluter icke jag utan mitt huvud, som har sitt huvud för sig, fastän det är skralt för tillfället."

Redan under de närmast följande dagarna har han tydligen diskuterat med förläggaren om det nya litterära arbete som börjat föresväva honom, ty d. 1 maj skriver han:

"Kan du förklara mig huru jag kan ådraga dig någon förlust genom att sticka emellan med en kurant förlagsartikel (Kvinnobilder) under det den trögsålda Öden vilar." —

Och redan följande dag, den 2 maj, ämnar han omedelbart skrida till utförande av det koncipierade verket. Han skriver:

"Den 15 juli är jag, efter vad ödet nu tyckes ha bestämt, färdig att lämna 20 ark Kvinnobilder!"

"Ödet" bestämde emellertid annorlunda. Kvinnobilder omtalas icke vidare. Ur det oroliga sinnestillståndet, sammansatt av nervositet, beroende på överansträngning, och ny produktiv stämning, blev det i stället "Dikter", som lösgjorde sig. Den 8 juni omtalar han att "hjärnbubonen har brustit och nu rinner det bara vers".

I breven till hrr Albert och K. O. Bonnier är det heller icke under 1883 vidare tal om den tillämnade novellsamlingen. Det heter endast på ett ställe (20 aug.):

"För att icke genast råka i missförstånd genom av mig utkastade yttranden, som kunde tagas för förbindelser, ber jag få ytterligare säga ifrån att mitt nästa arbete *kan* bli kvinnobilder, men troligen också *kan* bli en serie brev om Sverige och Svenska förhållanden (Über Deutschland

av Heine som förebild) under förmodad titel Hemma hos oss."

Den senare planen realiserades delvis i "Likt och olikt".

I brev från Ouchy den 11 april 1884 vidrör Strindberg åter för första gången den tillämnade novellsamlingen. Han skriver att så fort Likt och olikt — tills vidare — avslutats, vill han "bereda höstkampanjen, vilken skall bestå i 20 fristående bilder av 20 äktenskap och concubinat, som jag sett under mina ögon, naturligtvis med undvikande av allt för anständigheten sårande och skrivet med klang och färg. Detta arbete grundlade jag för flera år sen* under titeln Kvinnobilder, som jag nu vill ändra till Gift Folk och med ett företal föreskicka, utgörande kanske en uppsats i kvinnofrågan, såvida jag ej finner bättre låta den ingå i Likt och olikt. Detta arbete blir nog en 2 à 3 delar, men 1:an skickas ut utan vidare och så sätter man ny följd på 2:an, om ni så tycker."

Det blev likväl ej omedelbart kvinnonovellerna utan en eller par av Utopiernas Schweizerberättelser som närmast nedskrevs.

Först i slutet av maj sätter sig Strindberg till ut arbetande av "Gift folk" men sen går det med snabb fart. Den 25 maj skriver han:

"Nu sätter jag mig till Gift folk och hoppas om 14 dar få sända Er kanske tre 'bildnissar' färdiga hektograferade, ty jag hoppas till de äro färdiga få dem i översättning till ett par språk samtidigt."

Den 31 maj underrättar han att han har "en bildniss färdig och den andra i full gång".

* De Strindbergska dateringarna äro i allmänhet mycket osäkra.

Den 12 juni sänder Strindberg in de tre första novellerna med brev till hr Karl Otto Bonnier:

''Här ser ni gudlösheten! Boken blir minst 20 ark (utan illusioner!). Dygdens lön är för brett anlagd och de andra bli därför tunnare, ty huvudsaken för mig är icke att gräva i enskilda fall, utan att få så många fall som möjligt för att få hela sakens alla sidor belysta! Och därmed är ämnet (felskrivet: ämnat) uttömt och det ofoget stävjat att övermagar och svendomar komma och knåpa på en sak som de ej känna. Nu vill jag säga att min mening är att stryka alla fula ord, såvida de ej visa sig under arbetets gång bli nödvändiga. Vidare förutsänder jag ett långt företal om kvinnofrågan.

— — —

Som ni ser, är mitt ms. ogenomläst! Jag sitter och skriver som en sömngångare och får icke väckas, ty då kan det stanna av mitt i. Likt och olikt lockar mig och hotar i bakgrunden. Jag tycker det omoraliskt skriva noveller och samvetet ligger hårt över mig. Nu går det därför också med iltågsfart. En dag skrev jag 16 trycksidor. Den 15:de juli kan ni börja trycka. 1 augusti är jag klar, men intet må störa mig!

Prisen stiga ofantligt till sommaren här nere och bergen äro för dyra. Måste troligen till Chailly ovanför Clarens. 20 frs om dan! Sänd mig därför s. v. p. något kreditivaktigt eller sådant, ty det generar mig alldeles förb—t att skriva efter pengar och sänd mig utan påminnelse. Ms. skall regna på Er.

En sak till! Vi skola väl ändra titeln till Giftas, ty det kommer även ogift folk med! Och så börja vi boken med något rysligt vackert!

Men vi måste ha en lurk som läser ms. korrektur! Det finnes bestämt både bêtiser och rena oriktigheter. Jag törs inte läsa igenom mitt manuskript, ty då äcklar det mig så att jag kan stanna mitt i! Och får alltid en god lust att bränna. — —

Och så! Ingen kritik än! Det kan också väcka mig! Som ni ser i Dygdens lön spökar Likt och olikt och överklassen alldeles fasligt! Höll på att glömma bort könsförhållandet helt och hållet."

Följande dag den 13 juni sänder Strindberg in den fjärde novellen och dagen därpå, den 14 juni, den femte. I följande brev, odaterat — måste vara 15 eller 16 juni — sändas "6: an och 7: an". Den 17 juni sändas "8: an och 9: an". Den 18 juni tackar hr K. O. Bonnier för de först mottagna fem novellerna vilka i brevet nämnas såsom Måste, Dygdens lön, Kärlek och spannmål, Ersättning och Otur.

Den 19 juni skriver Strindberg att han "tar sig några dagars midsommarlov och så drar jag på igen! Det knastrar i huvet, men jag får ingen ro förrän det är färdigt."

I samma brev vidrör han, tydligen fruktande några betänkligheter från förlagets sida, frågan om "de fula orden":

"Jag kommer att avge ett betänkande om de fula orden! Några vill jag behålla såsom nödvändiga, dels för min *moral,* dels för att visa Aftonlövet (Aftonbladet) att jag skriver efter mitt huvud och icke efter deras frånvaro av en sådan nödvändighetsartikel."

Av brevets slutrader: "En angenäm midsommar med Fågel Fenix och de andra fåglarna önskar" etc. framgår att novellen Fågel Fenix — den sista i de tr. uppl. — antingen

samtidigt avsändes eller ingått bland de fyra eller rättare fem noveller som insändes mellan den 15 och 17 juni; den nu självständigt stående novellen Naturhinder ingick nämligen först i mskr. som II av berättelsen ''Reformförsök'' men sattes sedan med egen rubrik för sig själv enligt anvisning i brev den 25 juni från författaren.

Midsommarlovet synes ej ha blivit särdeles grundligt. Redan den 25 juni underrättar Strindberg att ''i morgon avgå två nya bildnissar, något utförda, på ett tryckark och litet till vardera!'' Av brevet framgår att det är fråga om Ett dockhem och — antagligen — Slitningar. Därmed var i själva verket också boken avslutad. Några fler noveller blevo ej skrivna. Den 4 juli sänder Strindberg in Intervjun och Förordet och skriver:

''Tänk Er! Förtrollningen är bruten! Den magnetiska sömnen ute, jag har vaknat och boken är slut! Slut med ett företal på tre ark att tryckas i början på vanligt sätt!

Vi ha alltså en tryckfärdig bok på 15 i st. f. 20 ark och 14 bildnissar (felräkning eller felskrivning av Sg för 12).

Detta är komplett allvar! Försökte mot Minerva ett par dar, men fick endast en dum anekdot som måste kasseras. Det första jag kasserat sedan jag blev författare!

Vad är att göra? Ingenting! Bara gå på och trycka, ty jag kan icke vänta några recidiv!''

Frågan om ''de fula orden'' mötte inga större svårigheter. På eget initiativ i brev av d. 25 juni lät Strindberg göra två rättelser i Dygdens lön. Den 29 juni skriver han: ''De fula orden tror jag vi skola bli ense om, ty de göra föga till saken. Men såna saker som att Pall tar maran på benet och la petite chienne veut etc. (i Ett Dockhem) håller jag på strängt. Få se hur de ta sig ut i korrekturet!'' För

övrigt menar han filosofiskt att ”vad osedligheten beträffar blir den nog lika erkänd ändå utan fula ord”. Ett förslag om ett par smärre förmildringar i Förordet, som från förlaget framställdes, beaktade han icke, väl däremot ett om en förändring i Dygdens lön.

I ett brev hemställde författaren om ej titeln ”Man och hustru” vore att föredraga framför Giftas som titel på boken, men då förläggaren ansåg den senare bättre, blev det vid den. Ett av Strindberg med blyerts skrivet koncept till titel: ”Man och hustru (Under nuvarande förhållanden). Med en intervju och ett förord” finnes bevarat bland Giftasmanuskripten. — Förläggaren föreslog att ”Ett Dockhem” skulle inleda samlingen men då författaren föredrog Dygdens lön, sattes den först och ordningsföljden blev också i övrigt efter hans önskan.

Under de närmast följande veckorna skriver Strindberg ”De lycksaliges ö” för Sv. Öden, övergår därpå till vidare arbete på ”Schweizernovellerna”, som skulle bli ”julboken”, och på ett tredje häfte av Likt och olikt (som dock aldrig kom ut) kastar upp en plan på en resa genom Europa, för att studera den jordbrukande befolkningens villkor i olika länder för att förbereda ett större socialt och kulturellt arbete om bondefrågan — en plan till vars realiserande en början gjordes ett par år senare med Franska bönder — men då förläggaren ställer sig skeptisk mot ett sådant företag, övergår han tills vidare till planerandet av en andra del av Giftas, som han hoppas kunna leverera på en månad! Han vill dock först avvakta den första delens utkomst och mottagande.

Nu inträffade det bekanta religionsåtalet med anledning av vissa hädiska yttranden om altarets sakrament i ”Dygdens lön”. Den 3 okt. belades den nyutkomna Giftas

med kvarstad, varvid 461 exemplar — arbetet var tryckt i en upplaga på 4,000 — beslagtogos.

Sakens vidare förlopp är ej här platsen att redogöra för. Förläggaren åtalas, men skiljes från målet då författaren personligen inställer sig. Efter frikännandet återvänder Strindberg den 18 nov. till Génève.

För omtryckande av Giftas ställde hr Alb. Bonnier som villkor att Dygdens lön utginge och andra smärre ändringar gjordes. Strindberg gick inte in härpå och lyckades finna ett anonymt förlag som utgav boken oförändrad. Han skriver 23 jan. 1885:

"Efter mycket funderande och telegraferande har jag lyckats rädda min ära. — Giftas utkommer oförändrad, sålunda efter författarens huvud, icke efter andras."

Om de nya novellerna i Giftas II skriver Strindberg sista juni 1885 att de "äro grymma utom i uttrycken", beröra sexuellt abnorma fenomen och "mindre vanliga fall av 'äktenskap', så att det ej är värt att sända er dem". Strindberg lämnade utan att göra andra erbjudanden arbetet till samma förlag, som bestyrt uppl. 2 av Giftas; manuskriptet insändes i slutet av 1885, men det gick långsamt med tryckningen och boken utkom först hösten 1886.

*

GIFTAS I.

Tryckfel i tidigare upplagor.

Av originalhandskriften är "Ett dockhem" och större delen av företalet skrivna på Lessebopappersark (ituskurna breda folioblad). De övriga novellerna finnas i två identiska upplagor på slätt papper; den ena är Strindbergs original-

handskrift, den andra det hektografiska avtrycket som användes vid sättningen. Orsaken varför Strindberg lät hektografera sitt manuskript var enligt hans egen uppgift den att han behövde flera exemplar att sända till översättare i olika länder, vilka redan under arbetets författande utverkade sig auktorisation.

Manuskriptet saknar — frånsett några likgiltiga strykningar vid löpande skrivning — alla rättelser av Strindberg. Författaren upplyser själv i ovan citerat brev att han icke läste igenom vad han skrivit.

Tillika finns bevarat det av Strindberg rättade första korrekturet. Det är genom detta tryckfelen kommit i dagen; alla överhoppningar, ordutbyten m. m., som finnas redan i detta korr. och av författaren icke märkts, äro tydligen att rubricera som tryckfel. Sammanbundet med detta korrektur är ett tryckt exemplar av första upplagan med strykningar och kråkor. Det innehåller, som framgår av breven, de ändringar, en tilltänkt förläggare till andra upplagan ville ha gjorda och som Strindberg för att ej anses kapitulera, ej ville gå in på.

Sid. 7, rad 21: att sitta och gissa. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7; att gissa. Den av Strindberg tänkta motsättningen mellan de två satserna ''sitta och gissa vad människorna mena'' och ''gå och fråga dem'' har med de tidigare texterna gått förlorad.

— rad 22: mänskorna. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: människorna.

Sid. 11, rad 14: spisen. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: spiseln.

— rad. 21—22: blev naturkänslan trängd tillbaka. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: naturkärleken.

Sid. 15, rad. 9—10: Helmer, som icke har fått någon aning om Noras fula affärer. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: som icke har någon aning.

Sid. 15, rad. 30—31: Herr Helmer skall piskas. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: skulle piskas. I de omkringgivande satserna står överallt presensformen.

Sid. 16, rad 13: du och jag, man och hustru, tala etc. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: du och jag tala etc.

Sid. 19, rad. 11—12: den förtryckta kvinnan. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: den betryckta kvinnan.

Sid. 21, rad 25: men honan får dra till bo. Så hskr. I korr. och uppl. 1—7 är "men" överhoppat.

Sid. 24, rad. 8—9: I naturen — — finns väl icke vad vi skulle kalla individualiteter. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: individualitet.

— rad. 17—19: Hon längtar ut till frihet, personlig egoistisk njutningsfull Ibsenisk frihet att få ställa möblerna där hon vill. Så hskr. I korr. och uppl. 1—7: "personlig" överhoppat.

Sid. 25, rad. 13—15: Familjen är sålunda en hemlig polisinstitution inrättad av överklassen etc. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: en härlig (herrlig) polisinstitution (!).

— rad. 17—22: Kulturkvinnans missnöje med det långa moderskapet har sålunda något av natur i sig, och hennes skenbara opposition m o t n a t u r e n ä r e n o p p o s i t i o n mot kulturen, likasom hennes opposition mot mannens tyranni är helt enkelt ett uppror mot samma fiende mannen reser sig mot etc. I korr. och uppl. 1—7 det spärrade överhoppat: och hennes skenbara opposition mot kulturen, likasom hennes opposition mot mannens tyranni, är etc.

Sid. 30, rad. 25—27: Vad som under nuvarande förhållanden kan göras för äktenskapets rimliga förbättrande. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: äktenskapets t i m l i g a (!) förbättrande.

Sid. 38, rad. 28—29: och väntade han. Så hskr. Korr. och uppl. 1, 2, 4, 5 (i uppl. 3, 6, 7 saknas novellen Dygdens lön): och han väntade.

Sid. 39, rad 24: satte han sig. Så hskr. Korr. och uppl. 1, 2, 4, 5: satte han sig ned; "ned" tillägg på tryckeriet; två rader inunder "ner": ner i akademien.

Sid. 40, rad 10: en hel hop nyare böcker. Så hskr. Korr. och uppl. 1, 2, 4, 5: nya böcker.

— rad 32: skulle få behålla. Så hskr. Korr. och uppl. 1, 2, 4, 5: skulle behålla.

— rad 33 — sid. 41, rad 1: njöt av dess natur som natur, sådan den var. Så hskr. Korr. och uppl. 1, 2, 4, 5: njöt av dess natur, sådan den var.

Sid. 41, rad 22: under strider mot den allsvåldiga naturen. Så hskr. Korr. och uppl. 1, 2, 4, 5: den självsvåldiga (!) naturen.

— rad 25: en varm middag. Korr. och uppl. 1, 2, 4, 5: eftermiddag; felläsning på tryckeriet, beroende på att Strindberg först skrivit "efter" och omedelbart gjort en överstrykning, som dock i kopian blivit otydlig.

Sid. 49, rad 9: men det trodde han var av sorg efter modren. Så hskr. Korr. och uppl. 1, 2, 4, 5: var sorg efter etc.

Sid. 50, rad 29: brodern. Så hskr. här. Korr. och uppl. 1, 2, 4, 5: brodren.

Sid. 51, rad 23: och den som då var mest försigkommen. I korr. 1, och uppl. 1, 2, 4, 5: är "då" överhoppat.

— rad 27: sommarmiddan. Så hskr. Korr. och uppl. 1, 2, 4, 5: sommarmiddagen.

Sid. 52, rad. 12—13: Lutheri katekes. Så hskr. Korr. och uppl. 1, 2, 4, 5: Luthers etc.

— rad 13: exegetik. Hskr. har esogogik, felskrivning.

Sid. 54, rad. 10—14: en repslagargosse — — förklarade att de skulle få bita honom i ryggen om etc. Hskr.: bita honom i röven. Ändringen enligt anvisning i brev från Strindberg.

Sid. 55, rad 14: Kapa gajet bara. Så korr. och uppl. 1, 2, 4, 5. Hskr.: Kapa skiten bara. Ändringen tillsagd av Strindberg i brev till förläggaren.

Sid. 56, rad. 11—12: Hur skulle de kunna komma till Jesus, när etc. Så hskr. I korr. och uppl. 1, 2, 4, 5 "kunna" överhoppat.

Sid. 56, rad 13: syndarnes bord. Så hskr. Korr. och uppl. 1, 2, 4, 5: syndarens bord.

— rad 14: straffad första resan. Så hskr. Korr. och uppl. 1, 2, 4, 5: straffad för första resan.

Sid. 57, rad. 20—21: då kände han, att det fanns två världar i livet, en över- och en under-. I korr. och uppl. 1, 2, 4, 5: "i livet" överhoppat.

Sid. 58, rad. 6—7: kände att livet icke var etc. Så hskr. Korr. och uppl. 1: att icke livet var.

— rad 18: Hela den stora kyrkan med etc. Så hskr. Korr. och uppl. 1, 2, 4, 5: kyrkans med (meningslöst!).

Sid. 59, rad. 10—12: Botemedlet mot detta onda, det var endast ett, endast ett, Jesu dyra sår. Så hskr. Korr. och uppl. 1, 2, 4, 5: står "endast ett" blott en gång.

— rad 24: gå i sektkyrkor. Så hskr. Korr. och uppl. 1, 2, 4, 5: statskyrkor.

Sid. 61, rad 23: modifiera. Så hskr. Korr. och uppl. 1, 2, 4, 5: modificera.

— rad. 23—24: Gud red icke på ord. Så hskr. Korr. och uppl. 1, 2, 4, 5: Gud s e r icke på ord.

— rad. 27—29: han kunde icke tänka ut nästa tanke och fråga varför han icke kunde försörja hustru, då han var manbar, o c h h a d e h a n d e t (d. v. s. tänkt ut), så skulle ändock etc. Så hskr. Korr. och uppl. 1, 2, 4, 5: ty ville han det. Strindberg först skrivit och överstrukit "ty", det senare dock i kopian otydligt, så att ej sättaren observerat det; så har han läst "och" för "ville" och hoppat över "hade" för att få mening.

Sid. 63, rad 21: armar, lår och skenben. Så hskr. I korr. och uppl. 1, 2, 4, 5: "lår" överhoppat.

— rad. 23—24: När han kom upp var han friskare och tyvärr starkare än han förut varit. Så hskr. "Och tyvärr starkare" överhoppat i korr. och uppl. 1, 2, 4, 5.

Sid. 66, rad. 28—29: under detta naturens havandeskap. "Detta" utelämnat i korr. och uppl. 1, 2, 4, 5. I

hskr. hade Strindberg först skrivit grossess men strax överstrukit det och därvid glömt ändra ”denna” till ”detta”. ”Denna” har för sättaren varit obegripligt och utelämnats.

Sid. 69, rad. 1—2: Theodor, som inte visste vart han skulle vända sig etc. Så hskr. Korr. och uppl. 1, 2, 4, 5: h u r han skulle etc.

Sid. 70, rad 20: de färska pressgurkorna. Så hskr. Korr. och uppl. 1, 2, 4, 5: de första pressgurkorna.

Sid. 72, rad. 18 och 31: månar. Så hskr. Korr. och uppl. 1, 2, 4, 5: månader.

Sid. 73, rad 3: Och då skämdes han så förfärligt. Så hskr. Korr. och uppl. 1, 2, 4, 5: Och s å etc.; därmed kommer det tre ”så” i samma mening.

Sid. 75, rad 26: I veten så väl själva som jag. Så hskr. Korr. och uppl. 1, 2, 4, 5: d å väl själva som jag.

Sid. 81, rad 4: Arbetet fick ligga litet efter. Så hskr. ”Litet” överhoppat i korr. och uppl. 1—7.

Sid. 82, rad. 23—24: Och han viskar i örat. Korr. och uppl. 1—7: viskade.

Sid. 84, rad. 3—4: Och nu måste frun ta en liten, liten kumminsup. Så hskr. I korr. och uppl. 1—7 det ena ”liten” överhoppat.

— rad. 11—12: med det allra bästa samvete. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: med allra etc.

Sid. 88, rad. 19—20: Hur såg de ut? Var de unga? Haha, de hade pincenez? Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: Hur sågo de ut? Voro de unga? Hade de pincenez?

Sid. 89, rad 7: Har i dag fått lov på en översättning! Så hskr. I korr. och uppl. 1—7: ”lov på” överhoppat.

— rad 19: att få säga honom ett ord. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: att få säga ett ord.

— rad 32: Och så åkte vi till Djurgården, och när vi gingo etc. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: — — Djurgården; när vi gingo etc.

Sid. 90, rad 10: Mänskorna. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: Människorna.

Sid. 90, rad. 30—31: har du nu bröd åt barnet? Så hskr. I korr. och uppl. 1—7: ”nu” överhoppat.

Sid. 91, rad. 1—2: Har icke mer än han och de andra barnen behöva! (Svärfaderns replik till svärsonen i indirekt anföring.) Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: hon och de andra barnen etc. (meningslöst i sammanhanget).

Sid. 93, rad. 6—8: De två sista meningarna här saknas i hskr., tillagda strax efter avsändandet i brev av Strindberg till förläggaren.

Sid. 94, rad. 1—2: Man kunde verkligen med skäl säga att de vräkte henne i armarne på honom. Så hskr. Först skrivet i hskr.: Man kunde verkligen med skäl säga om henne etc.; ”om henne” så överstruket, men i kopian så svagt att ej sättaren märkt det, vadan denna kasserade läsart inkommit i korr. och uppl. 1—7.

— rad 6: Här nytt stycke enligt Strindbergs anvisning i hskr., men tecknet så svagt kopierat att sättaren ej märkt det, vadan i de föregående upplagorna detta nya stycke skrivits i följd med det föregående.

— rad. 7—8: Nå! Han fick syn på flickan någonstans. Så hskr.: ”Nå!” överhoppat i korr. och uppl. 1—7.

— rad 10: systrarne. Så hskr. och likaså sid. 98, rad 20 och sid. 99, rad 15; i tidigare upplagor ändrat till systrarna.

— rad. 15—17: D e t v a r e n g r y m f ö r l o v n i n g s t i d h a n h a d e, m e n h a n v i s s t e a v h ö r s a g o r a t t det var ett helvete att vara förlovad. Så hskr. Det spärrade stycket — en rad i hskr. — överhoppat i korr. och uppl. 1—7, där det sålunda blott står: Det var ett helvete etc.

— rad 17: bara man blev gift. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: bara h a n.

Sid. 95, rad. 23—25: Ja, de voro slutligen så oförställda i sin släktkänsla att de smugglade. Hskr. och uppl. 1—7: Ja de voro slutligen — — att de slutligen smugglade. Upprepningen tydligen en felskrivning av Strindberg; det senare ”slutligen” därför här uteslutet.

Sid. 95, rad 33: Adolf kan väl inte ha något emot att ni (d. v. s. mamman och systrarne) promenera. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: att vi promenera.

Sid. 98, rad 5: ty han hade lektion. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: lektioner.

— rad. 28—30: Han var så hjärtligt glad att hans hustru fick någon förströelse, a c k, det var han, men han hade icke tid etc. Så hskr. Sättaren till uppl. 1 hade satt ''och'' i st. f. ack. I korr. rättat (osäkert om av Strindberg) till ''j a, det var han. Men ''ack'' ger just det målande uttrycket för mannens utteråkade sinnesstämning mot släktingarna, vilken inte avspeglar sig i ''ja''.

Sid. 99, rad. 1—2: O, Gud, vad han led etc. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: Gud, vad han.

— rad 30: två ansjovisar med huven på. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: huvuden.

Sid. 101, rad. 29—30: Fanns det intet smör? Ja, hon hade verkligen inte sett det etc. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: Finns det etc. (presens störande i den indirekta anföringen då imperfektum förekommer eljes).

Sid. 102, rad. 32—33: ringa på främmandes dörrar. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: främmande dörrar.

Sid. 104, rad 8: magisterns forne elev. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: förre.

Sid. 106, rad. 17—18: måste förtjäna sitt liv på vad som förr var honom ett nöje. Så hskr. och uppl. 1, 2, 4—7. Uppl. 3: förtjäna sitt livsuppehälle.

Sid. 109, rad 11: utan varken början eller slut. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: utan början eller slut.

Sid. 111, rad 33: ut till gärdet. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: ut på gärdet.

Sid. 112, rad 9: benknapparne. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: knapparne.

Sid. 115, rad 12: förlorade han all lust att bråka. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: förlorade han lust etc.

Sid. 118, rad 2: i går aftons. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: i går afton.

— rad 15: De hade ätit middag. Så hskr. och uppl. 1. Uppl. 2—7: De ha ätit middag.

Sid. 119, rad 24: skjortärmarne. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: skjortärmarna.

Sid. 120, rad. 6—8: ty de kröpo på alla fyra efter sockerskålen, efter brödkorgen för att servera flickorna. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: efter sockerskålen och efter etc.

— rad 9: västarna. Så hskr. Korr. och uppl. 1—5: västarne.

— rad. 13, 18, 19: svärfadern och svärmodern, så enligt hskr. på dessa ställen (likaså uppl. 3, 6, 7). Korr. och uppl. 1, 2, 4, 5: svärfadren, svärmodren.

— rad 18: gossarna. Så enl. hskr. på detta ställe. Uppl. 1—5: gossarne.

— rad. 19—20: och bara ville. Så hskr. "Bara" överhoppat i korr. och uppl. 1—7.

— rad 20: Och då tyckte. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: Och så tyckte.

— rad. 23—24: ty att det var egoism, det var klart! Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: ty det var egoism, det var etc.

Sid. 121, rad. 7—8: Han kände sig mot sin vilja glad bara han såg på honom. Så hskr. Denna mening överhoppad i korr. och uppl. 1—7.

Sid. 122, rad 18: mänskorna. Så hskr. Uppl. 1—7: människorna.

Sid. 123, rad 16: förut. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: förr.

Sid. 125, rad 2: han hämnas på mig. Så hskr. och uppl. 1, 2, 4—7. Uppl. 3: han vill hämnas etc.

Sid. 126, rad. 1 och 5: Kors i Jessu namn. Stavningen "Jessu" enl. hskr., som därmed vill måla uttalet. Korr. och uppl. 1—7: Jesu.

— rad 26: Fadern; formen enl. hskr. på detta ställe.

Sid. 127, rad 15: alldeles ”forrbannat” kinkig på mat. Stavningen forrbannat, som också med citationstecknen betonas, enligt hskr. och vill härma uttalet. Korr. och uppl. 1—7: förbannat, varmed de alltjämt kvarstående citationstecknen kring ordet bli tämligen meningslösa.

Sid. 128, rad 1: Hur det sedan gick, hör icke till denna historien. Så enl. hskr. ”Denna” överhoppat i korr. och uppl. 1—7 (vilket ju åtskilligt förändrar meningen).

Sid. 130, rad. 4—5: söka sig tjänst, och avhandlingen blev uppskjuten. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: söka sig tjänst. Avhandlingen blev uppskjuten.

— rad 18: mer solid elegans. Så hskr. I korr. och uppl. 1—7: ”solid” överhoppat.

— rad. 26—27: var förlovad med en fattig flicka. I hskr. saknas prepositionen med, antagligast skrivfel av Strindberg.

Sid. 131, rad 17: höll i garnhärvan. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: höll garnhärvan.

— rad 33: Och han var så lycklig, så lycklig. Så hskr. I korr. och uppl. 1—7 är ”så lycklig” icke upprepat.

Sid. 132, rad. 9—10: ett stort behov av att vara ensam. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: behov att vara.

Sid. 133, rad. 27—29: Hon stängde luckan och tände kronan i sängkammaren. Han hade yrkat på att de skulle ha en stor ljuskrona i sängkammarn. ”Man skall se vad man gör,” hade han sagt etc. Så hskr. Den spärrade meningen — en rad i hskr. — överhoppad i korr. och uppl. 1—7.

Sid. 134, rad 14: Men var detta nu alltihop. Så hskr. ”Nu” överhoppat i tidigare uppl.

Sid. 137, rad. 16—19: Nej, då stack det i hjärtat, och så kände han den gamla kärleken igen, igen, som något upprörande, obarmhärtigt, något som aldrig kunde dö. Så hskr. I korr. och uppl. 1—7 det spärrade stycket överhoppat: Nej då stack det i hjärtat igen, som något upprörande. (Meningslöst!)

Sid. 138, rad. 9—10: Oj, så mycket att göra. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: Aj etc.

Sid. 138, rad. 10—11: Och så låg det småkläder på salongsbordet som smusslades under fotografialbum. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: småkläder under salongsbordet o c h smusslades.

— rad 15: Och så skulle man hitta på namn åt honom. Denna mening överhoppad i uppl. 3, 6, 7.

Sid. 140, rad 7: farbrodern; formen enl. hskr.

— rad 15: systrarnes, enl. hskr. De tid. uppl.: -nas.

— rad 20: aldra, enl. hskr. Korr. och uppl. 1—7: allra.

Sid. 141, rad 1: föräldrarne enl. hskr. De tid. uppl.: -na.

— rad 33: Om middagen var all mat avredd i socker. Så hskr. Korr. och uppl. 1, 2, 4, 5 (novellen Otur utesluten i de övriga upplagorna): om middagen kom etc.

Sid. 142, rad. 2—3: om det var efter hennes eller köksans önskan. Så hskr. Korr. och uppl. 1, 2, 4, 5: efter hennes eller efter köksans etc.

— rad 5: Sallaten var lagad med grädde, ägg och socker. Så hskr. I korr. och uppl. 1, 2, 4, 5: "ägg" överhoppat.

— rad 29: Hade han något franskt. Så hskr. Korr. och uppl. 1, 2, 4, 5: Hade han något franska.

Sid. 143, rad 15: en riktig god rotpipa. Så hskr. och uppl. 1, 2. Uppl. 4, 5: en riktigt god rotpipa.

Sid. 144, rad 30: Han frågade sin läkare till råds. Så hskr. Korr. och uppl. 1, 2, 4, 5: Han frågade läkaren etc. Tryckfelet ej alldeles likgiltigt, ty "sin läkare" står här i motsats till "professorn", fruns läkare, som ordinerar motsatsen.

Sid. 145, rad. 28—29: Varför hade han icke träffat en sådan olycklig kvinna på hennes väg etc. Så hskr. Korr. och uppl. 1, 2, 4, 5: en sådan där (?) olycklig kvinna.

Sid. 147, rad 7: Därpå ville hon gå in etc. Så hskr. I korr. och uppl. 1, 2, 4, 5: "gå" överhoppat.

Sid. 148, rad. 8—9: Och han var som om han etc. Så hskr. Korr. och uppl. 1, 2, 4, 5: Och han var n u etc.

Sid. 149, rad 9: År ut, år in. Så hskr. Korr. och uppl. 1, 2, 4, 5: år ut och år in.

Sid. 150, rad. 8—10: — Vad göra bönderna då?
— De ta reda på't förut!
O, de bönderna! De ä' slipade, de!

Denna sista sats går ej in i dialogen och är författarens slutreflexion, såsom framgår av uppställningen i hskr. på ny rad (utan tankstreck). I korr. och uppl. 1, 2, 4, 5 har den sista meningen felaktigt inskjutits i den sista repliken.

Sid. 152, rad. 18—19: Och så voro de förlovade. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: Alltså voro de förlovade.

Sid. 155, rad. 15—16: en kusin hon alltid talat om. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: talade om.

Sid. 156, rad. 14—15: så tydligt hon kunde. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: så tydligt som hon kunde.

Sid. 161, rad. 20—21: Friherrinnan stannade sedan mest hemma hos barnet. Så hskr. "Mest" överhoppat i korr. och uppl. 1—7.

Sid. 163, rad 18: Nordanlanden. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: Nordlanden.

Sid. 166, rad. 5—6: Hon kände sig så stark, så underligt stark. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: Hon kände sig så stolt, så etc.

— rad. 15—16: Men, han skulle icke bli ond, saknade han icke sitt barn, det andra! Efter ond i uppl. 1—7 utropstecken, här komma enligt hskr.

Sid. 167, rad 4: Han hade även läst Darwin. Så hskr. Även överhoppat i korr. och uppl. 1, 2, 4, 5 (novellen Onaturligt urval utesluten i de övriga uppl.).

Sid. 168, rad 19: Amma kom icke i fråga. Så hskr. Korr. och uppl. 1, 2, 4, 5: amman etc.

Sid. 171, rad 9: månar. Så hskr. Korr. och uppl. 1, 2, 4, 5: månader.

Sid. 172, rad. 4—5: Men så kom en underrättelse från barnhuset, att Annas gosse var död, i difterit. Så hskr. Korr. och uppl. 1, 2, 4, 5: difteri, ändring på tryckeriet.

Sid. 172, rad 8: en ny amma tagas. Så hskr. Korr. och uppl. 1, 2, 4, 5: antagas.

Sid. 173 och 177: Rubriken Reformförsök omfattar ursprungligen i hskr. både den även nu så betitlade berättelsen och den följande Naturhinder; de bägge novellerna voro därunder rubricerade som I och II. Ändringen gjord av Strindberg; se breven!

Sid. 175, rad. 17—19: Och så knackade det i väggen, och så fick frun på sig sin morgonrock, och så knackade det på herrns dörr och så — kom in! Så hskr. Det spärrade överhoppat i korr. och uppl. 1, 2, 4, 5 (Reformförsök upptagen blott i dessa upplagor).

Sid. 177, rad. 6—7: så att det var en lust att skåda. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: det var lust att etc.

Sid. 178, rad. 22—23: ty hon umgicks mer med den glopen än med mannen. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: med den glada glopen än (glada: meningsstörande tillägg på tryckeriet).

Sid. 180, rad 7 och sid. 184, rad 19: aldra enl. hskr.

Sid. 181, rad. 26—27: En glasdörr öppnas och herr Glop sticker in huvudet. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: stack in etc., tryckfel.

Sid. 182, rad. 3—4: hans hustru duade kamrater. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: duade sina kamrater.

Sid. 188, rad. 7—8: Första sommarturen var svår! Då skrev han. Så hskr. I korr. och uppl. 1—7: det spärrade överhoppat. Uppl. 2—5: första sommaren.

Sid. 190, rad. 23—24: såg han en liten vit gestalt med svart hår inne i kammaren. Så hskr. Uppl. 1—7: såg han ännu en liten gestalt inne i kammaren. Vit överhoppat; ännu har uppkommit därigenom att i korr. till uppl. 1 stod felaktigt: ännu inne i kammaren och Strindberg flyttade då detta "ännu" upp till "såg han".

Sid. 192, rad 5: De landade vid en holme. Så hskr. och uppl. 1, 6, 7. Uppl. 2—5: en liten holme.

Sid. 193, rad. 10—11: När vi kattade varpankaret utanför Kastellholmen. Uppl. 3: kastade.

Sid. 194, rad 14: Hon är med ett ord ett utmärkt fruntimmer. Så hskr. ”Med ett ord” överhoppat i korr. och uppl. 1—7.

— rad 20: och det var icke så muntert. Så hskr. ”Det” överhoppat i korr. och uppl. 1—7.

Sid. 196, rad. 6—8: Vad rörde detta honom och hans hustru! Hade de förfalskat växlar? Nej! Hade de icke älskat varandra? Jo! Korr. och uppl. 1—7: Vad rörde detta honom och hans hustru! Nej! Hade de förfalskat växlar? Hade de icke älskat varandra? — Jo! Redan i hskr. har Strindberg av misstag tillskrivit ”Nej!” efter hustru. Det kan icke vara tvivel om att det hör in under den följande retoriska frågan: Hade de förfalskat växlar?, till vilken negationen hänförts.

— rad. 18—19: och det gjorde hon förbannat rätt i. Så hskr. och uppl. 2—7. Uppl. 1: han, tryckfel.

Sid. 198, rad 18: ini. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: inuti.

Sid. 199, rad 15: Äh. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: Å.

Sid. 201, rad. 1—2: Nej, sa han, som om han haft sin parad uttänkt; jag har bara känt det! I korr. och uppl. 1—7 felaktigt utropstecken efter uttänkt! Här som i hskr. semikolon.

— rad 25: aldrig fått skubbor. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: snubbor.

Sid. 202, rad. 14—15: ty emellan vagga och icke vagga finns intet. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: fanns.

Sid. 204, rad. 4—5: Har du icke försakat nattens sömn. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: föraktat (!) nattens sömn.

Sid. 206, rad 22: dar. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: dagar.

Sid. 209, rad 7: hade förkylt mig i går kväll. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: i kväll (”lik”).

— rad. 19—20: Jo, hon hade sagt åt henne att hon var en kokett. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: att hon var kokett.

Sid. 211, rad 2: första gången. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: för första gången.

— rad. 6—7: Och då tog han henne. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: Och så.

— rad. 17—18: huden var frisk och mjuk som ett handskinn. Uppl. 3: huden var mjuk som etc.

Sid. 212, rad 8: fick hon en nervfeber. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: fick hon nervfeber.

— rad. 16—17: i den lilla bergsstaden var intet, som störde deras lugna lycka Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: deras lycka ("lik").

— rad. 18—19: Och så kom det då e n f l i c k a, en liten blond flicka. Så hskr. Det spärrade överhoppat i korr. och uppl. 1—7.

— rad 27: spisen enligt hskr.

— rad 31: dottern enl. hskr. Uppl. 1, 2, 4, 5: dottren. Uppl. 3, 6, 7: dottern.

Sid. 213, rad 8: difterit. Så hskr. Korr. och uppl. 1—7: difteri.

Sid. 215, rad 21: Och så kommo de. Så hskr. Uppl. 1—7: komma de. Här saknas korr., tryckfelet dock otvivelaktigt, då överallt omkring imperfektum.

Författarens korrekturändringar.

Sid. 10, rad 1: Bonden och hans hustru hava etc. Hskr.: båda hava. Ändring gjord av Strindberg i korr.

— rad. 3—4: Parenteserna inskrivna i korr. av Strindberg.

— rad 18: att köpa. Hskr.: och köpa. Ändr. av Strindberg.

Sid. 11, rad. 10—11. denna aktning. Hskr.: den aktning. Ändr. av Strindberg.

— rad 29: uppstodo. Hskr.: uppstod. Ändr. av Strindberg.

Sid. 12, rad. 25—26: frun herre i huset och mannen herre utom huset. Hskr.: frun herre inne i huset och man-

nen herre utom. Korr.: frun herre i huset och mannen herre utom. Strindberg har då i korr. tillskrivit ''huset'' efter ''utom'' och därmed också överskylt överhoppandet av ''inne''. Då Strindberg haft sin uppmärksamhet på frasen och då för övrigt ingen meningsförskjutning eller överhuvud försämring ägt rum med den antagligen genom det lilla tryckfelet (''liket'') föranledda ändringen, ha vi ansett oss böra bibehålla den sist av Strindberg godkända läsarten.

Sid. 18, rad 6: vara. Hskr.: var. Ändr. av Strindberg.

— rad. 24—25: frun bara behagat uttala. Hskr.: frun uttalat. Ändr. av Strindberg.

Sid. 19, rad 13: karaktären? Då, etc. Hskr.: karaktären, men då etc. Ändr. av Strindberg.

Sid. 21, rad 27: alla i havsbandet. Hskr.: igen i havsbanden. Ändr. av Strindberg.

Sid. 22, rad 22: däremot. Inskrivet av Strindberg i korr.

Sid. 24, rad. 9—11: Sveriges fyra nu skrivande författarinnors ord i den frågan någon större betydelse, ty de leva alla fyra i barnlösa äktenskap. Hskr.: har *tre* i stället för *fyra* på båda ställena samt *vidare* i stället för *större*. Ändr. av Strindberg. De tre först åsyftade författarinnorna äro fru Edgren, fru Agrell och fru Lundström (Mattis) enligt vad ett brev av Strindberg (29 juni 84) till hr K. O. Bonnier ger vid handen. Samtidigt ber han få upplysning om fru Sofie Adlersparre; efter inhämtandet därav har han så i korr. ändrat ''tre'' till ''fyra''.

— rad. 28—29: revision. Hskr.: upplaga. Ändr. av Strindberg.

Sid. 28, rad 19: födelselandets. Hskr.: sitt lands. Ändr. av Strindberg.

Sid. 30, efter rad 24 förekommer i hskr. detta stycke:

10:o. Om gift kvinnas äganderätt upphör allt tal, då ingen, utom samhället, eller bolaget, är ägare (och det talet borde redan upphöra, då saken förefinnes under form av Äktenskapsförord).

Struket av Strindberg i korr.

Sid. 31, rad. 25—26: Stycket 9:o lyder i hskr.:

»9:o. Äktenskapsförordet blir obligatoriskt, och kvinnan vare skyldig av vad hon äger eller förvärvar bidraga med lika mycket som mannen. (Därigenom försvinner bråket om gift kvinnas äganderätt, vilket som det nu gestaltar sig, blir en orättvisa mot mannen, ty kvinnan skulle ju fortfara i sin giftorätt i mannens egendom, men mannen icke äga något i kvinnans, och kvinnan icke samtidigt dömas skyldig att bidraga av sitt till husets uppehållande.)»

Efter att i 1:a korr. först förkortat stycket har Strindberg sedan strukit hela parentessatsen och ändrat om lydelsen på första meningen till den nuvarande. I korr. inskrev han följande not: "Sedan detta skrevs har lagen om Gift kvinnas äganderätt blivit sanktionerad." Senare upplyst om att han härom blivit — genom en tidning — falskt underrättad ville förf. stryka noten, men då var det för sent och lät han i stället på sista bladet av upplaga 1 inrycka ett postscriptum om misstaget, vari han säger att "den önskade åtgärden av rättvisa ännu icke blivit vidtagen, och böra sålunda hustrur som önska bliva ekonomiskt myndiga, tillsvidare begagna lagen om äktenskapsförord, vilken ungefär har enahanda verkan."

Sid. 31, rad. 31—33: Här måste man kanske nedlåta sig, under nuvarande förhållanden, till en inkonsekvens, såvida icke möjligen ett överlopp av etc. Hskr.: Här måste man bestämt nedlåta sig — — såvida icke överlopp av etc. Ändr. av Strindberg.

Sid. 32, rad. 14—15: Gossar uppkallas efter fadren och flickor efter modren; tillskrivet av Strindberg i korr.

Sid. 33, rad. 2—4: ty — — slavtjänst; tillskrivet av Strindberg i korr.

— rad 12: Carl XII. Hskr.: Geijer. Ändr. gjord av Strindberg i korr.

— rad 16: codexar. Hskr.: codexer. Ändr. av Strindberg.

Sid. 34, rad 23: herrns. Hskr.: Ert. Ändr. av Strindberg i korr.

Sid. 37, rad 17: bara hemma om. Hskr.: aldrig hemma annars än. Ändr. av Strindberg.

— rad 25: mellan dem dessa gradtecken. Hskr.: dessa gradtecken mellan dem. Omkastningen gjord av Strindberg.

Sid. 39, rad 26: arbetet. Hskr.: arbete. Ändr. av Strindberg.

Sid. 41, rad 13: verksamhet; tårarne. Hskr.: verksamhet och tårarne. Ändr. av Strindberg.

Sid. 44, rad 21: allé. Hskr.: gång. Ändr. av Strindberg.

Sid. 45, rad 5: sina. Hskr.: hans. Ändr. av Strindberg.

Sid. 66, rad. 16—17: vid tretton gjort en läsflicka med barn. Hskr.: gjort en läsflicka med barn vid tretton. Omkastningen av Strindberg i korr.

Sid. 68, rad 3: åt. Hskr.: till. Ändr. av Strindberg.

— rad 5: gatstenarne. Hskr.: gatlortarne. Ändr. av Strindberg.

— rad 22: Gusten. Hskr.: han. Ändr. av Strindberg.

Sid. 74, rad 5: fram. Hskr.: ut. Ändr. av Strindberg.

Sid. 81, rad. 20—21: de båda sängarne stodo där bredvid varann som två ekipage. Hskr.: ett. Ändr. av Strindberg

Sid. 90, rad. 1—2: De trodde att vi voro ute på äventyr. Hskr: De trodde att de voro. Ändr. av Strindberg.

Sid. 93, rad. 6—8: Att det livet icke kan ge ripor och jordgubbar åt alla människobarn! Så grymt, så grymt! Dessa berättelsens avslutningsord saknas i hskr., men tillfogades i brev från Strindberg till förläggaren strax efter mskr:s avsändande.

Sid. 97, rad. 16—23: När han slutligen — — efter en tyst uppmaning från henne (modren) att vara snäll mot hennes älskade dotter, tog hustrun om livet och förde henne in i vagnen, ville några bröder följa med hem. I hskr. med syntaktisk distraktion: När han slutligen, med en tyst uppmaning från henne att vara snäll mot hennes älskade dotter, tog han henne om livet. Några bröder ville etc. Ändr. av Strindberg i korr.

Sid. 99, rad 21: Och de stannade. Hskr.: Och det gjorde de (''stanna'' några rader ovanför), ändr. av Strindberg.

Sid. 102, rad. 26—27: Mallas underkjolar lågo etc. Hskr.: låg. Rättat av Strindberg.

Sid. 118, rad 17: så erinrade han sig, att de icke visste. Hskr.: att de visste icke. Ändr. av Strindberg.

Sid. 132, rad 17: Den var så utsliten! Hskr.: är. Ändr. i korr. (satserna omkring i imperfektum).

Sid. 145, rad. 11—12: Här låg liderlighet i luften och här skedde ont i det fördolda. Hskr.: och här skedde hor i det fördolda. Ändr. av Strindberg i korr.

Sid. 160, rad 27: Samhället stod sålunda i strid mot sig självt. Hskr.: själv.

Sid. 161, rad. 7—9: halv-kretiner, som levde i hemlighet som hundar, men ärade varandra så länge de icke gjorde skandal. Hskr.: som hundar i hemlighet etc., omkastningen av Strindberg i korr.

Sid. 162, rad 24—25: motsägelser, som bara väckte tvivel. Relativsaken inskriven av Strindberg i korr.

Sid. 170, rad. 12—13: kärleken till sitt barn, (jämförd med ärvdabalken); parentesen — vari hånet ligger — inskriven av Strindberg i korr.

Sid. 183, rad 16: Kors i Herrans namn! Hskr.: Kors i Jessu namn! Ändr. av Strindberg.

Sid. 186, rad 15: så är hin lös. Hskr.: fan. Ändr. av Strindberg.

Sid. 192, rad 16: sina. Hskr.: deras. Rättelse av Strindberg.

Sid. 193, rad 23: Din gamle Pall. Hskr.: Din gamle Durk. Så också på övriga ställen. Namnbytet gjort av Strindberg i korr.

Sid. 212, rad. 21—22: vid åtta (d. v. s. år) var hon så lik modren, sådan denna en gång varit. Hskr.: som denna en gång varit. Ändr. av Strindberg.

Sid. 213, rad 12 — sid. 216, rad 14 saknas i korr. (4 sidor i korr.) Här förekomma — oavsett det ovan

anmärkta tryckfelet ''komma'' för ''kommo'' — några smärre olikheter mellan hskr. och den tryckta texten. Sid. 215, rad. 3—4: Och när han var uppriktig, var det henne han saknade, lyder i hskr.: — — så var det etc. — Sid. 215, rad 18: den unga styvmodren. Hskr.: den unga styvmor. Det är möjligt att ''så'' blivit överhoppat och ''styvmor'' ändrat till ''styvmodren'' på tryckeriet, men i brist på bevis ha vi ansett oss ej böra ändra tillbaka. — Sid. 215, rad. 26—27: Om ett år fick frun en liten. Pappa var ovan vid barnskrik etc., lyder i hskr.: Han var ovan vid barnskrik; ''han'' kommer härvid orimligt att syfta på ''en liten'' och säkert har Strindberg i korr. rättat denna distraktion.

*

GIFTAS II.

Tryckfel och olika läsarter i tidigare upplagor.

Sid. 221 och 226. I uppl. 2 ha såväl citaten (sid. 221—225) som Strindbergs egna aforismer, i uppl. 1, 4, 5 rubricerade som förord, satts under den gemensamma rubriken förord. I uppl. 3 ha citaten (sid. 221—225) uteslutits.

Sid. 221, rad 6: oövervinneliga. Uppl. 1, 2: oövervinnerliga, antagligen tryckfel.

— (petit)rad 7: Familistèren i Guise. Uppl. 1, 2, 4—6: ai Guise, tryckfel.

Sid. 239, rad 29: Paul Lafargue. Uppl. 1—6: Lafargne, tryckfel.

Sid. 249, rad 23: höstligt. Uppl. 1—5: höstigt, tryckfel, enligt meddelande av översättaren hr Eugène Fahlstedt.

Sid. 252, rad. 7—10: Hon ville springa upp emot honom, ta hans huvud mellan sina händer och kyssa det som förr, men hon blev sittande etc. Uppl. 1, 3: Hon vill etc., tryckfel enl. meddelande av hr E. Fahlstedt. Uppl. 2, 4—6: ville.

Sid. 258, rad. 8—10: Samma summa, som knappt ville förslå, när man var ensam ungkarl, räcker nu etc. Uppl. 1—6: — — som knappt v i l l förslå etc., tryckfel enl. meddelande av hr E. Fahlstedt.

— rad. 18: fylld. Så uppl. 1 och 3. Uppl. 2, 4—6: uppfylld.

Sid. 271, rad 18: statfolkets gossar. Så uppl. 2—5. Uppl. 1: statsfolkets, tryckfel.

Sid. 273, rad 6: statbarnen. Så uppl. 2—5. Uppl. 1: statsbarnen, tryckfel; strax ovanför sid. 272, rad. 6—7 också i uppl. 1: statbarnen.

Sid. 274, rad 28: något stryk. Uppl. 1—6: någon stryk, tryckfel.

Sid. 279, rad 15: kamrock. Så uppl. 1. Uppl. 2—6: kamkofta.

Sid. 287, rad 7: roret. Så uppl. 1. Uppl. 3: rodret. (Berättelsen Den brottsliga naturen saknas i de övriga upplagorna.)

Sid. 290, rad 16: högsta befälet. Uppl. 1, 3: högste befälet, tryckfel; även i uppl. 1, 3 redan i följande rad 17: högsta befälet.

Sid. 291, rad 9: tåg och tackel. Så uppl. 3. Uppl. 1: takel, tryckfel.

Sid. 300, rad 28: Nej si månan är uppe? Uppl. 1: månen, tryckfel, ty följande replik lyder: Säger du månan du. Uppl. 3: Månan.

Sid. 311, rad 17: en rang som övergick all, fastän den icke stod i rangrullan. Så uppl. 1, 2, 4—6. Uppl. 3: som övergick allt. Möjligt att här skrivits: all annan och att annan överhoppats (”lik”).

Sid. 378, rad 20: I tidigare uppl. här kolon vid radens slut, tydligen tryckfel, då den replik som följer i nästa stycke ej står i något närmare sammanhang med det föregående.

Sid. 394, rad. 16—18: Uttrycket ”Skapelsens herrar” begagnas endast skämtsamt av fruntimren, men skålen för kvinnan den tog nog allvarsamt den. Så uppl. 1,

3 (berättelsen utesluten i övriga uppl.). Möjligt, att ej säga sannolikt, att här ett tryckfel föreligger, att det skall heta: men skålen för kvinnan, den tas (eller togs) nog allvarsamt den; omöjligt att verifiera.

Sid. 395, rad. 21—23: men jag vill berätta om förförda gossar, för att visa att det finns sådana också, icke för att säga att alla gossar äro förförda och alla flickor förförerskor. Uppl. 1, 3: inga flickor förförerskor, meningslöst, tryckfel.

Sid. 401, rad 1: Frun — — lades till säng. Så uppl. 1. Uppl. 3: lades till sängs (berättelsen utesl. i övriga uppl.).

— rad 16: Du har 500 dollars i nålpengar. Så uppl. 3. Uppl. 1: 500 dollars nålpengar, tryckfel; jfr också i uppl. 1 föreg. sida, rad 12: 500 dollars i nålpengar.

JOHN LANDQUIST.
